126
12

126
12

अथ

"सिध्दाना चान्द्रिका" । Siddhana chandrika

श्रीरामचन्द्राश्रमाचार्य विरचिता ।

व्याकरणशास्त्रम्

126/8 126/9 126/11 126/12

126/12

अथ सिद्धान्त चन्द्रिका

कर्मकारक

न्वत्रै मोर्यौ विना सह नमस्त्यनेन चतुर्थी कथं न स्यात्॥ उपपदविभक्तेः कारकविभक्तिर्बलीयसीति न्यायादु
पदविभक्तिस्तु चतुर्थी विधित्वा कारकविभक्तिः कार्या द्वितीया इरनुसवर्णे दीर्घ स्सहेति ज्ञापितम्॥२

नमकुरु ढुरादी ही ४२

राम ॥श्रीगणेशाय नमः॥ श्रीसरस्वत्यै नमः॥ नमस्कृत्य महेशानं मतबुद्ध्यापतञ्जलेः॥ वाणीप्रणी
तसूत्राणां कुर्वे सिद्धान्तचन्द्रिकाम्॥१॥ अइउऋ ऌसमानाः॥ अनेन क्रमेणैते वर्णा ज्ञेयास्ते च स
सि० मानसंज्ञाः स्युः॥ नैतेषु सूत्रेषु सन्धिरनुसंधेयो विवक्षितत्वात्॥ विवक्षितस्तु सन्धिर्भवतीति नि

समानजातीय सजातीयत

॥१॥ यमात्॥ ह्रस्वदीर्घप्लुतभेदाः सवर्णाः॥ एतेषां ह्रस्वदीर्घप्लुताः सजातीयाः परस्परं सवर्णा भण्यन्ते॥ ऋ
वर्णऌवर्णौ च॥ एकमात्रो ह्रस्वः॥ द्विमात्रो दीर्घः॥ त्रिमात्रः प्लुतः॥ एऐ ओऔ सन्ध्यक्षराणि॥ उभये स्व
राः॥ अकारादय एकारादयश्च स्वरा उच्यन्ते॥ अवर्जा नामिनः॥ अवर्णवर्जाः स्वरा नामिन उच्यन्ते॥
त्रयस्त्रिंशत्पदं सूत्रखण्ड २ हयवरल॥ ञणनङम॥ झढधघभ॥ जडदगब॥ खफछठथ॥ चटतकप॥ शषस॥ आद्यन्ताभ्याम्॥ आ
द्यन्तौ मध्यगानामाभ्यां सहितानां संज्ञाः स्युः॥ अच् जव् झभ् चप॥ एवमन्येपि॥ कार्यायैत्॥ का

अथो भयग्रहणाङ्क्तिमर्थं स्वराइत्येवास्तु। सत्यम्॥ अनन्तरस्य विधिः प्रतिषेधो वेति न्यायेन एकारादीनामेव स
संज्ञा तस्मादुभयग्रहणम्॥४ क्रियन्ते संपाद्यन्ते अर्थ्यो इति तत्कार्यं तस्मै कार्याय इति कार्यैउ साध्य शीघ्रं गच्छति तत उ

अर्वेरचउश्चरधाम्र   एकवर्णविनाशपात अन्यस्य वीप्यति प्रतिवध्नाति इति लोप १॥ १कु हो श्चुरित्ति कचो लोषुचुमि श्चुरि तिन चो
स्वरेणात्रकारादीनाअनन्तरिता अव्यवहिता हसाः द्वौ वाव हवौ वा समुदितः संयोग संज्ञाः स्युः २ संयोगानुस्वरविसर्गाः पर भूता तस न्ति॥
लु २   एकं वर्णं नाशयति इति प्रतिवध्नस्य लोपः १ यस्येत्संज्ञा क्रियते तस्य लोपः १ य स्य ह्रस्व वर्णस्य स ल घु उच्यते

र्थ्यविधातुमुच्चार्यमाणौ इत्संज्ञको भवति॥ यस्येत्संज्ञा तस्य लोपः॥ प्रशक्तादर्शनं लोपः॥ प्र
त्ययादर्शनं लुक्॥ वर्णविरोधो लोपश्च॥ स्वरानन्तरिताः हसाः संयोगाः॥ कुचुटुतुपु वर्गाः॥ अ
एदौ नामिनो गुणाः॥ अर् ए ओ गुणसंज्ञकास्ते च नामिनः स्थाने भवन्ति॥ आरैऔ वृद्धिः॥ आ आ
र् ऐ औ वृद्धिसंज्ञकाः स्युः॥ अन्त्यस्वरादिष्टिः॥ अन्त्यो यः स्वरस्तदादिवर्णः टिसंज्ञको भव
ति॥ अन्त्यात्पूर्व उपधा॥ अन्त्याद्वर्णमात्रात्पूर्वो यो वर्णः स उपधासंज्ञो भवति॥ ह्रस्वो
लघुः॥ विसर्गानुस्वारसंयोगपरो गुरुर्दीर्घश्च॥ मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः॥
विभक्त्यन्तं पदम्॥ तपरस्तत्समानकालस्य सवर्णस्य ग्राहकः॥ ॥इति संज्ञाप्रकरणम्॥
इयं स्वरे॥ इवर्णो यत्वमापद्यते स्वरे परे॥ हसे हसः॥ स्वरात्परो रेफहकारवर्जितो हसो हसे
परेऽवसाने च वा द्विर्भवति॥ झवे जवाः॥ झसानां झवे परे जवा भवन्ति॥ वर्ग्यो वर्ग्येण सस
न्निकृष्टः तयसातत्त विभक्ते तो॥ अ इ वर्ण इति दीर्घमपि संग्रहाति यत्नो वर्णग्रहणे सवर्णग्रहणं॥ २

हसर्गानुस्वा
योगपरो वर्णो
स्वाव
गुरुरुच्य
॥ दीर्घश्च॥
दीर्घवर्णोपि
गुरुर्भवति॥
विसर्गोऽनुस्वारस्य स
योगश्चेत्पर
भूता यस्य स
तथा मुख
नासिकाभ्यां
सह यो चार्य
माणो वर्णः
सोऽनुनासिक उच्यते॥
विभक्त्यन्तं तेवि
भक्त्यन्तं वि

कुमि ध
कुपो: क पो:
कपो २

को ५

द्वयं द्वयं द्वयम कयपकवं द्वयं मकयमेकयं २ आयुतं च नागा त्रिगुणी रथा नि लक्षं च पौढा दश लक्षवाजिनः॥ पदादिसं
शलं रथ असौ हिरणी ना मुनयो वदन्ति॥१०

इत्या इत्या॥ श्रुवा॥ धी॥ वा॥ अप्या॥ अ॥ व्याः

प्रम वर्णः॥ स्वरहीनं परेण संयोज्यं॥ द्वित्वं धस्यैव यस्य वनो भयोरुभयोरपि॥ दध्यानयादिषु बुधैर्वे
सि० ध्यं रूपचतुष्टयं॥ दध्यानय॥ अपाद्यवलो वा द्विर्वा च्याः॥ दध्यानय॥ दध्यानय॥ दध्य्यानय॥ रहा द२
द्यपो द्विः॥ स्वरपूर्वाद्रेफाद्धकाराच्च परो वा यपो द्विर्भवति॥ गोर्य्यत्र॥ नह्यस्ति॥ व्यवस्थितवि ॥प्रयोगानु
॥२॥ भाषया शसस्यापि द्वित्वम्॥ तेन पार्श्वं। वर्ष्मेत्यादौ॥ उवम्॥ स्वरे॥ मध्वत्र॥ सूत्रे ध्वट् छं सारिणीवि
पदे सूत्रान्तरादनुवर्तनीयम्॥ ऋरम्॥ स्वरे॥ पित्रर्थः॥ लृलम्॥ स्वरे॥ लृइत्यस्यासो लित्॥ भाषया ३
लनुबन्धः॥ ए अय्॥ स्वरे॥ नयनम्॥ ओ अव्॥ स्वरे॥ भवनम्॥ गोरग्वा पदान्ते स्वरे॥ टित्किताववाद्यन्त
स१ योर्वक्तव्यौ॥ गवाग्रम्॥ गोग्रम्॥ इंद्रे॥ योः परतो गोरट् इत्यम्॥ गवेन्द्रः॥ गवाक्षः॥ ऐ आय्॥ स्वरे॥ नायकः॥
स्त्री३ औ आव्॥ स्वरे॥ पावकः॥ क्वचित्स्वर वेद्यो॥ गव्यूतिः॥ क्रोशयुगम्॥ अन्यत्र गोयूतिः॥ स्वयं ... ॥२॥
...काथे॥ अन्यत्र क्षेयम्॥ पापं जेयं मनः॥ क्रय्यार्थे प्रसारितं क्रय्यम्॥ क्रेयमन्यत्॥ स्वादेर्नहि अ२
न्यादावग्वक्तव्यः॥ असौ हिमी॥ प्रौढः॥ प्रौढिः॥ स्वैरी॥ स्वा लोपश्चापदान्ते॥ पदान्ते स्थि
श्रीगमवै अर्थप्रसंगा न सवर्णे दीर्घः १ पतित्यक्ता तु या नारी अहा हन्यत्र गच्छति॥ वरं पुरस्मेत नित्यं स्वैरिणी सा विधीयते॥१॥
स्वैरिणी

अन्तरवर्त्तीनी विभक्तिमाश्रित्य यत्कार्यं क्रियते तत्सिद्धं वत्ति ८ उपपदविभक्तेः कारकविभक्तिर्बलीयसी ॥ पदेव स्वस्य हत्रिनद्विवद्वत्स्य
बहुतव्यापकं सामान्यं अल्पव्यापकौ विशेषः ॥ ६ सीकानां [illegible] सौरो डमसुः कूपः ॥ ८
एतत्त्व श्रोत्र एदोत्तत्स्मात् एदोतः ॥ कौ ४

ता नामयादीनां यकार वकारयोर्लोपश्चवा भवति ॥ त आगताः ॥ तयागताः ॥ पट इह ॥ पटविह ॥ तस्मा
इदम् ॥ तस्मायिदम् ॥ ता इह ॥ ताविह ॥ लोपशि न सन्धिः ॥ आचारउपमानादिति ज्ञापकात् ॥ नलो
पशितु भवति ॥ श्वादेरिति निर्देशात् ॥ रामोदरः ॥ राजाम्बुः ॥ समासविसर्गलोपशितु न संधिः ॥ नम
कतेइति निर्देशात् ॥ एदोतोतः ॥ पदान्तस्थितादेकारादौकाराद्वा परस्याकारस्य लोपो भवति ॥ तेऽत्र ॥ पटोऽत्र ॥ गोर्वा ॥
गोजिनं ॥ गवाजिनम् ॥ गो अजिनम् ॥ सवर्णे दीर्घः सह ॥ समानस्य सवर्णे परे सह दीर्घो भवति ॥ दैत्यारिः ॥
श्रद्धात्र दधीह ॥ श्रीशः ॥ भानूदयः ॥ होतृकारः ॥ सामान्यशास्त्रतो नूनं विशेषो बलवान्भवेत् ॥ परेण पू
र्ववाधो वा प्रायशो दृश्यतामिह ॥ हलादेरीषायादौ ऋलोपो वक्तव्यः ॥ हलीषा ॥ लाङ्गलीषा ॥ मनीषा ॥ अ
द्यो ॥ शकन्धुः ॥ कर्कन्धुः ॥ कुलटा ॥ पटितिः ॥ सारङ्गः पशुपक्षिणोः ॥ सारङ्गोऽन्यः ॥ सीमंतः केशवेशे
सीमांतोऽन्यः ॥ ओत्वोष्ठयोः समासे वौ ॥ विंवोष्ठः ॥ ओष्ठौ ओ ॥ अवर्णाओकारे च परे सह ओकारो भवति ॥ विं ॥ गौ कारे
वोष्ठः ॥ स्थूलोतुः ॥ स्थूलोतुः ॥ समासे तु किम् ॥ तव ओष्ठः ॥ एदोदादौ धातौ अवर्णान्तोपसर्गे लोपः ॥ प्रेजते ॥

त २ स्य २

ऋरणस्यापलनयनायय ह्रस्वं क्रियते तत्र दृश्याने ॥ ७

द्वित्वाभावे लोपस्सति यकुर्वो । असति लोपे द्वित्वलोपयोर्वा द्वित्वं तवर्धिः ॥ ५
सति द्वित्वे लोपे चासति त्रिधं ॥ तव ह्यिः तवृद्धिः लव द्धिः ॥ ५

सि॰ च॰ उपावति ॥ एदोदादौ नाम धातौ वा ॥ उपेडकीयति ॥ उपैडकीयति ॥ प्रोद्घीयति । प्रौद्घीयति ॥ एत्येधत्यूठ्सु ॥ उपे
॥३॥ ति । उपैधते ॥ प्रस्यैषैष्ययोः ॥ प्रैषः । प्रैष्यः ॥ प्रस्य किं प्रेषः ॥ एवे ऽनवधारणे ॥ अद्येव ॥ अवधारणे त्वद्यैव ॥ अ
उ ई ॥ अवर्णाद् इवर्णे परे सह ए भवति ॥ तवेदम् ॥ ममेदम् ॥ उ ओ ॥ अवर्णाद् उवर्णे परे सह ओ भवति ॥ गङ्गो
दकम् ॥ ऐ ऐ ॥ अवर्णादेकारे ऐकारे च परे सह ऐकारो भवति ॥ तवैषा ॥ तवैश्वर्यम् ॥ ऋ अर् ॥ अवर्णादृवर्णे प
रे सह अर् भवति ॥ ह्रस्वात्परस्य ऋकारस्य लोपो वा सवर्णे ऋसे ॥ तवर्द्धिः ॥ अवर्णान्ताद् उपसर्गाद् ऋकारादौ धातौ वा आर् ॥
उपार्छति । प्रार्छति ॥ अवर्णाद् ऋते परे तृतीयासमासे ॥ सुखार्तः ॥ शीतार्तः ॥ तृतीयेति किम् ॥ परमर्तः ॥ समासे किम् ॥
सुखेन ऋतः ॥ प्रवत्सतरकम्बलवसनार्णदशानामृणे ॥ प्रार्णम् ॥ वत्सतरार्णम् ॥ कम्बलार्णम् ॥ वसनार्णम् ॥ ऋणार्णम्
॥ दशार्णम् ॥ ऋकारादौ नामधातौ वा ॥ प्रार्षभीयति । प्रर्षभीयति ॥ ऌ अल् ॥ अवर्णात् ऌवर्णे परे सह अल् भवति ॥
लृ ४ तवल्कारः ॥ ऌदादौ नामधातौ वा ॥ प्राल्कारीयति ॥ यवलात्परो द्वित्वं वा ॥ प्रल्कारीयति ॥ नोमी ॥ अदसोऽमी राम
शब्दः सन्धिं न याति ॥ अमी आदित्याः ॥ द्वे द्वित्वे ॥ ईकारान्तऊकारान्तएकारान्तश्च शब्दो द्वित्वे वर्तमानः स ॥३॥
न्धिं न याति ॥ अग्नी अत्र ॥ पटू अत्र ॥ माले आनय ॥ पचेते इमौ ॥ ओ निपातः ॥ स्वरो निपातः सन्धिं न याति ॥ अअ

प्राल्कारीयति ॥ ३

प्रेहि। इ इन्द्रं पश्य। उ उत्तिष्ठ। आ एवं मन्यसे॥ ओदन्तो निपातः स्वरे॥ ओं ई श। अहो आगता॥ ओदन्तो धो वेत्तो॥ विष्णो
इति। विष्णविति॥ ऋत्यको समासे सवर्णे स्वरे ऽसमासे पदान्ते वा ह्रस्वः॥ चक्रि अत्र। चक्र्यत्र॥ मधु एतत्। मध्वेतत्॥ कर्तृ इ
दं। कर्त्रिदम्॥ पदान्ते किं। गौर्यौ॥ ह्रस्वविधानसामर्थ्यान्न सन्धिः॥ समासे तु। नद्यर्थः॥ पदान्तानां समानानाम्
ऋति ह्रस्वो वा ह्रस्वः॥ ब्रह्म ऋषिः। ब्रह्मर्षिः॥ दण्ड अकारः। दण्डाकारः॥ मधु अकारः। मध्वकारः॥ होतृ ऋकारः। हो
तृकारः॥ होतृ ऌकारः। होत्ऌकारः॥ पदान्तानां किम्। आ छत्र॥ अपादुत्रौ वा स्वरे॥ किमु उक्तम्। किमुउक्तम्॥ दूरा
दाह्वाने टेः प्लुतः॥ दूरात् सम्बोधनेय द्वाक्यं तस्य टेः प्लुतो वा स्यात्॥ प्लुतः॥ सन्धिं न याति॥ एहि देवदत्त ३ अत्राधीष्व॥ हे
हे प्रयोगे हे हयोः प्लुतो वा॥ हे अम्ब। हा यम्बा। हे ई श हे यीश॥ सप्तम्यर्थे ई न सन्धिं याति॥ वात प्रमी आस्ते॥ ययी इन्द्रः॥
वपी रथः॥ इतो वा ऽ अश्वा॥ इति। विति॥ अप्लुतवदिति नौ॥ देवदत्तेति॥ गुरो रनृतो ऽनन्त्यस्यापि वा पर्याये न प्लुतः॥ दे३व
दत्त। देवद३त्त। देवदत्त३॥ गुरोः किं। वकारात् दकारस्य मा भूत्॥ अनन्तः किं। ॥ इति स्वरसन्धिः॥
चपा अबे जबाः॥ पदान्ते वर्गे मानानां चपा जबा भवन्ति वे परे॥ षड् अत्र। वाग् यथा॥ अमे अमो वा॥ पदान्ते वर्गमानानां चपा अमे परे अ
मा वा स्युः॥ षण्मम। षड्मम॥ वाङ्मधुरा। वाग्मधुरा॥ प्रत्यये अमे परे अमा नित्यम्॥ तन्मयम्। चिन्मात्रम्॥ प्रत्य

॥यस्मिन्वर्गे वर्त्तमानाज्झपात्परो हकारः॥तस्य वर्गस्य चतुर्थो वर्णो भमो ह स्पोद्ग्रा॥ २स च नु च स्तु तयोस्तो॥ शाच चुम्भ श्चवः तैः श्कमिः॥ राम् कोरे

स्थान्यादेशसंबंधे षष्ठी १

प्रातिपदिकार्थमात्रे प्रथमा १

दोशेषु

सि॰ च॰ यथासमे ज वस्यापि नित्यम्॥ मरायय म्॥ चपाच्छः शे॥ चपादुत्तरस्य शकारस्य छो वा भवत्यवे परे॥ वाकुरः॥ वाकु

॥४॥ श्छ्रः॥ अवेतिकिं वाक श्च्योतति॥ होझभः॥ चपादुत्तरस्य हकारस्य झभावा भवन्ति॥ यद्गर्गप्सूप स्त द्गं गच्चू

तुर्थो भवति॥ तद्धविः॥ तद्धविः॥ वाग्घरिः॥ वाग्हरिः॥ अजकारः॥ अझरः॥ अज्झलो॥ षड्ढलानि॥ स्तोः श्चुभिः श्चुः॥ स

कार तवर्गयोः शकार चवर्गाभ्यां शकार चवर्गौ स्तः॥ तच्छिन्नम्॥ उद्दिश्यमाने प्रतिनिर्दिश्यमानयो र्यथाक्र

ममिति वाच्यम्॥ कश्चरति॥ कश्श्रः॥ तच्छादयति॥ तच्शाते॥ शकारात्परस्य तवर्गस्य चुत्वं न॥ प्रश्नः॥ विश्नः॥

षचटवश्च ष्टुभिः ष्टुः॥ सकार तवर्गयोः षकार टवर्गाभ्यां योगे षकारटवर्गौ स्तः॥ कष्टः॥ तट्टीकते॥ न ष्ठि॥ षकारे प

त्ववः तैः षु रे तवर्गस्य टुत्वं न भवति॥ भवान्षष्ठः॥ टो रन्त्यात्॥ पदान्ते वर्त्तमानाट्टवर्गात्परस्य स्तोः ष्टुर्न भवति॥ षण्नरः॥

भिः॥ ६ षट्सीदन्ति॥ नवतिनगर्योर्न॥ षण्णवतिः॥ षण्णगर्यः॥ स्कपोन॥ लिट्सु॥ लिट्त्स्को॥ तो ल्लिः॥ त

वर्गस्य लकारे परे लकारो भवति॥ तल्लुनाति॥ भवांल्लिखति॥ अनुनासिकानुनासिकत्वेन द्विधा यवलाः॥ राम

तत्र नकारस्यानुनासिको लकारः॥ ङढः स्यात्सन्ध्यौः सलोपश्च॥ ङन्धम्॥ ङ्सन्धनम्॥ नः सकुछते नान्तस्य ॥४॥

पदस्याव परे छते सगागमो भवति॥ राजञ्शिवम्॥ भवांस्तनोति॥ अव परे किं॥ सन्त्सरुः॥ नप्रशान्॥

चुत्वं न स्य च से ऽनुस्वारः तेन सस्य च पदावयवत्वेन पदान्तत्वात्पूर्वस्य नस्यानुस्वारः॥१ आगमः सकास्सेव पदान्तः॥१

आगमा अवयवसमासाश्च पदान्तस्या पदान्तता॥१ यदागमास्तद्गुणीभूतास्तद्ग्रहणेन गृह्यन्ते १

पदान्ते तुपम्पते। नम्यते। १ अमुक्तसमुच्चये चकारः। २ पदान्तोकिं। गम्यते। झसे किं। किमत्र॥ ३ तुटिः ४ अनुस्वरः तस्य च यपे ककारे ५
स्य यपस्य वर्णो वर्ग्यो विन ङकारः॥ ६ वर्णो नावेपरः रूपं स्यादिति वचनात्॥ ११

प्रशान्तनोति॥ शे चङ्गौ॥ नान्तस्य पदस्यावपरे शे वा चगागमो भवति॥ भवञ्च्छूरः। भवाञ्छूरः॥ भवाञ्छ्र
भवाञ्शूरः॥ ङ्णनो ह्रस्वाद् द्विः स्वरे॥ ङकारणकारनकारा ह्रस्वादुत्तरा द्विर्भवन्ति॥ स्वरे परे पदान्ते॥ २।२
प्रत्यङ्ङिदम्॥ सुगण्णिह। राजन्निह॥ छः॥ ह्रस्वात्परः छकारो द्विर्भवति॥ खसे चपा झसानाम्॥ त
वच्छत्रम्॥ दीर्घान्नौ॥ ह्रीच्छति। पदान्ता द्वा॥ लक्ष्मीच्छाया। लक्ष्मीछाया॥ आङ्माङ्भ्यां नित्यम्॥
आच्छादयति॥ माच्छिदत्॥ पुंसोऽवपरे खपे संयोगान्तस्य लोपः॥ पुंस्कोकिलः॥ पुंस्पुत्रः॥ अव
परे किम्॥ पुंक्षीरम्॥ खपे किं॥ पुंदासः॥ ख्यानौ वा॥ पुंसख्यानम्॥ पुंख्यानम्॥ मोऽनुस्वारः॥ मका
रस्यानुस्वारो भवति हसे पदान्ते॥ तं हसति। पटुं तृथा॥ नश्चापदान्ते झसे॥ न[illegible] चापदान्ते व स्य मस्य १
र्तमानस्यानुस्वारो भवति झसे हकारे च परे॥ यशांसि। पुंस्कः। स्वनडुहि॥ यमा यपे स्यौ॥ अपदान्ते
ऽनुस्वारस्य यमा भवन्ति यपे परे॥ अस्यैय पस्यै सवर्णाः॥ शान्तः। अङ्कितः॥ कुण्ठितः॥ गुम्फितः॥ वा प
दान्तस्य॥ पदान्ते वर्तमानस्यानुस्वारस्य यमा वा भवन्ति॥ अस्य यपस्य सवर्णः॥ त्वङ्करोषि। त्वंकरोषि॥ यपे परे २
तन्तनोति। तन्तनोति॥ संयन्ता। संयन्ता॥ सँव्वत्सरः। संवत्सरः॥ यँल्लोकम्। यं लोकम्॥ कुर्वनोरा

टचनचटनेतस्मात्टमात॥ ४ उभयनिर्देशे पंचमीनिर्देशो बलीयान्॥ ४ सचरवसोतयोः शः ५

वत्सरः॥ २

सि०च० ॥५॥ जतो परे समो मस्य मर एव॥ सम्राट्॥ यवलमनपरे मस्य य व ल म नो वा॥ किंं ह्यः॥ किं ह्यः॥ किँ ह्लल य हकारे
ति। किं ह्लयति। किँ ह्वयति। किं ह्वयति। किँ ह्ललयति। किं ह्ललयति। किँ ह्नुते। किं ह्नुते॥ शसे च पस्य
द्वितीयो वा॥ वत्सरः। अप्सरः॥ अफ्सरः॥ नपदान्ते॥ तत्सिन्धुः॥ कुक् टुक् वर्ज्जितस्य विसर्कोन॥ न
वत्सु॥ टनात् सस्य वा धुट्॥ षट्त्सन्तः॥ षट् सन्तः॥ सन् त्सः॥ सन् सः॥ शसे ङ्णोः कुक् टुक् को वा॥ प्राङ् षष्ठः॥
रव५ प्राङ्क्षष्ठः॥ प्राङ् षष्ठः॥ सुगण्ट्साधुः॥ सुगण् साधुः॥ पकारे परे न्ह् न्न कारस्य न्स वा॥ स्तो र्विसर्गः॥
सकाररेफयोर्विसर्गो भवतः धातोर से पदान्ते च॥ कुपोः ≍क ≍पौ॥ कवर्गे पवर्गे च विसर्ग स्य ≍क ≍ वाद
पो वा भवतः॥ न्ह्ँ पाहि। न्हं पाहि। न्ह् न्पाहि॥ ॥इति हल्संधिः॥ ॥विसर्जनीयस्य सः॥ खरि प
रे॥ कस्तनोति॥ शसपरे खसे विसर्जनीयस्य विसर्ग एव॥ कः त्सरुः॥ रामः प्सात॥ घनाघनः क्षो
भन॥ शसे वा॥ कः श्शरः। कश्शरः॥ कः षष्ठः। कष्षष्ठः॥ कः साधुः कस्साधुः॥ खपपरे शसे वि राम
हरिस्फुरति सर्गलोपो वा॥ हरिस्फुरति। हरिः स्फुरति॥ कुप्वोः ≍क ≍पौ वा॥ क ≍ करोति॥ कः करोति। क ≍ पच ॥५॥
ति॥ वाचस्पत्यादयः संज्ञाशब्दा निपात्यन्ते॥ वाचस्पतिः॥ बृहस्पतिः॥ तस्करः॥ कौतस्कुत

सिद्धा ह्यारण निपातनः १

द्विष्करोति३

तः॥ कान्कान् ॥ कांस्कान् ॥ भास्करः। पयस्पात्रम्। यशस्कम्। यशस्काम्यति। सर्पिष्पाशं॥
सर्पिष्कल्पम्। सर्पिष्कम्। सर्पिष्काम्यति। नमस्करोति। पुरस्करोति। निष्प्रत्यूहम्। आविष्कृ
तम्। तिरस्कर्त्ता॥ द्विः करोति। त्रिष्करोति॥ चतुष्कपालः। सर्पिष्करोति। धनुष्करोति। सर्पिष्कु
ण्डिका॥ अयस्कामः। अयस्कुम्भः। अयस्पात्रम्। अयस्महिताः कुशाः अयस्कुशाः॥ अयस्कर्णी। अ
धस्पदम्॥ आकृतिगणोयम्॥ [illegible] रो रात्रिषु॥ अह्नो विसर्गस्य पदान्ते रो भवति न तु रात्र्यादिषु॥
अहर्गणाः। अहरहः॥ रात्र्यादिषु तु॥ अहोरात्रः॥ अहोरूपम्। अहोरथन्तरम्॥ अतो त्युः॥ अकारात्प अतः अति उ।
रस्य विसर्जनीयस्य उकारो भवत्यति परतः॥ कोऽर्थः॥ हवि॥ अकारात्परस्य विसर्गस्य उकारो
हवे३ भवति॥ देवो याति। मनोरथः॥ आदु वे लो पशौ॥ अवर्णात्परस्य विसर्गस्य लोपश्च भवत्यवे परे॥
देवा अत्र। बाला वान्ताः। देवा इह॥ स्वरे यत्वं वा॥ देवायिह॥ भोसः॥ भोस भगोस अघोस इत्येतस्य
विसर्जनीयस्य लोपश्च भवत्यवे परे॥ भो हरे। भगो नमस्ते॥ अघो याहि॥ स्वरे यत्वं वा॥ भो यहि॥

लोपे सत्यपि वेत्यव धारणं लोपं विना पादपूर्णं यथा लोपो न स्यात्॥ तेन सोहमाजन्मशुद्धानामित्यत्र लोपो न॥ ६॥
लोपे सत्यपि वेत्यव धारणं लोपं ... समाहारे से वे तस्मात् सेषात्॥ पनामिति विभक्तिर्यस्मिन्नाम्य तेन विभ
रेफप्रकृतिस्थानीयः रेफप्रकृतिकः ... द्वाविंशतिपदमिदं सूत्रं॥ तस्मादिति पंचम्येकवचनान्तं पदं॥ अन्यानि सो के तिक प्रथमैकवचन
यन्नास्ति इत्यर्थ इत्यजिमित्याह॥ ७ ... परास्यादयः॥ ६
स्त्र्यं व्याचष्टे॥ तस्मादिति नाम्नः परास्यादयः॥ ६

सि० च० भोयेहि। भगो इह। भगोयिह। अघो अपगच्छत। अघोयपगच्छत॥ नामिनो रः॥ नामिन उत्तरस्य वि
सर्गस्य रेफो भवत्येवपरे॥ अग्निरत्र॥ पटुर्वदति॥ रेफप्रकृतिकस्य खपे वा रेफः॥ गीःपतिः॥ गीर्प
॥६॥ तिः॥ अहर्पतिः॥ रः॥ रेफप्रकृतिकस्य विसर्गस्य रेफो भवत्यघे॥ प्रातरत्र॥ अन्तर्गतः॥ रि लोपो
दीर्घश्च॥ रेफस्य रेफे परे लोपो भवति पूर्वस्य च दीर्घः॥ पुनारमते। हरीराजते। भानूरम्यः॥ से
षाद्धसे॥ सएषशब्दाभ्यां परस्य विसर्गस्य लोपो भवति हसे॥ स चरति। एष हसति॥ स
शब्दाद्विसर्गस्य लोपः स्वरे लोपे एव पादपूर्णाश्चेत॥ सैव दाशरथी रामः सैव ... राजा युधिष्ठि
म१ रः॥ सैष कर्णो महात्यागी सैष भीमो महाबलः॥ २॥ ॥इति विसर्गसंधिः॥ ॥पञ्चसंधिः समाप्तः॥
अथ विभक्तिनाम॥ विभक्तिरहितं धातुवर्जितमर्थवच्छब्दरूपं नामोच्यते॥ तस्मात
सि। औ। जस। अम्। औ। शस्॥ टा। भ्याम्। भिस्। ङे। भ्याम्। भ्यस्। ङसि। भ्याम्। भ्यस्। ङस् राम
ओस्। आम्। ङि। ओस्। सुप्॥ नाम्नः पराः स्यादयः सप्त विभक्तयो भवन्ति॥ एकत्वद्वित्व ॥६॥

...च सौ तु यो ओ ॥ द्वन्द्वे सर्वे निपातो कुत्रो न भवति ॥ सकारस्य एव प्रधानो भवति न तु रेफस्य ॥ [illegible]
[illegible] निःसरूपान्येव [illegible] ॥ नित्ये बमकुत्र शिष्यन्ते ॥ [illegible] लुप्यन्ते ॥ अभातो [illegible] चेति [illegible] ॥
[illegible] विसर्ग इति [illegible] विसर्गप्राप्तेः न तु वर्णमात्रविधौ केवलस्य सस्यैव विसर्गः एव वर्णमात्रविहित [illegible]

बहुत्वेषु एकवचनद्विवचनबहुवचनानि ॥ स्वोर्विसर्गः ॥ देवः देवौ ॥ जकारो जसीति विशेषणार्थः ॥ देवाः ॥ अम्शसोरस्य ॥ समानात् परयोरम्शसोरकारस्य लोपो भवत्यम्शसोः ॥ देवम् देवौ ॥ शकारः शसीति विशेषणार्थः ॥ सो नः पुंसः ॥ पुंलिङ्गात् समानात्परस्य शसः सकारस्य नकारो भवति न त्वाम्शसीत्यात्वे ॥ शसि ॥ शसि परे पूर्वस्य दीर्घो भवति ॥ यदादेशस्तद्वद्भवति ॥ न तु वर्णमात्रविधौ ॥ देवान् ॥ टकारष्टेनेति विशेषणार्थः ॥ टेन ॥ अकारात्परष्टा इनो भवति ॥ देवेन ॥ [illegible] ॥ अकारस्यात्वं भवति भकारादौ स्यादौ ॥ देवाभ्याम् ॥ भिस [illegible] ॥ अकारात्परस्य भिसो भकारस्याकारादेशो भवति ॥ आइ ए ए ऐ ॥ देवैः ॥ ङेर्यः ॥ अकारात्परस्य ङे इत्येतस्याऽऽगमो भवति ॥ देवाय देवाभ्याम् ॥ एस्मिन् बहुत्वे ॥ अकारस्य एत्वं भवति सकारभकारादौ स्यादौ परे [illegible] बहुत्वे सति ॥ देवेभ्यः ॥ ङसिरत् ॥ अकारात्परस्य ङसिरद्भवति ॥ देवात् ॥ ङस्स्यः ॥ अकारात्परो ङस् स्यो भवति ॥ देवस्य ॥ ओसि ॥ अकारस्य एत्वं भवत्योसि ॥

अत्रामोनुडिधानाद्यमोनुडिति सूत्रे कृते येनुडागमइति नुडो नित्यत्वज्ञापनार्थः ॥ एवं तु इति प्रयोगः तेन क्रोष्टु नामि त्यत्र तृ स्व
तयावारी मोघि त्यादौ नामिनस्वरइति ऊँसि नुडागमोन ॥ २ कुमारुलक्ष्व डानयोः समाहारः क्विवेतस्मात् क्विलात् ॥ २ जेसूत्रे इति द्विपक्षे दे
तिसाकेति प्रथमे (नोमिपरे २ कवचनान्ते ॥ यदा तु दीर्घः पाठः ॥ यदा ज्ञि इति सप्तम्यास्थाननिर्देशः हे तौ तु प्रथमायातान्त्यथकथनं नतु

सि॰ च॰

॥७॥

देवयोः ॥ नुडामः ॥ समानान्तस्य रस्यामो नुडागमो भवति पुंसि तु ह्रस्वादेव ॥ नामि ॥ पूर्वस्य स्वरस्य दी
र्घो भवति ॥ देवानाम् । देवे । देवयोः ॥ किलात्षस्सः कृतस्य ॥ कवर्गादिलाच्च प्रत्याहारात्परस्य केन
चित्सूत्रेण स्यकृतस्य सकारस्य षकारादेशो भवति अन्त्यस्थितस्य न भवति ॥ देवेषु ॥ सिद्धिः ॥
घमन्तरो अर्थे सिद्धिः संज्ञो भवति ॥ समानाद्धेर्लोपो धातोः ॥ ह्रस्वात् समानादेदोतश्चोत्तरस्य
धेर्लोपो भवत्यधातोः ॥ आभिमुख्याभिव्यक्तये हेशब्दस्य प्राक् प्रयोगः ॥ हे देव । हे देवौ । हे देवाः ॥
एवं घटपटरामकृष्णादयः ॥ सर्व । विश्व । उभ । उभय । अन्य । अन्यतर । इतर । उतर । उतम । कतर । कतम ।
मा सिम । त्वत् । त्व । भवतु । नेम । एक । पूर्व । पर । अवर । दक्षिण । उत्तर । अपर । अधर । स्व । अन्तर । त्यद् । तद् । यद् । ए
तद् । इदम् । अदस् । द्वि । किम् । युष्मद् । अस्मद् ॥ एते सर्वादयस्त्रिलिंगाः ॥ जेरी ॥ सर्वादेरकारान्तात्परो जस्
ई भवति ॥ सर्वे ॥ षुर्नो णो नन्ते ॥ षकाररेफऋवर्णेभ्यः परस्यैकपदस्थस्य नकारस्य णकारादेशो भ
वत्यन्तेस्थितस्य न भवति सर्वान् इत्यादौ ॥ अवकुप्वन्तरेपि ॥ अवप्रत्याहारेण कवर्गेण पवर्गेणानुस्वा
रेण विसर्गेण ऽकऽपाभ्यां व्यवधानेपि भवति नान्येन ॥ सर्वेण ॥ सर्वादेः स्मट् ॥ सर्वादेरका

नन्वडारसीदीर्घत्वार्थं ॥ नहेतोकृतस्यसंगत्वेन ह्रस्वादेशस्य नित्यागीकारात् ॥ नापि गुणकृशिशु पक्षिभाषया सर्वादेः शार्थ्ये दीर्घादेशः ॥ घिरौ तु शिनिदं गौ सौ विनापि सर्वादेशे स्यामो

कारः आदेशः प्रयोग नामावत्तः नचोत्तरात्र नुडिः प्रयोगेनेतत्र डोनु तिसूत्रे स्वनो ॥ पिइकारेण योगरूपसिद्धिः नापि नपुंसके नातिरिणां दीर्घरूपसिद्धेः ॥ एम प्रयोजनं तत्र ॥७॥ ईमोस्त्व तत्रदीर्घादेश विधानात् ॥

कारात् ॥ गुणुड्इति परिभाषया षष्ठी इति अन्तस्येव ज्ञायते इति परिभाषापवादार्थत्वात् ॥ ननु अयत्र षष्ठ्यानिर्देशो यथा जेरशासोरिति तु शिश्च सर्वस्य
वत्स्युपयः ॥ इति परिभाषा प्रवर्तते ॥ नत्र तु सप्तम्या प्रथमाया वस्था निर्दिष्टो यथाभ्यघिरौ त्यत्र शानु वदादेशाद्युक्तत्वात् ॥ सर्वादेरितिसं
पः इति जसी व्याख्यानत्वात् ॥ ष च र च ऋ च षुत स्मात् षुः ॥ नुः पंचमी नः षष्ठी णः प्रथमा अन्ते सप्तमी ॥ अवृच कुस्य पुस्य ते कुपवः ॥ अवक
पूर्वेर तरस्ववकुप्वन्तरे तस्मिन् अवकुप्वन्तरे ॥ २

॥ स्वामि धेयापेक्षावधिनियमो व्यवस्था ॥ तस्य पूर्वादिशब्दस्यापेक्ष्यमाणे स्वावधेर्नियमो व्यवस्था

त्यज्य परार्थावलम्बनोऽऽ ॥ तत्स्वरूपग्रहणं तत्र परः ॥ विसर्जनं ॥ १ सुट् आम् द्विपदं ॥ तत्र व्याख्यामः ॥ सुड्विधानादामः ॥ सुड् इति वक्तव्ये

परिधानीया ॥ ५ स्थ्यादौ पक्षे बहुत्वस्यानित्यत्वे आमि सुट् प्राधान्यद्योतनाय प्रथमं सुट् प्रयोगः ॥ सर्वादेः स्मट् ॥ अतन्त्या

परिभाषया सर्वनाम्नि ... ग्रहणे तेनान्त्या चष्टे ॥ २ यत्तु स्याधेः स्वशब्देन पूर्वादिगणस्तस्याऽपि ग्रहणं प्राप्ते ग्राह्ये दिकृतेः शा

द्देष्वोत्य रस्य ङे इत्येतस्य स्मडागमो भवति ॥ सर्वस्मै ॥ अतः ॥ सर्वादेरकारान्तात्परस्य ङसेः स्मडागमो भवति ॥ स

र्वस्मात् ॥ सुडामः ॥ सर्वादेरवर्णान्तात्परस्यामः सुडागमो भवति ॥ सर्वेषाम् ॥ ङिः स्मिन् ॥ सर्वादेरकारान्तात्परो

ङिः स्मिन् भवति ॥ सर्वस्मिन् ॥ शेषं देववत् ॥ एवं विश्वादयः ॥ उतर डतमौ प्रत्ययौ ॥ ततस्तदन्ता ग्राह्याः ॥ पूर्वादीनां न

वानो जस्सुङसि ङी नां स्मिस्मात्स्मिनो वा ॥ पूर्वे पूर्वाः ॥ पूर्वस्मात् पूर्वात् ॥ पूर्वस्मिन् पूर्वे ॥ एवं परादयः ॥ सर्वादिः स

र्वकार्यी स्यान्न चेद्गौणोऽथवाभिधा ॥ पूर्वादिस्त्र व्यवस्थायां समोऽतुल्येऽन्तरोपुरि ॥ परिधाने वहिर्योगे स्वोथ

ज्ञातिधनवाच्यपि ॥ सर्वमतिक्रान्तोऽतिसर्वस्मै ॥ अतिसर्वाय देहि ॥ प्रियं सर्वं यस्य स प्रियसर्वस्तस्मै प्रियसर्वा

य ॥ सर्वो नाम कश्चित्तस्मै सर्वाय ॥ अतिपूर्वाय ॥ समाय तुल्याय ॥ अन्तराय पुरि ॥ ग्राममपोरन्तरेत्तापसः मध्ये

इत्यर्थः ॥ स्वाय धनाय ज्ञातये वा ॥ द्वन्द्वे सर्वादीनां न सर्वकार्यम् ॥ पूर्वापरावराणाम् ॥ वा जसि ॥ वर्णाश्रमे

तरे । वर्णाश्रमेतराः ॥ तृतीयासमासे तृतीयासमासार्थवाक्ये च न ॥ मासपूर्वाय ॥ प्रथमचरमतयायडल्प

अर्द्ध कतिपयनेमाः जसि वा ॥ प्रथमे प्रथमाः ॥ तयोऽयप्रत्ययौ ततस्तदन्ताः शब्दा ग्राह्याः ॥ द्वितये द्वितयाः ॥ द्वयाद्व

याः ॥ शेषं देववत् ॥ नेमे नेमाः ॥ शेषं सर्ववत् ॥ तीयस्य वा ङित्सु सर्ववद्रूपम् ॥ द्वितीयाः ॥ द्वितीयस्मै द्वितीयाय ॥ द्वि

तो विकल्पः ॥ तीयशब्देन च अर्थवद्ग्रहणे नानर्थकस्येति न्यायात् ॥ तीयप्रत्ययान्तस्य ग्रहणं ॥ तेन न सजातीयादौ सर्वा

वक्तव्यो ॥ प्रयोगः प्रयोजनं प्रधानत्वात् वक्तव्यस्य द्वितीयस्य स्मै ॥ १

अन्तरे ऽन्तरा वा शाटकाः ॥ परिधानीया इत्यर्थः ॥ अन्तरे ऽन्तरा वा चाण्डालगृहाः २४ तस्य ग्रहणं वाह्या इत्यर्थः ॥ व्यवस्थायां किम् ॥ दक्षिणा गाथकाः ॥ प्रवीणा इत्यर्थः

॥ स्वार्थे परी
वा शाटकाः
त्यमितिय
कीत्वकी
अन्तरा वा
चाण्डालस्य
गृहा वा
ह्याः ३ तुर्थ
तृतीयस
मासस्या
र्थः स्तृ
तृतीया
समासार्थ
वाक्ये च
मासेन पू
र्वः मासपू
र्वः तस्मै मा
सपूर्वाय
अथवा प्र
क्तिरिति

आगमज भाने
टि सुव्यत्यासाद्
कोलाभ्यन्तद
पिष्टोयविधि
स्तस्य यानिय
मः प्रथम स्या
त्पूर्वो न भवति
निष्प्रिन्नोऽर्थ
स्य व्यवस्था
देवा ... ॥ ३
स्वशब्द आत्म
वाचिनेः स्तो
सर्वकार्यं स्या
ता आत्मा
त्मीयवा सर्व
कार्यं स्या
धनज्ञाति
न ॥ ५
का

उभयशब्दस्य सर्वादिमध्ये पाठः तद्धा । यथा छित्त्वा कर्णौ लाङ्गुलः श्वा न चाश्वो न च गर्दभः ॥ ४ गेषष्ठीत्तृतीयाप्राप्त्यर्थेन तु जस्... सर्व
...त्यासार्थेनाह ॥ उभयशब्दो नित्यं द्विवचनान्तः तस्माद् द्विवचने ... तृतीयतद्धार्थेः ॥ ... तदन्तः तदन्तविधि तदन्त...
निर्दिश्यते शब्दे इति निर्दिश्यमानः तस्य निर्दिश्यमानस्य ॥ ८ द्व्यहे अहनि समाहृते यस्मिन् काले द्व्यहः ... इति ... अयुदित्यक्तेऽ ... उ
स्याः तस्यो ... त्यादावपि न ... [illegible] ... ॥ ... द्वितीयस्मात् ...

सि॰च॰ तीयस्मात् । द्वितीयात् ॥ द्वितीयानाम् ॥ द्वितीयस्मिन् । द्वितीये ॥ एवं तृतीय ॥ उभशब्दो नित्यं द्विवचनान्तः ॥ उभौ २ उभा
भ्याम् ३ उभयोः ॥ २ ॥ उभयशब्दस्य द्विवचनं नास्तीत्येके ॥ कैयटः ॥ अस्तीत्यन्ये ॥ उभयः उभये ॥ निर्जरः ॥ जरा
॥८॥ यः स्वरादौ जरस्वा वाच्यः ॥ तदन्तविधिरत्र ॥ षष्ठीनिर्दिष्टस्यादेशस्तदन्तस्य ज्ञेयः ॥ गुरुशिशाच्च सर्वस्य ॥ नि
र्दिश्यमानस्यादेशा भवन्ति ॥ एकदेशविकृतमनन्यवत् ॥ निर्जरसौ । निर्जरसः । निर्जरसः । निर्जरः ॥ पद्दन्नसादो
देववत् ॥ संख्या विसाय पूर्वस्याह्नस्याहन्वा ङौ ॥ वेह्नि ॥ अन्नन्तस्योपधाया लोपो भवति ॥ ङि ङ्योः तयोः
परतो वकार मकारान्तसंयोगादुत्तरस्य न ॥ द्व्यह्नि । द्व्यहनि । द्व्यह्ने ॥ व्यह्नि । व्यहनि । व्यह्ने ॥ सायाह्नि । सायाहनि ।
सायाह्ने ॥ पादन्तनासिकामासहृदयनिशासृज्यूषदोषयकृच्छकृदुदकास्यमांसपृतनासान्
नाम् ॥ पद्दन्नसमासहृन्निशसृजन्यूषन्दोषन्यकन्शकन्नुदन्नासन्मांस्पृत्स्नुश सादौ वा ॥
पदः । पदा । पद्भ्याम् । पद्भिः ॥ दतः । दता । दद्भ्याम् । दद्भिः ॥ मासः । मासा । माभ्याम् ॥ अल्लोपः स्वरेऽम्वयुक्तोच्छसादौ ॥
अन्नन्तस्योपधाया लोपो भवति शसादौ स्वरे परे मकारवकारान्तसंयोगादुत्तरस्य न ॥ पूष्णः । पूष्णा ॥ नाम्नो नो राम
सर लोपशधौ ॥ नान्तस्य नाम्नो नलोपः भवति न तु पदान्ते चाधौ ॥ पूषभ्याम् ॥ पूषभिः ॥ पद्दो पन्थ्सु च देववत् ॥ ॥८॥
पदादयः पथ्यङ्के शब्दा इत्येके ॥ सोमपाः । सोमपौ । सोमपाः ॥ सोमपाम् ॥ आतो धातोर्लोपः ॥ धातुसम्बन्धिनो आका
एकशब्दः प्रधानवाचकः अतः बहुत्वम् ॥

उ॰दृत् यस्य तत् ङित् तस्मिन् ङिति पडउ॰ त यस्य तत् ङित् तस्मिन् ङिति ॥ ७ अयोग मा चान्या द्योतनार्थैः तेनातिशयि
तः सखायमतिसखा सुसखा इत्यत्र सेर्डौ धेः ऐ सख्युरित्यत्र प्राप्तिः सखिशब्दस्यैकारादेशः शत्रुवद्भावेन सर्वस्य सखि
शब्दस्य ऐकारादेशप्रसक्तौ सूत्रकाराभिप्रायविशेषमाह निर्दिष्टस्य प्रये भावः यद्यपि निर्दिष्टं परिभाषापवादेन गुरु शि
रस्य लोपो भवति शसादौ स्वरे ॥ सोमपः ॥ सोमपा ॥ सोमपाभ्यामित्यादि ॥ एवं कीलालपा शंखध्मा मधुपा विश्व इति परिभा
पाप्रभृतयः ॥ धातोः किम् ॥ हाहा हाहौ ॥ हाहा ॥ हाहे ॥ हाहाः ॥ हा हौं हाहे ॥ हरिः ॥ औ यैः इकारान्तादुकारान्ताच्च औ औ परे अ सिन्व्युः इ
पद्यते इ उ भवतः ॥ हरी ॥ जसि ओ जसि इकारान्तस्य उकारान्तस्य च जसि परे एकार ओकारश्च भवति ॥ हरयः ॥ नेऽकारस
धौ इकारान्तस्य उकारान्तस्य च धौ परे एकार ओकारश्च भवति ॥ हे हरे ॥ हरिम् ॥ हरी ॥ हरीन् ॥ टो नास्त्रियाम् इकारा सवौदेशो
न्तादुकारान्ताच्च परस्य टा ना भवत्यस्त्रियाम् ॥ हरिणा ॥ हरिभ्याम् ॥ हरिभिः ॥ ङिति इकारान्तस्य उकारान्तस्य च ङिति प प्रसक्तौ तः
रे एकार ओकारश्च भवति ॥ हरये ॥ हरिभ्याम् ॥ ङसि ङसोरुः एदोद्भ्यां परस्य ङसि ङसोरकारस्य लोपो भवति ॥ हरेः ॥ हर्योः ॥ हरीणाम् ॥ पि ऐकारं
ङेरौ ङित् इदुद्भ्यां परस्य ङेरौ भवति स च ङित् ॥ ङिति टेः ॥ ङिति परे टेर्लोपो भवति ॥ हरौ ॥ हर्योः ॥ हरिषु ॥ एवं अग्नि रवि मं प्रथमप्र
गिरि कवि कलि मुन्यादयः ॥ उकारान्ता विष्णु वायु भानु गुर्वादयो ज्ञेयाः ॥ भानुः ॥ भानू ॥ भानवः ॥ सेर्डौ धेः स जपप्रसं
खिशब्दान्तात् परस्य सेर्डा भवति ॥ सखा ॥ हे सखे ॥ ऐ सख्युः ॥ सखिशब्दस्य तदन्तस्य ऐकारादेशो भव युरिति प्रद
ति ॥ असंबुद्धिषु पञ्चसु ॥ षष्ठीनिर्दिष्टस्यादेशः तदन्तस्य ज्ञेयः ॥ सखायौ ॥ सखायः ॥ सखायम् ॥ सखायौ ॥ सखीन् ॥ सखि नेन एकारे
पत्योरीके ॥ सखिपतिशब्दयोः ईकागमो भवति ङे ङि ङसि षु परतः ॥ दीर्घत्वाभावः ॥ सख्या ॥ सख्ये ॥ औ ङेः ॥ सखिपतिश न्यपि स रि
ब्दयोः अगागमो भवति ङसि ङसोरकारे परे ॥ सख्युः ॥ अस इति स्थिते ॥ अन्तो डउ ॥ अन्तकारान्तात् परस्य ङसि ङसोरकार ७
कृतां कृत प्रसंगत्वेन प्रथमस्य एकारः तेन नामधा सोरस्य लोपः ॥ इदं पूर्वाभिप्रायानं न त्वनुवादः ॥ १२

अमुना ब्राह्मणकुलेन ९

शब्दे दृश्य
नाभिति स
त्र विपर्यये स
त्र कारादिप्रा
येन षष्ठीनि
र्दिष्ट पूरिमा
षात्राश्रितेति
एतेस्य त्र कार
भिप्राय विचार
णानन्तु पूरिश
भावकोभिति
सखि च पति
श्च सखिपति
नीतयोः सखि
प्रत्योः ॥ १२

॥ एकस्मिन्ननेकविधिः सकृदेव प्रवर्त्तते ॥ एकयोगनिर्दिष्टानां सह वा प्रवृत्तिः सह वा निवृत्तिः ॥ १ पंचसु सखिवदन्यत्र हरिवत् ॥ १ सूत्रा
देशात् कृतमिति लाक्षणिकं ॥ इति तु चौरा हरामिति प्रतिपदोक्तं ॥ ३ आर्षप्रयोगसिद्ध्यर्थमाह ॥ आगमजाते आगमजेन यासखिवत्
द्वेत्वेन तत्र नित्यकृद्विधिः ॥ ४ अत्र वेषष्ठी ॥ ङिः तस्याम नुर्थकं ॥ सत्तु ज्ञापयति अनेकाक्षर आदेशो गुरुवत् ॥ तेन नकारो दयः सर्वादेशाः ॥ तेना नेकाक्षरत्वेन गुरुवत्
[illegible] ॥ न च सर्वस्येति ॥ ७

सि॰ च॰ ॥ ९ ॥ स्य उकारो भवति स च डित् ॥ सख्युः ॥ ङेः औः ङि औकारे कृते सखिपत्योरीक् ॥ सख्यौ ॥ शासनेनः ॥ सखा ॥ स्कू सखा ॥ स्कू
सखायौ ॥ स्कू सखायः ॥ स्कू सखिना ॥ स्कू सख्ये ॥ स्कू सखेः ॥ स्कू सखे ॥ अति शयितः ॥ सखा ॥ अतिसखा ॥ परमः सखा
यस्य स परमसखा ॥ सखिमतिक्रान्तोऽतिसखिः ॥ ३ ह डौ ऐ ना ॥ लक्षणप्रतिपदोक्तयोः प्रतिपदोक्तस्यैव ग्रहणं ॥ ग्रहणं ॥ इति न्यायत्
सि ॥ ४ ॥ पतिः ॥ पती ॥ पतयः ॥ पत्या ॥ पत्ये ॥ पत्युः ॥ ४ पत्यौ ॥ पति समासे हरिवत् ॥ भूपतये ॥ आगमशासनमनित्यम् ॥ सखि नोपति
ना ॥ द्विशब्दो नित्यं द्विवचनान्तः ॥ त्यदादेष्टः स्यादौ ॥ द्वौ ॥ द्वाभ्याम् ३ ॥ द्वयोः ॥ २ ॥ संज्ञोपसर्जनयोर्न्नेति ॥ द्विनोमक
त्रि ॥ द्वि ॥ द्वौ ॥ द्वयः ॥ द्वावतिक्रान्तोऽतिद्विः ॥ प्राधान्ये तु ॥ परमद्वौ ॥ त्रिशब्दो नित्यं बहुवचनान्तः ॥ त्रयः ॥ त्रीन् ॥
त्रिभ्यः ॥ २ ॥ त्रेस्त्रय ङां ॥ त्रिशब्दस्य त्रय आदेशो भवति [illegible] नामि परे ॥ तदन्तविधिरत्र ॥ ङिदन्तस्य वक्ष्ये ॥ त्रयाणाम् ॥
परमत्रयाणाम् ॥ कतिशब्दो नित्यं बहुवचनान्तः ॥ डतेः ॥ डत्यन्तात् जश्शसोर्लुक् ॥ प्रत्ययलोपे प्रत्ययलक्षणम् ॥
पुंकिन्नतनिमित्तम् ॥ कति ॥ कतीनाम् ॥ औडुलोमिः ॥ औडुलोमी ॥ उडुलोमाः ॥ उडुलोम्नोऽपत्ये बहुत्वे अकारः ॥
औडुलोमिम् ॥ औडुलोमी ॥ उडुलोमान् ॥ वातप्रमीः ॥ वातप्रम्यौ ॥ वातप्रम्यः ॥ वातप्रमीम् ॥ वातप्रमीन् ॥ वातप्रम्या ॥ वात इयं खराम
प्रमी ॥ एवं पपीः व्याप्यादयः ॥ किं च वातप्रमीशब्दस्यामि ओ सि ङौ च विशेषः ॥ वातप्रम्यम् ॥ वातप्रम्यः ॥ वातप्रम्या ॥ प्यौ ॥ २ ॥
वितियः ॥ बहुश्रेयसी यस्य स बहुश्रेयसी ॥ ईदन्तस्यैव युवस्यानभिन्नस्य स्त्री[illegible]ख्यस्योपसर्जनत्वेपि

इयसो बहुव्रीहेर्नेति वाच्यं ॥ बहुव्रीहौ ईयसुप्रत्ययस्य न ह्रस्वः ॥ १ लो म्नोऽपत्येषु बहुष्वकारः ॥ ५ द्वितीयपाठः
बहुश्रेयसी पुंसि वातप्रमीवल्लिङ्गोपोदिशेषामते प्रक्रियामत्ते भाष्यकारस्य तु ज्ञापयतौ वै नदीवच्छसनकारो विशेषः ॥ १ वायका भावे पुनरुत्स
र्गस्य स्थितिः ॥

अमिवातप्रमीमा
दुस्त्वाम्सिवातप्रमी
निति ॥ ईतुवातप्र
मीशंयं ग्रामणीस
दृशं [illegible]
पान्त्ययनयत्री ॥
मार्गी ॥ पातिलो
कं मितिपपीः स्यं
॥ पपीः ॥ पप्यौ ॥ पप
ः पपीः ॥ पप्यौ ॥ पपी
नो ॥ पप्या ॥ पपीभ्यां
पपीभिः ॥ पप्या ॥ पपी
भ्यः ॥ पप्यः ॥ २ पप्योः
पपी ॥ पपी [illegible]

ह्रस्वपरस्य सेर्लोपः ह्रस्वत्येव कर्त्तव्ये ह्रस्वग्रहणं मास्तु तन्नोच्यते ह्रस्वपरस्य सेर्लोप इति वक्तव्ये रजोत्यादौ अनिष्टापत्तिर्भवि ष्यति संयो
गान्तस्य लोपे न नकारस्यासिद्धत्वान्न भविष्यति तस्माद्ध्रस्वग्रहणं कर्त्तव्यं ॥ ह्रस्वस्वरे पूर्वत्रानयोः समाहारः ह्रस्वैतस्मात्
ह्रसेपः ॥ १ इवउवर्णौ तयोः य्वौ ॥ ४६ यातोः किं वा नप्यौ ॥ ह्रस्वौ ॥ य्वौ ॥ किं विश्वये । स्वरे किं । सुश्रीभ्यां ॥ स्यादौ किं म । श्रार्थम् । भ्वर्थम् । त्रुटिः ६ ५१
ह्रस्वीकार्येत्व क्रव्यम् ॥ ह्रसेपः सेर्लोपः ॥ ह्रस्वान्तादीवन्ताच्च परस्य सेर्लोपो भवति ॥ बहुश्रेयस्यै ॥ यौ ह्रस्वः ॥ इयुव
स्थानवर्ज्जितयोरीदूतोः स्त्रीशब्दस्य च स्त्रियां यौ परे ह्रस्वो भवति ॥ ह्रस्वविधानसामर्थ्याद्दावितिन ॥ हे बहुश्रेयसि ॥ बहु
श्रेयसीम् । बहुश्रेयसीन् ॥ ङितामट् ॥ स्त्रियामीकारान्तादूकारान्ताच्च ङितामडागमो भवति ॥ बहुश्रेयस्यै । बहुश्रेय
स्याः । बहुश्रेयसीनाम् ॥ स्त्रियां यौ ॥ इवर्णान्तादुवर्णान्ताच्च स्त्रियां वर्त्तमानात्परस्य उः आमादेशो भवति ॥
उदुत्वौ वा इयुव स्थाने ॥ बहुश्रेयस्याम् ॥ अनीव न्तत्वान्न सिलोपः ॥ अतिलक्ष्मीः ॥ शेषं बहुश्रेयसीवत् ॥ सुश्रीः ४ ॥
य्वौ धोर्नोरियुवौ स्वरे ॥ धातोरिवर्णोवर्णयोरियुवौ भवतः स्यादौ स्वरे परे ॥ सुश्रियौ । सुश्रियः ॥ एवं सुधीयवक्रया
दयः ॥ सेनानीः ॥ य्वौ वा ॥ अनेकस्वरस्य नम्नो धातोरिवर्णोवर्णयोर्यकारवकारौ भवतः स्वरे परे धातोरव ॥ २५
यवसंयोगः पूर्वोयस्मात्तस्य तु नेसोपपदस्यानेकस्वरस्य चेदुपसर्गकारकपूर्वस्यैव नान्यपूर्वस्य ॥ वक्षी
करपुनरपूर्वेनश्शब्दादन्यनशब्दस्य सुधीशब्दस्य च न ॥ सेनान्यौ । सेनान्यः ॥ नीयः ॥ नीशब्दादुत्तरस्य उः आमा
देशो भवति ॥ सेनान्याम् ॥ एवं सुनीप्रधीग्रामण्यादयः ॥ धातुनासंयोगविशेषणात् ॥ उन्न्यौ । उपसर्गकारकपूर्वस्य
किम् ॥ परमधीयौ । शुद्धधियौ ॥ कुमारीमिच्छन् कुमारीवाचरन् कुमारीः ॥ ह्रसेप इति सेर्लोपः ॥ कुमार्य्यौ । कुमार्यः ॥ कु

ह्न ३
त्नाक्षणिकत्वा
द्यनुदू ॥ २

न्ता १

श्रमिशः
कुमा

सखायमिच्छतीति सखीयति। सखीयतेः ... क्विप्॥ ... [illegible]

केफलो तीति १

शेषं १

सिं०च० मारीराम्॥ बहुश्रेयसीवत्॥ एकदेशविकृतिमनन्यवत्॥ इदुतोऽत्॥ सखा। सखायौ। सखायः॥ हे सखीः॥ सखायम्॥ स

॥१०॥ खायौ। सख्यः॥ सह खेन वर्तते इति सखस्तमिच्छतीति सखीः॥ [illegible] सख्यौ॥ सुतमिच्छतीति सुती॥ सुत्यौ। सुत्यः॥ खीतीत्यां

परस्य ३ कृते यादेशाऽस्याडस्य उः॥ सख्युः॥ सुत्युः॥ तकारस्यानजादवर्णादपि॥ लूनमिच्छतीति लूनी॥ लून्युः॥ स्तौमप्रस्तीमम्येवच्छ

ति स्तामीः॥ स्ताम्युः॥ प्रस्तीमीः॥ प्रस्तीम्युः॥ शुष्कीं पक्कीः॥ कृतयादेशस्याभावान्नोत्वम्॥ शुष्कियः॥ पक्कियः॥ हूहूः॥ हूहू॥

शेषं ५ हूहू॥ हे हूहूः॥ हूहूम्॥ हूहूौ॥ हूहून्॥ वातप्रमीवत्॥ एवं हूहूः॥ अतिचमूः॥ बहुश्रेयसीवत्॥ खलपूः॥ एवमुलूलु सुलवादयः॥

स्वयंभूः॥ एवं लस्वकरकटपूर्णम्भूकारणरूपरम ल्वादयः॥ वर्षाभूः॥ वर्षाभ्वौ। वर्षाभ्वः॥ एवं करभूपुनर्भूदृन्भ्वौ

ज्ञेयाः ६ कारभूश्च [illegible]॥ सेर्डा॥ ऋकारान्तात्परस्य सेर्डा भवति स च डित्॥ पिता॥ पञ्चसु॥ ऋकारस्यार् भवति पञ्चसु॥

सचडित्५ पितरौ। पितरः॥ वैरः॥ ऋकारान्तात्परस्य वेरर भवति॥ हे पितः॥ पितरम्। पितरौ। पितॄन्॥ ङसिङसोरुः॥ पितुः॥ ङौ॥

ऋकारस्यार् ङौ परे॥ पितरि॥ एवं मातृभ्रात्रादयः॥ नुर्वा नामि दीर्घः॥ नृणाम्॥ नॄणाम्॥ शेषं पितृवत्॥ स्तुतार॥ पि २ राम

सकारान्तप्रत्ययसम्बन्धिन ऋकारस्यार् भवति पञ्चसु॥ कर्ता॥ कर्तारौ। कर्तारः॥ हे कर्तः॥ कर्तारम्॥ कर्तारौ॥

एवं २ कर्तॄन्॥ उद्गातृनप्तृनेष्टृत्वष्टृक्षत्तृहोतृपोतृप्रशास्तृणाम्॥ उद्गाता॥ नप्ता॥ क्रोष्टुशब्दस्य पुंसि पञ्चसु विभक्तिषु नित्यं॥ ॥१०॥

स्त्रियां च तृज्वद्रूपम्॥ क्रोष्टा॥ क्रोष्टारौ। क्रोष्टारः॥ हे क्रोष्टः॥ क्रोष्टारम्॥ क्रोष्टारौ॥ क्रोष्टून्॥ टादौ स्वरे क्रोष्टुशब्दस्य तृज्वद्वा॥

क्रौ १

अत्र विशेषविधावपि यदादेशपरिभाषाश्रयणीयेत्याह॥ यदादेशस्तद्वत्॥ ऋकारान्तत्वेन सेर्डा डित्वाट्टिलोपः ४

सखञ्जरवस्तस्य सुः ४

हृते ऽ क्रोते च यो विधिः ॥ नुडागमे कृते हसादित्वात् नडागमो नास्ति ॥ पुनर्नडागमे वर्णा ॥ शार्ङ्गं गन्तोयद्वापि विन्नान्तवापि तमेवेति ॥ यात

यत्र दीर्घीकार विधानमम्भासोः कार्यान्तरस्य प्रत्यये ॥ हृस्वविः गुरुर्वेदान्त वाक्येषु विश्वासः श्रद्धा ॥ आम्र आपस्य अनयोः समाहारः

वा नेति आम्रा सामस्य स्थानः पुंस्त्वादि विसर्ग कार्यस्य अचेतनो म्नासोरस्य लोपो ना — पिशमान ॥ एतस्मात् आपः प आ एवं प्रत्यय ॥ वं

क्रो १ क्रोष्टा । क्रोष्टुना । क्रोष्ट्रे । क्रोष्टवे । क्रोष्टुः । क्रोष्टोः ॥ क्रोष्ट्रा ॥ क्रोष्ट्वा ॥ हृते हृते प्रसंगी यो विधिः स नित्यः ॥ नित्या नापस्यापि

नित्यो यामे ध्यौनित्यविधि र्वलवान् ॥ १ ॥ क्रोष्टूनाम् । क्रोष्टरि । क्रोष्टौ क्रोष्ट्रोः ॥ क्रोष्टौ ॥ से ॥ सयो ॥ सयः ॥ हे से ॥ ॥ वंनः दृ [illegible]

रैस्मि ॥ रै कृत्वस्याकारो [illegible] भवति सकारभकारादौ विभक्तौ ॥ राः ॥ रायो राय ॥ रासु ॥ औ रौ ॥ ओकारस्यौ काङ्गोभवति ओसवर

प ॥ सुगो ॥ गावौ गावः ॥ हे गौः ॥ आम्शसि ॥ ओकारस्यात्वं भवत्यमि शसि च ॥ गाम् । गावौ । गा [illegible] ॥ [illegible] स्व ॥ गोः ॥ सोन्तयोः

एवं सुद्यौ ॥ स्यतउः शंभुर्वा नसः स्यन्तोः ॥ स्य नावौ । ग्लौ ॥ ग्लाव ॥ [illegible] ॥ इति स्वरान्ताः पुंलिङ्गाः ॥ ॥ [illegible] ॥ आपः ॥ आद सोः ७ [illegible]

न्तादावन्तात्परस्य सेर्लोपो भवति ॥ गङ्गा ॥ औरीः ॥ आदन्तादावन्तात्परस्यौङ् ईर्भवति ॥ गङ्गे । गङ्गाः ॥ चिविः ॥ आदन्ता गुरुत्वान्ता

दावन्तात्परो विधिर्भवति ॥ हे गङ्गे । गङ्गाम् । गङ्गे । गङ्गाः ॥ टौसिरे ॥ आदन्तस्यावन्तस्य टौसोः परतस्त्वं भवति ॥ गङ्गया ॥ सर्वादेशाय

ङितां यट् ॥ आदन्तादावन्तात्परे ङाङसिङसङीं [illegible] नां यडागमो भवति ॥ गङ्गायै ॥ गङ्गायाः ॥ श्ज्ञामङः ॥ आदन्तादा यटि [illegible]

वंदातरस्य ङे रामादेशो भवति ॥ गङ्गायाम् ॥ गङ्गयोः ॥ सर्वमद्धा मेधा दुर्गादयः ॥ अम्बार्थानां हृस्वः ॥ अम्बार्थानां हृस्वः ॥ हे अंवा [illegible]

अम्बा हे अक्का हे अल्ला ॥ शेषं गङ्गावत् ॥ यटीचे ॥ आवन्तात् सर्वादेः परस्य यट् सुडागमो भवति ॥ पूर्वस्य चापो कार ॥ दधाे

सर्वस्यै । सर्वस्याः ॥ सर्वासाम् ॥ सर्वस्याम् ॥ एवं विश्वादयः ॥ आवन्तो ॥ जरा । जरसौ । जरे । जरसः । जराः ॥ दिक्समासे वार्थान

बहुव्रीहौ सर्वादेर्वा सर्वकार्यम् ॥ दक्षिणपूर्वस्यै । दक्षिणपूर्वायै ॥ उत्तरपूर्वस्यै उत्तरपूर्वायै ॥ उत्तरपूर्वस्याः ॥ उत्तरप [illegible] पिसे

त्वादसि कन्दोनुद ५

हृन्द्वान्ते श्रूयमाणस्य प्रत्येकं संबंध शंका निरस्य न वाच्यत्वे ४ इयं स्वरे ७ इस्त्र ऊष्म ध्वरदुतोत्ता भ्यां रदुभ्याम् ७ तौका कुषस्य
थामात रारे ॥६

सि॰च॰ वीया:॥ डान्तरस्ये शालाये। वा स्त्रोये इत्यर्थः। अपूरिन्तुकं ङ्कै ह॥ अवृत्रायेनगर्यै। द्वितीयस्यै द्वितीयाये। तृतीयस्या:
॥११॥ तृतीयाया:॥ नासिकायोनस्॥ नासिका। नासिके। नासिकाः॥ नासिकाम्। नासिके। नसः। नासिकाः। नसा। ना
सिकया। नोभ्याम्॥ नासिकाभ्याम्। पक्षेपन्नसुचगङ्गावन्॥ पृतनायाः पृत्॥ पृतः। पृता। पृद्भ्याम्॥ निशायाः नि
श्॥ निशः। निशा॥ कुशेरराजादेश्च:॥ षकारान्तस्य शकारान्तस्य षकारान्तस्य च राजृ यजृ मृजृ सृजृ भ्राजृ त्रश्च
भ्राजादेः षकारो भवति धातोर्झलि परे न मध्यपरस्य दन्त्येच॥ षोडः॥ निड्भ्याम्॥ निड्ढि॥ निट्सु॥ निट्सु॥ केचित्तु धातो
रेवषत्वमाहुः॥ तन्मते पक्षे जवादिजकारः॥ निज्भ्याम्॥ निजिभः॥ ष्टुत्वम्॥ निच्छु॥ निश्शु॥ गोपाः सोमपावत्॥ बु
द्धिः॥ बुद्धी। बुद्धयः॥ बुद्धिम्। बुद्धी। बुद्धीः॥ बुद्ध्या॥ इदुद्भ्याम्॥ स्त्रियाः विकारो कारान्ताभ्यां परेषां ङितां वचनानां वा
आडागमो भवति॥ बुद्ध्यै। बुद्धये। बुद्ध्याः। बुद्धेः॥ स्त्रियां सोः॥ बुद्धीनाम्॥ आडागमाभावे आमो प्यभावः॥ बुद्धौ॥ एवं मति
ति४ श्रुतिधृतिरुच्यादयः॥ धेनुरज्जुतनुदन्तुच भ्वादेषा [illegible] ऽप्येवं॥ त्रिचतुरोः स्त्रियां तिसृ चतसृ वत्॥ स्त्रियां वर्त्तमानयो
स्त्रिचतुर शब्दयोः तिसृ चतसृ इत्येतावादेशौ भवतो विभक्तौ ऋकारस्य ऋकारवत्॥ न तिसृचतसृयां न भवति॥ रामद
सरोषेरन् नुभवति॥ तिस्रः॥ तिसृभिः॥ तिसृभ्यः॥ २॥ न तिसृ चतसृ नामि दीर्घे॥ तिसृणाम्॥ स्त्रियां मि तित्रि ॥११॥
चतुरो विशिष्टस्य नामि नेह॥ प्रियास्त्रयः स्त्रियोऽपि वा यस्यासौ प्रियत्रिः॥ बुद्धिवत्॥ आमि प्रियत्रयाणाम्॥ यदा स्त्रियां तु

स्त्र्यो लिङ्गान्तरे ऽगे सो ऽत दे तौ स्तः॥ प्रियास्तिस्रो यस्य स प्रियतिस्रा॥ प्रियतिस्रौ॥ प्रियतिस्रः॥ हे प्रियतिसः॥
नामशसोश्च लोपः॥ प्रियतिस्रम्॥ प्रियतिस्रः॥ प्रियतिसृणाम्॥ प्रियास्तिस्रो यस्य तत्कुलं प्रियत्रि॥ स
लोपे हि तत्प्रत्ययलोपे प्रत्ययलक्षणमिति न्यायात् स्वादेशो न विध्यति लुकि न तन्निमित्तमिति तिस्रा
देशो न भवति सोपरे॥ लुकि न तन्निमित्तमित्यस्यानित्यत्वान्न दो प्रियतिस्र॥ प्रियतिसृणी॥ प्रियतिसृ
णि॥ टादौ स्वरे टा दा विति पुंवत्॥ प्रियतिसृणा॥ प्रियतिस्रा॥ द्वेरत्वे सत्याप्॥ द्वे॥ द्वाभ्याम्॥ ३ द्वयो॥ ३॥
दूर्यस्वरे ६ हसेपः सेर्लोपः॥ नदी॥ नद्यौ॥ नद्यः॥ हे नदि॥ नदीम्॥ नद्यौ॥ नदीः॥ ङितां मदि॥ नद्यै॥ नद्याः॥ शनदीनाम्॥ ह्रस्वविधिस
नद्याम्॥ एवं ब्राह्मणी सखी कुमारी गौरी गोप्यादयः॥ लक्ष्मीः॥ अनीवन्तत्वान्न सिलोपः॥ धीर्ह्रस्वः॥ हे मर्थ्यं नमुराः ६
लक्ष्मि॥ शेषं नदीवत्॥ एवमवीतन्त्रीतरीप्रभृतयः॥ ईवन्तत्वात्सिलोपः॥ स्त्री॥ स्त्रीभ्रुवो॥ स्त्रीशब्द
स्य भ्रूशब्दस्य च इयुवौ भवतः स्यादौ स्वरे परे॥ स्त्रियौ॥ स्त्रियः॥ हे स्त्रि॥ वामशसि॥ अमि शसि च परे स्त्री
शब्दस्य वा इय् भवति॥ स्त्रियम्॥ स्त्रीम्॥ स्त्रियौ॥ स्त्रियः॥ स्त्रीः॥ स्त्रिया॥ स्त्रीणाम्॥ स्त्रियमतिक्रान्तोऽति
स्त्रिः॥ अतिस्त्रियौ॥ सत्वनाभावो त्वनुङ्कि पूर्वस्य पुंस्त्रिया भ्यते॥ क्लीबे नुमा च स्त्रीशब्दस्य इयुपित्यव ५२
धार्यताम्॥ अतिस्त्रयः॥ हे अतिस्त्रे॥ हे अतिस्त्रियौ॥ अतिस्त्रियम्॥ अतिस्त्रियः॥ अतिस्त्रीन्॥ अतिस्त्रिणा॥ अ

ग्रामन्यनौ त्वग्नेः पुंधर्मे तया परान्तरं विना। स्त्रिया मप्रव...ते ...॥

सि० च०
॥१२॥ ति स्त्र्ये। अतिस्त्रेः २ अतिस्त्रियाः॥ २॥ अतिस्त्रीणाम्। अतिस्त्रौ। अतिस्त्रिषु॥ औ स्यो कारे च नित्यं
स्यादम्शासोस्तु विषया॥ इत्यादेशस्तु नान्यत्र स्त्रियाः पुंस्युपसर्जने॥ क्लीबे॥ अतिस्त्रि। अतिस्त्रि
णी। अतिस्त्रीणि॥ अतिस्त्रिणा। अतिस्त्रिणे। अतिस्त्रये। अतिस्त्रिणः। अतिस्त्रेः॥ स्त्रियास्तु प्रायेण
पुंवत्॥ शसि अतिस्त्रीः। अतिस्त्रिया॥ इदुद्भ्याम्॥ अतिस्त्रियै। अतिस्त्रये। अतिस्त्रियाः। अतिस्त्रेः॥ २
अतिस्त्रियाम्। अतिस्त्रौ॥ श्रीः। हे श्रीः॥ वेयुवः॥ इयुवन्ताड्ङितामद्वा स्त्रीं विना॥ श्रियै। श्रिये। श्रियाः॥
३६ श्रियः॥ यंयुवन्तादामो नुड्वा स्त्रियास्तु नित्यम्॥ श्रीणाम्। श्रियाम्। श्रियि। श्रियाम्॥ एवं ह्रीधीश्रमृतयः॥ श्रि ६
एवं ... प्रभृतयः॥ प्रधीशब्दस्य लक्ष्मीवद्रूपम्॥ केषाञ्चिन्मते तु पुंवत्॥ प्रकृष्टा धीरिति विग्रहे तु ल
क्ष्मीवत्॥ ग्रामणीशब्दस्य च प्रधावम्॥ प्रध्यः। सुष्ठु धीर्यस्याः सुष्ठु ध्यायति वेति विग्रहे सुधीः स्त्रीवत्॥ केषाञ्चि
न्मते पुंवत्॥ सुष्ठु धीरिति विग्रहे तु श्रीवदेव॥ ग्रामणीः पुंवत्॥ स्वयम्भू ... पादिः॥ ... न कारान्ताद्
कारान्ताः ... स्त्रियामीप्प्रत्ययो भवति॥ क्रोष्ट्री। क्रोष्ट्र्यौ॥ वर्षाभ्वादयो नदीवत्॥ पुनर्भूः॥ राम
र्भ्वौ वा॥ पुनर्भ्वौ। हे पुनर्भु॥ पुनर्भ्वा। पुनर्भूणाम्। पुनर्भ्वाम्॥ नेकां पुनर्नवायां स्त्री वर्षाभूर्ददुरे पुमान्॥ ॥१२॥
हे वर्षाभु। वर्षाभ्वौ। स्वयम्भूः पुंवत्॥ न कारान्ता संख्यायाः स्वसृत्तिसृ... नौ ... ...
नौ
चतस्र

सन्निपातलक्षणो विधिरनिमित्तं तद्विघातकस्य॥८॥ यो ज्मास्मिन्योत्पन्नस्तं प्रति सन्निपात॥८॥ अत्र शि आदेशः॥ इदर्घिनीत्यादौ दीर्घे विस्पष्टं श्नद
नेन नांतः शब्दं लक्षयित्वा वाच्यः॥ चव॥४ नसवन्ध एव महच्छब्दस्य महत्तत्स्य न संमहतः॥८॥ इ सप्तव्यसं॥१२ सा दीर्घविति बहुव्रीहि रजं दुरासं विज्ञा नो बहुत्वयो व्या
ख्यानं। शस आदौ यस्य सः शसादिः इति अपदार्थप्रधान्यात् टादौ स्वरे इत्युक्तं १३ यो:२

वापी। मालावत्। अपि तु वत्। स्वसा कर्तृवत्। शस्यि मातृः॥ स्वसॄः॥ रा: पुम्वत्। गौः पुम्वत्। नौर्ग्लौवत्॥ ॥इति स्वरान्ताः
स्त्रीलिङ्गाः॥ ॥अतोऽम्॥ अकारान्तान्नपुंसकलिङ्गात्परस्य सोरम्भवति। कुलम्॥ ई औ॥ नपुंसकलिङ्गात्परस्यौ
रीकारमापद्यते। कुले॥२॥ जश्शसोः शिः॥ नपुंसकलिङ्गात्परयोर्जश्शसोः शिर्भवति॥ नुमचमेः॥ नपुंसकस्य नु
मागमो भवति शौ परे यमप्रत्याहारान्तस्य न भवति॥ मिदन्त्यात्स्वरात्परः॥ नोपधायाः॥ नान्तस्योपधाया दीर्घो भव
कु।५ ५५ ति शौ परे असम्बुद्धौ सुनामि इति न। कुलानि।२॥ हे कुल॥ शेषं देववत्॥ एवं मूलफलादयः॥ स्वमन्याद्ः अन्यादेः क्लीवात्परयोः
स्वमोः अद्दुर्भवति॥ अन्यत्॥ वाऽवसाने॥ अवसाने वर्त्तमानानां झलां चरो वा भवन्ति चपावा॥ अन्यद्। अन्ये। अन्यानि॥ अ मृसानाई
न्यादेर्वेल्लोपेन। हे अन्यत्। अन्यतरत्। इतरत्। कतरत्। कतमत्॥ एकतरस्य न॥ एकतरम्। शेषं सर्ववत्॥ जरमादेः शेसान्ति
पात्तपेरिभाषया न जरस्॥ अजरम्। अजरसी। अजरे। अजराणि॥ सान्तमहतो दीर्घः शौ च॥ सान्तस्य पृ शब्दस्य महच्छब्दस्य च
दीर्घो भवति पञ्चस्वधिषु शौ च॥ अजरांसि अभिलुकोऽपवादममभावबाधित्वात् परत्वाज्जरस्। तत्र सन्निपातपरिभाषया
न लुक्॥ अजरसम्। अजरसा। अजरसी। अजरे। अजरांसि। अजराणि॥ शेषं निर्जरवत्॥ हृदयोदकास्यमांसानाम्॥ हृद॥
मा।११ उदन्। आसन्। मांस। हृदि। हृदा। हृद्भ्याम्। उद्ना। उदभ्याम्। आसानि। आस्ना। आसभ्याम्। मांसि। मांसा। मान्भ्याम्॥ नपुंसकस्य॥
ह्रस्वो भवति॥ श्रीपं कुलवत्॥ नपुंसकात्स्यमोर्लुक्॥ अस्थि॥ एष्ठ्णा नपुंसके घोर्युवा॥ हे अस्थे। हे अस्थि॥ नामिनस्स्व रा।१२
रे॥ नाम्यन्तस्य नपुंसकस्य नुमागमो भवति स्यादौ परे। अस्थिनी। अस्थीनि॥ अस्थ्नास्मां [illegible] दे॥ टादौ स्वरे अ

अल्लोपः स्वरेऽम्युक्त्वा छशन्दौ ॥ अत्र शसावि ति तद्ग्रहासे विज्ञाने न शसोपि ग्रहणं ॥ उक्तः पुमानन्येन तदुक्तपुंस्कं म ३ ॥ तस्य सम्भिन्नस्य संयो
इत्यत्र संयोगान्तस्य लोपः कथं न भवति सम्भिन्नोस्य रान्ते १२ अनडुह शब्दस्य वसारसदत्वं कथं न नुम विधि सामर्थ्यात् सदत्वम् १ हे हयो पुप्लुतो वा पुगुत्वा न्वसा
नवसादीनां लक्षयन व्या वष्ट १२

सि॰ चं॰ ॥१३॥ स्यादीनां नुमागमः [illegible] कोस्य चाकारः ॥ अल्लोपः स्वरेऽम्युक्ता छशन्दौ ॥ अस्थ्नां॰ अस्थ्ना । अस्थ्नः । अस्थ्नोः । अ
स्थ्नाम् ॥ वेङ्योः ॥ अस्थ्नि । अस्थनि ॥ एवं दधिशक्थ्यक्षिशब्दाः ॥ तदन्तस्यापीष्ठः ॥ प्रियास्थ्ना । अतिदध्ना । वारि ।
वारिणी । वारीणि ॥ अमि नुट् ॥ वारीणाम् ॥ नपुंसकस्य ॥ ग्रामणिः ॥ टादौ वुक्तपुंस्कं पुम्वद्वा ॥ उक्तपुंस्कं नाम्यन्तं न
पुंसकलिङ्गं टादौ स्वरे परे पुम्वद्वा भवति ॥ ग्रामण्या । ग्रामणीना । ग्रामण्याम् । ग्रामणीनाम् ॥ ग्रामणिनि । ग्राम
ण्याम् । प्रधि । प्रध्या । प्रधिना ॥ सुधि । सुध्या । सुधिना ॥ मधु । हे मधो । एवमम्वादयः ॥ सानु । सानुनी । सानूनि । स्नुना ।
स्नुनाम् । प्रियक्रोष्टु । प्रियक्रोष्टुनी । प्रियक्रोष्टूनि । प्रियक्रोष्ट्रा । प्रियक्रोष्टुना । प्रियक्रोष्ट्रे । प्रियक्रोष्टवे । प्रिय
क्रोष्टुने । प्रियक्रोष्टुः । प्रियक्रोष्टोः । प्रियक्रोष्टुनः ॥ सुलु । सुलुनी । सुलूनि । सुल्वा । सुलुना ॥ एवं खलपादयः ॥ धा ल॰
तृ । धातृणी । धातृणि ॥ हे धातः । हे धातृ ॥ एवं ज्ञातृकर्त्रादयः ॥ ह्रस्वादेशे संध्यक्षरस्य [illegible] मिकारोकारौ च ॥ अति
रि । अतिरिणी । अतिरीणि । अतिराम् ॥ अतिरिणि । प्र[illegible]णाम् । प्ररासु ॥ प्रद्यु । प्रद्युनी । प्रद्यूनि ॥ प्रद्युना । उपगु
उपगुना । अतिनु । अतिनुना ॥ ॥ इति स्वरान्ता नपुंसकलिङ्गाः ॥ ॥ पुंसि पञ्चसु शौ चानडुह आमागमः द्वे पि राम
वा ॥ सौ च नडुहः ॥ अनडुह् स्लो नुम् ॥ संयोगान्तस्य लोपः ॥ रसे पदान्ते च ॥ सम्भिन्नोस्य रान्ते ॥ अनड्वान् । अ ॥१३॥
नड्वाहौ । अनड्वाहः ॥ धा र्वम् ॥ चतुरनडुहो र्वा आगमो भवति ॥ आम्नः हे अनड्वन् ॥ वहोरसे ॥ पुंसु स्वसु धेसु

सव धूब स्वौ ॥ नयोस्त्वाः ॥ २ अवयवस्य किम् ॥ गर्द्दभमाचष्टे गर्द्दभयति ३ त्वमहेसिनेत्यनुवर्त्तते स्रिं सहितेस्यं

नौ २

अनडुहां दत्वं भवति रसे पदान्ते च ॥ अनडुद्भ्याम् ॥ अनडुत्सु ॥ दा रेद्वो ॥ दा रेद्वो नो हकारस्य घत्वं भवति
रसे पदान्ते च ॥ आदि जवौ झभान्तस्य झभास्ते ॥ समानास्यावयवस्य बानोरादेः वर्त्तमाना नोज बानांऊ भा
भवति ॥ हकारे धुःशब्दे भकारे पदान्ते च ॥ धुक् ॥ धुग् ॥ दुहौ ॥ दुहः ॥ धुग्भ्याम् ॥ धुक्षु ॥ गर्द्दभ ॥ हो ढः ॥ हस्य ढः स्या
द्धातोः सना झभ्यः रसे पदान्ते च ॥ लिट् ॥ लिड् ॥ लिहौ ॥ लिहः ॥ लिड्भ्याम् ॥ लिड्भ्युः ॥ लिट्त्सु ॥ दुहमुहस्नुहस्निहां
वा त्वं म्वा ॥ ध्रुक् ॥ ध्रुग् ॥ द्रुहौ ॥ द्रुहः ॥ ध्रुग्भ्याम् ॥ ध्रुड्भ्याम् ॥ ध्रुक्षु ॥ ध्रुट्सु ॥ एवं मुह स्नुह स्निह ॥ वाहो वौ शसादौ स्वरे ॥
वाहो वा शब्दस्य औकारो भवति शसादौ स्वरे तद्धितय स्वरयोरी ईकारे च ॥ विश्वौहः ॥ विश्वौहा ॥ विश्ववाड्भ्याम् ॥ वि
श्ववाट्सु ॥ सहेः साड्ठः ॥ साड्रूपस्य सहेः सस्य षो भवति ॥ तुराषाट् ॥ तुराषाहौ ॥ तुरासाहो ॥ तुरासाहः ॥ दि
व औः ॥ दिवो नाम्न औकारादेशो भवति सौ परे ॥ सुद्यौः ॥ सुदिवौ ॥ सुदिवः ॥ उरसे ॥ दिव उदादेशो भवति रसे प
दान्ते च ॥ सुद्युभ्याम् ॥ सुद्युषु ॥ चतुरशब्दस्य नित्यं बहुवचनान्तः ॥ चतुरः शौ च ॥ चतुरशब्दस्य आगमो भवति
पश्च सु शौ च न त्वीति ॥ चत्वारः ॥ चतुरः ॥ चतुर्भिः ॥ रेः सरव्यापो ॥ रेफान्तसंख्यायाः परस्याम नुडागमो भव
ति ॥ चतुर्णाम् ॥ चतुर्षु ॥ प्रकृतेर्तु ष्विति निर्देशान्नाम संज्ञा प्रवृत्ति काले विद्यमानस्य रेफस्य विसर्गो न ॥
[redacted] प्रियाणि चत्वारि यस्य स प्रियचत्वाः ॥ हे प्रियचत्वः ॥ प्रियचत्वारौ ॥ प्रियचत्वारः ॥

त्वमहः सिनेत्यनुवर्त्ततेसिसहितस्य इस्मि। अ इदमोयं पुंसि इत्यादि सर्वादेशः साहचर्यात् अः इति विसर्गो निर्देशो न गुरुत्वाद्ध्या ... सू ...
मस्य इदकारान्तस्य ग्रहणं नात्र शस्येवं त्यदादेर्दकारस्य मत्वं न तु दकारमात्रस्य अन्यथा द्वौ द्वौ इति स्यात् अपि मत्वं स्यात् ... सिन्निर्दि

सि॰च॰ गोपा त्वेतु तुरान प्रियचतुराम॥ कमलं कमलाभ्यां आ च क्षाणं कमल॥ कमलौ। कमलाः॥ कमलंसु। फलं। फले।
॥२४॥ कोनौ धातोः॥ मान्तस्य धातोर्मस्य नो भवति॥ रुः सपदान्ते वमयोः श्च॥ नस्य लोपो न॥ प्रशान्। प्रशामौ। प्रश
न्याम॥ प्रशान्सु॥ कः। कौ के॥ इदमो यं पुंसि॥ इदमः पुंसि सौ परे यं भवति॥ अयम्॥ दस्य मः॥ त्यदादेर्दकारस्य
मत्वं स्यादौ॥ इमौ। इमे॥ त्यदादेः स्वम्बा वना त्रावः॥ इमम्॥ इमौ। इमान्॥ अनपरे सौ॥ इदमोऽनादेशो भवति टौ
सोः॥ अनेन॥ स्य॥ सादौ भादौ च स्यादौ परे इदमोऽकारो भवति हलस्य॥ आभ्याम्॥ भिसे भिस्॥ इदमदसो
र्भिस् भिसेव भवति। नभकारस्याकारः॥ एभिः। अस्मै। अस्मात्। अस्य। अनयोः। एषाम्। अस्मिन्। अनयोः॥ एषु॥
इदमेतदोरन्वादेशे द्वितीयाटौस्स्वेनत्॥ एनमस्य एनौ। एना ... एनेन। एनयोः॥ किञ्चित्कार्यं विधातुमुपात्तस्यका
र्य्यान्तरस्य विधातुं पुनरुपादानम् अन्वादेशः॥ यथानेन व्याकरणमधीतमेनं छन्दो ध्यापय॥ नोपधायाः॥ ना
न्तो नो लोपश्च भौ॥ राजा। राजानौ। राजानः॥ हे राजन्॥ राजानम्। राजानौ॥ जञो ज्ञः॥ राज्ञः। राज्ञा। राजभ्या
म्॥ नस्य लोपः शिनवि भक्ति कार्य्यमस्य न्वर्थस्थि नि ज्ञा पक्वात्॥ राजभिः। राज्ञोः राज्ञि। राजनि। राजसु॥ एवं ह्येषा राम
दयः॥ पज्वनः। पज्वना॥ आत्मनः॥ आत्मना॥ प्रतिदिवा। प्रतिदिवानौ॥ अल्लोपे कृते॥ ध्वोर्विहसे॥ धातोः स्वि यु ॥२४॥
तो दीर्घो भवति रेफवकारयोर्हसपरयोरपदान्ते च॥ प्रतिदीवः। प्रतिदीव्ना। प्रतिदिवभ्याम्॥ एवादेः स्वदे

मस्य परस्य वकारस्य उत्वं उ च अ च त्र । हृते तेः यस्य तत्र हृते तत्स्थित: इत्यात्वविधानसामर्थ्यात् सेर्लोपाभावात् ॥ अ निनसिनन्नात्र ऽनुइनभ्य
णान्यर्थवत्ताचानर्थकेनापि तदंतविधिं प्रयोजयन्तीति वचनात् समान रूपा: ॥ प्रियपंचइत्यत्रालोप अस्वरे इत्यनेनाकार न१
स्य लोपत्वात् यमायपेस्पस्यनेन्यपेक्षते स्तां सुभिस्सुरित्यत्र नकारस्य स्थुत्वेन मकार द्वयमध्ये वकार: १३

वेऊत्वं प्राप्रौ शसादौ स्वरेऽपि ईकारे च ॥ सम्प्रसारणाच्च ॥ संप्रसारणात् स्वरस्य लोपः स्यात् ॥ शुनः शुना ॥ श्वभ्याम् ॥
यूनः यूना ॥ युवभ्याम् मघवा ॥ मघवानौ ॥ मघोनः ॥ अर्वणस्त्वसावनञः ॥ नञा रहितस्य अर्वन्नित्यस्य तृ इत्ययमादेशः
स्यात् ॥ न तु सौ ॥ उगितो नुम् ॥ उकारानुबन्धस्य ऋकारानुबन्धस्य च नुमागमो भवति पुंसि पञ्चसु ॥ अर्वन्तौ ॥ अर्वन्तः ॥
अर्वता ॥ अर्वद्भ्याम ॥ अनञः किम् ॥ अनर्वाणौ ॥ असौ किम् ॥ अर्वा ॥ इनोऽसौ चसु ॥ पथिन्मथिन्नृभुक्षिन् इत्येषा ना
मिकारस्याकारादेशो भवति पुंसि पञ्चसु शेषे च ॥ थो न्थ् ॥ पथिमथोस्थस्य न्थ् स्यात् पुंसि पञ्चसु शेषे च ॥ आसौ ॥ पथि
मथि ऋभुक्षामात्वं भवति सौ ॥ पन्थाः पन्थानौ ॥ पन्थानः ॥ हे पन्थाः ॥ पथोऽघुटि ॥ पथिमथि ऋभुक्षां टेर्लोपो भवति शसा
दौ स्वरे ईपीकारे च ॥ पथः ॥ पथा ॥ पथिषु ॥ एवं मन्थाः ऋभुक्षाः ॥ स्त्रियां न्नी न्नेश्चादीपु ॥ सुपथी ॥ सुमथी ॥ अनृभुक्षी
पः ॥ क्लीबे ॥ सुपथि वनम् ॥ नपुंसके नान्तस्य लोपो वा ॥ हे सुपथिन् । हे सुपथि ॥ सुपन्थानि ॥ इनोंऽशेषे सौ ॥ दण्डिन् प
षन् अर्यमन् इत्येते वा शेषे सौ च ॥ वोऽपधाया दीर्घो नान्तस्य ॥ दण्डी ॥ हे दण्डिन् ॥ दण्डिनौ ॥ एवं सुसलिन् वाग्मिन् प्रभृतयः ॥ वृ
त्रहा ॥ वृत्रहणौ ॥ हनो घ्नः ॥ हन्तेर्हस्य घ्नो भवति ञिति णिति च नकारे परे ॥ वृत्तसंयोगे णत्वं न ॥ वृत्रघ्नः ॥ वृत्रघ्ना ॥ वृत्रहभ्याम् ॥ एवं पूषा
न् अर्यमन् ॥ संख्याशब्दात् षष्णोनत्वेन षट् पञ्च तयोर्बहुवचनान्तो नित्यं पुंसि रूपा: ॥ जश्शसोर्लुक् ॥ षकार नकारान्त संख्यायाः पर
१२ पो योर्जश्शसोर्लुग्भवति ॥ पञ्च ॥ पञ्चभिः ॥ पञ्चभ्यः ॥ षकारनकारान्तसंख्याया आमः परस्य नुट् ॥ पञ्चानाम् ॥
परमपञ्चानाम् ॥ गौणत्वेन लुक् नुटौ ॥ प्रियपञ्चानः ॥ प्रियपञ्चानः ॥ प्रियपञ्चाम् ॥ एवं सप्तन् नवन् दशन् प्र
भृतयः ॥ अष्टनो औ वा ॥ संख्यायाः अष्टन जश्शसोः औ डौ भवति ॥ अष्टौ ॥ जश्शसोः अष्ट ॥ वा सु ॥ अष्टनः सका

श्री श्री ३

कुकुटुकं२वसुराभा[redacted]एरयोः च विश्व[redacted]लोकवसुदूर्वायस्यसः गंधर्वः ३

विभक्तिषु १ नाम ४

सि॰च॰ रमकादिषु वा आत्वं भवति॥ अक्षभिः॥ अक्षाभिः॥ अक्षभ्यः॥ अक्षाभ्यः॥ अक्ष्णाम्॥ [illegible] प्रियाक्षा॥
॥१५॥ प्रियाक्षाणो॥ प्रियाक्षः॥ प्रियाक्ष्णा॥ प्रियाक्षभ्याम्॥ प्रियाक्ष्णोरा[illegible]वमस्ववैहाहावचतुर्पारंहसा॥ सुगण्णा॥ सुगण्णौ॥
सुगण्णः॥ सुगण्णम्॥ सुगणौ॥ सुगणा ण्सु॥ सुदृशौ॥ सुदृग्भ्याम्॥ सुगत्सु॥ राक्राणस्य राघो॥ राधः॥ राध्वाम्॥ राटसु॥
सुकं कुपः॥ सुककुवौ॥ सुककुभौ॥ सुककुभः॥ सुककुब्भ्यां सुककुप्सु॥ पुंसः पञ्चसु नुम समासे इति च॥ दिशाम्॥
दिश् दृश् स्पृश् दधृष् ऋत्विज् कु न च पुनर्जस्मन च [illegible] स्निहादीनां स्यादौ रसे पदान्ते च॥ पुड्॥ पुंसौ॥ पुंसः॥ कुस्पात्५
समासे नु सुपुङ्॥ चौ खुड्॥ चवर्गस्य कवर्गो भवति धातोर्झसे परे नाम्नः स्वरसे पदान्ते च॥ समाधिस्थस्य नु
म्न॥ पुङ्॥ खन्॥ खञ्जौ॥ खञ्जः॥ खञ्ज्भ्याम्॥ खन्सु॥ छशषराजादेः ष्ठः॥ सम्राट्॥ सम्राड्॥ सम्राजौ॥ देवे
ट्॥ देवेड्॥ देवेजो॥ परिमृट्॥ परिमृड्॥ परिमृजौ॥ विश्वसृट्॥ विश्वसृड्॥ विश्वस्य वसुराटो॥ विश्वावसुर्वि दीर्घः५
संयोग श्वाराट्॥ विश्वराजो॥ विश्वाराड्भ्याम्॥ विश्वाराट्सु॥ स्कोः [illegible] संयो॥ सिकार [illegible] ककारयोर्लोपो भवति धातोर्झ
द्यो॰६ से परे नाम्नः स्वरसे पदान्ते च॥ तट्॥ तड्॥ तञ्जौ॥ तञ्जः॥ वृट्॥ वृड्॥ वृश्चौ॥ विभ्राट्॥ विभ्राजौ॥ विभ्राड्भ्याम्॥ विभ्राट्सु॥ ऋ राम
त॰सा॰त॰२ त्विक्॥ ऋत्विग्॥ ऋत्विजो॥ ऋत्विग्भ्याम्॥ ऋत्विक्षु॥ गवुङ्॥ युङ्॥ युञ्जौ॥ युङ्क्षु॥ सः॥ त्यदादेः स्तस्य सत्वं भवति स्यौ परे॥ स्यप्रत्यो ॥१५॥
त्यासः॥ तौ॥ ते॥ परमसः॥ संज्ञायां गौणत्वे च न॥ त्यदि॥ त्यतः॥ त्यदौ॥ अतित्यतः॥ अतित्यदौ॥ पः॥ यो॥ ये॥ यः॥ एतौ॥ एते॥

...रतः। केचिद् दृक् इति केचिद् दृक् इति पूर्वेण अतः उभयोः। केचिद् दृक् इति केचित् दृक् इति उभयोः॥१॥ तयोर्द्वि॰ अनेन नस्य ... नकारो वा॥
रवसे वषाज सानां २ कुः। कुञ्चौ। कुञ्चः॥ रत्वुत्वेन नस्य ञः स्य संयोगान्तस्य लोपः। कुत्वं विकल्पेन त्वयोर्वा टेर द्र्यं च मावप्रत्यये॥ अनेन यो सर्वनाम्नः स्व
टेर द्र्यादेशः स्यात् प्रत्यये बहुलं च तो परे॥१॰ नो॥४ अदसो ऽदेः। प ष उत्वं केचित् दृक् इति लत्वं तत्। केचित् दन्त सटे शस्य पनत्व के सहिं दृश्यते॥

एतम्। एतौ। एतान्॥ अन्वादेशे॥ एनम्। एनौ। एनान्॥ एनेन। एनयोः॥ ऋत्विग्। ऋत्विजौ। ऋत्विग्भ्याम्। ऋ
त्विक्षु॥ प्रत्यञ्चतीति क्विन् प्रत्यये॥ नलोपः॥ धातोरुपसर्गान्तस्य पाप ... तस्य नस्य लोपः। क्विन्प्रत्यये॥ प्र ... ञ्चे ते
नाम् निरूपपदान्तं कुं चेत्। क्विन्। प्र॥ अञ्चेः सुपि सर्वनामस्थाने नुम्॥ दिशाम्॥ प्रत्यङ्। प्रत्यञ्चौ। प्रत्यञ्चः। प्रत्यञ्चम्। प्रती
च्यौ॥ अचः॥ अञ्चेर्दीर्घे अचः॥ नलोपिनः अञ्चतेरकारस्य लोपः पूर्वस्य तु दीर्घः शसादौ स्वरे परे तद्धितयस्वरयोरीकारे च॥ प्रती
चः॥ प्रतीचा। प्रत्यग्भ्याम्। प्रत्यक्षु॥ तिर्यङ्। तिर्यञ्चौ॥ तिरसस्तिर्यलोपे॥ तिरस् स्यादधयोर्निपातनो नोपश्शसादौ स्वरे परे तद्धित
यस्वरयोरीकारे च॥ तिरश्चः। तिरश्चा। तिर्यग्भ्याम्। तिर्यक्षु॥ उदङ्। उदञ्चौ॥ उदीचः॥ उदीचा। उदग्भ्याम्। उदक्षु॥ विष्व
द्र्यञ्चतीति विष्वद्र्यङ्। विष्वद्र्यञ्चौ। विष्वद्र्यञ्चः॥ अतो दीर्घो वा॥ ... विष्वद्रीचः। विष्वद्रीचा। विष्वद्र्यग्भ्याम्। विष्वद्र्यक्षु॥ सध्र्यङ्। स
ध्रीचः। सम्यङ्। सम्य... ञ्चौ। समीचः। समीचा। प्राङ्। प्राचा। पूजायां तु प्रत्यञ्चः। प्रत्यञ्चा। प्रत्यङ्भ्याम्। प्रत्यङ्। प्रत्यङ्क्षु॥
प्रत्यङ्षु। प्रत्यङ्क्षु॥ उदञ्चः। उदञ्चा। उदङ्भ्याम्। तिर्यञ्चः। तिर्यञ्चा। तिर्यङ्भ्याम्॥ सम्यञ्चः। सध्र्यञ्चः। प्राञ्चः॥ अमुम
न्येतीति॥ अदस इदमो रः द्वादेशः। अन्यत्रो परे॥ दस्य मः॥ उत्वमन्यत्रापि मन्त्वम्॥ मादुत्वम्॥ अमुमुयङ्। अमु
मुयञ्चः॥ अमुमुईचः। अमुमुयग्भ्याम्। अदमुयङ्॥ अदद्र्यङ्॥ पूजायां तु अमुमुयञ्चः। अमुमुयञ्चे॥ म
रुत्। मरुद्भ्याम्॥ त्रिनोनुम्॥ न्सम्महतो। धो दीर्घ शेषो च॥ महान्। महान्तौ। महान्तः॥ हे महन्॥ द्वि र
न्तोनो जक्षादीनां च शतुर्नुम्न शो वा। ददत्। ददतौ॥ एवं जक्षत्। जाग्रत्। दरिद्रत्। चकासत्॥ द

विग्रह ४

१२६

१२

अतुवअसव अत्वसौनयोः अत्वसोः १ अस्यार्थं सर्वमाख्यातादौ उत्वं निषेधार्थं न्तेन दृष्टीत्यादौ उत्वं नास्ति

सि०च शासन्॥ अत्वसोस्सौ॥ अत्वन्तस्यासन्तस्याधातोः श्चोपधाया दीर्घो भवति सौ परे यो॥ भवान्॥
॥१६॥ भवन्तौ॥ भवन्तः॥ हे भवन्॥ चन्द्रमाः॥ चन्द्रमसौ॥ अनुबन्धसवत्स्य कि॥ चीवरशिवस्तेः सो चीवरस्व॥
चीवरवसौ॥ शत्रन्तस्य तु अत्वन्तत्वाभावान्न दीर्घः॥ भवन् भवन्तौ। पचन्। दीव्यन्। धीमान्। हे धी
मन्॥ धीमन्तौ। मघवान्। मघवन्तौ। गुप्। गुबौ। गुब्भ्याम्। ता दृक्। ता दृशौ। ताट्सु॥ एवं पादृगादयः॥
नशः का वा पदान्ते स्यादौ के सच॥ नक्। नग्। नट्। नशौ। नग्भ्याम्। नड्भ्याम्। नक्षु। नट्सु॥ विट्। विड्। विशौ॥
स्पृक्। स्पृशौ। [illegible] स्पृक्॥ उदक परे वस्य न कुत्वम्॥ उदक स्पृट्॥ दधृक्। दधृग्। दधृशौ। [illegible] दधृक्षु॥ रत्न
मुट्। रत्नमुषौ। रत्नमुड्भ्याम्॥ षष् शब्दो नित्यं बहुवचनान्तो त्रिषु सरूपः॥ जश्शसोर्लुक्॥ षट्। षड्। ष लुं
ड्भिः। षड्भ्यः॥ [illegible] षोरोरोन्न वर्ति नाम्नि परे॥ षण्णाम्॥ षट्सु॥ परमषट्। परमषण्णाम्॥ गौणत्वे तु प्रिय
षट्॥ प्रियषषौ। प्रियषषः। प्रियषषाम्॥ दोषारः॥ दोषादीनां रोन्न वर्ति रसे पदान्ते च॥ दोः। दोषौ। राम
शासादौ वा दोषन्॥ दोषः। दोष्णः। दोषा। दोष्णा। दोर्भ्याम्। दोषभ्याम्॥ श्रासविसर्गेनुम् स्थानिको ॥१६॥
नुस्वार व्यवधानेऽपि षत्वं स्यात् स्प सस्पषः॥ दोःषु। दोष्षु। दोषसु॥ पिपठीर्हसे॥ पिपठीः। पिपठिषौ॥

पिपठीर्भ्याम्। पिपठीःषु॥ विविट् विविड्। विविशौ। नट् नड्। नशौ। गोरट्। गोरड्। गोरशौ॥ नद्विरक्तो॥
संयोगान्तलोप इत्येके॥ नक् नग्। गोरक् गोरग्। ककलोपः। त्वमसिद्धम्। पिपक् पिपग्। पिपक्षौ॥ एवं विवक्।
विवग्। दिधक् दिधग्। दिधक्षौ। सुपीः। सुपिषौ। सुपीःषु॥ एवं सुतूः॥ विद्वान्। विद्वांसौ। विद्वांसः॥ हे विद्वन्॥ वसो वेडः॥ वसो
वसोरुःस्वा॥४ र्वकारस्य उत्वं भवति शसादौ स्वरे नत्वयस्वरमत्तुप्पीपीकौ च। विदुषः। विदुषा। विद्वद्भ्याम्। विद्वत्सु॥ २४
सेदिवान्। वस्या त्वेरुउत्वाभावः॥ सेदुषः। सेदिवद्भ्याम्। तुष्टिवान्। तुष्टुवुषः। तुष्टिवद्भ्याम्। शुश्रुवान्। नुधातोः॥
शुश्रुवुषः॥ शुश्रुवद्भ्याम्॥ नसे महत्त्वं दसो हचर्थाद्धातोर्नस्य ल्यपि ते॥ ने हि। सुहिन्। सुहिसौ। सुहिन्भ्याम्।
सुहिन्सु। ध्वत्। ध्वसौ। ध्वसः। ध्वद्भ्याम्॥ एवं स्वत्॥ पुंसोऽसुङ्॥ पुंसोऽसुङ् आदेशः पुंसि पञ्चसु शौ च। पुमान्।
पुमांसौ। पुमांसः॥ हे पुमन्। पुमांसम्। पुमांसौ। पुंसः। पुंसु॥ वो॥ वेवसौ। हे वे वः॥ वेवोभ्याम्॥ उशनसाम्
उशनसः पुरुदंशसोऽनेहसो सस्य वेडो भवति॥ उशना। उशनसौ॥ उशनसौ। वोनान्तोनादन्तो वा च॥
हे उशनन्। हे उशन। हे उशनः॥ उशनोभ्याम्। उशनस्सु॥ सौ सः॥ अदसो दस्य सः सौ॥ सेरो॥ अदसः सेरो भवति॥ असौ॥
उच्चऊ स्य ऊ दस्यमः॥ मादुः॥ अदसो मात्परस्य उत्वं ऊत्वं भवति॥ अमू॥ जसी॥ एत्वं बहुत्वे॥ अदसः एकारस्य ई भवति बहुत्वे॥
अमी॥ अमुम्। अमू। अमून्। अमुना। अमूभ्याम्। अमीभिः। अमुष्मै। अमूभ्याम्। अमीभ्यः। अमुष्मात्। अमुष्य। अमुयोः॥
अमीषु॥ ॥इति हसान्ताः पुंलिङ्गाः॥ ॥न हो धः॥ न हो हस्य धो भवति धातोर्हसे परे नाम्नः अस्वरे पदान्ते च॥
इकारविधानसामर्थ्यात् न मादूत्त्वम् उकारः एकारस्य इकारे हो इति प्राप्तिः तस्यापवादः १

प्रियाश्चत्वारोयस्याः सा २ आशीते क्विपुरुत्वम् ८ आशासः क्वौ उपधाया इत्वम् ९ रोः सुपि ॥ सप्तमीबहुवचने परे रोरेव विसर्जनीयो नान्यरेफस्य ११ नपुंसकात्स्यमोर्लुक् १२ नोपधायाः १३

सि०च० पानत् ॥ उपानद् ॥ उपानहौ ॥ उपानहः ॥ उष्णिक् ॥ उष्णिग् ॥ उष्णिहौ ॥ उष्णिग्भ्याम् ॥ द्यौः ॥ दिवौ ॥ द्युभ्याम् ॥ द्युषु ॥
॥१२॥ गीः ॥ गिरौ ॥ गीर्भ्याम् ॥ गीर्षु ॥ एवं पुर् धुरादयः ॥ चतस्रः ॥ प्रियचत्वा ॥ प्रियचत्वारौ ॥ हे प्रियचत्वः ॥ तुर्यौ स्त्रियाम् ॥
इदमः स्त्रियामियं भवति ॥ इयम् ॥ इमे ॥ इमाः ॥ इमाम् ॥ अनया ॥ आभ्याम् ॥ अस्यै ॥ अस्याः ॥ ॥१॥ अनयोः ॥ आसाम् ॥
आभ्याम् ॥ आसु ॥ अन्वादेशे एनाम् ॥ एने ॥ एनाः ॥ एनया ॥ एनयोः ॥ स्रक् ॥ स्रग् ॥ स्रजौ ॥ स्रग्भ्याम् ॥ स्रक्षु ॥ स
मित् ॥ समिधौ ॥ समिद्भ्याम् ॥ स्यात्त्यदादेः ॥ स्या ॥ एवं त्यद् यद् एतद् ॥ किम् ॥ वाक् ॥ वाचौ ॥ वाग्भ्याम् ॥ वाक्षु ॥ ककुप् ॥ ककुभौ ॥
ककुब्भ्याम् ॥ ककुप्सु ॥ त्वक् ॥ त्वचौ ॥ स्रक् ॥ स्रजौ ॥ अपशब्दो नित्यम्बहुवचनान्तः ॥ आपः ॥ अपः ॥ भिदपाम् ॥
अपोदत्वं भवति भादौ विभक्तौ ॥ अद्भिः ॥ अद्भ्यः ॥ अपाम् ॥ अप्सु ॥ दिक् ॥ दिशौ ॥ दिग्भ्याम् ॥ दिक्षु ॥ त्विट् ॥ त्विषौ ॥ त्विड्भ्याम् ॥
सजूष्षु ८ दृक् ॥ दृशौ ॥ सजुषु ते इति सजूः ॥ सजुषौ ॥ सजूर्भ्याम् ॥ सजूःषु ॥ आशीः ॥ आशिषौ ॥ आशीर्भ्याम् ॥ आशीःषु ॥ असौ ॥ आशीष्षु
अमू ॥ अमूः ॥ अमूम् ॥ अमूः ॥ अमुया ॥ अमूभ्याम् ॥ अमूभ्यः ॥ अमुष्याः ॥ अमुयोः ॥ अमूषाम् ॥ अमुष्याम् ॥ अमूषु ॥
स्त्री ४ ॥ इति हसान्ताः स्त्रीलिङ्गाः ॥ ॥ स्वनडुत् ॥ स्वनडुही ॥ स्वनडुंहि ॥ पुनस्तद्वत् शेषम् पुंवत् ॥ वाः ॥ वारी ॥ वारि ॥ राम
विर वार्भ्याम् ॥ वार्षु ॥ उरसा ॥ किमलः तद्धर्मलः दिर्वि ॥ विमलदिवि ॥ किम् ॥ के ॥ कानि ॥ इदम् ॥ इमे ॥ इमानि ॥ अन्वादे ॥१२॥
शे ॥ एनत् ॥ एने ॥ एनानि ॥ ब्रह्म ॥ ब्रह्मणी ॥ ब्रह्माणि ॥ हे ब्रह्मन् ॥ हे ब्रह्म ॥ अहः ॥ अहन् रो भवति रसे पदान्ते च ॥
अहः ॥ अह्नी ॥ अहनि ॥ अहानि ॥ अहः ॥ अहोभ्याम् ॥ कर्म ॥ कर्मणी ॥ एवं चर्म नर्म शर्म च वर्मन्नादयः ॥ दण्डि ॥ दण्डिनी ॥

नरजानां संयोगः ३ वहूर्के। वहूर्गे ४ वहूर्जि कुलानि ५ सूटो अवर्णान्तात्परस्य नपुंसकस्य शतुर्वा नुमेसौ १०

स्र३ हृ२ वहुवृत्रघ्नी १

स्रुङ्गि॥ स्रग्वि। स्रग्विणी। स्रग्वीणि॥ वाग्मि। वाग्मिणी। वाग्मीणि॥ वहुवृत्रहा। वहुवृत्रहणी। वहुवृत्रह
णि॥ वहुपूषा। वहुपूष्णी। वहुपूषणी। वहुपूषाणि॥ वहुर्यमन्। वहुर्यम। वहुर्यम्णी। वहुर्यमनी। वहुर्यमाणि॥
असृक्। असृजी। असृंजि॥ शसादौ वा असन्॥ असानि। असनी। असृजा॥ ऊर्क्। ऊर्जी। ऊर्न्जि॥ वहुर्जि
नुम्प्रतिषेधः॥ अन्त्यात्पूर्वो वा नुम्॥ वहूर्न्जि। वहूर्जि॥ त्यत्। त्ये। त्यानि॥ तत्। ते। तानि॥ यत्। ये। यानि॥ एतत्।
एते। एतानि॥ अन्वादेशे एनत्। एने। एनानि॥ वेभित्। वेभिदी। वेभिदि॥ शे नुम्॥ चिच्छित्। चिच्छिदी। चि
च्छिंदि॥ गवाक्शब्दस्य रूपाणि॥ गोऽञ्चु गतिभेदतः॥ असंध्यवगमाल्लोपे न्ते वा विकल्पनेम॥
म ७ स्याः सुप्सु नव षड्जादौ षट्सु स्युः त्रिजशसोः॥ चत्वारि शेषे दश केन रूपाणीति विनावयः॥ गवाक्। गवाग्।
गवाङ्.८ गोऽक्। गोऽग्। गाक्। गाग्। गोऽङ्। गाङ्। गोची। गवाची। गोऽची। गोची॥ गवाञ्चि। गोऽञ्चि। गोञ्चि॥ प्रति १०८ ५
यक्। तिर्यक्। तिरश्ची। तिर्यञ्चि॥ यकृत्। यकृती। यकृन्ति॥ यकानि। यक्नी। यकृता। यक्नाम। पृ। क। न्यामः। श
कृत्। शकृ। ददत्। ददती। ददन्ति। ददति॥ एवं जाग्रदादयः॥ ददतो। तुदत्। वा ईपोः शतुः॥ अवर्णान्तात् तुद
त्यरस्य शतुर्वा नुमीकारे ईपि च परे। तुदती। तुदन्ती। तुदन्ति॥ भात्। भाती। भान्ती। भान्ति॥ शप्श्यनोर्नि
त्यम्॥ अप्रत्ययसम्बन्धिनोऽवर्णात्परस्य शतुर्नुम्नित्यमीकारे ईपि च॥ पचत्। पचन्ती। पचद्। पच प२

द्वयोरर्थे योर्वचनं द्विवचनं तस्मिन्‌ ८

सि॰ चं॰ नीपचन्ति॥ दीव्यत्‌॥ दीव्यंती॥ दीव्यन्ति॥ स्वप्‌ स्वब्‌॥ स्वपी॥ नम्महतो धोदीर्घश्शौ च॥ स्वांपि॥ दीर्घो
नेत्यके॥ स्वपि॥ स्वप्या॥ स्वद्पाम्‌॥ स्वब्भ्याम्‌ स्वप्सु॥ जगत्‌॥ जगद्‌॥ जगती॥ जगन्ति॥ जगद्भ्याम्‌॥ महत्‌
॥१८॥ महद्‌॥ महती॥ महान्ति॥ महद्भ्याम्‌॥ धनुः॥ धनुषी॥ धनूंषि॥ नषपूर्वस्य शौ दीर्घः॥ हविः॥ हविषी॥ हवीं धनूंषि ३
षि॥ पयः॥ पयसी॥ पयांसि॥ तेजः॥ तेजसी॥ तेजांसि॥ वचः॥ वचसी॥ वचांसि॥ पिपठिः॥ पिपठिषी॥
पिपठींषि॥ सय ऊनो स्य शौ नुम्‌॥ पिपठिंषि॥ सुपुम्‌॥ सुपुंसी॥ सुपुमांसि॥ अदः॥ अमू॥ अमू
नि॥ अमुना॥ अमूभ्याम्‌॥ अमीभिः॥ इत्यादि॥ ॥ इति हसान्ता नपुंसकलिङ्गाः॥ ॥ त्वमह
सिना॥ सिना सह तयोर्युष्मदस्मदोस्त्वमहमित्येतावादेशौ भवतः॥ त्वम्‌॥ अहम्‌॥ यथासंख्येन॥
द्वि ५ युवावौ द्विवचने॥ द्व्यर्थवाचिनोर्युष्मदस्मदोर्युव आव इत्येतावादेशौ भवतो विभक्तौ॥ आमौ॥
युष्मदस्मद्भ्याम्परस्य औ आम्‌ भवति॥ युवाम्‌॥ आवाम्‌॥ यूयंवयं जसा॥ जसा सहितयोर्युष्मदस्म
दोर्यूयंवयं भवति॥ यूयम्‌॥ वयम्‌॥ त्वन्मदेकत्वे॥ युष्मदस्मदोस्त्वन्मदौ भवतो एकत्वे गम्ये॥ [illegible]
अमसो॥ युष्मदस्मदोष्टेरत्वम्भवति अमि श[illegible]कारे भि सि च परे॥ त्वाम्‌॥ माम्‌॥ युवाम्‌॥ आवाम्‌॥ राम
नदाद्यत्वे शसो नो वक्तव्यः॥ युष्मान्‌॥ अस्मान्‌॥ त्वन्मदादेशौ ङिते॥ टादौ॥ ॥१८॥

टेरात्वे कृते आत्वमेत्वन्न १ तेन आत्वमेत्वन्न २ भाविनः सुटोनिवृत्त्यादयः कोन्यार्थे द्वितीयये ति समासः ॥ ११
त्वर्थ सस्युटकनिर्देशः ६
मोरात्वे पि युष्मदस्मदोस्त्यदाद्यत्वं भवति ११
पूर्व

युष्मदस्मदोष्टेरत्वं भवति ॥ टाङ्योः ॥ त्वया ॥ मया ॥ युवाभ्याम् ॥ आवाभ्याम् ॥ युष्माभिः ॥ अस्माभिः ॥
तुभ्यं मह्यं ङेयाः ॥ ङेया सहितयो युष्मदस्मदोः स्थाने तुभ्य मह्य इत्येतौ भवतः ॥ तुभ्यम् ॥ मह्यम् ॥ भ्यस् स्यम्
॥ युष्मदस्मद्भ्यां परो भ्यस् स्यम् भवति ॥ सकारो न कोरादित्वव्याहत्यर्थः ॥ युष्मभ्यम् ॥ अस्मभ्यम् ॥
ङसि भ्यसोरत् ॥ ङसिसाहचर्यात् पञ्चम्या भ्यस गृह्यते ॥ त्वत् ॥ मत् ॥ युवाभ्याम् ॥ आवाभ्याम् ॥ युष्मत् ॥ अ
स्मत् ॥ तवमम ङसा ॥ ङसा सहितयो युष्मदस्मदोः स्थाने तव मम इत्येतौ भवतः ॥ तव ॥ मम ॥ युवयोः ॥ आवयोः ॥ यु
ष्माकं ॥ आमः ॥ साम् आकम् ॥ युष्मदस्मद्भ्यां परः साम् आकम् भवति ॥ युष्माकम् ॥ अस्माकम् ॥ त्वयि ॥ मयि ॥ युवयोः ॥ आव
योः ॥ युष्मासु ॥ अस्मासु ॥ समस्तमाने द्व्येकत्वबाचिनी युष्मदस्मदी ॥ समासार्थोन्यसंख्यश्चेत् युवौ वौ
त्वन्मदावपि ॥ सिजस् सु ङे ङस् सुपरतः आदेशास्युः सदैवते ॥ त्वाहौ युयवयौ तुभ्यमह्यौ तव ममावपि ॥ २ ॥
एते परत्वाद्बाधन्ते युवावौ विषयस्वके ॥ त्वन्मदावपि बाधन्ते वृद्धिर्वयेस्वनः ॥ द्व्येकसंख्यः समासा ९४
व३ र्थे युष्मदस्मदी ॥ तयोर्द्व्येकतार्थत्वात् युवावौ त्वन्मदौ न च ॥ ४ ॥ त्वां मां वा अतिक्रान्तः इति वि
ग्रहे ॥ अतित्वं अत्यहं ॥ मोरात्वेपि युष्मदस्मदोस्त्यदाद्यत्वं भवति ॥ अतित्वाहम् ॥ अतिमाहं ॥ अतितू
यं अतिवयम् ॥ अतित्वाम् ॥ अतिमाम् ॥ अतित्वान् ॥ अतिमान् ॥ अतित्वया ॥ अतिमया ॥ अतित्वाभ्याम् ॥
त्वौ
युष्मदस्मदर्थगतसंख्यातरसंख्याप्रक्तेश्चेत् ६

अतित्वत्स्यां॥ अतिमास्याम्॥ अतित्वत्। अतिमत्॥ २

अन्यत्र युवावो। ओअस्त्विषये॥ अतियुवाम्। अत्यावाम्॥ ३ अतियुवान्। अत्यावान्। अतियुवया। अत्यावया। अतियुवाभ्याम्। अत्यावाभ्याम्। ३
युवाभिः। अत्यावाभिः। अतियुवभ्यम्। अत्यावभ्याम्। अतियुवत्। अत्यावत्। २ अतियुवयोः। अत्यावयोः। २ अतियुवाकम्। अत्यावाकम्। अतित्वयि।
तिमयि। अतियुवासु। अत्यावासु॥ युष्मान् अस्मान्वा अतिक्रान्त इति विग्रहे सिजस् ङे ङस् सुप्राग्वत्॥ ४

सि॰ च॰ अतिमाभ्यां। अतित्वाभिः। अतिमाभिः॥ अतियुष्मभ्यम्। अतिमह्यम्। अतित्वाभ्यां। अतिमा
॥१९॥ भ्यां। अतित्वत्। अतिमत्। अतित्वत्। अतिमम। अतित्वयोः। अतिमयोः॥ अतित्वाकं। अति
माकं। अतित्वयि। अतिमयि। अतित्वयोः। अतिमयोः। अतित्वासु। अतिमासु॥ युवां आवां
वा अतिक्रान्त इति विग्रहे। सिजस् ङे ङस् सुप्राग्वत्॥ अतियुष्माम्। अत्यस्माम्। ३ अति
युष्मान्। अत्यस्मान्॥ ... अतियुष्मया। अत्यस्मया॥ युष्मदस्मदोः षष्ठी चतुर्थी द्विती
याभिः स्ते मे वा न्नौ वस्नसौ॥ युष्मदस्मदोः षष्ठी चतुर्थी द्वितीया सहितयोर्यथासं
नेन ध ख्येन अमी आदेशा भवन्ति॥ नत्वेकवचने सहते मे द्विवचनेन सह वान्नौ। बहुवच
नेन वस्नसौ॥ त्वा मौ मौ॥ अमा सहितयोर्युष्मदस्मदोः त्वा मा एतौ भवतः॥ श्रीश राम
स्त्वावतु मापीह दत्तात्ते मेपि शर्म सः॥ स्वामी ते मेपि स हरिः पातु वामपि नौ विभुः॥ १॥ ॥१९॥
सुखं वां नौ ददात्वीशः पतिर्वामपि नौ हरिः॥ सोव्याद्वो नः शिवं वो नो दद्यात्सेव्योत्र वः स नः॥ २॥

अतियुष्माभ्याम्। अत्यस्माभ्याम्। ३ अतियुष्माभिः। अत्यस्माभिः। अतियुष्मभ्यम्। अत्यस्मभ्यम्। अतियुष्मत्। अत्यस्मत्॥ २
अतियुष्मयोः। अत्यस्मयोः॥ २ अतियुष्माकं। अत्यस्माकम्। अतियुष्मयि। अत्यस्मयि। अतियुष्मासु। अत्यस्मासु॥ ६

वस्तुषीभवं वा स्तुभं चाक्षुषं वत द्वानं च चाक्षुक ज्ञानं अवाक्षुषज्ञाने अवाक्षुषज्ञे अर्थो येषां ते अवक्षुषज्ञानार्थाः अचाक्षुषज्ञा
नार्था स्वते धातव अवाक्षुषज्ञानार्था धातवः तैः अचाक्षुषज्ञानार्थधातुभिः २

एक वि वाक्ये एते आदेशाः ॥ शालीनान्ते ओदनदास्यामि । एकवाक्ये किं ओदनं च
तव भविष्यति ॥ अनन्वादेशे वा ॥ अन्वादेशे नित्यं ॥ धाता ते तव [redacted] मे कोऽस्ति संमेते हस्ति २
रयेनमः ॥ नाद्य ॥ वाक्यादौ पादादौ च वर्तमानयोर्युष्मदस्मदोर्नैते ॥ एकार ख्याते वा
ना४ कं । त्वां पातु हरिः । मां पातु शिवः ॥ वेदे रशर्थैः संबोधऽस्मान्हस्तैः सर्वदा वतु ॥ वि
वै५ शेष्यपूर्वसंबोधनेनुरपूर्वसंबोधने हित्वान्यस्मात्संबोधनात्परयोर्नैते ॥ दे अवै५
वास्मान्पाहि न्हरे विष्णो स्मान्रक्ष सर्वदा ॥ विशेष्यपूर्वन्तु हरे कृपालो नः पा
हि ॥ संबोधने तरपूर्वं तु सर्वदारक्ष देवनः ॥ वादिमि श्रा ॥ च । वा । हा । अह । एव [redacted]
एभिर्योगे नैते ॥ आव योस्तु वयो च शा हरिर्मामेव रक्षतु ॥ अचाक्षुषज्ञानार्थधातु
भिर्योगे वा ॥ चेतसा त्वां समीक्षते न क्र स्तवरूपे ध्यायति ॥ चाक्षुषज्ञानातु । मक्ष
त्वा पश्यति चक्षुषा ॥ विद्यमानपूर्वात् प्रथमांतात्परयोरन्वादेशे वा । मक्षे

कम्। शं।ऽयो। कार हसि। आमीक्ष्णम्। अं ग। त्वै। है। रै। किम्। यद्। तद्। इति। इह। इं। होऽ९

शनैस्४

सि॰ च॰ स्वमुष्णक्ले न हरिः। चीत्र्यायते समाम्।। चादि निपाताः।। चादिर्गणो निपातसंज्ञो
॥१०॥ भवति। च॰ व॰ हा॰ अह॰ एव॰ एवं॰ नूनं। शश्वत्। युगपत्॰ भूयस्। न॰ किं॰ न॰ हृथार२
हन्त॰ वि ना। नाना। स्वस्ति। अस्ति। दोषां। न कोऽस्म। मा। मिथ्या॰ मिथस्॰ अथ॰ अथो। घस्ता। अहो२
स्वस्। उच्चैस्। नीचैस्। अद्धा। ऋते। आरात्। दिवा। रात्रौ। सायं। चिरं। मन्ताक्॰ ईषत्॰ जो
षं। तूष्णीं। बहिस्। आ। वस्। समया। निकषा। अद्धा। साकं॰ साक्षात्॰ सामि। सना॰ स इद्धापवत
नत्। सनात्। तिरस्। अन्तरा। अन्तरेण। सहसा। अंजसा। अलं। वषट्। हा। मा। विहा
४ज्ञा यसा। पुरा। पुरस्। मिथो। मिथस्। प्रायस्। मुहुस्। सार्द्धं। साकं। नमस्। हिरुक्। विक्। दि४
मा॰ माङ्। स्वर। अन्तर। प्रातर। पुनर। सनुतर। यावत्। तावत्। स्वाहा।। स्वधा। त्वया।
हि। खलु। किंत्वं। सु। ऊं। इ। उ॰ आदयः। उपसर्ग [redacted] विनं किं प्रतिरूपकाश्च।। अवदनो राम
अहंयुः। हन्तो।। अ आ इ ई उ ऊ ऋ ॠ ऌ ॡ ए ऐ ओ औ।। पशु॰ शुकं। यथा कथा। पाट ॥१०॥

नानजुतुहि२ सह।समम४ स्वर२ अद्धा।उपमा६

स्था

सर्वासां विभक्तीनामेर्थे भवतीति सार्वविभक्तिकः ३

षट्। [illegible]ग हे है भोः अपोघ। विचारे अरे। एकपदे। द्राक्। मंक्षु। पुनर् आत। श्रौषट्। वौषट्। उत्यादि॥
तत्रादि विभक्त्यो निपात्यन्ते॥ तस्मिन्निति तत्र। अत्र। यत्र। कुत्र। केन प्रकारेण तथा। सर्वथा। क
थं इत्थं। अस्मादिति इतः। एतस्मादिति अतः। ततः। यतः। कुतः। सर्वतः। सर्वविभक्तिकेभ्यस्त्यके॥ अदितः
पूर्वस्मिन्निति पुरः। पुरस्तात्॥ अधः। अधस्तात्॥ उपरि। उपरिष्टात्॥ परस्मिन्निति परस्तात्॥ दक्षिणेन। द
उत्तरतः ५ क्षिणा। दक्षिणात्। दक्षिणस्यां दिशि दूरे दक्षिणाहि॥ राजाधीने राजसात्॥ सर्वभस्मसात्॥ [illegible] उरी उररी
स्तारो विंगिकारयोः॥ स ह्यादिष्का लेनिपात्यन्ते॥ समानेऽह्नि सद्यः। अद्य। अधुना। इदानीं। तस्मिन्निति त
दा। यदा। सदा। सर्वदा। एकदा। अन्यदा। संप्रति। सपदि। सद्यः। क्षिति। तूर्णं॥ आशु। शीघ्रं॥ पूर्वेद्युः। परेद्युः।
विद्येयमः। पुरुत्। परारि॥ अन्येद्युः॥ अन्यतरेद्युः। उभयेद्युः॥ तर्हि। कर्हि। एतर्हि॥ प्रादिरुपसर्गः॥ प्र। परा।
अप। सम्। निर्। निस्। दुर्। दुस्॥ अभि। वि। अधि। अपि। सु। उत्। नि। परि। उप। आङ्। प्रति। आविर्॥ प्रा
ग्धातोः॥ उपसर्गो धातोः प्राक्प्रयोक्तव्यः॥ तदव्ययं॥ तदादि चादि शब्दरूपमव्ययसंज्ञं भवति॥ क्त्वादि
तमः॥ क्त्वा। तुम्। णम्। धा। च्वि। शस्। वत्। कृत्वस्। च। ओम्॥ इत्याद्यन्तमव्ययसंज्ञं भवति॥ अव्य

कापिशा द्यातका: केपिशाचका: आगमास्वके पिस्यु: संभृत्यार्थे स्यसाधका: ३ अवस्य अपिस्य अवापीनया: अवाप्या: २ आ
याम२ पकार: आप: इति विशेषणार्थ: ३

प्राक्पुष्प्यां प्रात्तपुष्प्या । प्रकपुष्पा ६

सि-च- याद्विभक्तेर्लुक् ॥ ननु शब्दनिर्देशे । सदृशंत्रिषु लिङ्गेषु सर्वासु च विभक्तिषु ॥ वचनेषु च सर्वेषु पन्न

॥२१॥ व्येति तदव्ययम् ॥ १॥ वष्टि भागुरिरल्लोपमवाप्योरुपसर्गयोः ॥ आपश्चैव हलन्तानां यथा वाचा नि

शा दिशा ॥२॥ अवगाहः । वगाहः । अपिधानं पिधानं ॥ ॥ इत्यव्ययानि ॥ ॥ अथ स्त्रियाम् ॥ अका

रान्ताच्चाम्नः स्त्रियां वर्तमानाद्दा प्रत्ययो भवति ॥ सर्वा माया ॥ अजादेश्च ॥ अजादेर्गणात् ई पि नि

षेधार्थः ॥ अजा । एडका । अश्वा । चटका । मूषिका । बाला । वत्सा । होडा । मन्दा । विलाता । संफलाभ

जिनई स्त्रफला । अ [illegible] फला । शनफला । सत्पुष्पा । प्रत्यक्पुष्पा । कंडुपुष्पा । शूद्रा । कुंचा । उष्णिहादि वा विशे

योगपु ज्येष्ठा । कनिष्ठा ॥ मध्यमेति पुंसि अमला इत्यादि ॥ पादो वा टूच ॥ द्विपदी । द्विपदा ॥ कौप्यर्त: ॥ कापि कापिई अर्थ:

परे पूर्वस्याकारस्येकारो भवति ॥ कारिका । पाचिका । पाठिका ॥ अतः किम् । नौका । गोका ॥ ॥

पकादीनां न क्षिपका ॥ ध्रुवका । चटका पकाशका उपत्यका ॥ [illegible] अधित्यका । तारका ज्योतिषि रार्थ

अष्टका तारिका । वर्णका ॥ तान्तौ वैवर्णिका ताअन्यार्वर्णिका शकुनौ प्राच्याम् ॥ उदीचां तु वर्तिका अष्टका ॥ ॥

आ [illegible] दु ॥ अष्टिका अन्या ॥ [illegible] अष्टांति ब्राह्मणाय स्याक्रियायां अष्टपदी मातरं सा अष्टिका । क्वचिद्

स्यंगे

न्‌चर्मी च अण एव ब्राणस्तस्मात्स्वरात्‌ परेपि अणे अन्त्लोपः ईं ब्व इचउचन्नवष्टा। हृत्वस्य सद्धितस्मात्‌ ष्ठितः इअक्षे दीर्घयतीति अस्विका। पुरुषः स्त्री चेत्‌ १०

स्तूतिका। स्तूतिका। पुत्रका। पुत्रिका। अर्थ्यका। अर्थिका। चटकका। च[illegible]टकिका। निर्मस्विका। नि
र्मस्वका। वृन्दारिका। वृन्दारका। एडका। एडिका। अजका। अजिका। ज्ञका। ज्ञिका। द्वका। द्विका। निःस्वि
का। निःस्वका। गंगका। गंगिका। ह्रस्वो वा॥ कापि परे ङ्यादेः पूर्वस्य ह्रस्वो वा भवति॥ गंगा का। गंग
मधु का। गंगिका। नदीका। नदिका। श्रेयसीतरा। श्रेयसितरा॥ वाग्रहणादेव संख्या [illegible]णान॥ गोका। नौका॥
नरोरीऽप्॥ पृथिवी। मर्त्रोनी। शूद्रनी। कत्रीयस्य लोपः॥ इवर्णावर्णयो र्लोपो भवति ङितरीपि च॥ स्वरेयका
सोपगवी। ऐन्द्री॥ इयने लोपः॥ राज्ञी। द्विदाम्नी॥ छिंतः॥ षकार टकार उकार अकारानुबन्धा स्त्रि नेप
यां ङीप्रत्ययो भवति। षवराकी। टकुरुचरी। उगोमती। विदुषी॥ अपवृत्तिः॥ दीव्यन्ति पठन्ति
कुदाची। मनुकान्तेप॥ सीमा। सीमनौ। अन्नन्ती। [illegible] बहुयज्वा। बहुयज्वा सीमा। सीमे। दा
मा। दामे। दामा। डप वालोपिनो वेयं॥ बहुराज्ञी। बहुराजा। बहुराजे नौ॥ न दाद्देः॥ अदन्ता स्त्रियामी
प्॥ नदी। गौरी। सोपरोपि॥ अरदूयसी। अरुदन्ती॥ कुन्तुमती। अदितिकी। इत्वरी। श्वेरी। [illegible]। पोनी॥

बहुराज्ञा। बहुराजो २

सि॰चं॰ ॥२२॥ शार्क्षीकी । कुविलोपः ॥ गार्गी । गार्ग्यायणी । लौहित्यायनी । कौरव्यायणी । माण्डुकायनी । आ
सुरायणी । कात्यायनी ॥ इत्यादि । अनपत्यवयोवाचिनोऽदन्तात्स्त्रियामीप् । कुमारी । किशोरी ।
वधूटी । चिरंटी । तरुणी तलुनी । अदन्तात्किम् । शिशुः ॥ उधो नस्य बहुव्रीहेर्नङ् स्त्रियाम् ॥
कुण्डोध्नी । घुध्नी । अतुध्नी ॥ प्रथमवयोवाचिनो हायनस्येप् ॥ त्रिचतुर्भ्यां सा त्वम् । त्रिहायणी ॥
चतुर्हायणी ॥ इन्द्रादेरानीप् । स्त्रियां पुंयोगे च । इन्द्राणी । वरुणानी । भवानी । शर्वाणी । रुद्राणी मृडानी ॥ आचा
र्यादणत्वम् । आचार्यानी ॥ हिमारण्ययोर्महत्वे ॥ महद्धिमं हिमानी । अरण्यानी । यवाद्दोषे । दुष्टो यवो यवानी ।
यवनाल्लिप्याम् । यवनानी । मातुलोपाध्यायाभ्यां वा ॥ मातुलानी । मातुली । उपाध्यायानी । उपाध्यायी । आर्य
क्षत्रियोपाध्यायेभ्यो वा स्वार्थे । आर्याणी । आर्या । क्षत्रियाणी । क्षत्रिया । उपाध्यायानी उपाध्याया ॥ पुंयो राम
गे च ॥ आद्यन्तात्स्त्रियामीप् ॥ शूद्री । गणिकी ॥ पालकान्तान्न ॥ गोपालिका । अश्वपालिका । सूर्याद्देवतायां ॥२२॥
चाप् ॥ सूर्यस्य स्त्री देवता सूर्या ॥ अन्या सूरी ॥ जातेरयोपधात् ॥ जातिवाचिनोऽयकारोपधादकारान्ता

श्रातिकेशी। अ। तिकेशा॥ श्र्द्रुवर्न्म्र र्नि भ्रांस्वांग प्राणिस्थ॑मविकारजं॥ खनत स्थंत त्रंद्र ष्ठ स्येनै न चेतनत्यायुतम्॥ नेन चेदिति। येनांगेन प्राणिरूपेवस्तु यथायुत
नत न सदृशेन अंगेन न तं प्राणिस्थं वस्तु न यथा प्राणिव युतं मुकेवत्तद्प्य प्राणि निष्ठ स्वांग मित्यर्थः॥ स्वेदा द्रवत्वात्॥ सुस्वेदा। अमूर्तिन त्वात्॥ सुमुखा।
शाली श्र प्राणि स्थत्वात्॥ सुशोफा। विकारजत्वात्॥ धं चित्रा। यनेकीना दि सुकेशी। सुकेशा रथ्या॥ अप्राणिस्थस्यापि प्राणिदृष्टत्वात्॥ सुस्तनी सुस्तना॥ प्रतिमा॥ प्राणिवत्प्राणि सदृशे स्थितत्वात्॥ उप

स्त्रियामीप्प्रत्ययो त्य योनवति॥ महिषी। हंसी। योपधात्तु स्त्रियां। वैश्या। क्षुचिन्ना। वलाका। गवय
हयमुकयमनुष्यमत्स्यानामप्रतिषेधः। गवयी। हयी। मुकयी। हला स्तद्धितस्येति यलोपः। मनुषी। ईतिमत्स्यस्य
यलोपः। मत्सी। सूर्यागस्त्ययोश्छे च ङ्यां च॥ सूरी। आगस्ती। तिष्यपुष्ययोर्नक्षत्राणि यलोपः॥ तैषी। पौषी॥ जा
नपदादिभ्योऽर्थविशेषे ङीष्। जानपदी॥ वृत्तिः॥ कुण्डी अमत्रं। गोणी आवपनं। स्थली अकृत्रिमा। भाजी श्रा
णा। भाजी शणु नाचेदन्या भाजी॥ नागी स्थूला चेन्नागा गौ अन्या। काली वर्णश्चेत्काला अन्या। नीली औषधी
श्रप्राणिनो॥ नीला अन्या। सर्वाया नाली। नीलकुशी अयोविकारे अन्या कुशा॥ कामुकी मैथुनेच्छायामन्या का
मुका॥ कबरी केशविन्यासे। अन्या कबरा। शोणात् वा। शोणी। शोणा। बहुव्रीहेरूधसो ङीष् परानोत्कालान्तरूधि
न्नी॥ उधोनामा। प्रियाना। अस्वांगपूर्वपदाद्वा सुरापी। सुरापी॥ सुरापीता। पाणिगृहीति भार्याया अन्या पाणि
गृहीता॥ क्रीत न त्करणादेः। वस्त्रक्रीती। क्ताद्ल्पाख्यायां अभ्रलिप्ती द्यौः॥ चन्दनलिप्ता अन्या॥ स्वांगाद्वा॥ स्वंगवा
चिनोऽदन्तादसंयोगोपधात्स्त्रियामीप्। सुमुखी। सुमुखा॥ सुकेशी सुकेशा॥ नासिकोदरौष्ठजंघादन्तकर्ण
शृंगाच्चश्रय्योऽवारेप्॥ तुंगनासिका। तुंगनाशिकी। मन्दोदरा। मन्दोदरी। विंबोष्ठी विंबोष्ठा। सुजंघी।
सुजंघा। अंगगात्रकण्ठपुच्छ्वेईप्। स्वांगी। सुगात्री। सुकण्ठी स्वैस्वेते त्यादि॥ कवरमणिविषशरे भ्यः

६१ पा१

सुस्वेदाद्र्वत्वात्॥ सुस्राना। श्रमूर्त

अम्रतेजा रजः कुशरडांम्रतेमर्च्चेरिगोलकः॥ ६

Left margin: भजतीति भाजा। नीलीं। वनादिकंपुत्रीदि कर्मत्वेत्पर्थः। शीर्ष।

Right margin: स्थितत्वात्॥ उप सर्जना दिस्व। सोभना शि खा। सुशिखा। १०। औदुम्बरं दि

अश्वानामुरः क्रोडा ३ वाक्रोडः गुरणात्तेरुसंज्ञसंयोगस्य च दृढः पतिर्यस्याः सा दृढपतिः २ वृषलः पतिर्यस्याः सा वृषलपतिः २

सि० च० ॥२३॥ रात्पुच्छान्नित्यम्॥ कबरपुच्छी। विषपुच्छी। उपमानात्पक्षपुच्छाभ्याम्॥ श्येनपक्षी। श्येनपुच्छी। नक्रो
डादिबह्वचः स्वरात्॥ कल्याणक्रोडा। सुजघना। सहनञ्विद्यमानपूर्वान्न। सकेशा। अकेशा। विद्यमान
रा३ नासिकी न स्वमुखा। संज्ञायां। शूर्पणखा। गौरमुखा। संज्ञायां किं॥ ताम्रमुखी कन्या॥ वोतो गुणात्॥
उकारान्तात् गुणवाचिनो वा स्त्रियां ङीप्॥ पट्वी। पटुः। बह्वी। बहुः। खरसंयोगान्न। खरुः। पाण्डुः। कृदिकाराद
क्तिनर्थात॥ रात्रिः। रात्री। शकटिः। शकटी। अक्तिन्नर्थात् किं। मृतिः। अजननिः। पद्धत्यादिभ्यो वा पद्धतिः।
पद्धती। ऐ च मन्वादेः॥ मनुपूतक्रतुवृषाकप्यग्निकुशितकुसितानामै आदेशः ङीप् च स्त्रियाम्॥ पूत
क्रतायी। वृषाकपायी। अग्नायी। कुशितायी। कुसितायी॥ मनोरौ वा॥ मनायी। मनावी। मनुः। पत्नोर्देयोनि
पात्याः॥ पत्नी। सपत्नी। वीपत्नी। एकपत्नी। आशश्वी। अनडुहिं॥ अनडुही। प्राची॥ प्राञ्ची। प्रती
ची। प्रत्यञ्ची। क्वचिद्वा॥ दृढपतिः॥ दृढपत्नी॥ वृषलपतिः॥ वृषलपत्नी॥ वर्णादनुदात्तात्तोपधा
त्तो नः॥ एता। एनी। हरिता। हरिणी। रोहिता। रोहिणी॥ श्येता। श्येनी। असिता। असिक्नी। पलिता। पलि राम
क्नी इत्यादि॥ इतो मनुष्यजातेः ङीप्॥ दाक्षी। अवन्ती। कुन्ती॥ ॥ ऊङुतः॥ उदन्तादयोपधान्मनुष्य ॥२३॥

येन लिंगेन विना शब्दस्य प्रयोग एव न स लिंगमपि नामार्थो नाम् ॥ ॥ स्वस्य स्वत्वानि वृत्ति पूर्वकपर सत्वापायने दाने
क्रिया श्रयत्वं कर्तृत्वं कर्तारीः आश्रयः क्रिया श्रय ८ क्रिया श्रयो ऽस्यास्तीति क्रिया श्रयी क्रिया श्रयिनो भावः क्रिया श्रयित्वम् ॥ ८ कर्तृ व्यापारा श्रयित्वं कर्मत्वम् ॥ ६
तत्कर्मकारकं चतुर्विधं ॥ ऽत्या धेय्या प्ये संस्कार्य विकार्य च ॥ ८ चकारात् परिमाण मात्रा धिके वचनमात्रा धिके च ॥ ४
या १ जातिवाचिन ८ स्त्रियां ऊङ्प्रत्ययो भवति ॥ कुरूः ॥ अपोप धात्किं ॥ अध्वर्युः ॥ स्त्री ॥ पङ्गोश्च ॥ पङ्गूः ॥ श्वशुरस्य आकाराकार लोपः ऊङ्च श्वश्रूः ॥
उपमानवाचि पूर्वपदादूत्तरपदादूः ॥ करभोरूः ॥ संहित सफल लक्षण वाम सहित सहादेरुत्तरपदस्यो संहितोरूः ॥ लक्षणोरूः ॥ वा
मोरूः ॥ सहितोरूः ॥ सहोरूः ॥ नरनरयोरीप् वृद्धिश्च नारी ॥ पत्नास्ति ॥ युवन शब्दात्त्रियो ति ८ ॥ युवती ॥ ॥ इति स्त्रीप्रत्ययाः ॥
व ४ ॥ ॥ अथ विभक्त्यर्थो निरूप्यते ॥ लिंगार्थे प्रथमा ॥ नाममात्रे लिंगाधिक्ये च प्रथमा विभक्तिः ॥ नियतोपस्थिति
कोनामार्थः ॥ उच्चैः ॥ निचैः ॥ हैस्म ॥ श्री ॥ ज्ञानं ॥ स्वाहा ॥ द्रोणः ॥ आढकं ॥ एकः ॥ द्वौ ॥ बहवः ॥ अलिंगानि यतलिं
गास्य नामार्थमात्रे उदाहरणम् ॥ अनियतलिंगास्तु लिंगमात्राधिक्ये उदाहरणम् ॥ तटः ॥ तटी ॥ तटं ॥ आमंत्रणे च
अभिमुखीकरणे प्रथमा ॥ हे देव ॥ हे देवौ ॥ हे देवाः ॥ भोस्, भगोस्, अघोस्, भवन्, भगवन्, अघवन् इति निपात्यो ॥ भो ह
रे ॥ भगो नमस्ते ॥ अघो याहि ॥ शेषाः कार्ये कर्तृ सधन योदान पात्रे विश्लेष अवधौ सम्बंधे धार भावयोः ॥ शेषा
द्वितीया द्याविभक्तयो एष्वर्थेषु भवन्ति ॥ कार्ये कर्मकारके द्वितीया ॥ कटं करोति ॥ कारुः कोरूपं पश्यति ॥ चारुसुख ॥ आ ४
ए ज्यं प्राप्नोति धर्मिष्ठः ॥ सोमं सुनोति सोमपाः ॥ ॥ १ ॥ कर्तरि करणे च तृतीया ॥ भिन्नः शरेण रामेण रावणो लो
करावनः ॥ करणे णा विदीणोपि वा ... णरैः ॥ युध्यते नेपुः ॥ ११ ॥ दानपात्रे चतुर्थी ॥ वेदविदे गां ददाति ॥
विनाशी भवतु भगव ... द्दर्थवना ... व स्यलोपः ४

हेतुभूतो जपोपलक्षणा ब ब ब अनुलग्नलोपलक्षितो दर्शस्तत्र कर्तरि प्रागाशानम् ५ प्रासिद्धक्रिया प्रसिद्धक्रियान्तरबोधनं यत्र
भेदाभेदकयोः श्लिष्टः सम्बन्धोऽन्योऽन्यमुच्यते॥ द्विष्ठो यद्यपि सम्बन्धः षष्ठ्युत्पत्तिस्तु भेदकात्॥ २ देवस्य वर्षणरूपा क्रियया चौरागमन क्रिया लक्षिता
क्रियान्तरं लक्षितं तत्र सप्तमी ६ यस्य क्रियया क्रियान्तरं लक्षितं ततः सप्तमी ६

सि०चं० क्रियार्थं मौ लितिनत्रापि चतुर्थी॥ पत्ये शेते॥ विश्लेषो विभागस्तस्या वधौ पंचमी॥ हिमवतो गंगावतरति।
॥२४॥ मा वतोऽश्वात् पतति॥ सम्बन्धे षष्ठी॥ राज्ञः पुरुषः राजपुरुषः॥ [redacted] ॥ आधारे सप्तमी॥ औपश्लेषिकं सामीपिकं अभिव्यापकं वैषयिकं।
नैमित्तिकं औपचारिकं चेति॥ षोढा सः॥ कटे शेते कुमारोऽसौ वटे गावः सुशेरते। तिलेषु विद्यते तैलं हृदि ब्रह्माऽ
मृतं परम्॥ ४॥ युद्धे सन्नह्यते धीरोऽङ्गुल्यग्रे करिणां शतम्॥ क्रियालक्षणाभावे सत्यपि सप्तमी॥ पतत्सु मासि ति त्वं ५
निपतितोऽरातिर्वर्षति देवे चोर आयातः॥ विना सह नमस्कारैर्निर्द्धारणे स्वाम्यादिभिश्च॥ एतैरपि या
गे द्वितीयाद्या विभक्तयः॥ विनादियोगे च॥ विना पापं सर्वं फलति। अन्तरेण हरिं किं जीवितेन॥ अ विना ५
प्रा ८ नरा त्वां मो हरिः॥ जपमनु व तृ॥ उपहरिं सुराः॥ नदीमन्ववसिता सेना॥ अभितो देवान्हे हसः॥ अभि
तो ग्राममभितो विष्णोरालयम्॥ ऊ पर्युपरि पर्वतमाम॥ अध्यधि सुखम्॥ अधोधो ग्राममधिविधिः॥ उभयतः केशवम्॥ राम
एवं अभितः परितः समया निकषा हा प्रतियोगेऽपि॥ कालाध्वनोरत्यन्तसंयोगे द्वितीया॥ मासमधीते॥ क्रोशं ॥२४॥
पर्वतः॥ मासं गुडधानाः॥ मासं कल्याणी॥ क्रोशम धिते॥ क्रोशं कुटिला नदी॥ कर्मप्र प्रति परि अनु वा॥

हीना ५ संहृतं न द्या सह संबद्धा ३ इत्यर्थः ४ कृष्णस्य गोपाः पार्श्वे ह्यपीत्यर्थः ३
तृतीयार्थेऽनुरुक्तः॥१

दिवः करणं कर्मसंज्ञं वा स्यात्॥ अक्षैरक्षान्वा दीव्यति॥

हरिमभि॥ अधिपूर्वाणां शीङ्स्थासामाधारः कर्म॥ अभिनिपूर्वस्य विशेः॥ उपान्वध्याङ्पूर्वस्य व
सः॥ अधिशेते॥ अधितिष्ठति॥ अध्यास्ते वा वैकुण्ठं हरिः॥ अभिनिविशते सन्मार्गम्॥ उपवसति॥ अनु
वसति॥ अधिवसति॥ आवसति वा वैकुण्ठं हरिः॥ नोपेतु कार्थस्य॥ वने उपवसति॥ इत्यादि॥ सहादियो
गे तृतीया॥ सह शिष्येण आगतो गुरुः॥ एवं साकं सार्द्धं समं योगेऽपि॥ येनाङ्गविकारः॥ येनाङ्गेन
विकृतेनाङ्गिनो विकारो लक्ष्यते ततस्तृतीया॥ अक्ष्णा काणः॥ पादेन खञ्जः॥ अङ्गविकारः किम्॥
अक्षि काणमस्य॥ किंचित्प्रकारप्राप्तस्य लक्षणे॥ जटाभिस्तापसः॥ प्रकृत्यादिभ्यश्च॥ प्रकृत्या चारुः॥
प्रायेण याज्ञिकः॥ गोत्रेण गार्ग्यः॥ समेनैति॥ विषमेनैति॥ द्विद्रोणेन धान्यं क्रीणाति॥ सुखेन दुःखेन
याति॥ तुल्यार्थयोगे॥ कृष्णेन तुल्यः॥ रामेण सदृशः॥ फलप्राप्तौ कालाध्वनोरत्यन्तसंयोगे तृतीया॥
अह्ना क्रोशेन वा अनुवाकोऽधीतः॥ फलप्राप्तौ किं॥ मासमधीतो नायातः॥ इत्यादि॥ अशिष्टव्यवहारे च चतु
र्थ्यर्थे तृतीया॥ दास्या संयच्छते कामुकः॥ धर्मे तु भार्यायै संप्रयच्छति॥ नमआदियोगे चतुर्थी॥ नमो नारायणाय॥

उपसमीपे पदमुपपदं निमित्तं यस्याः सा उपपदनिमित्ता चासौ विभक्तिश्च उपपदविभक्तिः तस्या उपपदविभक्तेः॥
स्वाभिप्रायं बोधयतीत्यर्थः॥ स्वपूत्कीभ्यः नु वानाल भ्यचार्थे संबोधयतीत्यर्थः॥ स्थित्या स्वाभिप्रायं बोधयतीत्य...
उपालम्भनेन स्वाभिप्रायं बोधयतीत्यर्थः॥ प्रीयमाणः किं॥ देवदत्ताय रोचते मोदकः पथि॥ उपरोक्षः सहनमीष्या पगुरो द्वादाशरोपोऽसूयायः

सि॰ चं॰ ॥२५॥ एवं स्वस्तिस्वाहास्वधालंवषड्योगे चतुर्थी॥ उपपदविभक्तेः कारकविभक्तिर्बलीयसी॥ नमस्करोति देवान्॥ प्रत्यादियोगे षष्ठ्यपि॥ भोजनाय भोजनस्य वा प्रभुः समर्थः शक्तः॥ कृष्णाय कृष्णस्य वा
मद्रं भद्रं कुशलं सुखमायुष्यं मर्थः प्रयोजनं त्वा भूयात्॥ रुच्यर्थधातुयोगे प्रीयमाणः॥ हरये रोचते
भक्तिः॥ श्लाघह्नुङ्स्थाशपां प्रयोगे बोधयितुमिष्टः॥ गोपी कृष्णाय श्लाघते ह्नुते तिष्ठते शपते वा॥ धा
रेरुत्तमर्णः॥ भक्ताय धारयति मोक्षं हरिः॥ स्पृहेरीप्सितः॥ पुष्पेभ्यः स्पृहयति॥ क्रुधद्रुहेर्ष्यासूय
र्थानां प्रयोगे यं प्रति कोपस्तत्र चतुर्थी॥ हरये क्रुध्यति द्रुह्यति ईर्ष्यति असूयति॥ यं प्र आराद् दूरस
ति कोपः किं॥ भार्यामीर्ष्यति॥ ऋतेत्यादियोगे पञ्चमी॥ ऋते ज्ञानान्न मुक्तिः॥ अन्यो गृहाद्धरिहरः॥ आरा मीपयोः ५
भैनामन्यो दूष्टीतः ७॥ त्वनात्॥ इतरो रमात्॥ भिन्नः कृष्णात्॥ पूर्वो ग्रामात्॥ प्राग्ग्रामात्॥ दक्षिणा ग्रामाद्वा विनीतात्॥ पृ कृ
योजनं २ थक् नानाना॥ उपाध्यायादधीते॥ ब्रह्मणः प्रजाः प्रजायन्ते॥ वनाद्ग्रामो योजने॥ का[illegible]र्त्तिक्या आ राम
ग्रहायणी मासे॥ अपहरे॥ परिहरे॥ संसारः॥ आमुक्तेः संसारः॥ प्रद्युम्नः कृष्णात्प्रति॥ तिलेभ्यः प्रतिय ॥२५॥
यस्माद्धि धा स्वीकारस्तस्मात्पञ्चमी। २ जनीकर्तुः प्रकृतिः॥ जायमानस्य कार्यस्योपादानमपादानसंज्ञं स्यात्॥ २ यतश्चाध्वका
लनिर्माणं तत्र पञ्चमी॥ २
प्रतिनिधिः प्रतिदाने च॥ १ मा ३

कृतिमाधान्॥ हेतौ तृतीयापञ्चम्यौ॥ जाड्यात् जाड्येन वा बद्धः॥ स्तोकान्मुक्तः॥ दूरान्तिकयोगेष
ष्ठ्यपि॥ ग्रामस्य दूरात्॥ अन्तिकाद्वा॥ इत्यादि॥ क्रियागुणजातिसंज्ञाभिः समुदायात् एकस्य पृथक्करणं यत् निर्द्धरणं२
तत्तः षष्ठीसप्तम्यौ॥ क्रियापराणां क्रियापरेषु वा भगवद्दासधकः श्रेष्ठः॥ गवां गोषु वा कृष्णा सम्पन्न
क्षीरा॥ नृणां नृषु वा ब्राह्मणः श्रेष्ठः॥ छात्राणां छात्रेषु वा मैत्रः पटुः॥ स्वाम्यादियोगे षष्ठीसप्तम्यौ॥
गो५ गवां गोषु वा स्वामी॥ अधिपतिः॥ ईश्वरः॥ दायादः॥ प्रसूतः॥ प्रतिभूर्वा॥ अनादराधिके क्रियाल साक्षी५
क्षणे षष्ठीसप्तम्यौ॥ रुदति रुदतो वा प्राव्राजीत्॥ आयुक्तकुशलाभ्यां योगे षष्ठीसप्तम्यौ तात्पर्ये॥
व्यापारितः४ आयुक्तः कुशलो वा हरिपूजने हरिपूजनस्य वा॥ तात्पर्ये किम्॥ आयुक्तो गौः शकटे॥ साधुनि
पुणाभ्यां पूजायां सप्तमी॥ मातरि साधुर्निपुणो वा॥ प्रसितोत्सुकाभ्यां योगे तृतीयासप्तम्यौ॥ प्रसि
तउत्सुको वा हरिणा हरौ वा॥ साध्वसाधुप्रयोगे सप्तमी॥ साधुः कृष्णो मातरि॥ असाधुर्मातुले॥ निमि
त्तात्कर्मयोगे सप्तमी॥ चर्मणि द्वीपिनं हन्ति दन्तयोर्हन्ति कुञ्जरम्॥ केशेषु चमरीं हन्ति सीम्नि पुष्कलको हतः॥१॥

सौर्यार्थस्य तन्त्रार्थस्य भावस्तादर्थ्यं। पद्म॥ सएव स्वार्थे स्वार्थस्य भावस्तादर्थ्यं। पद्म॥ तस्मै कार्याय इदं कारणं तदर्थं तस्य
र्थं तस्मिन् तदर्थ्यं॥ १ उपविश्यते। हर्म्ये आरुह्य प्रस्वपिति इत्यर्थः २ आसनेऽपविश्य प्रस्वपिति इत्यर्थः उपविश्यते २ आसनात्
शतृ ७ शानः ७ क्वसु ७ कानः ७ कि ७

सि० च० ॥२६॥ क्तस्येन्विषयस्य कर्मणि॥ अधीती व्याकरणे॥ तादर्थ्ये चतुर्थी॥ संयमाय श्रुतं धत्ते नरो धर्माय संयमं॥
धर्मम्मोक्षाय मेधावी धनं दानाय भुक्तये॥ २॥ तुमो प्रयुक्तस्य कर्मणि॥ फलेभ्यो याति॥ कालेऽपि कर्मण्यौ वा
रे सप्तमी॥ हर्म्ये शेते॥ कर्तृकर्मणोः कृति षष्ठी॥ कर्त्तरि कार्ये च षष्ठी कादिवर्ज्जिते कृति प्रसुप्त
माने॥ कृष्णस्य कृतिः॥ जगतः कर्त्ता कृष्णः॥ गुणकर्मणि वा॥ नेता श्वस्य ग्रामस्य ग्रामं वा॥ उभयप्राप्तौ कृति
कर्त्तरि षष्ठी न॥ आश्चर्यो गवां दोहो गोपेन॥ स्त्रीप्रत्यययोरकाकारयोर्योगे नान्के॥ भेदिका विभित्सा वा रुद्रस्य
जगतः॥ शेषे कृति वा॥ शब्दानामनुशासनमाचार्येणाचार्यस्य वा॥ वर्त्तमानाधारार्थक्तस्य योगे षष्ठी॥
राज्ञां मतः बुद्धः पूजितो वा॥ इदमेषां शयितं॥ अकादौ तु॥ कुर्वन्। कुर्वाणः॥ चक्रवान्। चक्राणः॥ चक्रि
र्वा सुखं हरिः॥ हरिं दिदृक्षुः॥ अलंकरिष्णुर्वा॥ दैत्यान् घातुको हरिः॥ ईषत्करः प्रपञ्चो हरिणा॥ सोमम्पवमानः॥ मा सम
आत्मानं मण्डयमानः॥ वेदमधीयन्॥ द्विषः शत्रुर्वा॥ मुरस्य मुरं वा द्विषन्॥ भविष्यत्यकस्य न भविष्यदाधमर्ण्ये २६
कर्त्तो लोकाव्यय स्येन न स्याद्योगे षष्ठी न॥ सन्तः पालको वनं व्रजति॥ व्रजं गामी। शतं दायी॥ कृत्यानां कर्त्तरि वा॥ मया मम वा सेव्यो हरिः
जगत्सृष्टुं सुखं कर्तुम्॥ विष्णुना हता दैत्याः॥ दैत्यान् हतवान् हरिः॥ ३

उभयप्राप्तौ कृत्ये षष्ठी न ॥ नेतव्या व्रजं गावः कृष्णेन ॥ दूरनिकटार्थयोगे षष्ठी पंचम्यौ ॥ दूरं निकटं वा ग्राम
स्य ग्रामाद्वा ॥ धृतार्थस्य क्रयविक्रयरूपव्यवहारार्थस्य दिवः कर्मणि षष्ठी ॥ शतस्य दीव्यति ॥ वोपसर्गे ॥
शतस्य शतं वा प्रदीव्यति ॥ षष्ठी हेतुप्रयोगे ॥ अन्नस्य हेतोर्वसति ॥ सर्वादेर्हेतुप्रयोगे हेतोर्द्योत्ये चातृतीयाष
ष्ठ्यौ ॥ केन हेतुना वसति ॥ कस्य हेतोः ॥ निमित्तपर्यायप्रयोगे सर्वा विभक्तयोऽसर्वादेस्तृतीयादयः ॥ को
हेतुः ॥ किं प्रयोजनम् ॥ कं हेतुम् ॥ केन हेतुना ज्ञानेन निमित्तेन हरिः सेव्यः ॥ ज्ञानाय निमित्ताय ॥ अन्योक्ते प्रथ
मा ॥ आख्यातकृत्समासतद्धितनिपातैरुक्ते कारके सम्बन्धे च प्रथमा स्यात् ॥ हृदः क्रियते ॥ हरिः करोति ॥
कृतः कंसहतवान् ॥ कृष्णेन कंसो हतः ॥ पचनाग्निः ॥ दानीको विप्रः ॥ उपाध्यायः ॥ पचनी स्थाली ॥ प्राप्ता
नन्दः ऊढरथः ॥ उपहृतपशुः ॥ उद्धृतान्नः ॥ पीताम्बरः ॥ वीरपुरुषः ॥ कौकुमं माधुरः ॥ धनवान् ॥ हसद्वृ
ती ॥ विषवृक्षोऽपि संवर्ध्य स्वयं छेत्तुमसांप्रतम् ॥ क्रमाद्मुन्नारद इत्यबोधि सः ॥ ॥ इति विभक्त्यर्थः ॥
॥ समासश्चान्वये नाम्नाम् ॥ ॥ नाम्नामन्वये सति समासो भवति ॥ चकारात् कृत्तद्धितधातुसंज्ञा

सि॰ च॰ प्रयोजकप्रत्ययापि॥ पूर्वेऽव्ययेऽव्ययीभावः॥ अव्यये पूर्वपदे सति योऽन्वयः सोऽव्ययीभावसं
॥२१॥ ज्ञकः समासो भवति॥ समासप्रत्यययोः॥ समासे वर्त्तमानाया विभक्तेः प्रत्यये परे च लुक्। नामत्वा
त्स्याद्यः॥ स नपुंसकम्॥ अव्ययीभावो नपुंसकलिङ्गो भवति॥ नपुंसकस्येति ह्रस्वः॥ अव्ययीभावा
द्विभक्तेर्लुक्॥ अधिस्त्रि॥ अतोऽमनतः॥ अदन्तादव्ययीभावाद्विभक्तेर्न लुक्। सुप्तेवङोऽपि त्वामादेशः॥
कुम्भस्य समीपमुपकुम्भं॥ वा टाङ्योः॥ अदन्तादव्ययीभावात्तृटाङ्योरम्वा॥ उपकुम्भमुपकुम्भेन वा कृतं॥
उपकुम्भमुपकुम्भे वा निधेहि॥ अनेः किम्॥ उपकुम्भात्॥ यवनानां व्यृद्धिर्दुर्यवनं॥ मक्षिकाणामभावो निर्
मक्षिकम्॥ हिमस्यात्ययोऽतिहिमम्॥ निद्रा सम्प्रति न युज्यते॥ इत्यतिनिद्रम्॥ हरिशब्दस्य प्रकाश इति
हरि॥ विष्णोः पश्चादनुविष्णु॥ रूपस्य योग्यमनुरूपम्॥ अर्थमर्थं प्रति प्रत्यर्थम्॥ शक्तिमनतिक्र राम
म्य यथाशक्ति॥ हरेः सादृश्यं सहरि॥ हादेः सादृरिति सहस्य सः॥ ज्येष्ठस्यानुपूर्व्येणेत्यनुज्ये ॥२१॥
ष्ठम्॥ चक्रेण युगपत्सचक्रम्॥ सदृशः सख्या ससखि॥ क्षत्राणां सम्पत्तिः सक्षत्रम्॥ तृणम

पपरित्य ज्यसन्तरामन्ति॥ अग्निग्रन्थपर्यन्तमधीते साग्नि॥ यथासादृश्ये॥ यथाशब्दः सादृश्येन स
मस्यन्ते॥ यथा हरिस्तथा हरः॥ अवधारणार्थे यावनि च॥ अवधारणार्थे यावच्छब्दे प्रयुज्यमाने योऽन्व
मः सोऽव्ययीभावसंज्ञः समासो भवति॥ यावन्तः श्लोकाः तावन्तोऽच्युतप्रणामाः यावच्छ्लोकम्। क्वचिद
नव्ययपूर्वपदप्रत्ययीभावः॥ उन्मत्ता गंगा यस्मिन्देशे इत्युन्मत्तगङ्गम्॥ शाकस्य लेशः॥
शकाप्रति॥ अक्षेण विपरीतं वृत्तम् अक्षपरि॥ शलाकापरि। एकपरि॥ केचिद्वा॥ अपविष्णोः॥ अपविष्णु।प
रिविष्णोः॥ परिविष्णु॥ वहिर्वनात्॥ वहिर्वनम्॥ प्राग्वनात्। प्राग्वनम्॥ आमुक्तेः॥ आमुक्ति। अभ्यग्निम्। अभ्य
ग्नि। प्रत्यग्निम्। प्रत्यग्नि॥ वनस्य समीपमुपवनं॥ गंगायाः अनु अनुगंगं॥ तिष्ठन्ति गावो यस्मिन्का
ले स तिष्ठद्गु॥ आयति गवम्॥ पारे गंगायाः पारेगंगमित्यादयो निपात्याः॥ खले यवा यस्मिन्काले खले
यवम्॥ द्वौ मुनी वंश्यौ द्विमुनि त्रिमुनि व्याकरणस्य॥ सप्त गंगाः समाहृताः सप्तगंगम्। द्विचमुनम्॥
टाडका४॥ समासे सति टिर अडक इत्येते प्रत्यया भवन्ति॥ शरदः समीपमुपशरदम्॥ प्रतिविपाशं॥ ज

उ१ अ१

सि०चं० राधाजरसा॥उपजरसं॥ अक्षिप्रति प्रत्यक्षं॥ सणः परं परोक्षं॥ परस्य परस्य परोक्षे इति ज्ञापका
॥२८॥ त्॥ अन्वक्षं॥ उपराजं॥ पसमिधं॥ उपनदं॥ उपनदि॥ ॥ अमाद्यैन तत्पुरुषः॥ द्वितीयाद्यन्ते पूर्वपदे स
तियोऽन्वयः स तत्पुरुषसंज्ञः समासः॥ ग्रामं प्राप्तो ग्रामप्राप्तः॥ कष्टश्रितः॥ कूपपतितः॥ ग्रामगतः॥ य
शोद्दारूढः॥ मुहूर्त्तं सुखं॥ दुःखातीतः॥ ग्रामगमी॥ अन्नं बुभुक्षुः॥ दात्रेण छिन्नः॥ दात्रच्छिन्नः॥ मासे
न पूर्वो मासपूर्वः॥ मातृसदृशः॥ पितृसमः॥ माषोनं॥ वाक्कलहः॥ आचारनिपुणः॥ गुडमिश्रः॥ मा
सावरः॥ हरित्रातः॥ नखभिन्नः॥ दध्योदनः॥ गुडधानाः॥ यूपाय दारु यूपदारु॥ अर्थस्य विशेष्यलिंगता॥
द्विजायायं द्विजार्थः सूपः॥ द्विजार्था शाटी॥ द्विजार्थं पयः॥ भूतबलिः॥ गोहितं॥ गोसुखं॥ गोरक्षितः॥ चो
राद्भयं चौरभयम्॥ सुखापेतः॥ दुःखापोढः॥ व्याघ्रभीतिः॥ राज्ञः पुरुषो राजपुरुषः॥ द्विजयाजकः॥
देवपूजकः॥ क्वचिन्न षष्ठी न समस्यते॥ नराणां द्विजः सत्तमः॥ काकस्य कार्ष्ण्यम्॥ फलानां सुहि राम
तः॥ इदमेषामासितं॥ अपां स्रष्टा॥ ओदनस्य पाचकः॥ भवतः शायिका॥ क्वचित्समासान्तस्य परत्वम्॥ ॥२८॥
रायमतिक्रान्तोऽतिराः॥ नावमतिक्रान्तोऽतिनौः॥ पूर्वं भूतो भूतपूर्वः॥ कायस्य पूर्वः पूर्वकायः॥ अ

परकायः॥ अधरकायः॥ उत्तरकायः॥ अह्नस मध्यंमध्याह्नः॥ सायाह्नः॥ मध्यरात्रः॥ पश्चिमरात्रः॥ अर्द्धपिप्पली। क्वचिद्वा
द्वितीयं भिक्षायाः॥ द्वितीयभिक्षा। भिक्षाद्वितीयं। तृतीयं क्षा॥ भिक्षातृतीयम्॥ चतुर्थभिक्षा॥ भिक्षाचतुर्थम्। भि२
भिक्षातुरीयं तुरीयभिक्षा। जीविकाम्प्राप्तः॥ प्राप्तजीविकः॥ आपन्नजीविकः॥ जीविकापन्नः॥ इत्यादि॥
समासेष्वेकपदत्वं हेतुः॥ शरवणानां वनं। शरवणम्॥ आम्रवनं। इक्षुवनं। शूर्पणखा॥ क्वचिद्वा॥ मा
षवापिनो॥ माषवापिणो। व्रीहिवापानि। व्रीहिवापाणि॥ व्रीहिवापेण। व्रीहिवापेन॥ सुरापाणम्॥ सुरापानं॥
अक्षेषु शौण्डोऽक्षशौण्डः॥ पात्रेसमितः॥ गेहेशूरः॥ गेहेनर्दी॥ नञ्॥ नञि पूर्वपदे सति योऽन्वयः स नञ्तत्पुरु
षसंज्ञकस्समासः॥ न॥ समासे सति नञोऽदादेशः॥ धर्मविरुद्धोऽधर्मः॥ ज्ञानविरुद्धमज्ञानम्॥ अन्
स्वरे॥ समासे नञोऽन्स्यात्॥ स्वरे॥ अश्वादन्योऽनश्वः॥ संशयस्याभावोऽसंशयः॥ निरनुबंधकन
स्यतुनानो॥ नाकः॥ नक्षत्रम्॥ नक्रः॥ नासत्यो॥ नैकधा॥ ॥ चार्थे द्वन्द्वः॥ समुच्चयान्वाचयेतरेतरयोग

सि॰च॰ समाहारश्चार्थाः॥ तत्रेश्वरं गुरुं च भजस्वेति। प्रत्येकमेकक्रियाभिसम्बन्धः॥ वटोभिक्षामटगां चानयेति।
॥२९॥ क्रमेणाक्रियाद्वयसंबंधोऽन्वाचयः॥ मिलितयोरेकत्रान्वय इतरेतरयोगः॥ संहतिः समासः॥ तत्राद्ययोर्न
समासोऽसामर्थ्यात्॥ द्वन्द्वेऽल्पस्वरप्रधाने कारौ कारान्तानां पूर्वनिपातः॥ पटुश्च गुप्तश्च पटुगुप्तौ॥
अग्निश्च मारुतश्च। अग्निमारुतौ॥ भोक्तृभोग्यौ॥ धवखदिरौ॥ इन्दुश्वरथौ॥ तापसपर्वतौ॥ स्वराद्यदन्तस्य॥
ईशकृष्णौ॥ देवताद्वन्द्वे पूर्वपदस्याकारः॥ इन्द्राबृहस्पती॥ अग्नाविष्णू॥ क्वचिन्न॥ अग्निवाय्वू॥ इदग्नेः सो
मवरुणयोः॥ अग्नादेः सोमादीनां सस्य षः॥ अग्नीषोमौ॥ अग्नीवरुणौ॥ समाहारे एकवद्भावः॥ एवं त्वे द्वि
गुद्वन्द्वौ नपुंसकलिङ्गौ भवतः॥ पाणिपादम्॥ मार्दङ्गिकपाणविकम्॥ रथिकाश्वारोहम्॥ पदकक्रमकम्॥ राम
बदरामलकम्॥ शसकुशपलाशं॥ संख्यापूर्वो द्विगुः॥ तद्धितार्थे पञ्चकपालः॥ समाहारे तईपु द्विगुः॥ ॥२९
समाहारेऽर्थे द्विगुसमासो भवति॥ ततो कारान्तादीप्प्रत्ययः॥ दशानां ग्रामाणां समाहारो दशग्रामी॥
पंचाग्नि॥ क्वचिन्न॥ पंचपात्रम्॥ त्रियुगम्॥ चतुर्भवनम्॥॥॥ ॥॥ बहुव्रीहिरन्यार्थे॥ अन्यपदार्थे योऽन्वयः स

अन्यपदस्यार्थः अन्यपदार्थः॥

अस्तिधनः॥ अस्तीतितिङ्प्रतिरूपकमव्ययं॥ एककार्यमिद्धत्वे सतिएकविभक्तिपदवाच्यत्वं समानाधिकरणत्वं॥

बहुव्रीहिसंज्ञः समासोभवति॥ बहुव्रीहौ विशेषणसप्तम्यन्तकान्तसर्वादिसंख्यानां पूर्वनिपातः॥ बहुधनं
यस्यसबहुधनः॥ अकिंचनः॥ लंबकर्णः॥ क्वचिद्भिन्नेरलुक्॥ कण्ठेकालः॥ वहेगडुः॥ कृतकटः॥ सर्वेप्रियः॥ द्वि
पुत्रः॥ क्वचिन्न॥ चंद्रशेखरः॥ पद्मनाभः॥ दन्तजातः॥ ऊरुभिन्नः॥ क्वचिद्वा॥ प्रियगुडः॥ गुडप्रियः॥ आहिताग्निः॥ अग्न्या
हितः॥ अस्युद्यतः॥ उद्यतासिः॥ नञ्दुःसुभ्यःप्रजामेधयोरस्॥ अप्रजाः॥ दुर्मेधाः॥ दुःप्रजाः॥ धर्मादन्॥ सुधर्मा॥
रूपवतीभार्यायस्यसः॥ अन्यार्थे॥ स्त्रीप्रत्ययान्तस्यान्यार्थे वर्तमानस्यह्रस्वः॥ पुंवद्वा॥ समासे
सतिस्त्रमानाधिकरणे स्त्रीलिंगस्यपुल्लिंगस्येवरूपंभवति॥ रूपवद्भार्यः॥ अनुक्तपुंस्कस्यन॥ गंगभार्यः॥
ऊङ्प्रत्ययान्तस्यन॥ वामोरूभार्यः॥ पूरणार्थप्रत्ययान्तप्रियादेश्चन॥ कल्याणीपंचमीयासांरात्रीणांताः क
ल्याणीपञ्चमाः रात्रयः॥ कल्याणीप्रियः॥ तरतमचरट्कल्पदेश्यदेशीयरूपपाशादौपुंवत्॥ दर्श
नीयतरा॥ दर्शनीयतमा॥ दर्शनीयचरी॥ दर्शनीयकल्पा॥ दर्शनीयदेश्या॥ दर्शनीयदेशीया॥ दर्शनीय

स्त्रीलिंगे [redacted] परेपूर्वस्योक्तपुंस्कस्य ४

सि॰च॰ रूपा। दर्शनीयपाशा॥ शासि बहुल्पार्थस्य पुम्वत्॥ बह्वीभ्यो देहि बहुशः॥ अल्पशः॥ त्वतलोर्गुणवचनस्य॥
॥२०॥ शुक्लाया भावः शुक्लत्वम्। शुक्लता। कुक्कुटादीनामंडादिषु॥ कुक्कुटाः॥ अण्डं कुक्कुटाण्डं॥ मृगपदं। मृग
टी॰३ क्षीरं। काकशावः॥ सर्वनाम्नो वृत्तिमात्रे पुम्वत्॥ दक्षिणस्याः पूर्वस्याः॥ अन्तरालं मध्यं यद्दिक्तत्र दक्षिणपू
र्वा॥ सर्वा प्रधानमस्येति सर्वमयः॥ सर्वा करोतीति सर्वकारः॥ पटुमानिनो पुम्वत्॥ एनीवाचरतीति एनी
यते॥ दर्शनीयां मन्यते दर्शनीयमानी चैत्रः॥ क्यङ्मानितद्धितेभ्यो कोपधस्य न॥ पाचिका भार्यः॥ रसिका भा
र्यः॥ संज्ञापूरण्यार्थं अन्ययोर्न॥ दत्ता भार्यः। पंचमी भार्यः॥ वृद्धिहेतोस्तद्धितस्यारक्तविकारार्थस्य न॥
का॰३ माथुरी भार्यः॥ रक्ते तु। कषायेन रक्ता काषायी॥ काषायी कंथा यस्य स काषायकंथः॥ विकारे तु हैमो विका राम
रो हैमी। हैमी मुद्रिका यस्य स हैममुद्रिकः॥ वृद्धिसत्ति पुम्वत्॥ वैयाकरणभार्यः॥ सौवश्वभार्यः॥ स्वा ॥४
ङ्गादीपोऽमानिनि॥ सुकेशी भार्या यस्य स सुकेशीभार्यः॥ मानिनि तु॥ सुकेशमानिनी॥ जातिवाचिनः स्त्र

टा॥अडका॥अप्रत्ययइति लोपाभावादुपधालोपः ४ हे श्रेजिसं विसर्ग इवे उ ओ॥ उप्रत्ययः इति लोपः॥६ एकस्मिन्नर्थे निष्ठा
इति यस्य तत्र एकार्थ निष्ठं एकार्थनिष्ठस्य भावः एकार्थनिष्ठत्वं तस्मिन् इत्युत्पलं च सर्णं द्रव्यं गुणा हुनीलं च सर्णं भवति तयोरे
र्थता नास्ति तर्हि कथं कर्मधारयः॥ यथा सैंधवं अश्वं वा इति न्यायात्॥९

प्रत्ययान्तस्यन। शूद्राभार्यः॥ ब्राह्मणी भार्यः॥ इत्यादि॥ गोः॥ गोशब्दस्यान्यार्थवर्त्तमानस्य ह्रस्वो भवति॥
पंचगावो यस्य स पंचगुः॥ संख्यासुख्याद्यादि पूर्वस्य पादशब्दस्यान्तलोपः॥ सहस्रं पादा यस्य स
सहस्रपात्॥ द्विपात्॥ द्विपादौ॥ द्विपादः॥ शसादौ स्वरे ईपीकारे तद्धितयस्वरयोः पदादेशः॥ सहस्रपदः॥
द्विपदः॥ सुपात्॥ व्याघ्रपात्॥ व्याघ्रपदी॥ कुलो वैयाघ्रपद्यः॥ वैयाघ्रपदः॥ टाउकाः॥ मध्याह्नः॥ पूर्वाह्नः॥ नौवा
नौन्तस्य [illegible] टेर्लोपः स्वरे यकारे च परे। वाथ हरणात् क्वचिन्न॥ क्वचिदुपधा लोपः॥ कविराजः॥ क्लसखः॥
द्विगवी॥ परमगवः॥ राजपुरं॥ एकधुरं॥ सर्वधुरं॥ वाक्षनसौ॥ दक्षिणापथः॥ अहोरात्रः॥ द्विरात्रः॥ पंचमाः॥
वहुकन्यकः॥ वहुलक्ष्मीकः॥ स्त्रीपुंसौ॥ अक्षसामो॥ महतष्ठेरात्वम्॥ महात्मा॥ ज्ञातोक्षः॥ वृद्धोक्षः॥ द्वायु
धम्॥ त्र्यायुधं॥ ग्रामतक्षः॥ फलकश्यक्षं॥ मृगशाक्ष्यम्॥ अर्द्धकारम्॥ अर्द्धनावमित्यादि॥ ॥ कर्मधार
यःल्याथ॥ पदद्वये [illegible]र्थनिष्ठे सति कर्मधारयः समासः॥ कर्मधारये पुंवत्॥ नीलमुत्पलं नीलोत्पलम्॥
रक्तलता॥ पुंस्कोकिलः॥ ब्राह्मणभार्या॥ दन्तभार्या॥ सुकेशभार्या॥ स्नातानुलिप्तः॥ एकनाथः॥ सर्वयाज्ञिकाः॥ जरन्नैर

सि०चं०
॥३१॥

यिकः। पुराणमीमांसकाः॥ नवपाठकाः॥ केवलवैयाकरणा इत्यादि॥ नाम्नश्च कृता समासः॥ प्रादेरुपसर्गस्य
नाम्नश्च स्वरूपत्वेन नाम्ना सततपुरुषः समासः॥ व्याघ्रः। कच्छपः। कुम्भकारः॥ शाकपार्थिवादीनाम मध्यमपदलोपः॥ शा
कप्रियः पार्थिवः शाकपार्थिवः॥ देवपूजको ब्राह्मणो देवब्राह्मणः॥ सहादेः सादिः॥ समासे सति सहादेः सादिरादेशः॥
सहपुत्रेण सपुत्रः॥ सहाञ्चतीति सध्र्यङ्। समञ्चतीति सम्यङ्। तिरोञ्चतीति तिर्यङ्॥ विष्वद्र्यङ्। लक्ष्मीर्जाया यस्य
स लक्ष्मीजानिः॥ कुत्सितमन्नं कदन्नम्॥ ईषदुष्णम् कोष्णम्। कवोष्णम्। कदुष्णम्। द्यौश्च भूमिश्च द्यावाभूमी।
जाया च पतिश्च जायापती॥ जम्पती। दम्पती॥ मातरपितरौ॥ कुपुरुषः। कापुरुषः॥ षड्दश च षोडश॥ षट्दन्ता ये ६
यस्य षोडन्॥ महानीश्वरो महेश्वरः। महादेवः॥ खरा णासिका यस्य स खरणासः। खरणाः॥ खुर
णासः। खुरणाः॥ उन्नता नासिका यस्य स उन्नसः॥ प्रणासः॥ विगता नासिका यस्य विग्रः॥ विख्यः॥ च
तस्रोऽस्रा यो ऽस्य चतुरस्रः॥ प्रोष्ठो गौस्तस्येव पादा यस्य प्रोष्ठपदः॥ प्रगते जानुनी यस्य प्रज्ञुः। संज्ञुः। राम
ऊर्ध्वज्ञुः। ऊर्ध्वजानुः॥ शार्ङ्गं धनुर्यस्य शार्ङ्गधन्वा॥ उद्गन्धिः॥ सुगन्धिः॥ पूतिगन्धिः॥ सुरभिगन्धिः॥ द्विदन्। ॥३१॥
चतुर्दन्। अमुमञ्चतीति। अदद्र्यङ्। अमुमुयङ्। कौमुदगन्ध्यायाः पुत्रः। कौमुदगन्धीपुत्रः॥ कौमुदगन्ध्यापाः प

अदसोऽद्रेः पृथग्मुत्वं केचिदिच्छन्ति लत्ववत्॥ केचिदन्त्यसदेशस्यौ नेत्येके सर्व्वे दृश्यते। सदाद्यन्तविषय एव मुत्वम्।

त्तिः॥ कौमुदगन्धीपतिः॥ समा नं ज्योतिरस्य सज्योतिः॥ सनाभिः॥ सनामा॥ सवयाः॥ सब्रह्मचारी॥ सती
र्थ्यः॥ क्षीरोदः॥ क्षुरोदः॥ लवणोदः॥ क्षुद्रोदः॥ पयोदः॥ वारिवाहको वलाहकः॥ गूढोत्मा॥ दक्षिणतीरं॥ द
क्षितारामित्यादि॥ अलुक् क्वचित्॥ क्वचित्समासेन द्विलेचविभक्तेरलुक्॥ कृच्छ्रान्मुक्तः॥ स्तोकान्मुक्तः॥ दू
रान्मुक्तः॥ निकटान्मुक्तः॥ अप्सुयोनिः॥ स रसिजम्॥ उरसिलोमा॥ दिविस्पृक्॥ वाचोयुक्तिः॥ दिशोदण्डः॥
पश्यतोहरः॥ खेशयः॥ ग्रामेवासः॥ ग्रामेवासी॥ चोरस्यकुलम्॥ ओजसाकृतं॥ अञ्जसाकृतं॥ पुंसानुजः॥ जनुषां
धः॥ आत्मनापञ्चमः॥ त्वचिसारः॥ गविष्ठिरः॥ युधिष्ठिरः॥ आत्मनेपदं॥ आत्मनेभाषा॥ मध्येगुरुः॥ स्तम्बे
रमः॥ कर्णेजपः॥ पूर्वाह्णेतरे॥ पूर्वाह्णेतमे॥ आमुष्यायणः॥ आमुष्यकुलिका॥ आमुष्यपुत्रिका॥ मातृपितृभ्यां
स्वसुस्स्वषः॥ मातृष्वसा॥ पितृष्वसा॥ मातुःपितुर्भ्यां वा॥ मातुस्वसा॥ मातुःष्वसा॥ पितुःस्वसा॥ पितुष्वसा॥
होतुरन्तेवासी॥ होतुःपुत्रः॥ पितुरन्तेवासी॥ पितुःपुत्रः॥ देवानांप्रियः॥ इतिमत्स्वौदिवोदासः॥ शुनःशेपः॥ शु
नःपुच्छः इत्यादि॥ तरतमपकल्पचेलड्ब्रुवगोत्रमहतेषु ई वन्तस्यानेकस्वरस्य ह्रस्वो भाषितपुंस्कस्य॥

सि०कौ० ब्राह्मणितरा॥ ब्राह्मणितमा। ब्राह्मणिरूपा॥ ब्राह्मणिकल्पा॥ ब्राह्मणिचेली॥ ङ्नीवन्तस्य स्त्रीप्रत्य
॥३२॥ यान्तस्य ईवन्तस्यैकस्वरस्य वा ह्रस्वस्तरादौ॥ ब्रह्मबन्धूतरा। ब्रह्मबन्धुतरा॥ स्त्रीतरा। स्त्रितरा। स्त्रिनः परस्य
वा॥ विदुषितरा। विदूतरा। महतितरा। महत्तरा॥ इष्टकेषीकामालानां चिततूलभारिषु॥ इष्ट
कचितं। पक्वेष्टकचितं। इषीकतूलं। मुञ्जेषीकतूलं॥ मालभारी। उत्पलमालभारी॥ कारे सत्यागदस्य
मुम्॥ सत्यंकारः। अगदंकारः॥ अस्तोश्च॥ अस्तुंकारः॥ धेनोर्भव्यायाम्॥ धेनुंभव्या॥ लोकस्य पृणे॥ लो
कंपृणः॥ इत्येनभ्यां सस्य। अनभ्यासमित्यः॥ भ्राष्ट्राग्न्योरिन्धे॥ भ्राष्ट्रमिन्धः। अग्निमिन्धः। गिलेऽगिलस्य॥
तिमिंगिलः॥ गिलगिले च॥ तिमिंगिलगिलः॥ उष्णभद्रयोः करणे। उष्णंकरणम्। भद्रंकरणम्। रात्रेः कृति वा॥
रात्रिंचरः। रात्रिचरः। रात्रिमटः। रात्र्यटः॥ नहिवृतिवृषिव्यधिरुचिसहितनिषु क्विवन्तेषु पूर्वस्य दीर्घः॥ उपान राम
अनीर त्। नीवृत्। प्रावृट्। मर्माविन्। नीरुक्॥ अभीरुक्। ऋतीषट्। परीतत्॥ मत्वर्थे बहुस्वरस्य॥ अमरावती॥ ॥३२॥
शरादेश्च॥ शरावती॥ अजिरादेर्न॥ अजिरवती॥ उपसर्गस्य घञ्यमनुष्ये वा दीर्घः॥ परीपाकः। परिपाकः॥ वाद

कर्णे।

आद्वन्द्वे॥ द्वन्द्वे ऋति च विद्यादेश्लोपः॥ माता च पिता च पितरौ॥ श्वश्रूश्च श्वशुरश्च श्वशुरौ॥ दुहिता च पुत्रश्च
पुत्रौ॥ स्वसा च भ्राता च भ्रातरौ॥ ऋतां द्वन्द्वे पूर्वपदस्यात्वम्॥ मातापितरौ॥ होतापोतरौ॥ नेष्टोद्गातारौ॥
पुत्रे च॥ पिता पुत्रौ॥ गावश्च गावश्च गावङ्माः॥ शुक्लं च शुक्ला च शुक्लं च शुक्ले॥ स च य च यौ तौ वा॥ दि
क्संख्ये संज्ञायां॥ दिग्वाचिनः संख्यावाचिनः शब्दाः समानाधिकरणेन संज्ञायामेव समस्यन्ते स कर्म
२५ धारयः॥ दक्षिणाग्निः॥ सप्तर्षयः॥ द्वन्द्वतत्पुरुषयोः परपदस्येव लिंगम्॥ कुक्कुटमयूर्याविमे॥ मयूरीकुक्कु
टाविमौ॥ अर्द्धपिप्पली॥ द्विगुप्राप्तापन्नालं [illegible] पूर्वप्रादिसमासे॥ प्राप्तो जीविकां प्राप्तजीविकः॥ आपन्नो न द
जीविकः॥ अलंकुमार्यै। अलंकुमारिः॥ निष्कौशांबिः॥ अश्ववडवयोर्द्वन्द्वः पूर्ववल्लिङ्गः॥ अश्ववडवान्॥
रात्राह्नाहाः पुंस्येव॥ अहोरात्रः॥ पूर्वरात्रः॥ पूर्वाह्णः॥ द्व्यहः॥ संख्यापूर्वं रात्रं क्लीवम्॥ द्विरात्रम्॥ त्रिरात्रम्॥
अपथं तत्पुरुषे क्लीवम्॥ अर्द्धर्चादयः क्लीवपुंसाः॥ अर्द्धर्चम्॥ अर्द्धर्चः॥ ध्वजं॥ ध्वजः॥ तीर्थम्॥ तीर्थः॥
अ२ एवं शरीरम् एडपष्टपदे हैकुशकलशइत्यादि॥ आबन्तोत्तरपदो द्विगुर्वा स्त्रियाम्॥ पञ्चखट्वी॥ पञ्चखट्वम्॥
अनयो लोपो द्विगुर्वा स्त्रियाम्॥ पञ्च[illegible]तक्षम्॥ पंचतक्षी॥ पुण्यसुदिनाभ्यामह्नः क्लीवता॥ पुण्याहम्॥ सुदिनाहम्॥

उपज्ञा ज्ञानमाद्यं स्यात् स्यादारंभ उपक्रमः इत्यमरः ॥ २ कोऽर्थः साधारणो ॥ १

सि०च० संख्याव्ययाभ्यां परस्य पथः क्लीबता ॥ त्रिपथम् ॥ विपथम् ॥ सामान्ये नपुंसकं ॥ मृदु पचति ॥ प्रातः कमनी
॥२२॥ यं ॥ उपज्ञोपक्रमान्तस्तत्पुरुषः क्लीबे [illegible]म् ॥ उपज्ञायमानोपक्रम्यमानयोः प्राथम्यस्य चेदाख्यातुमिच्छा
ते ॥ पाणिनेरुपज्ञा पाणि[illegible]न्युपज्ञम् ॥ नन्दोपक्रमं द्रोणाः ॥ छायान्तस्य पूर्वपदार्थबाहुल्ये ॥ इक्षूणां छाया
२४ इक्षुच्छायं ॥ ज[illegible] पर्यायपूर्वो रक्षःपिशाचादि पूर्व[illegible]श्च सभान्तः ॥ इनसभम् ॥ ईश्वरसभम् ॥ नेह ॥ राज
सभा ॥ चन्द्रगुप्तसभा ॥ रक्षःसभम् ॥ पिशाचसभं ॥ संघातार्थस्य सभान्तः ॥ स्त्रीसभं ॥ स्त्रीसङ्घात इत्यर्थः ॥ से
नासुराच्छाया निशान्तो वा ॥ शाल्यसासेनं ॥ यवसुरं ॥ कुड्यच्छायं ॥ गोशालं ॥ श्वनिशं ॥ पक्षे शालसासेनेत्या
दि ॥ ॥ ॥ इति समासप्रक्रिया ॥ ॥ अपत्येऽण् ॥ नाम्नोऽपत्येऽर्थेऽण् प्रत्ययः ॥ आदि[illegible]स्व
रस्य ञ्णिति च वृद्धिः ॥ स्वराणां मध्ये य आदिस्वरस्तस्य वृद्धिर्भवति ॥ ञिति णिति च तद्धिते ॥ वोऽव्यस्वरे ॥
उवर्णस्य ओत्वस्य [illegible]व् यकारस्वरे च ॥ उपगोरपत्यम् औपगवः ॥ वैदुषः ॥ वासिष्ठः ॥ गौतमः ॥ भार्गवः ॥ आं राम
गिरसः ॥ वैदः ॥ और्वः ॥ मातुरुर् ॥ संख्यसंभद्रपूर्वस्य मातृशब्दस्य ऋत उर भवति [illegible] अणि परे ॥ षाण्मातुरः ॥३३॥
द्वैमातुरः ॥ सौमातुरः ॥ भाद्रमातुरः ॥ शिवादेरण् ॥ शैवः ॥ गाङ्गः ॥ अत इञ् अन्येषु ॥ अकारान्तान्नाम्नोऽ[illegible]न्यपि शब्दा

दपत्ते ऽर्थे इञ् ॥ देवदत्तिः । श्रैवशिः । दाशरथिः । पौरन्दरिः । वैकुण्ठे देव ॥ बाहोरपत्यं बाहविः ॥ औडुलोमिः ॥ गार्गिः ।
वैदिः ॥ नाडिः ॥ कौण्डिन्यिः ॥ सुधातृव्यासवरुडनिषादचण्डालविम्बानामकङ् ॥ सुधातुरपत्यं सौधातकिः ॥ ण्य
यनरोयशीयागर्गेनड ॥ त्रिश्लिष्टपितृष्वस्रादेः ॥ गर्गादेर्यञ् ॥ नडादेरायनण् अश्वादे स्त्रीप्रत्ययान्ताच्चण्ण
णपितृष्वस्रादेर्णीयोऽपत्येऽर्थे । गार्ग्यः । वात्स्यः ॥ कात्यः ॥ वातण्डः ॥ श्राववः ॥ मांडव्यः ॥ पौतिमाष्यः ॥ नाडा
यनः ॥ चारायणः ॥ गार्ग्यायणः ॥ वात्स्यायनः ॥ आमुष्यायनः ॥ आत्रेयः । कापेयः ॥ नैधेयः ॥ गांगेयः ॥ माहेयः ॥ गौधेयः
नाटेयः ॥ कल्याण्यादेरि नङ् ॥ कल्याणिनेयः ॥ कौलटिनेयः ॥ गोधादेरार रणेरणो ॥ गौधारः ॥ नादारः ॥ पां
डारः ॥ गौधेरः ॥ नाटेरः ॥ पैतृष्वस्रीयः ॥ मातृष्वस्रीयः ॥ पितृष्वसादेरेयणि लोपः ॥ पैतृष्वसेयः ॥ मातृष्वसेयः ॥ टि४
पाण्डोड्यण् ॥ पाण्ड्यः ॥ चटकादैरक् ॥ चटकस्यापत्यं चाटकैरः ॥ स्त्र्यपत्ये लुक् ॥ चटका ॥ लुग्बहुत्वे ह चित्र ॥ प्रत्य
यस्य गर्गाः ॥ वसिष्ठाः ॥ भृगवः ॥ अंगिरसः ॥ कुत्साः ॥ गौतमाः ॥ अत्रयः ॥ विदाः ॥ अङ्गाः ॥ वङ्गाः ॥ कलिङ्गाः ॥ विदेहाः
॥ स्त्रियामवन्तिकुन्तिकुरुशूरसेनादिभ्यो बहुत्वेऽपि ॥ अवन्ती ॥ कुन्ती ॥ कुरूः ॥ शूरसेनी ॥ देवजेदमर्थे ॥ देवना
देवनाच्चइद्दमच जयोः समाहारो देवजेदम् स चासावर्थश्च तस्मिन् ॥१

दपत्ये ऽर्थे इञ्॥ दैवदत्तिः। श्रैधरिः। दाशरथिः। पौरन्दरिः। वैकुण्ठादेश्च॥ बाहोरपत्यं बाहविः॥ औडुलोमिः॥ गार्गिः।
वैदिः॥ नाडिः। कौण्डिन्यः॥ सुधातृव्यासवरुडनिषादचण्डालविम्बानामकङ्॥ सुधातुरपत्यं सौधातकिः॥ गा
यनरोधगर्गादयो गर्गेनडा त्रिशिखिपितृष्वस्रादेः॥ गर्गादेर्यञ्॥ नडादेरायनण्॥ अश्वादेः स्त्री प्रत्ययान्ता च्चढण्
पितृष्वस्रादेरीयो ऽपत्ये ऽर्थे। गार्ग्यः। वात्स्यः। कात्यः। वातण्डः। आश्ववक्यः। मांडुक्यः। पौतिमाष्यः। नाडा
यनः। चारायणः। गार्ग्यायणः। वात्स्यायनः। आमुष्यायणः। आत्रेयः। कापेयः। नैधेयः। गांगेयः। माहेयः। गौधेयः
नाटेयः। कल्याण्यादेरि नङ्॥ कल्याणिनेयः। कौलटिनेयः। गोधादेरारक्॥ रणो। गौधारः। नाटारः। पा
डारः। गौधेरः। नाटेरः॥ पैतृष्वस्रीयः। मातृष्वस्रीयः॥ पितृष्वसादेरेयणि लोपः॥ पैतृष्वसेयः। मातृष्वसेयः॥ टि४
पाण्डोर्ड्यण्॥ पाण्ड्यः॥ चटकादैरण्॥ चटकस्यापत्यं चाटकैरः॥ स्त्र्यपत्ये लुक्॥ चटका॥ लुग्बहुत्वे कचित्॥ प्रत्य
यस्य। गर्गाः। वसिष्ठाः। भृगवः। अंगिरसः। कुत्साः। गोतमाः। अत्रयः। विदाः॥ अङ्गाः। वङ्गाः। कलिङ्गाः। विदेहाः
॥ स्त्रियामवन्तिकुन्तिकुरुशूरसेनादिभ्यो बहुत्वेऽपि॥ अवन्ती कुन्ती कुरुः। शूरसेनी॥ देवजनेदमर्थे॥ देवता
देवताच्चेदमर्चा नयोः समाहारो देवजनेदम् स चासावर्थश्च तस्मिन्॥

श्रोत्रिकि । सुपद्धतरः । तद्धितेतिकिं । कुंभकारः ॥ क्वचित्किं । औपगवः । द्व्योरादेः किं । आहिच्छत्रे भवः आहिच्छत्रः ॥ ४ सक्तुप्रधान..
वः सक्तुः सिन्धव स्तेषु भवः सौक्तुसैन्धवः । पशतेन क्रीतः शतिकः । तमनुगतो ऽनुशतिकस्तस्येदं मानुशातिकं ॥ ५ हेमन्तानामपर..
त्रिअपरहेमंतस्तेषु भवः आपरहैमनः ॥ त्यज्यमाना द्रव्यउद्देश्यविशेषोदेवतामन्त्रस्तुत्याच ॥ १
इन्द्रो देवतास्य ऐन्द्रम् । आग्नेयं । ग्रहेमधीयं । वास्तोस्पतीयं । आग्निषोमी
सि-च-थे इदमर्थे चोक्ताः व समासाः प्रत्ययाः । इन्द्रो देवतास्य ऐन्द्रम् । आग्नेयं । ग्रहेमधीयं । अपोनप्त्रियं । अपानप्त्रीयं । अपान्नप्त्रियं । अपा
॥३४॥ यं । अपान पात् पोनपानोरपोन ... अपा ... आदेशो इयपयोः परतः । अपोनप्त्रियं । अपानप्त्रीयं । अपान्नप्त्रियं । अपा
न्नप्त्रीय । प्रावृषेण्यः । प्रावृट्देवताऽस्य प्रावृषेण्यं ॥ कः प्रजापतिर्देवताऽस्य कायम् ॥ क्वचिद्द्वयो ॥ पूर्वोत्तरपदा
द्योः स्वरयोः क्वचिद्वृद्धिः स्यादिति ॥ आग्निमारुतं । अग्नेरिन्द्रहृदो । आग्निवारुणं । सौहार्दम् । सौभागिनेयः ॥ सौभाग्यम् ॥
सौक्तुसैन्धवः । आनुशातिकं । ऐहलौकिकं । पारलौकिकं । पूर्वो वर्षाः । पूर्ववर्षास्तासु भवं पौर्ववार्षिकं । आपर
हैमनम् ॥ शितोवा ॥ उक्ताः प्रत्ययाः शितोवा ॥ स्वस्रीयः । श्वसुरस्यापत्यं श्वशुर्यः ॥ पित्र्यं । गव्यं । पथ्यं । कुस्त्रा । नदी त्वंद
न्यौ यो । त्वदीयः । मदीयः ॥ अस्यदः । अन्यदीयं । पितुर्भ्राता पितृव्यः ॥ पितुर्भ्राता पितृव्यः । मातुर्भ्राता मातुलः ॥ मातृपितृभ्यां पि
तरि मातरि डामहच् ॥ मातुः पिता मातामहः । पितामहः ॥ मातुर्माता मातामही ॥ पितामही ॥ अवेर्दुग्धे सोढदूसमरी रामः
साः ॥ अवेर्दुग्धं अविसोढं । अविदूसं । अविमरीसं । तिलान्निः फलात्पिञ्जपेजौ ॥ निःफलस्तिलस्तिलपिंजः ॥ तिः ॥३५
लपेजः ॥ कारकान्तेयायुक्तो । कारकादप्येते प्रत्ययाः क ... रिकमेतिच । कुडुमेनरक्तं कौङुमं । वस्त्रेणपरिह्रि

मातुलः ४

तो बाभ्वोरथः ॥ काम्बलः । वैयाघ्रः ॥ पाण्डुकम्बलादिनिः ॥ पाण्डुकम्बलेन संवीतः पाण्डुकम्बलीरथः ॥ वासिष्ठे
न दृष्टं वासिष्ठं साम । कालेयं । वररुचिना कृतो वाररुचो ग्रन्थः ॥ मनुना प्रोक्तो मानवो धर्मः ॥ मथुराया आगतो माथु
रः ॥ ग्रामादागतो ग्राम्यः ॥ धुरं वहति धुर्यः । धौरेयः ॥ सार्वधुरीणः ॥ मुखपार्श्वतसोर्लोपश्च ईयः ॥ मुखतो भवं मुखतीयं । पा
र्श्वतीयं । देवस्वराजजनपराणां कुक ईयः ॥ देवकीयं । स्वकीयं । राजकीयं । परकीयं । मध्यान्मः ॥ मध्यमः ॥ हेमन्तस्य वत
न्न५ लोपोऽणि ॥ हैमनं हैमन्तं ॥ चिरपरुत्परारिभ्यस्त्नः ॥ चिरत्नो परुत्नो परारित्नो ॥ अग्रादिपश्चा न्तात् डिमः ॥ अग्रिमं ॥
आदिमं । पश्चिमं । अन्तिमं ॥ हेतुमनुष्येभ्यो वा रूप्यमयटौ ॥ समादागतं समरूप्यं । समरूपं । समीयं । देवदत्तरूप्यं । देव
दत्तमयं । देवदत्तीयं ॥ छगलिनो ढिनुक् ॥ छगलिना प्रोक्तमधीयते छागलेयिनः ॥ पाराशर्यशिलालिभ्यां भिक्षुनटसू नै ७ पा ०
त्रयोर्णिनिः ॥ पाराशर्येण प्रोक्तं भिक्षुसूत्रमधीयते पाराशरिणः भिक्षवः ॥ शैलालिनो नटाः ॥ कर्मन्दकृशाश्वादिनि श्वा ८
रुक्के विषये ॥ कर्मन्दिनः ॥ कृशाश्विनः ॥ त्रपुजतुनोः षुक्विकारे ॥ त्रापुषं । जातुषं ॥ शम्याः ष्लञ् ॥ शामीली
स्रुक् । शक्तियष्ट्योरीकक् प्रहरणं ॥ शाक्तीकः ॥ याष्टीकः ॥ विंशत्रिंशद्भ्यां ड्वुको वा ॥ विंशकः ॥ त्रिंशकः ॥ विंशतिकः ॥
त्रिंशत्कः ॥ कर्मण उकञ् ॥ कर्मणे प्रभवति ॥ कार्मुकं ॥ मनोर्जातावञ्यतौ षुक्च ॥ मनोरपत्यं मनुष्यः ॥ मानुषः ॥
जातौ किं । मानवः । कैनेये

दक्षिणात्यः॥ पश्चात्यः॥ पौरस्त्यः॥ ऐषमस्त्यं॥ ऐषमस्तनं॥ ह्यस्त्यः॥ श्वस्त्यं॥ २ पारम्पर्योपदेशस्यादैतिह्यमितिह्यम

दो२

यस्य न द्वितयस्य स्वरयोष्टिलोपः॥ बहिर्भवो बाह्यः॥ स्वः स्वर्गे भवः सौवः॥ पौनःपुन्यं॥ पौनःपुनिकः॥ दक्षिणा
सि०च० पश्चात् पुरसस्त्यण्॥ श्वसस्तिकण् च॥ शौवस्तिकं॥ अद्यतनः॥ ह्यस्तनः॥ सनातनः॥ पुरातनः॥ प्रातनः॥ सा
॥३६॥ यंतनः॥ चिरन्तनः॥ प्राह्णेतनः॥ प्रगेतनः॥ स्वार्थेऽपि॥ उक्ता वक्ष्यमाणाश्च प्रत्ययाः स्वार्थेऽपि स्युः॥ देवदत्तकः॥
चौरः॥ वय एव वयसः॥ रक्ष एव राक्षसः॥ चत्वारो वर्णाश्चातुर्वर्ण्यम्॥ समीपमेव सामीप्यम्॥ चत्वारो वेदाश्चा
तुर्वैद्यम्॥ प्रज्ञ एव प्राज्ञः॥ चातुराश्रम्यं॥ त्रैलोक्यं॥ अनन्त एवानन्त्यं॥ आवसथ एवावसथ्यं॥ इतिह एव ऐतिह्यं
भेषजमेव भैषज्यं॥ भागरूपनामभ्यो धेयः॥ भाग एव भागधेयः॥ नाम एव नामधेयं॥ रूपधेयं॥ देवात्तः॥ देव एव
देवता॥ मृदस्तिकः॥ मृदेव मृत्तिका॥ स्नस्नौ प्रशंसायां॥ प्रशस्ता मृत् मृत्स्ना॥ मृत्स्ना॥ अनीनयोर्युष्मदस्मदो
र्युष्माकास्माकौ॥ एकार्थयोस्तवकममकौ॥ युवयोर्युष्माकं वायं यौष्माकः॥ यौष्माकीणः॥ अवयोरस्माकं वायं
आस्माकः॥ आस्माकीनः॥ तवायं तावकः॥ तावकीनः॥ ममायं मामकः॥ मामकीनः॥ वतुल्ये॥ सादृश्येऽर्थे वतुः स्या
त्॥ चन्द्रेणातुल्यं चन्द्रवत्॥ ब्राह्मणवत्॥ क्षत्रियवत्॥ मथुरायामिव मथुरावत् पाटलिपुत्रे प्राकारः॥ चैत्रस्येव चै राम
त्रवत्॥ मैत्रस्य गृहं॥ अर्हेऽपि॥ विधिमर्हे विधिवत्॥ भावे त्वतलौ॥ शब्दप्रवृत्तिनिमित्तं भावस्तत्र वाच्ये एतौ स्तः॥ ॥३६॥
॥ तान्तं स्त्रियां त्वान्तं क्लीबे॥ ब्राह्मणत्वं॥ ब्राह्मणता॥ ब्राह्मण्यं॥ शुक्लता॥ शुक्लत्वं॥ शौक्ल्यं॥ वैदुष्यं॥ कर्मण्यपि॥

रा३ तुल्यते सादृश्येन उन्मीयते ज्ञायते इति तुला॥ तोलनं तु तुला तुलया संमितं इति तुल्यं

विद्याधावित्तः॥ विद्याचुंचुः॥ विद्याचणः॥ ९
अज्ञाते कुत्सिते चैव संज्ञायामनुकम्पने तु युक्तिनीतावप्यल्पे ह्रस्वे वा प्येतु कः स्मृतः॥ १
सि०च० २१ कः॥ कैकौ त्के ईनई यई यई के इत्येते प्रत्ययाः केत्तिरिमेति चौत्कावस्यमाशाध्वर्थेषु च॥ तेच णितो वा॥ क्रममधीते क्रमकः पदकः॥ ग्रामादागतस्तत्रजातो वा ग्रामीणः॥ सध्रीचीनः॥ समीचीनः॥ तिरश्चीनः॥ कुलस्यापत्यं कुलीनः॥
॥३५॥ महाकुलीनः॥ आढ्यकुलीनः॥ क्वचित्यलोपः॥ कन्याया अपत्यं कानीयः॥ कात्यस्य मकात्तीयाः॥ छात्राः॥
गार्गीयाः॥ रेवत्या अपत्यं रैवतिकः॥ पुष्यरागपुष्करपोरौमासीपौषी॥ क्षत्रस्यापत्यं क्षत्त्रियः॥ शुक्रोदेवतास्य शुक्रियं॥ ईनुस्पलिङ्गं इन्द्रियं॥ अस्तेर्दीव्यतीत्यास्तिकः॥ कुद्दालेन खनतीति कौद्दालिकः॥ हालिकः॥ शब्दं करोतीति शाब्दिकः॥ दार्दुरिकः॥ धर्मं चरतीति धार्मिकः॥ आधर्मिकः॥ पक्षिणो हन्ति पाक्षिकः॥ शाकुनिकः॥ नैत्तिकः॥ मात्सिकः॥ मैनिकः॥ मार्गिकः॥ सारङ्गिकः॥ पुराणमधीते पौराणिकः॥ ऐतिहासिकः॥ वैदिकः॥ पील्वादिकर्णादिभ्यः कुणजाहचौ पाकमूलयोः॥ पीलूनां पाकः॥ पीलुकुणः॥ कर्णस्य मूलं कर्णजाहः॥ पक्षात्तिर्मूले॥ राम
दासस्यमूलंपक्ष्कः॥ १९ चुंचुचणौ वित्ते॥ केशालः॥ शाङ्कटो॥ विस्तृतं विशालं॥ विशंकटं॥ विसम्प्रोदः कटः॥ विकटं॥ संकटं॥ प्रकटं॥ उत्कटं॥ आलावैति लोमा मञ्जूल्यो रजसि॥ जालानेर जोऽलाव कटं॥ उर्मोकटं॥ तिलकट॥ ॥३५॥ विषमेमाः ३ भंगाकटं॥ गोष्ठादयः स्थानादिषु पशुनामभ्यः॥ गवां स्थानं गोगोष्ठं॥ अश्वगोष्ठं॥ संघाने कटः॥ अवीनां संघातमिति॥ २

त्तो बाभ्रवीरथः॥ काम्बलः॥ वैयाघ्रः॥ पाण्डुकम्बलादिनिः॥ पाण्डुकम्बलेन संवीतः पाण्डुकम्बलीरथः॥ वासिष्ठे
न दृष्टं वासिष्ठं साम। कालेयं। वररुचिना कृतो वाररुचो ग्रन्थः॥ मनुना प्रोक्तो मानवो धर्मः॥ मथुराया आगतो माथु
रः॥ ग्रामादागतो ग्राम्यः॥ धुरं वहति धुर्यः॥ धौरेयः॥ सार्वधुरीणः॥ मुखपार्श्वतसोर्लोपश्च ईयः॥ मुखतो भवं मुखतीयं। पा
र्श्वतीयं। देवस्वराजजनपराणां कुक् ईयः॥ देवकीयं। स्वकीयं। राजकीयं। परकीयं। मध्यान्मः॥ मध्यमः॥ हेमन्तस्य त
त्रु५ लोपोऽणि॥ हैमनं हैमन्तं॥ चिरपरुत्परारिभ्यस्त्नः॥ चिरत्नो परुत्नो परारित्नो॥ अग्रादिपश्चा त्तो डिमः॥ अग्रिमं॥
आदिमं। पश्चिमं। अन्तिमं। हेतुमनुष्येभ्यो वा रूप्य मयटो॥ समादागतं समरूप्यं। समरूपं। समीयं। देवदत्तरूप्यं। देव
दत्तमयं। देवदत्तीयं॥ छगलिनो ढिनुक्॥ छगलिना प्रोक्तम् अधीयते छागलेयिनः॥ राशर्यशिलालिभ्यां भिक्षुनट नै०पा०
सूत्रयोर्णिनिः॥ पाराशर्येण प्रोक्तं भिक्षुसूत्रम् अधीयते पाराशरिणः भिक्षवः॥ शैलालिनो नटाः॥ कर्मन्दकृशाश्वादिनि श्वा ८
रुक्त विषये॥ कर्मन्दिनः॥ कृशाश्विनः॥ त्रपुजतुनोः षुक् विकारे॥ त्रापुषं। जातुषं। शम्र्याः ष्लञ्॥ शामीली
स्रुक्॥ शक्तियष्ट्योरीकक्॥ शाक्तीकः॥ याष्टीकः॥ विंशत्त्रिंशद्भ्यां ड्वुको वा॥ विंशकः॥ त्रिंशकः॥ विंशतिकः॥
त्रिंशत्कः॥ कर्मण उकञ्॥ कर्मणो प्रभवति॥ कार्मुकं॥ मनोर्जातावपत्येञ्य षगौ॥ मनोरपत्यं मनुष्यः। मानुषः
जातौ किं। मानवः॥ कैनये

ब्राह्मणस्य कर्म ब्राह्मण्यं। राज्यम्। स्तैन्यं॥ लोहितादेर्डिदिमन् भावे वा॥ लोहितिमा। लोहितता। लोहित्यं। अणिमा। लघिमा
अभिप्राये हितं।
।भावेऽणपि। लाघवं॥ महतो भावो महिमा॥ ऋर इमनि॥ हसादेर्लघोः ऋकारस्य
श्री गौरवं। यौवनं। शैवं। मौनं। हौत्रं। औद्गात्रं॥ पृथोर्भावः प्रथिमा॥ म्रदिमा। क्रिसिमा। द्रढिमा॥ लघोः किं॥ कृ
रेफो भवति। इष्ठमनिष्ठवच्च वसोः॥ ... योर्भावः ...
हिमा। हसात्कविकां। सजिमा। वहोर्लोपश्च वह॥ क्तः परेषामिमनादीनां मिवर्णस्य लोपो भ्रसादेः शश्व
वतो भावो भसा॥ स्तेनाद्यान्नलोपश्च॥ स्तेनस्य कर्म भावो वा स्तेयं॥ समूहेऽर्थेऽण्॥ मयूराणां समूहो मायूरं॥
काकं। क्षैत्रं। कैदारिकं। गाणिकं। हास्तिकं॥ कापिकं। ग्रामता। जनता। बन्धुता। पाश्या। वात्या। खल्या। गव्या
वार्धकं॥ केदार्यं। कावचिकं। ब्राह्मण्यं। वाडव्यं। माणव्यं। गजता। सहायता॥ पार्श्वादूरण्॥ पर्शूनां॥ समू
हः पार्शवं॥ साकुकं। धेनुकं। रथ्या॥ खलगोरथेभ्यः इनित्रकट्यचः॥ खलिनी। गोत्रा। रथकट्या॥ हितेऽर्थे ते
प्रत्ययाः॥ सर्वाय हितः। सर्वीय॥ आत्मनीन॥ विश्वजनीय॥ मातृभ्यो भगिन॥ अपूपाय हितोऽपूपी
यः॥ अपूप्य॥ आमिक्षीयं। शंकव्यं। गव्यं। हविष्यं। खल्यं। पयस्यं। शुनो वस्य ऊङ् वा च दीर्घः॥ शुने हितं।

लक्ष्मणः ॥ विष्वगित्युत्तरपदलोपश्चाकृतसन्धेः ॥ विषुणः । पिच्छिलः । तुंदिलः । फेनिलः ॥ सिध्मादेर्ल्ल ४ ॥ द्

शृन्यं १ शुन्यं ॥ ऊधसोन ॥ ऊधसन्यः ॥ अजाविभ्यां थ्यन् ॥ अजथ्या । अविथ्या ॥ अस्त्यर्थे मतुप् [redacted] नाम्नः ॥ गावो राम
सि॰ च॰ स्यास्मिन्वा सन्ति गोमान् ॥ यवमान् । विदुष्मान् । गोमती ॥ अइकौमत्वर्थे ॥ नाम्नोऽदुक स्त्वदन्तात् ॥ अर्शसः)
वैनयनो ष्टरीडकः ॥ माथिकः ॥ धनिकः ॥ मान्तोपधाद्दूलिनौ ॥ मात्तान्मान्तोपधाद्वर्णान्तादवर्णोपधाद्व ॥३५
॥३२॥ वतुरिनिस्त्वदन्तात् ॥ किम्वान् । लक्ष्मीवान् । धनवान् । वि॰ द्यावान् । यशस्वान् । भगवान् ॥ छत्री । दंडी ॥
यवादेर्न ॥ यवमान् । भूमिमान् ॥ तसिउतादिभ्यश्च ॥ तडित्वान् । विद्युत्वान् ॥ माषी । व्रीही । मायिकः ॥ लो
मपामपिच्छादिभ्यश्शनेलचः ॥ लोमशः ॥ गिरिशः । पामनः ॥ दर्दुरः ॥ अङ्कूनः ॥ लक्ष्म्या अच्च ॥ सिधालः ॥ कू
ड़ालः ॥ कुम्मलः ॥ कुमुदनडवेतसेभ्यो ड्मतुप् ॥ कुमुद्वान् ॥ नड्वान् । वेतस्वान् ॥ महिषात्ड्मतु ॥ महिष्मा
न् ॥ देशः ॥ नडशादाड्ड्वलच् ॥ नड्वलः ॥ शाद्वलः ॥ शिखाया वलच् ॥ शिखावलः ॥ नडादीनां कुकूईय ॥
नडकीयं ॥ कुं चाया ह्रस्वत्वं च ॥ कुञ्चकीयं ॥ श्टृङ्गहन्द्राभ्यामारकः ॥ श्टंगारकः । हन्दारकः ॥ फलबर्हाभ्यामिनः ॥

फलिनः। बर्हिणः॥ दयादालुः॥ दयालुः॥ शीतोष्णतृप्रेभ्यस्तदसहने॥ शीतं न सहते शीतालुः॥
उष्णालुः॥ तृप्रं दुःखं तन्न सहते तृप्रालुः॥ हिमाच्चेलुः॥ हिमं न सहते हिमेलुः॥ बलादूलः॥ बलं न स
हते बलूलः॥ वातात्समूहे च॥ वातं न सहते वातस्य समूहो वा वातूलः॥ पर्वमरुद्भ्यां प
र्वतः। मरुत्तः॥ ऊर्णाहंशुभमो युस्॥ ऊर्णायुः। अहंयुः। शुभंयुः॥ स्वामिन्नैश्वर्ये॥ स्वं ऐश्वर्यम
स्यास्तीति स्वामी॥ वातातीसारपिशाचानां मिनिः कुक् च॥ वातकी। अतीसारकी॥ पिशाचकी॥ ज्यो
त्स्नादिभ्योऽण्॥ ज्यौत्स्नः॥ तामिस्रः॥ तापसः॥ सैकतः॥ शार्करः॥ ऊषसुषिमुष्कमधु। खमुखकुञ्ज
नगपांशुपाण्डुभ्यो रः॥ ऊषरः॥ सुषिरः। मुष्करः॥ मधुरः॥ कच्छ्वा ह्रस्वत्वं च॥ कच्छुरः॥ द्युद्रुभ्यां मः॥
द्युमः। द्रुमः॥ केशादिभ्यो वः॥ केशवः॥ मणिवः॥ हिरण्यवः॥ अर्णसो लोपश्च॥ अर्णवः॥ रजःकृष्या
सुतिपरिषदो वलच्॥ रजस्वला॥ कृष्यादीनां वले दीर्घः॥ कृषीवलः। आसुतीवलः॥ परिषद्वलः॥
अन्येभ्योऽपि॥ भ्रातृवलः। पुत्रवलः॥ दन्तावलः॥ शिखावलः॥ तुन्दिवलिवटेर्भः॥ तुन्दिभः॥ वलिभः॥
वटिभः॥ एतत्त्वमिदं यत्तद्भ्यः परिमाणे वतुप्॥ यत्तदेतदावावतो॥ यावान्तावान्॥ एतावान्॥ किमः किद्धि

त्तोऽविस्मये॥ कियान्॥ इदमइश वतोर्विस्मयः॥ इयान्॥ स्पृहादेर्लुः॥ स्पृहालुः॥ कृपालुः॥ दयालुः॥ ओकन्तेपदन्ता राम
सिं०च० दुरः॥ दन्तुरः॥ अस्मायामेधास्रजो विनिः॥ तपस्वी॥ ओजस्वी॥ वर्चस्वी॥ मायावी॥ मेधावी॥ स्रग्वी॥ आमय
स्य च दीर्घः॥ आमयामी॥ वाचो ग्मिनिः॥ वाग्मी॥ आलाटौ कुत्सितभाषिणि॥ वाचालः॥ वाचाटः॥ इषदपरिसमाप्तौ कल्प ॥
॥३॥ देश्यदेशीयरः॥ इषदपरिसमाप्तः सर्वज्ञः सर्वज्ञकल्पः॥ पटुदेश्यः॥ पटुदेशीयः॥ विद्वद्देशीयः॥ वहुचीडक्तेऽर्थे सच प्रा
गव॥ इषदूनः पटुः वहुपटुः॥ प्रकारे जातीयर्॥ पटुप्रकारः पटुजातीयः॥ कुटीशमीशुण्डाभ्यो रः स्वत्वे॥ ह्र रू ५
स्वा कुटी कुटीरः। शमीरः॥ शुण्डारः॥ कुत्वा डुपः॥ ह्रस्वा कुतूः कुतुपः॥ कासूगोणीभ्यां ष्टरच्॥ ह्रस्वा कासूः॥
कासूतरी। गोणीतरी॥ वत्सोक्षाश्वर्षभेभ्यस्तनुत्वे॥ तनुवत्सः वत्सतरः॥ उक्षतरः। अश्वतरी॥ ऋषभ
तरः॥ देवान्तात्तादर्थ्ये यः॥ अग्निदेवतायै इदमग्निदेवत्यम्॥ पादार्घाभ्यां च॥ पादार्थमुदकं पाद्यं॥ अर्घ्यम्॥
त्न३ नवस्य नू आदेशस्त्नप्तनखाः प्रत्ययाः॥ नूत्नं॥ नूतनं॥ नवीनं॥ पुराणे प्रान्नश्च॥ प्राणं। प्रत्नं। प्रतनं॥
प्रीणं॥ अतिथेर्ञ्यः॥ अतिथये इदमातिथ्यं॥ प्रशंसायां रूपप्॥ प्रशस्तो वैयाकरणो वैयाकरणरूपः॥ कु
त्सायां पाशप्॥ कुत्सितो भिषक् भिषक्पाशः॥ भूतपूर्वे चरट्॥ पूर्वं दृष्टो दृष्टचरः॥ आढ्यचरी॥ प्रा
षो षो

सुर्यविकारश्राशल्यादिबु मयट्॥ अन्नं प्रचुरमत्रान्नमयो यज्ञः॥ मृण्मयो घटः॥ स्त्रीमयो जाल्मः॥ अमृतं स्वरूपम
स्यामृतमयश्चन्द्रः॥ आम्रस्य विकारोऽवयवो वा आम्रमयं॥ शरमयं॥ गोः पुरीषे॥ गोमयं॥ न सन्धिर्य्वोर्युद्धं॥ स्त्री विज्ञेयो
यिकारवकारयोः सवर्णिनः स्वरस्य न वृद्धिः किन्तु तयोर्युडागमः॥ यस्य द्विह वस्यात् पश्चाद्वृद्धिः॥ व्याकरणमधीते वेद वा वैया
करणः॥ स्वश्वं वेद सौवश्वः॥ व्यासस्यापत्यं वैयासकिः॥ द्वारादीनां च॥ द्वारे नियुक्तो दौवारिकः॥ व्यल्कसस्येदं वैयल्कसी
शोवरं॥ सौवग्रामिकः॥ नित्यशो वं॥ स्वादुवत्तन्वदुत॥ स्वादुम्रदुनद्दं सौवादुम्रदुवं॥ शौवस्तिकं॥ इनो ज्ञानार्थे॥ लज्जां कु
ल६ नास्पशर्ज्जिनः॥ फाल्गुनः॥ नारकिनः॥ नन॥ तरतमयश्विष्ठनः प्रकर्षे॥ अतिशयेन शुक्लः॥ शुक्लतरः॥ शुक्लतमः॥
रूयस्विठो डिनो॥ लघीयान्॥ लघिष्ठः॥ [illegible]॥ गुर्वादेर्विश्वमेयस्सु गुरोरादि स्थलोपश्च॥ गुरोर्भावो गरिमा॥ अतिशये
न गुरुर्गरीयान्॥ गरिष्ठः॥ प्रियस्य भावः प्रेमा॥ अतिशयेन प्रियः प्रेष्ठः॥ प्रेयान्॥ अतिशयेन स्थूलः॥ स्थवीयान्॥ स्थविष्ठः॥
दीर्घः॥ द्राघीयान्॥ द्राघिष्ठः॥ स्थिरः॥ स्थेष्ठः॥ स्थेयान्॥ स्फिरः॥ स्फेष्ठः॥ स्फेयान्॥ उरुः॥ वरिष्ठः॥ वरीयान्॥ बहुलः॥ बंहिष्ठः॥ बं यान्
हीयान्॥ वृद्धः॥ वर्षिष्ठः॥ वर्षीयान्॥ तृप्रः॥ त्रपिष्ठः॥ त्रपीयान्॥ वृन्दारकः॥ वृन्दिष्ठः॥ वृन्दीयान्॥ दूरः॥ दविष्ठः॥ द
वीयान्॥ युवाल्पयोः कन्वा॥ कनिष्ठः॥ कनीयान्॥ अल्पिष्ठः॥ अल्पीयान्॥ ह्रस्वः॥ ह्रसिष्ठः॥ ह्रसीयान्॥ क्षिप्र॥

सि॰ व॰ क्षेपिष्ठः॥ क्षेपीयान्॥ क्षुद्र॥ क्षोदिष्ठः॥ क्षोदीयान्॥ अन्तिक॥ नेदिष्ठः॥ नेदीयान्॥ बाढ॥ साधिष्ठः॥ साधीयान्॥ राम ॥३८
ईलोपो ज्याश्च ह्रादीयसः॥ ज्याशब्दात्परस्य ईयस ईकारस्य लोपः॥ अतिशयेन प्रशस्यः॥ प्रशस्यो वा॥ ज्यायान्॥ ज्येष्ठः॥ बहोरि
॥३८॥ ष्ठेऽवि॥ बहोरूर्ध्वं इष्ठस्य इकारस्य यिरादेशः॥ ईयसस्त्वीकारस्य लोपः॥ बहो भूयिष्ठः॥ भूयिष्ठः॥ भूयान्॥ किमोऽव्ययाद् ख्यातात्ताद्
तरतमयोराम् अद्रव्यप्रकर्षे॥ किन्तराम्॥ किन्तमाम्॥ उच्चैस्तरां गायति॥ पचतितराम्॥ पचतितमाम्॥ द्रव्यप्रकर्षे तु॥ उच्चैस्तमस्त उ४
रुः॥ परिमाणे द्वयस दघ्न मात्राः॥ जानुद्वयसं॥ शिरोद्व॥ पसं॥ पुरुषमात्रं॥ पुरुषहस्तिभ्यामण् वा॥ पौरुषं॥ हास्तिनं॥
वत्वन्तात्स्वार्थे द्वयसंमात्रौ॥ तावद्द्वयसं॥ तावन्मात्रं॥ द्वयोर्बहूनां वैकस्य निर्धारणे डतर डतमौ॥ भवतोः कःसवः
कतमः ७ कतरः॥ भवतां त्रिकः॥ भवतां येन रस्त्वाधिकेऽडऊ हितु॥ संख्याया विशेषणे वा धारणे द्वितीयः॥ द्वयोरिति पूर ७
द्वितीय४॥ त्रेस्तृ च॥ तृतीयः॥ षट्कतिकतिपयचतुर्भ्यस्थट्॥ षष्ठः॥ कतिथः॥ कतिपयथः॥ चतुर्थः॥ राम ॥
चतुरो यच्छयौ च स्य च लोपः॥ तुर्यः॥ तुरीयः॥ पञ्चादेर्मट्॥ पञ्चमः॥ सप्तमः॥ एकादशादेर्डः॥ एकादशः॥
ष्ठनोरात्वं संख्यायामुत्तरपदे॥ द्वादशः॥ अष्टादशः॥ त्रेस्त्रयः॥ त्रयोदशः॥ विंशत्यादेर्वा तमट्॥ विंशतितमः॥
विंशतेस्तिलोपो डिति॥ विंशः॥ त्रिंशत्तमः॥ त्रिंशः॥ शतादेर्नित्यम्॥ शततमः॥ संख्यायाः प्रकारे धा॥ द्विधा॥

द्वित्रिभ्यामेधायच्चतुर्भ्यो वा ॥ द्वेधा त्रेधा ॥ द्वैधं त्रैधं ॥ एकाद्धमुञ्चा ॥ एकधां एकधा ॥
त्रिधा चतुर्धा ॥ दशधा ॥ पञ्चकृत्वः सप्तकृत्वः ॥ द्वित्रिचतुर्भ्यस्सुच् ॥ द्विः
एकादाकिनिच्चासहाये ॥ एकाकी ॥ क्रियाया आवृत्तौ कृत्वसुच् ॥
त्रिः ॥ चतुः ॥ एकस्य सकृच्च ॥ सकृत् ॥ एकवारं सकृत् ॥ बह्वल्पार्थाच्छस्कारकादन्यतरस्याम् ॥ बहुशः ॥ अल्पशः ॥ इति तद्धि
मासशः ॥ न तयपेडा संख्याया अवयवे तयप् ॥ द्वि
तः ॥ संख्यैकवचनाच्च वीप्सायां ॥ द्वौ द्वौ इति द्विशः ददाति ॥ प्रस्थशः ॥ स्त्रीपुंसाभ्यां नञ्स्नञौ ॥ स्त्रियां भवः स्त्रैणः ॥ पुंसि भवः पौ
त्रवयवोऽस्य द्वयम् ॥ द्वितयं ॥ त्रितयं ॥ चतुष्टयं ॥
स्नः ॥ [illegible]
[illegible] ॥ वीप्सायां पदं द्विः ॥
हसं हसं तु सिञ्चति ॥ ग्रामो ग्रामो रमणीयः ॥ परेर्वर्जने वा द्विरुक्तं ॥ परि परि वङ्गेभ्यो वृष्टो देवः ॥ वङ्गान्परि
हृत्येत्यर्थः ॥ परि वङ्गेभ्यो वृष्टो देवः ॥ उपर्यध्यधसः सामीप्ये द्विः ॥ उपर्युपरि ग्रामम् ॥ ग्रामस्योपरिष्टात्समीप
देश इत्यर्थः ॥ अध्यधि सुखम् ॥ सुखस्योपरिष्टात्समीपकाले दुःखमित्यर्थः ॥ अधोऽधो लोकम् ॥ लोक
स्याधस्तात्समीपदेश इत्यर्थः ॥ वाक्यादेरामन्त्रितस्यासूयासम्मतिकोपकुत्सनभर्त्सनेषु ॥ असू
यायामुदाहरणं ॥ सुन्दर सुन्दर वृथा ते सौन्दर्यम् ॥ सम्मतौ ॥ देव देव वन्द्योऽसि ॥ कोपे ॥ दुर्विनीत दुर्वि
नीत इदानीं ज्ञास्यसि ॥ कुत्सने ॥ धानुष्क धानुष्क वृथा ते धनुः ॥ भर्त्सने ॥ चौर चौर घातयिष्या

सि॰ च॰
॥४०॥

मित्त्वं॥ द्विरुक्त एकशब्दो बहुव्रीहिवत्॥ तेन सुब्लोपपुंवद्भावौ। एकैकमक्षरं॥ एकैकयाहुत्या॥
इह पूर्वभागे पुंवद्भावादेवग्रहे विशेषः॥ पदविभागोऽवग्रहः॥ एकयाएकया। इत्यादि विशेषः। एकैकस्मै देहि।
पीडायां द्योत्यायां द्वे स्तो बहुव्रीहिवच्च॥ गतगतः॥ विरहात्पीड्यमानस्येयमुक्तिः॥ गतगता॥ सादृश्ये द्योत्ये
गुणवचनस्य द्वे स्तो बहुव्रीहिवच्च॥ पटुपट्वी॥ पटुपटुः॥ पटुसदृशः॥ ईषत्पटुरिति यावत्॥ गुणोपसर्जनद्र
व्यवाचिनः केवलगुणवाचिनश्च नेह ग्रहणं॥ शुक्लः शुक्लं रूपम्॥ शुक्लशुक्लः पटः॥ अनुक्रमे द्वे
स्य द्वे स्तः॥ मूले मूले स्थूलो हस्ती॥ सम्भ्रमेण प्रवृत्तावनेकधाप्रयोगः॥ सर्प॥३ बुध्यस्व॥३ सर्पः॥३
बुध्यस्व॥३॥ क्रियासमभिहारे द्वे स्तः॥ लुनीहि लुनीहीत्येवायं लुनाति॥ कर्मव्यतिहारे सर्वनाम्नो द्वे
स्तः समासवच्च बहुलं॥ बहुलग्रहणादन्यपरयोर्न समासवत्॥ इतरशब्दस्य तु नित्यं समासवत्॥
असमासवद्भावे पूर्वपदस्थविभक्तेः सुरादेशो वाच्यः॥ अन्योऽन्यं विप्रा नमन्ति। अन्योऽन्यौ। अन्योऽ राम
न्यान्। अन्योन्येन कृतं॥ अन्योन्यस्मै दत्तमित्यादि॥ अन्योऽन्येषां पुष्करैरामृशन्त इति माघः॥ ए ॥४७॥
वं परस्परं वाच्यम्। अन्यादित्वात्सः॥ इतरेतरं॥ इतरेतरौ॥ इतरेतरान्॥ इतरेतरेणेत्यादि॥ स्त्रीनपुंसकयो

मर्यादावचनव्युत्क्रमणयज्ञपात्रप्रयोगाभिव्यक्तिषु॥ द्विशब्दस्य द्व
रूत्तरपदस्यार्थे विभक्तेराम्भावो वा वाच्यः॥ अन्योऽन्यं। अन्योऽन्यां। परस्परं। परस्परां। इतरेतरं। इतरे
तरस्त्र॥ इमे ब्राह्मण्यौ कुले वा भोजयतः। दलद्वये भावना वष्ठीवेस्तु विहरस्त्रमा॥ समासेसरलुकेति
शिद्धं बहुलका त्वयं॥ अहंकुके तेरि प्रियसुखयोर्वा द्वित्वं॥ प्रियप्रियेण ददाति॥ प्रियेण वा॥ सुखसुखेन वा॥
अतिप्रियमपि वस्तु नायासेन ददातीत्यर्थः॥ यथास्व॥ यथाशब्दस्य द्वित्वं क्लीबत्वं च भवति॥ यथास्वमिति वीप्सा
यामव्ययीभावः॥ यो य आत्मीयो यश्च आत्मीयं तत्तद्यथास्वं। यथायथं ज्ञाता॥ यथास्वभावमित्यर्थः॥ यथात्मीयमिति निव॥
द्वन्द्वं रहस्ये॥ द्विवचनं पूर्वपदस्याम्भावोऽत्वं चोत्तरस्य नपुंसकत्वं च निपात्यते॥ तत्र रहस्य द्वन्द्वं शब्दस्य वा
च्यं॥ इतरेविषयभ्रता॥ द्वन्द्वं मन्त्रयते। रहस्यमित्यर्थः॥ मर्यादास्थित्यनतिक्रमः॥ आचतुरं हीमे पशवो
द्वन्द्वं मिथुनायन्ते॥ माता पुत्रेण मिथुनं गच्छति पौत्रेण प्रपौत्रेणापीति मर्यादार्थः॥ व्युत्क्रमणं पृथगव
स्थानं॥ द्वन्द्वं व्युत्क्रान्ताः॥ द्विवर्गसम्बन्धेन पृथगवस्थिताः॥ द्वन्द्वं यज्ञपात्राणि प्रयुनक्ति॥ द्वन्द्वं संकर्षण
वासुदेवौ॥ अभिव्यक्तौ साहचर्येणेत्यर्थः॥ चार्थे द्वन्द्व इति निपातनात् पुंस्त्वमपि॥ शेषाद्धत्यन्तानिपात्याः
कात्यायनः॥ कांसंखाद्यापात्रे के ति॥ दाविक॥ शंशय॥ दान्द्रह॥ दार्वसत्रम॥ यति॥ तति॥
इति श्रीरामाश्रमविरचितायां सिद्धान्तचन्द्रिकायां पूर्वार्द्धं समाप्तम्॥ ॥ शिव॥

नुस्वम्॥ आदिस्थ आदिस्थआ दीर्नु आदियस्य स आदीयः॥ [redacted]

[redacted] ॥क्रियावाचिनः॥ किम्॥ याः प्रत्य

तुल्वमात्मने सातहि तस्मिन् आतो वाति रितिस्यात्॥ आदय्या किम्॥ हिरुक्पृथक् इत्याद्यव्ययानां॥ शिष्ट इति भावीयु डि·तस

॥शिव॥ यातौ॥ इदमधिक्रियते॥ भ्वादिः॥ क्रियावाचिनो भ्वादिर्धातुसंज्ञा स्या

सि·वं· आदनुसं डि·तः॥ अनुदात्तेतो ङितश्च धातोरात्॥ स्वरितेतउभे॥ ञितस्व

॥४१॥ रितेतश्च धातोरात्यस्तः॥ परतोऽन्यत्॥ उक्तनिमित्ताद्धातोः पस्मा नवपस्मा॥ तिबा

दीनामाद्यानि नववचनानि पसञ्ज्ञानि स्युः॥ परात्मपाल॥ नाम्नि वयुष्मदि वा

स्मदि वभोगे॥ क्रियावाचकार्थेषु नामादिषु पवरेषु एते प्रत्ययास्त्रिभिर्भोगैः

स्युरात्ययो॥ नाम्नि प्रयुज्यमाने चापि शक्ये अप्रयुज्यमाने प्रथमः॥ युष्मदि मध्यमः॥

अस्मद्युत्तमः॥ कर्तरि प्रत्ययो वाच्यः॥ भावे सत्तायां॥ वर्तमाने॥ तिप्·तस्·अन्ति·

सिप्·थस्·थ·मिप्·वस्·मस्॥ ते·आते·अन्ते·से·आथे·ध्वे·ए·वहे·महे॥ वर्तमा

नार्थक्रियायां लेटो लिवादय प्रत्ययास्स्युः॥ एषांसंज्ञा लट्॥ अपर्वकर्तरि॥

कर्त्रर्थेषु तिवादिषु वलुक्षु पप्यर्थे परतोधातोरप्स्यात्॥ गुणः॥ नाम्य ॥४१

अनुदात्तश्चइ·च अनुदात्तऽतेतानृतोयस्य ६ भूसत्तायां। सत्ताभावः सत्तानित्यता ७ भ्वादिः १ अदादिः २ जुहोत्यादिः ३ दिवादिः ४ स्वादिः ५ तुदादिः

तनादिः ७ तुदादिः ८ क्र्यादिः ९ चुरादिः १० लट् १ लिट् २ लोट् ३ लङ् ४ लिङ् ५ आशीर्लिङ् ६ लुट् ७ लृट् ८ लृङ् ९ लुङ् १०

प्रथमस्य तिङ्मेका इ स्याभावः प्रथमे कस्य ते॥ शिव

तथापि षष्ठी निर्दिष्टमन्यादेशं बाधित्वा विशेषतो गुरुः शिव सर्वं स्थाने सर्वादेशोऽन्त्यस्यैव बाधकं तथापि त्र्यपुंसोऽस्तुतियादावन्यथाऽ
तथा वृत्तान्तश्च हुशादित्यादेर्गुरुण्ण्वृद्धिप्रतिषेधस्सप्रसारणार्थं ततः सम्भवत्रयोजनञ्कारेणान्तेऽप्रभ्यस्यापि पूर्वे विशेषणं वाच्यते ग्रहणात

आसीस्त्र्प्रेरणे आशीःप्रेरणे तयोः ३ तुविहि वतुही तयां तुहाः ६

सि॰ब॰ ॥५२॥

भवति। भवेयुः। भवेः। भवेतं। भवेत॥ यामि यमे॥ अतः परे यामियं स्यात॥
भवेयं। भवेव। भवेम॥ शिष्या गुरुशुश्रूषकाः भवेत॥ भवेदसौ वद विद्वा
न्पण्डितः॥ आशीःप्रेरणयोः॥ तुप॰ तामं॰ अन्तु॰ हि॰ तं॰ त॰ आनिप॰ आ
वप॰ आमप॥ तां॰ आतां॰ अन्तां॰ स्व॰ आथां॰ ध्वं॰ एप॰ आवहैप॰ आमहैप॥

स्वस्य परस्यैषा आत्मनेपदस्य समाप्तिः॥

अप्राप्तप्रार्थनमाशीः। परस्य प्रसंसनं वा प्रेरणां प्रवर्त्तनं। तत्र तु
वाद्यः। एषां संज्ञा लोट्। तुह्योस्तातङ् शिषि वा॥ भवतु। भवतात्। भ
वतां। भवन्तु॥ आनं॥ अतः परे हेर्लुक्॥ भव। भवतात्॥ भवतं। भवत॥
भवानि। भवाव। भवाम॥ अयमायुष्मान्भव सौम्य॥ अद्यतने दी
दिप॰ तां॰ अन॰ सिप॰ तं॰ त॰ अमिपूर्वम॥ तन॰ ता॰ तां॰ अन्त॰ थास॰ आथां॰
ध्वं॰ इ॰ वहि॰ महि॥ अतीताया रात्रेर्यामद्वयादारभ्यागामिन्याः प्रथ

स्य ४ आयुष्मान्भवतु भवानाः २ न ३

वे ५

शिव ॥५२॥

भूवभूवच्छ्रभ्यौ तं योऽस्याभ्यो ८ असिभ्यां परः पञ्चम ४ दिवादेः परे धातोरडागमः ॥२

यामद्वयं यावत्स सकलः सोऽद्यतनः॥ नास्त्यद्यतनो यस्मिन्नतीते काले तत्र
दिवाद्यः॥ एषां संज्ञा लङ्॥ इसिमिनामिकारलोपः। दिवादौ धातोः
अभवत्। अभवतां। अभवन्। अभवः। अभवतं। अभवत। अभवं। अभवाव। अभ
वाम॥ ह्योऽभवत्त्वत्सुतः॥ परोक्षे॥ णप॰ अतुस॰ उस॰ थप॰ अथुस॰ अ॰ णप॰ व
॰ म॰ एश्री॰ ते॰ इरे॰ से॰ आथे॰ ध्वे॰ ए॰ वहे॰ महे॥ बालतः परोक्षेऽतीतकाले णबादयः॥
एषां संज्ञा लिट्॥ द्विश्च॥ उक्तार्थेऽलिवादियोगवाली द्विर्वचनं॥ सस्वरादि
र्द्विः॥ सस्वरांशोऽवयवो द्विरुक्तो द्विर्भवति॥ णादि ४ किम्॥ अपिस्सादिः। वि
तः॥ आन्योर्णादौ॥ पूर्वस्याकारस्य नशब्दस्य अकारोऽणादौ॥ ह्रस्वः॥ पूर्वसं
वेशिनो दीर्घस्य ह्रस्वः॥ कपानां चवर्गः॥ पूर्वस्य कपानां चवर्गः स्यात्॥
कदव माना ङ्डदण्गतोऽः॥ खफ छठ थानां वट तकपाः॥ कुर्वो ढुकः॥

अनेकस्वरस्य धातो ४

संस्वरो ४ वी २

ऽऽऽभ्यौ णादौ द्वित्वेत्यादेः पूर्वस्य सहादिः कोष इति सत्यात्पूर्वस्येत्यनुवर्त्तते।

क्वरे ७

कारैस्तोरैः॥ कृस्त्रभ्वष्टुकुस्तः श्रुस्तुद्रुत्येतेभ्यः परस्य वसादेर्णोदेरिडागमो भवत्यन्यस्मात्तु न भव
ती ति जिनप महिदावी
॥ भुवो वुगागमो भवति णादौ परे॥ बभूव बभूवतुः बभूवुः॥ बभूविथ बभू
सि॰च॰ वथुः बभूव बभूव बभूविव बभूविम॥ बलिर्वैत्त्वं भव॥ आशिषि॥ भू
॥४३॥ त॰ भूयात्॰ भूयास्त॰ भूयासुः भूयाः भूयास्तम् भूयास्त भूयासम् भूयास्व भूयास्म॥ सीष्ट॰ सीयास्ताम्॰ सीरन्॥
सीष्ठाः सीयास्थां सीध्वं सीय सीवहि सीमहि॥ बालोरा शिषि यादयः॥ ए
षां सञ्ज्ञा लिङ्॥ आशीर्यादौ रः किल॥ भूयात्॰ भूयास्तां भूयासुः॥ भूयाः॥
सम्४ भूयास्तं भूयास्त भूयासं भूयास्व भूयास्म॥ स्त्रीमान् भूयात॥ श्वस्तने
ता॰ तारौ तारः॥ तासि॥ तास्थः तास्थ॥ तास्मि तास्वः तास्मः॥ ता तारौ तारः तासे ता २७
तास्महे ३ साथे तासाध्वे ताहे तास्वहे॥ श्वस्तनी विषये तादयः॥ एषां सञ्ज्ञा लु शिवे
ट्॥ सतासीस्यपामिट्॥ भविता भवितारौ भवितारः भवितासि ॥४२॥
भवितास्थः भवितास्थ भवितास्मि भवितास्वः भवितास्मः॥ श्वो भवि

श्वोभविष्यतीति श्वोभावी तस्मिन् ३

नामीच्यैतेयस्याऽसौ नाम्युन्तः तस्य नाम्यन्तस्य १
विधिश्च संभावनं च विधिसंभावने तयोः २
अन्त्र एष त्रयाणामेकः प्रत्ययपरः ३ परतिपस्यसपितः नाम्नी दिर्यस्य सत्तादेः

दधातिवदनर्था निर्निधातूं

नाम्युपधालघोर्गुणो भवति॥ भवति अपित्वादिर्ङित्॥ पकारेत्तादिकं वर्जि हा
यान्यः प्रत्ययोऽङित्स्यात्॥ कित्त्वात्तु सि॥ किति ङिति च परे वृद्धिगुणौ न
स्तः इवर्णोवर्णोरिति उसिस्यात्॥ अतितसि गुणप्राप्तौ॥ अपूनि मिति गुणः॥
देन १ भवतु॥ अदेः॥ अतो लोपो भवत्यकारे एकारे परे॥ भवन्ति॥ भवसि॥ भवथः॥ भवथ॥ भवा
युगपत्एककाल मि॥ वमयोः परयोरतो दीर्घः स्यात्॥ भवामि भवावः भवामः॥ स भवति॥ त्वं भवसि॥ अहं
वचनैः प्रायोसहाव भवामि॥ युगपदुक्तौ परः॥ स च त्वं च भवथः॥ अहं च त्वं च भवावः॥ अहं च त्वं च स च भ
स्तः पुरुष १-५ वामः॥ विधिसंभावनयोः॥ यात्॰ यातां युस्॥ यास्॰ यातं यात॥ याम्॰ याव॰ याम॥
ईत ईयातां ईरन्॥ ईथास् ईयाथां ईध्वं॥ ईय ईवहि ईमहि॥ विधिः क
र्तव्यार्थोपदेशः॥ संभावनं कल्पनं तत्र यादयः॥ एषां सञ्ज्ञा लिङ्॥ यो॥
अतः परो यादेरिर्भवति॥ भवेत् भवेतां॥ युस रुट्॥ अतः परस्य युस उस्॥ म

आत्वकओयव आदायन्तस्य आदाय: ५ — माङ्योग सिस्य सहिते माङ्योग द्विवादिर्वे

लोपः ४ — तम्आप ५

सि॰व॰ इणस्थापिबतिभ्यः परस्य सेर्लुक्। शाच्छासा आधेटाभ्यो॥ भुवः सिलोपे ऽयदि ।
॥४७॥ लुकि गुणो न॥ अभूत्। अभूतां॥ भुवः सिलोपे स्वरे वुक्। अभूवन्॥ अभूः। अभू ४२
तम्। अभूत। अभूवं। अभूव। अभूम॥ माङि सिर्वा॥ स्मसहिते द्विवादिर्वा॥
ट:॥ माङ्योगे ऽडाम्न॥ मा भवान् भूत्॥ मा स्म भूत्। मा स्म भवान् न॥ भूआप्रा
वा त्वन्न। भवतु॥ आदौ ॥ आतः परस्याथ स्यादौ भवति॥ भवेत। भ
वन्त॥ भूवस। भवेथ। भवेद्धं। भवे। भवावहे। भवामहे॥ भवेत॥ भवेयातां।
भवेरन्। भवेथाः। भवेयाथां। भवेध्वं॥ भवेय। भवेवहि। भवेमहि॥ भवतां॥ शिव:
भवतां। भवन्तां। भवस्व। भवेथां। भवध्वं। भवे। भवावहै। भवामहै॥ अभवत॥ ॥४४
अभवेतां। अभवन्त॥ अभवथाः। अभवेथां। अभवध्वं। अभवे। अभवावहि।
अभवामहि॥

सिसहिते द्विवादिरस पे:२२

आः परः परोक्षा तस्मिन्
बुभूवे॥ बभूवे। बभूवाते। बभूविरे। बभूविषे। बभूवाथे। नामिनो बभूवि
ढ्वे॥ नाम्यन्तात् परे ढ्वं लुङ् लिटां धस्य ढः॥ सिटा ह्रला द्वा॥ बभूविढ्वे। बभू
विध्वे। बभूवे। बभूविवहे। बभूविमहे॥ भविषीष्ट। भविषीयास्तां। भविषीरन्॥ भ
विषीष्ठाः। भविषीयास्थां। भविषीढ्वं। भविषीध्वं। भविषीय। भविषीवहि। भवि
षीमहि॥ भविता। भवितारौ। भवितारः॥ भवितासे। भवितासाथे। भविताध्वे। भवि
ताहे। भवितास्वहे। भवितास्महे॥ भविष्यते। भविष्येते। भविष्यन्ते। भविष्यसे। भ
म७ विष्येथे। भविष्यध्वे। भविष्यावहे। भविष्यामहे॥ अभविष्यत। अभविष्येतां। अभ भविष्ये४
ष्य ट विष्यन्त। अभविष्यथाः। अभविष्येथां। अभविष्यध्वं। अभविष्ये। अभविष्याव
हि। अभविष्यामहि॥ अभविष्ट। अभविषातां। आतोऽन्तोऽदनतः॥ आतोऽन्तो
ऽद्बुध ताकारादुत्तरस्य न॥ अभविषत। अभविष्ठाः। अभविषाथां। ढ्वं वसे लोपः॥ अ

निर्वेकासौविधिरपवादः ७ आदि धदधेमिस्या सोच

आर्द्धीकरणेत्प्रसेवनम् ६ सज्ञाने सम्प्रसारणे घः

सिवा॥ विद्धं॥ अनविद्धं॥ अनविषि॥ अनविष्यहि॥ अनविष्माहि॥ चितीसंज्ञाने॥
॥४५॥ उपधायां लघोः॥ धातोरुपधायां लघोर्नामिनो गुणः स्यात् ति॥ पूर्वस्यहसा
दिरशेषः॥ पूर्वस्यादिर्हसः शिष्यते ऽन्यलुप्यन्ते॥ चिचेतिथ॥ सं॥ सिशच्
लस्पोर्दिस्सिपाश्वेतू॥ टूटछिटि॥ हूटः पयस्य सलोप इति॥ अचेतीत्॥ अचेति
ष्टां॥ स्यायिर्॥ सिसि [illegible] तो विट्स्य परस्यानऽस भवति॥ अचेतिषु॥ च्युतिर्
आसेचने॥ च्योतति॥ चुच्योत॥ इरितो वा॥ इरितो धातोर्वा ङप्रत्ययो भवति पे
श्चु ४ स्मरपवादः॥ अच्युतत्॥ अच्योतीत्॥ श्चुतिर् क्षरणे॥ श्च्योतति॥ श्चश्चोत् पा॥ [illegible]
चु २ पूर्वस्य शशात्परः खपाः शिष्यन्ते न शसा॥ श्च्योतत्॥ अश्च्युतत्॥ अश्च्योती शिव
त॥ पकाररहितो प्यः॥ [redacted] श्चतति॥ मन्थ विलोडने॥ मन्थति॥ नोलोपश्
तिन लोपप्राप्तिः॥ ऋ संयोगा [illegible] किल्॥ ममन्थतुः॥ मथ्यात्॥ कुथि पुथि ॥४५॥

ऋस्य संयोगे च ककृसैकिजोगेतस्मात्॥ प्रतीघातः

भविष्यति ॥ ४

एषां सि वि सिट् [illegible] २

क्रियायामित्पदे [illegible]

विः

तिपआदि दिवे [illegible]

तारुण्यमारः कुमारस्य॥ स्यादेशे भविष्यति स्यप्॥ धातोर्भविष्यति काले
वाच्ये स्यप्रत्ययो भवति तिवादौ द्वादशसु परतः॥ एषां संज्ञा लृट्॥ भवि
ष्यति॥ भविष्यतः॥ भविष्यन्ति॥ भविष्यसि॥ भविष्यथः॥ भविष्यथ॥ भविष्या
मि॥ भविष्यावः॥ भविष्यामः॥ स्यप् क्रियायां क्रमे॥ क्रियायामतिक्रमे लृ
त्ति इदेनिः पञ्च सत्यां स्यप्रत्ययो भवति दिवादिपरः॥ एषां संज्ञा लृ
ङ्॥ यदि सुवृष्टिः स्यात् सुभिक्षं अभविष्यत्॥ सुभिक्षम भविष्यत्॥ अभवि
ष्यतां॥ अभविष्यन्॥ अभविष्यः॥ अभविष्यतं॥ अभविष्यत॥ अभविष्यं॥ अभविष्या
अभविष्याव॥ अभविष्याम॥ भूते सिः॥ धातोर्भूते काले सिप्रत्ययो
भवति दिवादिपरः॥ एषां संज्ञा लुङ्॥ सेर्दः पे॥ पेपरे ऽपि द्वादशस्या

दिवादयः [illegible]

अभविष्यत् २

हिंसायां संक्लेशने च हिंसा संक्लेशने तयोः १
आराविद्योगानुकुलः व्यापारो हिंसा १
सा त्यपरो घ्राः सस्य ष्टुत्वं॥ ५

संक्लेशनं च २१
पुथि तुथि हिंसासंक्लेशनयोः॥ इदितो नुम्॥ इदितो धातोर्नुम्स्यात्॥ कुंथति॥ कुहोश्चुः॥
पूर्वस्य कवर्गहकारयोश्चुत्वं॥ हसा वगंच तुर्थः॥ ईदितो न लोपो नो॥ कुंथ्यात्॥ षिधु
गत्याम्॥ आदेः ष्णः स्नः॥ धात्वादेः षकार णकारयोः सकार नकारौ भवतः॥ सेध
ति॥ प्रादेरवंतस्योतो नु न मामं॥ प्रादेः परयोः स्वादीनां नमादीनां धातूनां सका
र नकारयोः षकार णकारौ भवतः॥ षत्वणत्वनिमित्ते सति॥ निषेधति॥ उ
द्वित्वे पेयावधानेपि च॥ न्यषेधत्॥ निषिषेध॥ सेधतेर्गतौ न षः॥ गंगां विसेधति॥
षिधू शास्त्रे मांगल्ये च॥ उदितो वा॥ उदितो धातोः परस्य वसादेरवा पोट्॥ स्व २१
रति सूति सूयति धूञ् नम्भ न राधतप दृप द्रुह मुह ष्णुह ष्णिहां वा॥ सिषेधिथ।
सेधिष्यति सेत्स्यति॥ न योर्द्धः॥ झभान्ताद्धातोः परयोस्तकारथकारयोर्धकारादेशो भवति॥ दव
असेधिष्यत्॥ असेत्स्यत्॥ १॥ तनि॥ झबे जबाः॥ सिषेधुं॥ सेधिता॥ सेद्धा॥ असेधीत्॥ अनिटोऽनाभिवतः॥
द्धा १
स्वरतिसूतिसूयतिधूयां किंत्वसादेर्नित्यमिट॥ ३ लादे १

प्रनिकमति। प्रनिखनति। प्रनिकर्षति। वान्यत्र। प्रनिभवति प्रति भवति॥

वदस्थेऽर्थे॥ वेदतुः॥५ स्पष्टादर युक्ता वाच्यत्वात् स्यामिति ५ विलेखनछु त्वननं ८

सि० चं० नाभिवतोऽवतोऽनिटो ग्रातोः पेपरस्तो वृद्धिः॥ असेत्सीत॥ अकसात्॥ अकसादुत्तरस्य

॥५६॥ सलोपि अकस॥ असेद्धुः॥ असेत्सुः॥ खदस्य पेहिंसायाम्॥ अत उपधायाः॥ वा

तोरुपधाया अतो वृद्धिर्णिति॥ चखाद॥ णलुत्तमो वा णित्॥ चखाद चखद॥

सिन्पे॥ पसिसिणिति॥ अखादीत्॥ अतो हसादेर्लघोर्वा वृद्धिः सेटि सौ॥ अ

खदीत्॥ गद व्यक्तायां वाचि॥ प्रादिस्थान्निमित्तानुर्णस्य णो गद नद पद पत

अपि द्याथा मास्यति हन्ति याति वाति द्राति प्साति वपति वहति शाम्यति चि

नोति देग्धिषु॥ अन्यत्रा कखादावषान्ते आद्योऽन्नारणो वा॥ प्रणिगदति॥

गदतेः अगादीत॥ अगदीत्॥ रद विलेखने॥ ररद॥ लोपेः पचां किन्त्ये वास्य॥ शिवः

पचादीनामनादेशादीनामस्य लोपो भवति अकारस्य एकारः समध्यास्य स्य च ॥५६॥

एकारः किति णादौ सेटि थयि च॥ रेदतुः रेदुः रेदिथ॥ णद अव्यक्ते शब्दे॥

अकखादो किं प्रनिकरोति प्रनिखनति अत्र खांते किं प्रनिपुष्यति आद्योऽन्नारणो किं प्रनिचकार अन्यत्र चेति किं प्राणि भवति प्राणि भवति॥

खाले रातो शनि ४१

ऋदि चेक्ष पां ॥ ऋंदति ॥ ऋंदेत ॥ ऋंदतु ॥ अऋंदत ॥ तऋंद ॥ ५ ॥ क्लि द्विपरिदेवने ॥ क्लिंद ॥

चोन: पुन्यन नैरन्तर्येगावा सात त्यगमने ३ गतिगमने या नुनेमि द्या १ अह्लादन मानेदज नने दीप्ति अमा ४ चिक्लिन्द ॥ ५

प्रीणिनेदु ॥ नेदिष ॥ अर्दे गतौ याचने च ॥ ओभ्रौ शोणे दे ॥ नु गँ श म ॥ अक्लोतेर्

कारेद: संयोगान्ताकारादेश्च पूर्वस्य नु ग्न वति ण दे ॥ आनन्दे ॥ आर्दीता अँ

तसातत्यगमने ॥ आतिथ्या दृभ सेया ॥ अर्ह्लादीते ॥ अतिक्रदेव बने ॥ आ

नक्ता ॥ आनेदा दुने र समृद्धौ ॥ ननन्दा ॥ नदि ॥ आह्लादने ॥ दीप्तौ चा ॥ अर्चदी ॥

दुरसुद्धौ ॥ शुंशुन्धा ॥ अशुंधीत ॥ दृदिपर मैश्वर्ये ॥ इन्दति ॥ ददर्द ॥ स्वर

दे ड्रौ तो द्विती योऽड्डवति ॥ दिवा दे परे ॥ अरर्द ॥ दरर्द ॥ एरन्दत ॥ कासादि दत

योः सर्मं ऋ सम पर: ॥ कास आसदय अययगुरुयाम्प्या पुनेकस्वरेप्यामावे

दोपेस्त्राम प्रत्ययोनवति सवर्ण असमप र: प्रयोक्ता ॥ वक्ष ॥ विद दर्दिडा डो

गुडयोवा ॥ दः ॥ पूर्वस्य ऋकारस्या कार: स्यात् ॥ शीतौं ॥ मिन: ॥ ना स्पेन्द

नदेद

दनेव ॥ क्रेदति ॥ कंदति ॥ ऋंदति ॥ क्लि द्विपरिदेवने ॥ क्लिंदति ॥ नकि कृष्छ्री जीवने ॥ तंकति ॥ ६
मलोक्ति पूर्वको क्र पान परिदेवने ॥ संदेहेन प्राणारक्षा देह जीवनं ॥ १

मस्वरामस नम ३ समद्धि: सुवेस पतिः ४

नहीं स्वर्द्द श्रीनो इति नन्दे नरस कैर घरगीवा पारयो: वस पु गिड अपि भिवर्तने ॥ दुगति ॥ युयुंग ॥ बुंग ति ॥ मन्त्रि समें इने ॥ मन्ति ॥ ऋदि च छ यो ॥ ऋदति ॥ दि ऋवयवे ॥ दति ॥ क्रदिके ऋदि आ

दाध्माल्लनो। दं द्यति दंदंद्य॥ २२ सुमा देश्वनव धा ती १

सि॰ च॰ स्यादन्तस्य च वा तो हृद्धि॥ णोनिपरादुन्दे ग्ने ककारादुन्दा ग्ने कोतु नेद्रुन्दीव कुं॥

॥ ५७॥ हून्दां वकर्थ। हून्दामास। हुन्दामासतुः। हुन्दामासुः। इन्दीव स्व॥ इन्यात्। ऐन्दीत्। इकारेकार स्य धौरि

ति। रिकुत्सायां॥ प्रनिंदति। निनिन्द॥ उख गतौ॥ ओखति॥ असवर्णे स्वरे पूर्व स्य

कारोकारयोरियुवौ॥ उवोख। उखतुः। उखुः॥ उवोखिथ। औखीत्॥ उ अस्तु मतिप

ूजनयोः॥ आनञ्च। अञ्च्यात्। पूजायां। अञ्च्यात्॥ आङि। ओयामे॥ आङ्न्ञ्नु ग्गा॥ आयामः वि स्तारः॥ ५

कौटिल्यं वक्रता आञ्छ। अनाम्भ॥ हुच्छी कोटिल्ये। कोर्विं हूर्च्छा। हूच्छीति। जुहूच्छाँ। व जगतौ॥ पुच्छ पुच्छा पुच्छति

ःशारदृ द्वादिगुणः सूत्। ताका गणं नेत्व एवं लोपे॥ ववजतुः॥ अवाजीत्॥ अवशार्वं

जीत॥ व जगतौ॥ वदि वृत्रो। स्तोनित्यं हृद्धि॥ अव्रांजीत्॥ अजगतौ सेपको॥ ५७॥ श्आ

वा॥ अनेरव तुषुवीं वसादौ वा॥ विवाय॥ नुवातौ॥ विकर्णे स्यनो वीतोस्त्रे वर्णा वर्सा

मद्योतः स्य दावे॥

पारिपूर्वो स्वरे व द्यो षस्य योन इत्यके॥ वसति। नवसा। अवसीत॥ म सं संयुति म दा इत्यके॥ म सनि। मधति। ममसा। अम

सिच्च एवेस्तु अद्वयमस्य नुवते। अथान्नोविहितेस्कोरे वकु इति वोच्चम अभूति ब स शोमच्चियत् गति नियमनसेपत्रं किञ्च॥ २

विव्यथुः । विव्य । विव्याथ । विवध ।
विव्यिव । आजिव । २

प्रसारणानुदात्ताः स्वरः सोऽस्यास्तीति संप्रसारणीत्यर्थः १

विव्यतुः १

यो रियुवे स्वरे परे ॥ अनेकस्वरस्यासंयोगपूर्वस्य तु य्वौ ॥ उवर्णान्ते हु न्वोरे वापि ॥ असंयो
गपूर्वस्य किं ॥ चिक्षियतुः ॥ स्वरान्तादत्वतस्थतादेर्नित्यानिटस्थपो वेट् ॥ चिकयिथ । चि
केथ । आजिर्थ । चिच्यिम । आजिम । वीयात ॥ नैकस्वरादनुदात्तात् ॥ आध्योऽरणोऽनुदात्तादे
कस्वराद्धातोः परस्य वसादेरिरान ॥ अनिट् स्वरान्तो भवतीति दृश्यताम् । मिमांस्तु सेटः प्रवद
न्तितहूङः ॥ अदं तम्भूरन्तम्नतोच हृङु हे औ श्वि डीङ् वर्णो ध्यथ शीङ् श्रि ञो वपि ॥ [illegible] ॥ गणास्थस्थ
दन्तेमुतान्तरुस्नुवोस्तु वन्तं घोणोति मघो युणु स्नुवः ॥ इति स्वरान्तानि पुणोः समुच्चितास्तानि
हसान्तानपि सन्निबोधत ॥ २ ॥ शक्लि स्किकोन्तः घनिड कड् ष्यते धस्सिभ्य सान्तेषु वसिः प्रसार
णी ॥ रभिभ्यभान्ते ष्वयमेषु नेयमिस्तः तीयोल भिरे वनेतरे ॥ ३ ॥ यमि भ्रमान्ते ष्वनिड् कद् ष्व
नौ ॥ रमि दिवादा वपि पद्यते मनि ॥ नमिश्च तुर्थो हनिरेव पञ्चमो गमिस्तु षष्ठः प्रतिषेधवो वि
नौ ॥ ४ ॥ रिहिदुहिहमेहलितरोहनौ वहिनौहिस्तु षष्ठ्ठा दहतिस्तथा लिहि ॥ इमेनिटो ष्टा । विहसु

स्तत ३

सिव० ॥४८॥ के संज्ञा पागणो बुहा न्तो प्रविभज्य कीर्त्तिताः ॥ ५ ॥ दिरिं दृशिं दंशिं मथो मिषिं स्पृशिं रिषिं रुशिं क्रो
शति मह सं विशिं म्रो लिशिं च शान्तानां निः पुराणागाः पठन्तो पाठे बुद्ध शेवेन न राम् ॥ ६ ॥ रुधिः
सराधियुधि वन्धि साधयः क्रुधिक्षुधी शुध्यति बुध्यती व्यधिः ॥ इमे तु धान्ता दश वानिद
मतास्तानः परं सिध्यति रवेन न तरा ॥ ७ ॥ शिषिं पिषिं शुष्यति पुष्यती त्विषिं विषिं श्लिषिं
तुष्यति दुष्यती द्विषिम् ॥ इमान् दशैवापादिशन्त्यनिड्विधौ गणेषु षान्तान् कृषि कर्षतिं
स्तथा ॥ ८ ॥ तपिं तिपिं चापि मथो वपिं लिपिं लुपिं [redacted] तृप्यति दृप्यती सृपिं ॥ स्व
रपानो वन्शापिं क्षुपिं क्षिपिं प्रतीहि पान्तान् गणितान् अयोदश ॥ ९ ॥ अदिं हृदिं स्कं ॥ शि वं ॥
दिं भिदिं छिदिं क्षुदिं शदिं सदिं स्विद्यति पद्यती खिदिं ॥ तुदिं नुदिं विद्यति विन्न ॥४८॥
इत्यपि प्रतीहि दान्तान् दश पञ्च वानिटः ॥ १० ॥ पचिं वचिं विचिं रिचिं रंजिं पृच्छ्

न [illegible] स्वपिं ४ नु

दीर्घ्वेह्र मनिठ सेप श्रपनयनं दूरीकरणे इह वप्रत्ययेप

तौ। मीजिं सिविं मुवि मजि म ञ्जि म ज्जतीन्र॥ त्पाडिं पडिं युजिरु ञ्जि सञ्जि मञ्जु
तीन्नु जिं स्वजिं मञ्जिं विजिं विड्ढानिरूस्वरान्न॥ णा॥ वेत्ता। अवेषीत्॥ ञि सेपे
चिक्षाय॥ य॥ अनपिय कारपरपूवे स्वब्रस्य॥ ञियात्॥ अलेबीम्॥ तुम्पहिं
सायो॥ प्रातुम्पने सुरु गावकर्त्तरि॥ प्रस्तुम्पति गो॥ ओए अपनयने॥ ओण
अवकार॥ वनषनसंभक्तौ॥ सेनतु॥ ऊसनेस्वना मात्वे॥ ऐड्डु तिं यादो॥ कि डि तिवा॥ साय्या
सन्यात्॥ वमुअदने॥ ष्ठि वुक्रम्वाचमांदीर्घो॥ पि॥ आचामत्ति॥ अड्डुम्॥ चमत्ति॥ ष्ठिवु नि
रसने॥ नामधातुष्वष्क ष्ठिवांसत्वन्न॥ ष्ठीवति॥ ष्टिवेः पूर्वस्यठस्य थावा॥ तिष्ठेव॥ टिष्ठेव
ष्ठीव्यात्॥ अष्ठेवीत्॥ कटेवर्षावरणयोः॥ स्या तदन्तरा श्वसजा गृ ...वुव्यादित्तां सेटिसो
नवृद्धिः॥ अकटीत्॥ गुरं श्वसि॥ अजोषीत्॥ गुपूरक्षणे॥ आयः॥ गुपूधूपविच्छिपणिपनि
भ्यः स्वार्थे आयः प्रत्ययो भवति॥ सधातु॥ यङादिप्रत्ययान्तः शब्दो धातुसंज्ञको भवति॥

रमनधिष्तवा॥१॥

जिमु ॥ स्यकामयस्व ... सापा॥ आपा॥ ... दरो॥ नपअदप:

पादविक्षेपक्षरण न्यास४ क्रमु४ उपरमो विनाशः ... निवृत्तिर्वा५

सि० च० गोपायति॥ गोपायाञ्चकार॥ आयादयोऽनपि वा॥ जुगोप॥ यतेः॥ यस्मात्तस्मानपि लोपः॥ गो

॥४६॥ पाय्यात्। गुप्यात्॥ गोपायिता। गोपिता। गोप्ता॥ अगोपायीत्। अगोपीत्। अगौप्सीत्॥ क्षमा तं॥

अगोप्तां॥ एवं धूप संतापे॥ तप संतापे॥ तेपिथ। ततप्थ। अताप्सीत्॥ जप जल्प व्यक्तायां वाचि॥

जेपिथ। क्रमु पादविक्षेपे॥ भ्रास भ्लास भ्रमु क्रमु त्रसि त्रुटि लषो पो वा कर्तरि शपि तु तुषु॥

क्रामति५ क्रमः परे दीर्घो विषये॥ क्राम्यति। अक्रमीत्॥ यम उपरमे॥ गमां छः॥ गमयम इषु यां छो ऽ

विषये॥ यच्छति॥ येमिथ। ययन्थ। यमि रमि नमातां सक् च॥ रिति पे॥ अयंसीत्। अयंसिष्टां॥

सिरसानति: णम प्रह्वत्वे शब्दे च॥ नेमिथ। ननन्थ॥ अनंसीत्॥ गम्लृ गतौ॥ गच्छति। गमां स्वरे॥ गमहनज

ईर्ष्य ईर्ष्य ईर्ष्य नखनघसामुपधायाः लोपः स्वरे क्ङिति न तु ङे॥ जगाम। जग्मतुः। जगमिथ। जगन्थ॥ हन्तेः॥ शिव।

यो॥ ईर्ष्यति।ऐ स्यपं॥ हन्तेरट् नो॥ इस्य पदे डुवति गमेस्तुपि॥ गमिष्यति। लिङ्युषा देर्ङ॥ सिचि तावा तो॥ ॥४६॥

र्ष्यत। ईर्ष्यांच पुषादेरङ् प्रत्ययः परस्मैपदे॥ अगमत्॥ मुवादेर्वा ङः॥ मुवु मुवु गतौ॥ अमुवत्॥

कार। ऐर्ष्यीत्।
ईर्ष्यति। ऐर्ष्य
त। ईर्ष्यो चका
र। ऐर्ष्यीत्४

प्रह्वत्वे नमता४ ईर्ष्य ईर्ष्य ईर्ष्या पां॥ धरङ्॥ ... तेषां मुचाद्य॥

॥त्यो ऐर्ष्यत। ईर्ष्यांचकार॥ ध नामहहन मीर्ष्य॥ध

८

अम्रोचीत्॥ अम्रुचत्। अम्लोचीत्॥ ग्रुचु ग्लुचु चौर्ये॥ अग्रुचत्। अग्रोचीत्॥ अग्लुचत्। अग्लोचीत्॥

ग्लुञ्चु गतौ॥ अग्लुञ्चत्। अग्लुञ्चीत्॥ ञिफला विशरणे॥ तृफलभजत्रपां किति णलि चेत्येत्वे अभ्यासलोपे च। फेलतुः

पे॥ फेलतुः। फेलिथ॥ अन्तस्य समीपाकारस्य सेनित्ये वृद्धिः॥ अफालीत्॥ फल निष्पत्तौ॥ फेलतुः।

अफालीत्॥ चरगतिभक्षणयोः॥ चचार॥ जिजये॥ सन्लिटोर्जेर्गिः॥ जिगाय। जिग्यतुः। जिगयिथ।

जिगेथ। जीयात्। अजैषीत्॥ कृष विलेखने॥ चकर्ष। चकर्षिथ॥ [illegible] हृशां॥ दृशोऽज्झलः

स्पृशत्वपदृपस्पर्शां मृषेत्यादि [illegible] कृषादीनां वा॥ क्रष्टा। कर्ष्टा। षढोः कः सि॥ धातोः

ष [illegible] योः क्त्वसपरे॥ क्रक्ष्यति। कर्क्ष्यति। अक्राक्षीत्। अकार्क्षीत्॥ कृषस्पृशमृशतृपदृ

पां वा सिच्॥ हशषान्तात्सके॥ हन्तात् शान्तात् षान्तात् इगुपधात् अनिटः सक्दिवादिपरः॥ न तुदे

शः॥ सिरपवादः॥ अकृक्षत्॥ सृप्लृ गतौ॥ सर्प्यति॥ स्वप्तास सप्ता॥ असृपत्॥ क्रुश आह्वाने॥ क्रोशति। क्रोष्टा

अक्रुक्षत्॥ रुष रिष रिष हिंसायां॥ इषुसहलुभरुषरिषामनपित स्यद्वा॥ रोषिता। रोष्टा॥ रेषिता।

रेष्टा। रेष्टा॥ अरिषत्॥ उष दाहे॥ ओषाञ्चकार। उवोष। ओषीत्॥ मिह सेचने॥ ठिढौलोपौ

प्रीणनं तर्पिः ... इति ॥ ... ॥ स्वप्रशब्दनं सिद्धविकार १ ... तक्षस्तक्षत्वेन ... ध्यायति ... यस्य नु प्रत्यय ...

सि० व० ॥५०॥ दीर्घश्च ॥ ढ परे ढस्य लोपः पूर्वस्य च दीर्घः ॥ मेढा ॥ षढोः कः से ॥ अमिक्षत ॥ दह भस्मीकरणे ॥ दीह
था दग्धा ॥ धक्ष्यति ॥ अधाक्षीत् ॥ ऋसान ॥ धदाग्धाम् ॥ इवि व्याप्तौ ॥ इन्वति ॥ इन्वो ... कार ॥ इन्वीत ॥
हि विरि विधि धिवि जि विप्रीणने ॥ धिन्वि कृण्वोर्व च ॥ वस्य लोपो गुणाभावश्च प्रत्ययस्थानुविषये ॥ धिनो
ति ॥ ओभ्यो वा लोपः ॥ असंयोगपूर्वस्य प्रत्ययोकारस्य लोपो वा वमयोः ॥ धिन्वः ॥ धिनुवः ॥ मिपि
नु गुणो वा धक ॥ धिनोमि ॥ ओ वा हेः ॥ असंयोगपूर्वात् प्रत्ययोकारात् हेर्लुक् ॥ धिनु ॥ कृवि हिं
साकरणगतिषु ॥ कृणोति ॥ अक्षू व्याप्तौ ॥ अक्षो वा नु प्रत्ययोऽविषये ॥ अक्ष्णोति ॥ अक्षति ॥ अन
अनष्ट ५ क्षिष्यां अक्षिता ॥ अष्टा ॥ आक्षीत् ॥ आष्टं ॥ आष्टु ॥ तक्षू त्वक्षू तनूकरणे ॥ तक्षस्तनूकरणे नु
तक्षो र्वाऽविषये ॥ तक्ष्णोति ॥ तक्षति ॥ वाकाष्ठम् ॥ ततक्षिय ॥ ततष्ठ ॥ अतक्षीत् ॥ अतक्षिष्टां ॥ अताक्षीत् ॥ शिव ॥५०॥
अताष्टाम् ॥ तनूकरणे किम् ॥ वाग्भिः संतक्षति भर्त्सयतीत्यर्थः ॥ निक्ष चुम्बने ॥ निक्ष निक्षणि निक्षमाणे
र्णस्य णत्वम् ॥ प्रणिक्षति ॥ गल्भ्रे हर्षक्षये ॥ सन्ध्यक्षराणां मा ॥ आनपि ॥ आतो णो औ ॥ आदन्तात् धातोः
परस्य णलो औ ॥ डित्यग्रहणं धुग्लि हत्पर्थम् ॥ जग्लौ ॥ धातोरातो लोपोऽनपि कृति स्वरे ॥ ... ॥ जग्लतुः ॥ जग्लिय जग्लाथ

तक्षो नु प्रत्ययस्य नु करणे ... नवति ...

प्रतिसमुत्रि ॥२॥ आतोऽनपि ॥ हर्षक्षयेऽनद ... ॥ हर्षक्षये ... संज्ञा ॥ २ वकुसंयोगः ३

संयोगादेरादन्तस्येकितियादादेवेकारो वा

इवदवयस्यमुखेनादानेपानमिति ४

भवतिकितिल्लि शोधनेप्रसालने ३

शद्दोध्वनिः संघातः समुदाय ३

संयोगादेरादन्तस्य किति यादादेवेकारो वा॥ ग्लायात्। ग्लेयात्॥ अग्लासीत्। अग्लासिष्टां॥ शे
द्रे। जेगो॥ दा दैप॥ अपि दाधामागे हा कू पिबतिसो स्यामा त एकारो भवत्या शीर्यादादौ प॥ गेयात्।
अगासीत्॥ ष्टै स्त्यै शब्दसंघातयो॥ स्त्यायति। तस्त्यौ। स्त्यायात्। स्त्येयात्। अस्त्यासीत्॥ दैप् शोधने॥
ददौ। दायात्॥ अदासीत्॥ धेट्पाने॥ दधौ। धेयात्। अधासीत्। सिलोपपक्षे॥ अधात्। अधा ले
पः॥ अधुः॥ धेटोम्नतमात्रे द्विवो दिपरो ङे वा द्विंत्वं स्यात्॥ अदधत्॥ दृशिर् प्रेक्षणे॥ दृशादेः प
श्यादेशः॥ चतुर्ष्वपि दृश ऋ स्तु शद् सद पा घ्रा ध्मा म्ना दानस्य मा रयच्छ धौ शीय सीद पिब जि
घ्र धम मन यच्छ तिष्ठा॥ पश्यति। ददर्श॥ ऋजि दृशोस्थपोवट्। ददर्शिथ। दद्रष्ठ। दृश्यात्॥ अद्राक्षी
त्। अद्राक्षं॥ ऋ दृशोऽङि गुणः॥ अदर्शत्॥ ऋ गतौ॥ ऋच्छति। आर्च्छत्॥ गुणोर्ति संयोगाद्यो॥
अर्त्तेः संयोगादेः ऋ रन्तस्य गुणः यकियङिकिति लिङ्गौ दावार्षीयोदादेश्च॥ आर। आरतुः॥
अर्यति व्यञ्जनेनान्तयो नित्यमिट्॥ आरिथ। अर्यात्। आरिषाति। सर्त्तिशास्त्यर्त्तिभ्योङ्लुङि

इत्ततः स्वपः १

ङ्कादरात्तेरिति केचित् ॥ ऋाक्षीत् ॥विसरतोद्वैधीकरणे ॥ [illegible] सातनतीक्ष्णीकरणम् ॥५

प्रययौ ऋदेश॥ शिघ्रगतो एव ।

दुद्रुय ॥ [illegible] ऋार्षीत्

द्रुवत् ४ सरपवादः४॥ आरत् । सस्रुतो ॥ धावति ॥ शीघ्रगतौ वेवायम् ॥ अन्यत्र सरति । ससर्थो सस्त्रुव ॥ पा

शिव. दादौ प । पयादादौ ऋच्छतौ रिङ् वति ॥ अव्यवधानार्थे ॥ तेनयेरितनदीवेः ॥ स्रियात् । असरत् ॥ सृ

॥५१॥ गतौ ॥ सुस्राथ । सुस्रुव । स्रियात् ॥ श्री सृद्दुभ्योङ् । घातेभ्य ह्लते लुङि सरपवादः ॥ असुसुवत् ॥

दु गतौ दुद्रोयौ श्रुश्रवने । श्रुवः श्रु आदेशो नुप्रत्ययश्च ॥ विषये ॥ शृणोति । शृणुतः । शृण्वन्ति ।

दवति । दुद्रवि शृणोमि । शृणुवः ॥ शृणवः ॥ शुश्रोथ । शुश्रुव । श्रूयात् ॥ अश्रौषीत् ॥ षद्लृ शातने । शीयादेशः आत् । त५

पा । दुद्रो थ४ शीयते । शशाद ॥ सेदिथ ससाद ससत्थ ॥ षद्लृ विशरणगत्यवसादनेषु ॥ सीदति । सदिस्वंजोर्लि स्वशब्दत ६

टि परस्य नषः ॥ निषसाद । असदत् ॥ पा पाने ॥ पिबति । पपाति ॥ अपात् ॥ घ्रा गन्धोपादा अग्निसंयोगोऽ निषमनं॥

शुश्राव ५ ने ॥ जिघ्रति ॥ घ्रा यातो घ्रेयात् ॥ अघ्रासीत् । अघ्रात् ॥ ध्मा शब्द अग्निसंयोगयोः ॥ धमति । दध्मौ थ४

ध्मायात् ध्मेयात् ॥ अध्मासीत् ॥ ष्ठा गतिनिवृत्तौ ॥ तिष्ठति । निमित्ताभावे नष्टस्य थ४ ॥ स्थ शिवः

अध्यगात् यात् । न्यस्थात् ॥ म्ना अभ्यासे । मनति । म्नायात् म्नेयात् ॥ अम्नासीत् ॥ दाण् दाने ॥ यच्छ ॥५१॥

अध्यात् ति । दद्यात् ॥ ह्वृ कौटिल्ये ॥ न ह्वृतु ॥ ऋदन्तोत्थ्येपाठ ॥ ढ ह्वर्य । ह्वर्यात् ॥ अह्वार्षीत् ॥

वेवेष्टने । स्त्यायति । [illegible] भाषायां [illegible] स्त्यायति ॥ ने १ स्वशब्दो पातोपो ॥ स्वरति । गृ ह्वे सेवने । गरति । ह्वरति ।

तेत्वा । मिलदरणे [illegible] ॥

चलनेऽर्दशाल्तरगमने ७
प्रादुर्भावः नरमर्मिति॥१ भक्षितस्य मुखान्निस्सरणमुद्गिरणं ८

श्रवणमननज्ञाने॥१

वुध अवगमने॥ बोधति। बोधिता॥ रुह बीजजन्मनि प्रादुर्भावे च॥ रोढा। रोक्ष्यति॥ अरुक्षत॥ स्कन्दि
र गतिशोषणयोः॥ चस्कन्दिथ। चस्कन्थ। स्कद्यात्॥ अस्कान्त्सीत्। अस्कदत्॥ तॄ प्लवनतरणयोः॥
ततरतुः। तेरिथ। ऋत इद्॥ तीर्यात्॥ इटो ग्रहाम्। ग्रहादीनां मिट् ईट् करोति न तु णादौ॥ वृङ्॰ हृ॰ मृ॰ क्ष्मू॰ न्तो वा
वा॥ तरिता। तरीता॥ पस्तेरिटो न दीर्घः॥ सीयुट्यपि॥ अतारीत्॥ दंश दशने॥ उपरि दंशस्वञ्जसञ्जो॥
एषां नस्य लोपः शपि॥ दशति। अदाङ्क्षीत्॥ षञ्ज सङ्गे॥ सजति॥ न्यषाङ्क्षीत्॥ कित रोगापनयने संशये
च॥ गुप्त्यः॥ गुप्तिज्कित्भ्यः सन्॥ स्वार्थे सप्रत्ययो वा तेन वृद्धित्वम्॥ चिकित्सति। चिकित्सा
चकार॥ पत्ऌ पतने। पततुः॥ पतेर्ड्पुम्॥ अपप्तत्॥ भ्रमु चलने॥ फणाराज॰ भ्राज॰ भ्राश॰ भ्लाश॰ स्यम स्वन
जॄ भ्रमु त्रसामेत्वपूर्वलोपौ वा॥ भ्रेमतुः। बभ्रमतुः॥ अभ्रमीत्॥ टुवमु उद्गिरणे॥ वमरत्वपूर्वलो
पौ वेति केचित्॥ वेमतुः। ववमतुः॥ अवमीत्॥ फण गतौ॥ फणतुः। पफणतुः॥ स्वन स्यमु शब्दे॥
स्वनतुः। सस्वनतुः॥ स्येमतुः। सस्यमतुः॥ शसु हिंसायां॥ शशसिथ॥ तुहिर दुहिर उहिर् अर्दने॥ अतु
हता। घतो हीत्॥ दोहिता॥ वस निवासे॥ णौ वा दीर्घः स्व॥ यजादीनां ग्रहादीनां च पूर्वेभ्य

अफोः स्पेरभवति
तम्ररत्र क्षि फिमस्य पोऽ॥
संज्ञमिलापः
लृपू

दंशव्यापारः
अभ्रान्त लो ५
२ अ २
अफाप्सीत
अफणीत
मेटः ... ईट्दिवादी
न्मते॥

श्रीहीरंतरहृत १

सानुबंधकनिरनुबंधकयोर्मध्ये निरनुबं
धकस्यैव ग्रहणं न तु सानु[illegible]नुबंधकस्य २

सि॰ व॰ ॥५२॥ ष्यय्र

वा
संप्रसारणाणा दौ यवराणामि दुदृ ॥ तस्य स्वरस्य सम्प्रसारणां दीर्घः स्यादीर्ण्वी हूस्वस्य ह्रस्वः ॥ उवासोयिवरा
णोघ्यतः संप्रसारणांकिति ॥ यजादीनां संप्रसारणांकिति ॥ यजिर्वपिवही चैवव्वेञ्व्येञेहूयतिस्व
पी ॥ वदवसौस्वियतिर्वक्तिरेकादशयजादयः ॥ १ ॥ घसादेःष ॥ घसिशासिवसीनांसस्य षो
निमित्तेसति । उषतुः उवसिथ उवस्थ उष्यात् । सस्लोऽनपि ॥ सस्यतोऽनपिसे व स्यति ॥
अवात्सीत् अवात्तां । वदव्यक्तायांवाचि । उवदिय उद्यात् ॥ अवादीत् ॥ टुओश्विगतिवृद्ध्योः ॥ इर
श्वयतेराणौदौसंप्रसारणंवातते । द्वित्वं ॥ शुशाव । शुशुवतुः । शुशविय । शिश्वाय । शिश्विय
तुः ॥ शिश्वियुः । शूयात् । अश्वयीत् । श्वयतेरेत्रापोङ ॥ अश्वत् । श्वयतेङे द्वित्वंवाएरलोपः ॥
अशिश्वियत् ॥ ५ ॥ इतिपत्रप्रक्रिया ॥ ॥ एध वृद्धौ । एधते । एधांचक्रे ॥ आमोन्धसानांकर्तरि ॥ शिवः
एधामास । एधांवभूव । एधिष्ट ॥ ईक्ष दर्शने ॥ ईक्षांचक्रे । ऐक्षिष्ट । ध्वक्ष गतौ । धध्वक्षे । ध्वक्षिषी ॥पर॥
ष्ट अध्वक्षिष्ट । वेष्ट वेष्टने । विवेष्टे । वेष्ट वेष्टायां । अवेष्टिष्ट । ऋज गतौ स्थैर्ये च ॥ अर्जते । आन
र्धस्त्वष्टने ॥ उवास ॥ ऊषतुः ॥ उवसिथ ॥ उवस्थ ॥ ऊ ॥ घस्यात् ॥ घस्ता ॥ घस्यति ॥ अघस्यत । अवसत् ॥
कुलेष्टु ॥ गमांस्यरे । रवरूच्चवासस्यानां ॥ घसादेःष ॥ कषसयोमे ष्टः । ऊष्टतु ॥ ५ ॥

सन्तानंवृद्धौ॥ तायृ सन्तानपालनयोः॥ तायते॥ ततायेव॥ स्वलने संवरणे॥ चवले॥ वस्खलने

मर्जनयाकार्विशेषोऽन्यः

तेपते तितिपे ३ ... स्तेपते तितिपे ... तिष्टेप आत्मने ... आच्छादनं ९३

विधूनने कंपने ५

परिष्वंजे ... लोपः॥१

ष्वो॥ आर्लिष्ट॥ ष्वञ्ज परिष्वङ्गे॥ स्वजते। स्वजते। लेर्लिंटि दीर्घो वा कित्वम्॥ परिषस्वजे। परिषस्वञ्जे। स्वङ्क्ता। स्वङ्क्षीष्ट॥
अस्वङ्क्त। अस्वङ्क्षाताम्॥ त्रपूष् लज्जायाम्॥ त्रेपे। त्रपिषीष्ट। त्रप्सीष्ट॥ अत्रपिष्ट। अत्रप्त॥ तिपृ
ष्टिपृ ष्टेपृ क्षरणार्थाः॥ तेपे। तितिपे। तिप्सीष्ट। अतिप्त॥ जभी जृभि गात्रविनामे॥ रधिजभोः स्वरे नुम्॥ जंभते॥
जजंभे॥ अजंभिष्ट॥ ष्टुभ स्तंभे॥ विष्टोभते। तिष्टोभिता। अस्तोभिष्ट॥ क्षमूष सहने॥ चक्षमिमहे। च
क्षण्महे॥ क्नूयी शब्दे उन्दे च॥ क्नूयते। चुक्नूये। अक्नूयिष्ट॥ क्ष्मायी विधूनने। चक्ष्माये। अक्ष्मायिष्ट॥
स्फायी ओप्यायी वृद्धौ॥ पस्फाये॥ स्फायः स्फी ... प्यायः पी ... अप्यायिष्ट॥ दीपजनबुधपूरितायि
प्यायिभ्यो वा॥ चिण् तनिर्कर्तरि॥ लुक्॥ चिणः परस्य तलो लुक्॥ अप्यायि॥ टुभ्राजृ टुभ्राशृ टुभ्लाशृ दी
प्तौ॥ ... भ्राजते। भ्राश्यते। भ्राशते। भ्रेशो। वृभ्राशो भ्रेशो। भ्लाशते॥ णिजि निशाने ... ॥ ति

स्तोभ नं निषेधः॥४॥

सेरपवादः

योवा। क्राज्यते। ... भ्लाश्यते॥ वभ्लाशे १ निशाने तीक्ष्णीकरणे ...

इनिट्

सिस्मोः॥ उपधायाङ्गुरोर्न सिस्मोऽपरतः॥६

सम्प्रपरादेः ... ॥५॥

मोनोधातोः॥ मांतस्य धातोर्मस्य नो भवति ... न म्वोश्च॥ नस्य लोपो न॥५॥

रक्षसं १ निदा १

स्तुतावित्यायः नतुव्यवहारे ॥ अपचकीर्षः पणाते ॥ परिगोणलपयेनोक्षते

दि स्तुताविवायप्रत्ययः ॥ व्यवहारे तु पणते ॥ पनते ॥ अनुवं तुमुनः ॥ इट् आमन ॥ आलु आप्य इल्लु इस्तुधुनः ॥

घस्यके चलो ॥ अपचरिततापे हा कु हायपरे यां तालो मिनेपदे ॥ अपः प्रत्ययः ॥ ६ ॥ २ ॥ कान्ति इच्छायां भाव च कृते ॥ ३ ॥

पा २

सि.कौं ५३ तिन्दते ॥ तितिक्षाञ्चक्रे ॥ गुप गोपने कुत्सनयोः ॥ जुगुप्सते ॥ मान विचारणे ॥ यस्य ॥ पूर्वस्यात इत्त्वं ॥ माना अपचिकीर्षः पौव्यवहारः

दीनां पूर्वस्येतो दीर्घः ॥ मीमांसते ॥ बध निन्दायाम् ॥ आदित्वान्नाभ्यासे ॥ बीभत्सते ॥ पणाय व्यवहारे स्तुतौ

वा ॥ पन वा ॥ पणायति ॥ स्तुतावेवायः ॥ पणते ॥ पणाञ्चकार ॥ पेणे ॥ एवं पन ॥ कमु कान्तौ ॥ कमेः स्वार्थे णि कर्त्तर्यपि

ङ् ॥ अनपि तु वा ॥ कामयते ॥ कामयाञ्चक्रे ॥ चकमे ॥ णेरङ् द्वित्वं ॥ अन्त्यानां तो दीर्घः ॥ लुङि धातो

श्चङि द्वित्वे सत्युपधायाः ॥ णेः ॥ अनपि णेर्ह्रस्वोपोन तु इट् ॥ आमन्ता ॥ आप्य ॥ त्विष्णुषु ॥ अङि लघो ह्रस्व उपधा ॥ द्वित्वात् पूर्वं पाठंचलपरे

यः ॥ अङि सत्युपधायाः ह्रस्वो भवति पूर्वस्यातो लघुनि धात्वक्षरे परे दीर्घः ॥ लघोर्दीर्घः ॥ अङि सति शिवः

पूर्वस्य लघोर्दीर्घो लघुनि धात्वक्षरे परे ॥ अचीकमत ॥ णेरभावे कमेरङ् द्वित्वं ॥ अचकमत ॥ अय ५३

गतौ ॥ अयते ॥ अयतौ ॥ पादेरेफस्य लत्वम् ॥ पलायते ॥ पलायते ॥ अयाञ्चक्रे ॥ आयिष्ट ॥ दय दानगति

रक्षणेषु ल ते स हिंसा ग्रहणेषु प्रच ले ते ... ते नमवद्ि ५

प्रोषीष्ट। प्रोता २

संशयितं स्नानविमर्दुः॥ २

वेपः अंगचलनं।

हिंसायानेषु॥ दयते। दया। ञ्यके॥ घट चेष्टायां॥ जाघेट। अघटिष्ट। ईह चेष्टायां॥ ईहा। ञ्यके॥ ऊ
हवितर्के॥ ऊहा। ञ्यके॥ कासृ शब्दकुत्सायां॥ कासा। ञ्यके। षेवृ सेवने। सिषेवे। असेविष्ट॥
पुङ् मुङ् च्युङ् गतौ॥ प्रोष्ट। अप्लोष्ट। अचोष्ट॥ गाङ् गतौ॥ गाते॥ अन्ते रंगत्यौत्स वर्णो दीर्घः॥ गा
ते। गे। गावहे। अगास्त। रुङ् गतौ भाषणे च॥ रवते। नाऽनघो वेः॥ अनपि विषये उवर्णा
स्य वत्वं न॥ रुरुवे॥ मङ् बन्धने॥ मविता। टेङ् त्रेङ् पालने॥ दयते। देङो गा। दिग्यादेशो
द्वित्वाभावश्च॥ दिग्ये। दासीष्ट। दाध्यास्यां मित्से ईः। त्वं माति॥ लोपो ह्रस्वात् झसे॥ ह्रस्वात्य
रस्य सो लोपो झसे॥ अदित। त्रायते। तत्रे। अत्रास्त। अत्रासातां॥ श्मि डुङ् ... स्तने॥ श्मेत॥
डीङ् विहायसा गतौ॥ डिड्ये। अडयिष्ट॥ द्युत दीप्तौ॥ द्योतते। द्युतेः पूर्वस्य सम्प्रसारणम्॥ दि
द्युते॥ द्युतादिभ्यो वा लुङि वा परस्मै॥ अद्युतत्। अद्योतिष्ट॥ श्विता लुङि वा ... ङः॥ श्वितवर्णे॥ अश्वि

गेता। गा
तो। अगा...
से। गे। गासी
ष्ट। गाता
अपितष्ट

द्योतिषीष्ट

रविषीष्ट
रविता

स्मयते

स्यादिपलुचे

पूर्वमा... सम्भवतीति श्रवनरंग पेटः॥ १
पूर्वम... सम्भवतीति वाहिरंग अस्मीमि तमंत रंग ... रंग ७

नतुद्रीङः ४

वर्णे

वर्णोचरु

श्वतते। शिश्विते। श्वतिषीष्ट। श्वतिता १

संचलनमन्यथाभावः ४ अवस्रंसनमधःपतनं ॥ ५
परिवर्त्तनमभ्यासः ॥ ३ स्नेहनं तुल्यादि... प्रीतिः ॥ १ प्रतिघातः शत्रुस्य शब्दे मरणं वा ३

क्रि॰च॰ ५४

तत ॥ अश्वेतिष्ट ॥ ञिमिदा स्नेहने । अमिदत । अमेदिष्ट । ञिष्विदा स्नेहनमोचनयोः ॥ अश्विद
त । अश्वेदिष्ट ॥ ञिक्ष्विदा च ॥ अक्ष्विदत । अक्ष्वेदिष्ट । रुच दीप्तावभिप्रीतौ च । अरुचत । अरोचिष्ट
घुट परिवर्त्तने ॥ अघुटत । अघोटिष्ट । रुट लुट प्रतिघाते । अरुटत । अरोटिष्ट । अलुटत । अलो
टिष्ट । शुभ दीप्तौ ॥ अशुभत । अशोभिष्ट । क्षुभ संचलने । अक्षुभत । अक्षोभिष्ट । णभ तुभ हिं
सायां । अनभत । अनभिष्ट । अतुभत । अतोभिष्ट ॥ स्रंसु ध्वंसु भ्रंसु अवःपतने ॥ अस्रसत ॥ अ
स्रंसिष्ट । ध्वंसु गतौ च । अध्वसत । अध्वंसिष्ट । स्रम्भु विश्वासे । अस्रभत । अस्रंभिष्ट । ऋजि भृजी
भर्जने ॥ ऋजाञ्चक्रे । आर्जत । आर्जिष्ट ॥ बभृजे । अभृजत । अभर्जिष्ट ॥ वृतु वर्त्तने । वृतादि
भ्यः स्यसनोर्वा पंचभ्यो निट् त्वे च ॥ वर्त्स्यति । वर्तिष्यते । अवृतत । अवर्त्तिष्ट । वृधु वृद्धौ ॥ शृधु
शब्दकुत्सायां ॥ स्यन्दू प्रस्रवणे ॥ सस्यंदे । स्यन्त्स्यति । स्यन्दिष्यते । स्यंत्स्यते । अस्यदत । अस्यन्दि

शब्दकुत्सा त्रपर्दनं १

शिव॰ ५४

जलेनघुता तं कुतादि स्तता पविरोभ भ जैनं

१०.८

कृ॰ ३॰ लो॰

ष्ट। अस्पन्त॥ क्लृप् सामर्थ्ये। कृपो रो लः॥ कृपो रेफस्य लः ऋकारस्य लृकारः॥ कल्पते। चक्लृपे। कल्पिषी
ष्ट॥ सिस्या॥ उपधायां गुणो न सिस्यारु निष्ठाः परतः॥ क्लृप्सीष्ट। कृपि स्तादेः पंचापरे निट त्वे च क्लृप्ता। क
ल्पिता॥ कल्प्ता। कल्प्स्यति। कल्पिष्यते। कल्प्स्यते। अक्लृपत्। अकल्पिष्ट। अक्लृप्त॥ एते द्युतादयो वृ
त्तादयश्च॥ व्यथ दुःखसंचलनयोः॥ व्यथते॥ व्यथो लिटो पूर्वस्य यस्य इः॥ विव्यथे। अव्यथिष्ट। जुङ् गतौ॥
रम क्रीडायां॥ रमते। व्याङ्परिभ्यो रमः पर॰। विरमति। रेमे। व्यरंसीत्। अरंस्त। लोकृ दर्शने॥ लुलोके।
अलोकिष्ट। शकि शङ्कायां। शशङ्के। अशङ्किष्ट। अकि लक्षणे। आनङ्के। ढौकृ तौकृ रखि
गतौ। डुढौके। अतौकिष्ट। लघि भोजननिवृत्तौ। वाधृ लोडने। बबाधे। अबाधिष्ट। नाथृ नाधृ याच्ञोपता
पैश्वर्याशीःषु॥ नाथ आशिष्येव आत्मनेपदं॥ नाथते। अन्यत्र नाथति। ननाथे। अनाथिष्ट। दध धारणे।
ददधे। अदधिष्ट। स्कुदि आप्रवणे। चुस्कुन्दे। अस्कुन्दिष्ट। वदि अभिवादनस्तुत्योः। ववन्दे। वन्दिषीष्ट।

उपतापः संतापः ऐश्वर्यं प्रभुत्वं इत्यर्थः प्रार्थना

आप्रवणमुत्प्लवनमुद्धरणं १

अभिवादने सिरसानतिः विधिवत्पादवप्रतिघातः प्रहरणमभिवादनं। स्तुतिः
गुणाख्यैकीर्तनं स्तुतिः २

नेशाई स्यादि किं विघ्लने । स्यं इति । पस्पंदे । मुद हर्षे । मोदते । ददँदाने ददते हृदपुरीषोत्सर्गे ॥ हदते । जहदे । हत्सीष्ट । हत्ता । यतीप्रयत्ने
दः कीडाय । उदूमानेक्रिया यो वा गुर्दते । जित्वरा संभ्रमे । त्वरते ॥ विलोडनमत्रजलक्षोभतः प्रविश्य गाहते ।
वनेमर २ । हस्ता प्रापणां स्वीकारस्तेयं नाशनं वा ७ विस्तारः
के स्यान् मंगलं स्य । सम्मतमन्त्रयमिच्छति भयमुद्वेगमादरम् ॥ सम्भ्रमस्ताद्दरे भये ।

मदि कल्याणे सुखे च ॥ वमन्दिषोमदितस्तुतिमोदमदस्वप्नकान्तिगतिषु ॥ मदन्दिषा त्वरते । तत्वरे । अत्वरिष्ट
षृम षीत्वा । सेह । सहिता । सहि वहो रोदवर्णस्य । ढलोपे सति । सोढा । असहिष्ट । गाहू विलोडने । जगाहिषे ।
जघान्थे । जगाहिद्वे । जगाहिध्वे । जघाढ्वे । गाहिषीष्ट । घाक्षीष्ट । अगाहिता । गाढा । गाहिष्यते । घाक्ष्यते । अगाहि
ष्ट । अगाढ । अघाक्षाताम् । गृहू ग्रहणे । जगृहिषे । जघृक्षे । जगृढ्वे । गर्हिषीष्ट । घृक्षीष्ट । गर्हिता । गर्ढा । घृक्ष्यते । अग
र्हिष्ट । अघृक्षत । अनि[illegible] लोपः स्वरे । अघृक्षाताम् ॥५ ॥ इत्यात्रिक्रिया ॥ ॥ राजृ दीप्तौ । रेजतुः । रराजतुः ।
रेजे । रराजे । अराजीत । [illegible] खनु अवदारणे । चखनतुः । चख्ने । जनसनखनामात्वं सेङ्क्ङिति स्यादौ क्ङिति
वा । खायात् । खन्यात् । अखानीत् । अखनीत् । खुर्वनि शब्दे । हरे रो जहर्थ । जहे । क्रियात् । ऽः । अवर्णस्य
सिस्पोरनिटोर्णगुणः ॥ हृषीक । अहर्षीत् । अहृत । दनुआर्जवे । ददौ । दंसिता । ददांसा । यक्ञो । शान तेजने ।

अहस्ता । अ । धातोर्नामिनः १ । अर्जवंकोमलं १ । तेजनं तीक्ष्णीकरणं ॥
हसत् १ । लोपाद्रूस्यास्से १ । अदंता यपोनेट २ । धातोर्दीघ २
गुण्यः । यस्वरस्य मानाद्दीनां पूर्वस्य ता दीर्घः

Left margin: सम । ५५ । वम श्रेक्ष । ५ । शे ९ । हनीह । रिक्ष्वा ति । हरि । हन्नः स्पं
Right margin: सि । शि । ५५ । हसि । ओलरत । जोहरु । जहतु । जहिव

अवदारणे पाटने १ सेवा सेवकधर्मः २ स्पर्शने ग्रन्थने २
खनु अवदारणे संवरणं गोपने आच्छादने च आलिंगनं वलनीकरणं वा। गुधुवे

शीशांस्यति। शीशांसो च क्ते। गुहू संवरणे। गुहेरुपधाया ऊदुपधाया गोहः तो स्वरे॥ गूहति। गूहते। जुगू
ह। जुगुहतु। जुगूहिथ। जुगोढ। जुगुहुषे। जुगुहिषे। जुगुहिढ्वे। जुगुहिध्वे। गूहिषीष्ट। घुक्षीष्ट
गूहिता। गोढा। गूहिष्यति। घोक्ष्यति॥ दुहदिहलिहगुहम्यः सं को लुग्वा वकार तवर्गयोरा
ति। अगूढ। अघुक्षत। अघुक्षाताम्। अघुक्षन्त। अगूढाः। अघुक्षथाः। अघुक्षाथाम्। अघूढ्वम्।
अघुक्षध्वं। अघुक्षि। अगुह्वहि। अघुक्षावहि। अघुक्षामहि॥ भज सेवायाम्॥ भेजिथ॥ बभक्थ। भेजे
न भक्षीष्ट। अभाक्षीत्। अभक्त॥ श्रिञ् सेवायाम्॥ शिश्रियतुः। शिश्रिये। श्रीयात्। श्रयिषीष्ट। अशिश्रियत॥ त्विष दीप्तौ॥
तित्वेष। तित्विषे। त्विक्षीष्ट। अत्विक्षत्। अत्विक्षत। अत्विक्षाताम्॥ स्पश बाधने स्पर्शने च॥ स्पशति। पस्पशे। अस्पशीत्॥ लष कान्तौ॥
लष्यति। लषते। लेषे। रञ्ज रागे॥ रजति। ररञ्जिथ। ररङ्क्थ। रज्यात्। रङ्क्षीष्ट। अराङ्क्षीत्। अरङ्क्त॥ भ्रस्ज पाके॥ बभर्ज्थ। बभ्रष्ठ। बभ
ब्रष्ठ। दृशिर् प्रेक्षणे॥ ददर्शिथ। दद्रष्ठ। दृक्षीष्ट। अद्राक्षीत्। अदृक्षत॥ णीञ् प्रापणे॥ निनयिथ। निनेथ। अनैषीत्। अनेष्ट॥ डुपचष् पाके॥ पपाय
पाचीत। पपाचिथ। पेचिथ। पपक्थ। अपाक्षीत्। अपक्त॥ यज देवपूजासंगतिकरणदानेषु॥ इयजिथ। इयष्ठ। ईजे। यक्षीष्ट। अयाक्षीत्। अयष्ट॥
टुवप बीजसन्ताने॥ उवपिथ। उवप्थ। ऊपे। उप्यात्। वप्सीष्ट। अवाप्सीत्। अवप्त॥ वह प्रापणे॥ उवहिथ। उवोढ। ऊहे। उह्यात्।

आरसामूहरणे
बीजसन्ताने क्षेत्रे विकरणे गर्भाधाने च।
अवाक्षीत्। असाक्षीत्। परांदेशा न्लरा दृशा न्लरा नयतेः। असाक्षीत्
नयति नयते निनाय निन्ये निनेथ नीयात् नेषीष्ट नेता नेष्यति अस्पासिष्ठ ५
ति ३

अगूहिष्ट
अत्रिष्यात नष्ट
बीष्ट नप
भनेमरिष्य
ति दृ ६
अभाक्षीत्
अमाक्त र

मरन्ति मरत
वभावथ
अगृहीत
अघुक्षत
भरं सोपाया
याद
य

वपस्तासाचभास्यपिनित्यमिट्४ पसमनिंद्रोउपालंभंत्रस्थान्यादिमाषयार्थेट॥

निशामने चानुपतानेश्रवणेच॥ विवतिर

संबंधःसमवायःसम्यग्ववेदो ७ आक्रोशःविरुद्धानुध्याने ८

मि०व० वक्षीष्ट।वोढा।अवाक्षीत्।अवोढाम्।अवोढ।वस्त्राने।वेञ्।तंतुसंताने।वेञोवादेर्न संप्रसारणम्॥ववौ।ववे।वेञ्। राम

५६ वयणादेवा।उवाय।ग्रहादिकितिव।ग्रहिज्यावयिव्यधिवष्टिवृश्चतिपृच्छतिभ्रज्जतीनां संप्रसारणं किति ङिति च॥ ५६

वयोयस्यनेतवे।उयतुः।उयुः।उवयिथ।उये।वयोयस्यकिति लिटिवेवा।उवतुः।उये।उयात्।वासीष्ट।अवासीत्।

अवास्त।व्येञ्।संवरणे।व्येञोलिटिनात्व॥विव्याय।विव्यु।पिथ।विव्ये।वीयात्।व्यासीष्ट।अव्यासीत्।अव्यास्त।हृञ्

जुहुयतुः जु पु उ च यु पु स्पर्द्धायांशब्देच।ह्वः।रुसस्यहुयते संप्रसारणं॥जुहाव।जुहुयिथ।जुहाय।हूयात्।ह्वासीष्ट॥लिपिसिचिह्वश्चयतौ जुहोत नांजुहु

संखोढ्६ वात्रातिॐ।अह्वासीत।अह्वत।अह्वास्त।डुपचष्पाके।पेचिथ।पपाच।पपक्थ।पेचे।पेचाते।अपाक्षीत्।अपक्त।षच प वषीय

म१ सैवाये।सेचे।असाक्षीत्।असेचीत्।शप्।आक्रोशे।शेपे।शप्ता।अशाप्सीत्।अशप्त।हिक्ष।अव्यक्ते शब्दे वा।जिहिक्के।अ

हिक्कीत्।चुगतौयाचनेच।आनंचे।आञ्चीत्।रेट् परिभाषणेच॥रिरेट।अरेटीत्।चत चदे याचने।चेते।अचतीत्। र

चेरे।अचदीत्॥प्रोथ पर्याप्तौ।पुप्रोथ।अप्रोथीत्।मिदृ मेदृ मेधाहिंसयोः॥मिमिदे।मिमेदे।अमेदीत्।मेथृ संगमेच॥

कुत्सानिदा मिमेथे॥णिदृ णेदृ कुत्सासंनिकर्षयोः॥निनिदे निनेदे।अणेदीत्।शृधु मृधु उन्दने।शश्रधे।अशर्धीत्।मर्धे।अमर्धीत्।उदा बुधिर्

सन्निकर्षः बुधिर बोधने।अबोधीत्।अबुधत्।अबोधिष्ट॥उबुन्दिर् निशामने।बुबुन्द।अबुन्दीत्।वेणृ गतिज्ञानचिंतानिशामनवादित्र प्रस्वेद

संनिधाने॥२ संवरणमाच्छादने ४ अबोधि हेतुत्वादेर्वादि संबंधात् रूपान्तरार्थं निःपाकः सेचनम् संबंके चादुर्लोविषयेः २ ग्रहणेषु ३ २

पर्याप्तिःपरिपूर्णतासामर्थ्यंच ३ मेधाविधारणावुद्धिः ३ ज्ञानं प्रसिद्धं एवं निश्चितं स्मरणं चिन्ता

अवबोध

वमाघमावान्नित्स।भेट्ट धसाद्द शास्यतादाव भावात्यपोनित्यमिट्ट।।१० विमेशाश्रोमसीत

ग्रु अध्याय २

गतिरत्रद्वयस्ययनः३ ये २ आदानं गृहशां सवर्णी वर्त्तुलीकरणो ४

निशामनं ध्रुवणो वाद्धतो।

मेने। वादि अग्रहणोषु।।विवेसो।।अवेशीत।।नेन्तो [illegible]य।।वेनति। वीवृ आदनसंवरणायो।।वीवि। अवीवीत।।

एजानिशामनयो।।ववाये। अवायीत।।[illegible]गती वेवीं अव्ययीत।।दाम्र दाने। ददाश।।[illegible] स्त गतौ मेष भये।।

[illegible]।।विमेष। अमेषीत।।असीतिदीप्तोदाने।।स आस आसतुः।। आसे आसीत।।अयं षान्तोपि।।वषम स्तंश।।वे

षो अवषीत।। अचाषीत।।छष हिंसायां।।चछाष। अछाषीत। अछाषीत।।भ्रष आदान संवरणायो।।[illegible]।।[illegible]

दनो।।वम्लसे। अम्लसीत।।[illegible]दाने। ददाश।।[illegible]माने। ममाहिथ। ममाहे। माहिता। अमाहीत।।[illegible]।।इत्युभय पद प्रक्रिया।।

तनुजुगुप्सायां कृपायां च।।अतेरीयङ् स्वार्थे नपितुर्वा।।अतीयते। अतीयेत। अतीयतां। आतीयत।।अतीयांचक्रे। आनर्ती

अतीयिष्यते। अर्तिष्यति। आर्तीयिष्यत। आर्तिष्यत।।आर्ती त।।आतीयिष्टदति

नीयात।।अतीयिषीष्ट। अर्तिता।।अतीयिता।।अतीयिष्यते।अर्तिष्यति।।आर्तीयिष्यत।।आर्तिष्यत।।आतीत।।

अत्ति। अत्तः। अदन्ति। अद्यात। अत्तु। हसाद्धिर्हेः।।हसाद्धकाराद्व परस्य हेर्धिः। अद्धि। अत्तात।।

अद भक्षणे।।अदायेत्तुक्।।अपा।

अदादिस्य इट्ट।।आदत आद।।सिसयोर्वालिटितु वा।।जघास। जक्षः स्वरे।।रवसे चपा। ज्ञःसानां। इसोदेः।।

जक्षतुः। जघसिथ। आद। आदतु। अत्यत्तौ तिथ पो नित्यमिट्ट।।आदिथ। लदिति वा कु।। अघसत।।घामद

सो।।प्सातिप्सायात। प्सातु। आदन्नदुषोनउस्वा।। अप्सुः। अप्सान्। पप्सो। पप्साथ। पप्सिथ। प्सायात। प्से

यात। [illegible]रमिममातोसवर्णेपि।। अप्सासीत। अप्सासिषां अप्सासिषुः।।मा माने।।माति। अमुः। अमान।।

मानेचतुर्विधपरिमाने।।उद्मानं किलानमानं परिमानन्तुसर्वतःआयामसंख्या

स्त ४

गं ॥ मनस्स्रवनं स्रवनं पैशुन्यं ॥ १

रपवा

सिव. ५७ मेथाते ॥ माते ॥ अमासीत् ॥ वा प्रापणे ॥ याति ॥ ययौ ॥ अयासीत् ॥ वा गतिगंधनयोः ॥ वाति ॥ ववौ ॥ वा
तो ॥ अवासीत् ॥ रा दाने ॥ राति ॥ ला दानग्रहणयोः ॥ लाति ॥ ललौ ॥ आप्रा के ॥ प्राति ॥ शश्रौ ॥ दा लवने ॥ दाति ॥ ददौ ॥ रा
दाता ॥ अदासीत् ॥ ख्या प्रकथने ॥ ख्याति ॥ चख्यौ ॥ अख्यति चक्षि ख्याति ॥ ख्यौ ॥ लुङि ॥ अख्यत् ॥ ५७
द्रा कुत्सायां गतौ च ॥ द्राति ॥ अद्रासीत् ॥ प्सा भक्षणे ॥ प्साति ॥ अप्सासीत् ॥ भा दीप्तौ ॥ भाति ॥ बभौ ॥ अभासीत् ॥ ला
उन हाढुति चेतिसं प्रेक्षा रसामू ॥ पू ॥ ति ॥ वश कान्तौ ॥ वष्टि ॥ उष्टः ॥ उशन्ति ॥ वक्षि ॥ उष्ठः ॥ उष्ठ ॥ वश्मि ॥ उश्वः ॥ उश्मः ॥ उश्मात् ॥ वष्टु ॥ उष्टात् ॥ उष्टां ॥ उशन्तु ॥
ब त्वेउ तं च ऊ सा द्धि ह ष्ठ त्वं वा ॥ उड्ढि ॥ उष्टात् ॥ उष्टं ॥ उष्ट ॥ वशानि ॥ दिस्या हि सात् ॥ हसान्तो ॥ त्परये ॥ द्वि
त्वि पो ह्रोप ॥ अवट ॥ अवड ॥ अडागमो ॥ औष्टां ॥ औशन् ॥ अवट ॥ अवड ॥ औष्ट ॥ औष्ट ॥ अवशं ॥ औ
अवासीत् ॥ अव वसीत् श्व ॥ औश्म ॥ उवाशौ ॥ हन हिंसागत्योः ॥ हन्ति ॥ लोपस्स्वनुदात्तेनो ॥ अनुदात्तानां तनादीनां अमीत
नो वनेतस्य समस्य ॥ रापोरुस्ये क्ङिति हकारेचा ॥ यमिरमिनमिगमिहनिमन्यतयो नुदात्तोपदेशाः ॥
तनुक्षणुक्षिणुऋणुतृणुघृणुवनुमनुतनोत्यादयः ॥ हतः ॥ घ्नंति ॥ जहि ॥ घिशाधि ॥ हन्तोर्जहि
षणु ॥ घ्न त
उश तु उवाशिथ उश्पात वसिता वसिष्यति अवक्षिष्यत ॥

स्तेरेभिशास्तेंशाखिर्निपात्यते हिविषये॥ जहि। हनानि। अहन। जघान। पर्वोह्णन्तेर्हस्य घ॥ जघ्
निया। जघन्या। हनो लुङि लिङि वर्वा। लुङ्यातिय॥ वध्यात हन्ता। हन्ह्नतः स्यप। हनिष्यति। जनिव
ध्योर्न्तवृद्धिः। अवधीत। युमिश्रणामिश्रणयोः॥ औरो। उकारस्यादिरुत्कृस्य औकारो वा दो पि
तिस्मिन॥ यौति। युयात। यौतु। अयौत। युयाव। नु गति वृद्धि रहेंसासु॥ नु रुणु स्तु स्न्योश्च हसादौ नेन व
नु स्याम्मिद्धा। नौति। नवीति। नुयात। नुवीयात। नौतु। नवीतु। अनौत। अनवीत। नुनाव। नुता। नविता। नोष्य
स्याद्दे। रौति। रवीति। सातुतो। नौति। नवीति। [illegible]। तु रुशब्दे। स्तौति। चु स्तावी स्तु
तिजेन। स्तौति। तुस्त्रा विद्य। पु प्रसवैश्वर्ये। स्तौति। धु अभिगमने। द्यौति। षु प्रसवैश्वर्ये षोः सोति
कु शब्दे। कौति। वी ई गति व्याप्ति प्रजनकान्त्यसनखादनेषु। वेति। वीतः। वियन्ति। रैति। इतः। इ
यन्ति। इण गतौ॥ एति। इतः। इयन्ति। किङि ते स्वरयः॥ यंति। इयात। एतु। ऐत। ऐः। इयाय। युणः। कि ति गादे

नु धातोः॥
नुतः। नुवीतः
नुवन्ति। नौषि
नवीषि। नुथ
नुवीथः। नुथ
नुवीथ। नौमि
नवीमि। नुवः
नुवीवः। नुमः
नुवीमः ५

स्मार्जेस्तु
रुतुः
द्विरुक्तौ भ्यो
अयोषीत
नवानि
अस्तावीत

अर्थात्वकार १ अरावीत प्रजननंगर्भग्रहणं। असनंक्षेपनं२ अभिनुज्ञाने
प्रक्षयणंखादः प्राणिनामुत्पत्तिरूपगर्भाधानाज्जननंप्रसवः

न कार्यस्संगछंत:२

सि० च ॥५८ ३२ नो४ रा म ॥५८

इर्वेस्यदीर्घः॥ ईयतुः॥ ईयुः॥ इययिथ॥ इयेथ॥ दरदेः पा इत्यतः॥ सिलोपे॥ अगात्॥ अगातां॥ इक स्मरणे॥ इडि
कोप्युपसर्गतो न व्यभिचरतः॥ अध्येति॥ अध्यगात्॥ एवं इकः॥ विद् ज्ञाने॥ वेत्ति॥ वित्तः॥ विदो नवानां लटो
वा॥ विदः परेषां तिबादीनां नवानां णलादयो वा स्युः॥ वेद॥ विदतुः॥ विदुः॥ वेत्थ॥ वेत्
दी॥ नवादिर्वा॥ विदः परेषां तिबादीनां नवानां णलादि वा॥ एवं वेत्थ॥ वेद॥ विद्व॥ विद्म॥ वेत्तु
विद्धि॥ वित्ते॥ विद्यां॥ विदामकुर्वन्नाम भावः॥ करोत्यनुप्रयोगश्च वा॥ तदेव रूप॥ न्दप॥ विदांकरोतु॥ इत्यदः॥
वोतउत॥ इति॥ विदांकुरुतात्॥ विदांकुरुतां॥ विदांकुर्वन्तु॥ ओर्विहि॥ विदांकुरु॥ विदांके
रवाणि॥ दिश्याहे सात्॥ अवेत्॥ दास॥ पदान्ते दस्य सो वा तिपि॥ अवेः॥ अवेत्॥ अवेदं॥ आमि वि
दन्त्वेगुणः॥ विदांचकार॥ अस भुवि॥ अस्ति॥ नमसोस्य॥ प्रत्ययस्य नमो स्लोपे आकारस्य लो
पः॥ इति॥ स्तः॥ सन्ति॥ सिसः॥ अस्तेः स्य लोपो सिपि॥ असि॥ स्थः॥ स्थ॥ अद्धो धि॥ एधि॥ त्वं च थि
एधि॥ असानि॥ अस्तेरीट्॥ अस्तेः परयोः दिस्योरीट्॥ आसीत्॥ अस्तेरस्यापि स्य॥ वस्व वा

सर
विद्यमानाद् अस्तेस्दादेश्च परयोः दिस्योरीट्१

विवेद वि
धात वेदित
अवेदीत ३

र्धां तोऊ

ममार्जिथ । ममर्जथ २ मृष्टः । मार्जन्ति । मृजन्ति । मार्ष्टि । मृड्ढे । मार्ज्मि । १

मृजूष् शुद्धौ ॥ मृजेर्वृद्धिः पिति क्ङिति तिस्त्वेव ॥ मार्ष्टि । मार्ष्टः । मृजन्ति । मार्जन्ति । अमार्ट् । अमार्जम् । ममार्ज । ममार्जतुः ममृजतुः
ममार्जिथ । ममार्ष्ठ । मार्जिता । मार्ष्टा ॥ वच परिभाषणे ॥ वक्ति । वक्तः ॥ न हि वचिरन्तिपरः प्र
युज्यते । वक्षि । वक्थः । वच्मि । वच्मः । वच्यात् । वक्तु । वग्धि । अवक् । अवक । उवाच । ऊचतुः । ऊ
चुः । उच्यात् । वक्ता । वक्ष्यति । ङे । वच उम् । अस्यति वक्ति ख्यातीति ङः ॥ अवोचत् ॥ रुदिर् अश्रु
विमोचने । रुदादेश्चतुर्णां हृसादेः ॥ रुदादेः परे षांतिवादिचतुर्णां मध्ये हकारवसादेः प्रत्य
यस्येट् ॥ रोदिति । रुदितः ॥ रुदादेर्द्विस्पारोऽट्टो ॥ अरोदीत् । अरोदत् ॥ अरोदीः । अरोदः ॥ रुरो
द । ञिष्वप् शये ॥ स्वपिति ॥ श्वस प्राणने ॥ श्वसिति । अनितेः । स्वरान्तस्य सति न वृद्धिः ॥ अन प्राण
ने । अनिति । प्रादेरुपसर्गादनितेर्नस्य णत्वं । प्राणिति ॥ जक्ष भक्ष हसनयोः ॥ जक्षिति ॥ जक्षादेरन्तो
दन्त उसः । जक्ष जागृ दरिद्रा शास् चकासृ भ्यः परस्यान्तोऽत् अन उस भवन्तु सिगुणः ॥ जक्षति ।

सि॰ व॰ जक्षि॰ता। जक्षिहि। अजक्षीत्॥ अजक्षत। अजक्षिता। अजक्षुः॥ जजक्ष। जक्षिता। जक्षीत्॥ रोदिति॥ स्वपि रा॰
५८॥ तिश्चैव स्वसिति प्राणिति स्तथा। जक्षितिश्चैव विज्ञेयो रुदादिः पंचको गणः॥ इति रुदादयः॥ जागर्ति ५८
जागृ निद्राक्षये। जागर्त्ति। जागृतः। जाग्रति। जागृयात्। जागर्त्तु। जागृतात्। जाग्रतु। जागृहि। अजागः॥ अ
३४ जागृताम्। जागरुः। जजागार। जागर्त्ति विचिण्णल्ङित्सु गुणः॥ जजागरतुः॥ जागरांचकार॥
जागर्यात्। जागरिता। ह्म्यन्तसेराति न वृद्धिः। अजागरीत्॥ दरिद्रा दुर्गतौ। दरिद्रातेरी वा
लोपश्च क्ङिति॥ दरिद्रातेराल्लोपो ङिति स्वरे रकारश्च ङिति हसे॥ दरिद्रितः। दरिद्रति।
दरिद्रियात्। दरिद्रातु। अदरिद्रात्। अदरिद्रिताम्। अदरिद्रुः। दरिद्रातेरनद्यां लोपः सेवा
साद्दृशा निट्सयुट्सुन॥ ददरिद्रौ। ददरिद्रतुः। ददरिद्रुः। दरिद्रांचकार। दरिद्रिता। दरि
द्रिता। दरिद्रिष्यति। अदरिद्रिष्यत्। अदरिद्रीत्॥ अदरिद्रिष्टाम्। अदरिद्रासीत्। अदरिद्रासिष्टाम्॥

शास्मि। शास्व स्वः २ अशा स्म शास्व अशा स्म ३

शासु अनुशिष्टौ। शास्ति। शासे रिः॥ शासेरतो हसे क्ङिति ङे च रुद्रवति। घसादेः षः॥ शिष्टः। शासति। सोस्ति॥
शिष्ठः। शिष्ठ॥ शिष्यात्। शास्तु। शिष्टां शासतु। शाधि॥ हेर्धिः स्यात् सिपि वा॥ अशात्। अशिष्टां अशासुः। अशाः॥
अशात्। शशास। शशासतुः। शिष्यात्॥ शासिता। शासिष्यति। अशिषत्। चकासृ दीप्तौ। चकास्ति। च
कास्तः। चकासति। चकास्यात्। चकास्तु। चकास्तां। चकासतु। ङसाद्धिर्हेः॥ वेसो लोपः॥ चकाधि। अचकात्॥
जक्षादयः तोऽनुदुस्॥ अचकासुः॥ अचकाः॥ अचकात्। चकासां चकार। चकास्यात्। अचकासीत्॥ इति परस्मै॥
चक्षिङ् व्यक्तायां वाचि। दर्शनेप्ययं॥ स्वरितेत्॥ चष्टे चक्षाते। चक्षते। चक्षे। चड्ढ्वे। चक्ष्वहे। चक्षीत। चष्टां अचष्ट।
चक्षिङः नपि ख्याञ् क्शौ आदेशौ वा॥ चख्यौ। चख्ये। चक्शौ। चक्शे। चचक्षे। ख्यायात्। ख्येयात्। क्शायात्।
क्शेयात्॥ अख्यत्। अख्यात्। अक्शासीत्। अक्शास्त॥ ईर गतौ कंपने च॥ ईर्ते। ईराते। ईरते। ईर्ता। ईर्तो। एरा
ईरां चक्रे। आङः शासु इच्छायां॥ आशास्ते॥ आशासीत॥ आशास्ते। आशास्तां॥ आशशासे। शासनयोः। कसि गति
कस्ते। अयमन्तादिरित्येके। कस्ते। तालव्यान्तोप्यनिदित्। कष्टे। निसि चुंबने। निंस्ते॥ णिजि शुद्धौ॥ चोः
कुः॥ स्कसेश्चपञ्चपाष्णसां वा॥ निंक्ते। निजाते॥ शिजि अव्यक्ते शब्दे। शिंक्ते। पिजि वर्णे संपर्चने च। पिंक्ते। ईडि स्त

शंते कशंते कस्ते कशोख्य क ह्व कशे कश संपर्चनं संयोग॥
चेत्यकशमेदे २

मार्जने॥ पृंक्ते॥ पृची सम्पर्चने॥ पृक्ते॥ ईड स्तुतौ॥ ईट्टे॥ ईडिशिभ्यां सध्वेयोरिट्॥ ईडिषे॥ ईड्ढ्वे॥ लङो ध्वस्य नेति राम
सि॰व॰ ॥दि०॥ ड्॥ ऐडुध्वं॥ ईडड्ड्यस्यके॥ ईश ऐश्वर्ये॥ ईष्टे॥ ईशिषे॥ ईशाध्वे॥ आस उपवेशने॥ आस्ते॥ ध्वे सलोप॥ आध्वं॥ ॥दि०॥
कासां चाम॥ कासांचक्रे॥ वस आच्छादने॥ वस्ते॥ षूङ् प्राणिगर्भविमोचने॥ स्वो न गुराम्य तुषु॥ सूते॥ सुषुवे
सुषुवे॥ स्वरतिसूति॥ वेट्॥ सविषीष्ट॥ सोषीष्ट॥ शीङ् स्वप्ने॥ शीङो गुरा स्य तुषु॥ शेते॥ शयाते॥ शीङो
रुट्॥ शीङः परस्यान्तो रुट्॥ शेरते॥ शिश्ये॥ इङ् अध्ययने॥ अधिपूर्वः॥ अधीते॥ अधीतो ते॥ इय॥ अधीयते॥
इङो गाङ् लिटि॥ अधिजगे॥ इङो वा गाङ् लुङ्लृङोः॥ ङित्वं च॥ अध्यगीष्यत॥ अध्यैष्यत॥ अध्यगीष्ट॥ अध्यैष्ट॥
दि॰५ इन्यात॥ द्विष अप्रीतौ॥ द्वेष्टि॥ द्विष्टः॥ द्विष्यात्॥ द्विषीत॥ द्वेष्टु॥ द्विड्ढि॥ द्वेषाणि॥ द्विष्व॥ द्विष्म॥ अद्वेट्॥ अद्विष्टां॥
आदन्तो द्विषन स्या॥ अद्विषुः॥ अद्विषन्॥ अद्वेट्॥ अद्विष्ट॥ दिद्वेष॥ दिद्विषतुः॥ दिद्विषिथ॥ दिद्विषे॥
दिद्विषिषे॥ दिद्विषिध्वे॥ द्विष्यात॥ द्विक्षीष्ट॥ अद्विक्षत॥ अद्विक्षत॥ दुह प्रपूरणे॥ दोग्धि॥ दुग्धः॥ दुहन्ति॥
धोक्षि॥ दुग्धे॥ दुहाते॥ धुक्षे॥ दुह्यात॥ दुहीत॥ दोग्धु॥ दुग्धि॥ दोहानि॥ दुग्धां॥ धुक्ष्व॥ दोहै॥ अधोक्॥ अदुहन्॥
अदोहं॥ अदुग्ध॥ दुदोह॥ दुदुहे॥ दुहदिहलिहगुहू भ्यः सको लुग्वा वकार तवगीयोरिति॥ अदुग्ध॥ अधुक्षत॥

रिहउपध्वये॥ देग्धि॥ अदिग्धि॥ अधिक्षत॥ लिह आस्वादने॥ लेढि॥ लीढः॥ अलेट्॥ अलीढ॥ ष्टुञ् स्तुतौ॥ स्तौ
ति॥ तुष्टाव॥ स्तुम्यो वा॥ स्तवीति॥ ष्टुसुव [illegible] आपे सर्गे॥ असावीत्॥ [illegible]॥ ब्रूञ् व्यक्तायां वाचि॥ ब्रवादवे
पिति विभ॥ ब्रुव ईप्रत्ययः पिति विभ अवादेः॥ ब्रवीति ब्रूतः॥ ब्रुव आह पंचानां॥ ब्रुवः परेषां तिवादि पंच
नां णलादयः पंचादेशा स्युः ब्रुव आहश्च॥ आह॥ आहतुः॥ आहुः॥ तथ॥ आहो हस्थः [illegible] थ [illegible]॥ आत्थ॥
आहथुः॥ ब्रूते॥ ब्रूयात्॥ ब्रुवोऽनपि वच॥ उवाच॥ ऊचतुः॥ अस्यति वक्ति ख्याति भ्योऽङ्॥ लुङि॥ अङ्॥ वचोऽम॥
अवोचत्॥ उर्णुञ् आच्छादने॥ उर्णोतेर्वा वृद्धिः हें सार्वधातुके पिति च तुषु॥ उर्णौति॥ उर्णोति॥ उर्णोः उर्णोर्दिस्योः तेप
र्वृद्धेरपवादः॥ और्णोत्॥ और्णोः॥ उर्णोति॥ स्वरादेः परः॥ स्वरादेर्द्वितीयोऽवयवो द्विरुक्तः स्वरे
द्विर्भवति॥ स्वरात्परः संयोगादयो न दरा द्विः नुशब्दस्य द्वित्वं॥ उर्णुनाव उर्णुनुवतुः॥ उर्णोरिडादिप्रत्यये नइ
तेर यो वा ङित्॥ उर्णुनुविथ॥ उर्णुनविथ॥ उर्णोर्वा हेर्द्विः सोपपदस्य गुणः॥ और्णवीत्॥ और्णो विष्टां॥
और्णवीत्॥ और्णुवीत्॥ और्णुविष्टां॥ और्णाविष्टां॥ और्णविष्टां॥ और्णविषातां॥ और्णविषत्॥ ॥ इत्यदादयः॥ ॥

वश्च पुश्च अनयोः समाहारः प्वौ द्वन्द्वे आदिपदलोपः। उरा हृ हुङ्परत्वादिमे वाधते

सि.च. हु दानादनयोः॥ ह्वादेर्द्विः श्लौ॥ हु इत्यादेरुत्तरस्यापो लुक् स्यात्तौ द्विश्च। जुहोति। जुहुतः। हुः॥ हुरुश्चात्। राम

॥ह्री॥ रस्यो लोऽन्तः॥ जुह्वति। जुहोतु। जुहूतु॥ होर्हेर्धिः॥ जुहुधि। जुहवानि। अजुहोत्। अनउस्। हुरुश्चादन्तउस्॥ ह्री॥

मा२ अजुहवुः। जुहाव। भिह्रीभृहुवां श्लौ वा आम् स तु अक्वत्॥ जुहवांचकार। हूयात्। होता॥ ञिभी भये। बिभेति। ङिति ह्र

स्वभीहाकारि दुः॥ बिभितः। बिभीतः। बिभ्यति। आविभयुः। बिभयांचकार। बिभाय। ह्री लज्जायां॥ जिह्रेति।

अजिह्रयुः। जिह्रयांचकार। जिह्राय। पृ पालनपूरणयोः॥ ऋप्रोरिः पूर्वस्य। ऋप्रोः पूर्वस्य इत् श्लुकि॥ पि

पर्त्ति। प्वोरुर्॥ पवर्गोत्तरवकारात् ऋस्य तउर॥ पिपूर्तः॥ पिपुरति। पिपर्षि। पिपूर्यात्। पिपर्तु। अपिपः। अपि

पः। पपार। ऋत् संयोगात् स्याद् दिर् किति। पपरतुः। पपरुः। पपरिथ। पूर्यात्। रट्टो ग्रहामितिर्द्वौ। परीता। प

रीता। अपारीत्। पृ पालनपूरणयोः॥ पिपर्त्ति। पिपृतः। पिप्रति॥ पिपृयात्॥ पिपर्तु। पिपृतु। अपिपः॥

ऋदन्तस्य पोनेट्। पपर्थ। पप्रियाद्। आतो रिङ्॥ प्रियात्। ओहाक् त्यागे॥ जहाति। द्वित्वे। हुरुहस्य श्लौ

नोरातो जापो ङिति स्वरे ईकारस्य ङिति हसि॥ ङिति हसि भीहाकारि दुः॥ जहीतः। जहितः। जहति॥ हा

माप दुः

कोयादादयालोपः॥ जहातेः॥ ई वा हौ॥ जहातेर्हौ परे ईकारो वा॥ जहिहि। जहीहि। जहाहि॥ अजहा॥ दादेरा हेयात्॥
अगतो॥ अरोप्रौरे॥ असवर्णे स्वरे इय्॥ इयर्ति। इयृतः। इयर्तु। एयः। आरत्। आरयीत्। अत्रौ। सर्तौ। तिउः। आरत॥
आर्षीत्॥ इति पं॥ ओहाङ् गतौ॥ भृञो लुकि॥ उभं ह्रो ड्डो ङः पूर्वस्यात इत् लुकि॥ जिहीते। अहास्त॥ माङ्माने
मिमीते। ममे। अमास्त॥ इत्यात्म॥ डुभृञ् धारणपोषणयोः॥ बिभर्ति। बिभृतः। अबिभः॥ ह्रिकुल्कोदकोस्त। अबि
भरुः॥ भी ह्री भृ हुवां श्लौ सलु गद्वत्॥ विभ पूर्वकारा। बभार। अभरत्। स्यपो नेट्। बभर्थ। बभृव। अभृत। अरिङ्ः भ्रियात्
हन्तः॥ भरिष्यति। अभार्षीत्॥ लोपो ऽक्वां क्सो भ्रमत॥ डुदाञ् दाने॥ ददाति। ददः॥ ह्रिकुल्कोनोदाधामानो
पो डि ति॥ दत्तः॥ दाहा॥ अपिहो वामेत्वे पूर्वस्य च लोपः हो॥ देहि। अददुः। ददियात्। ददायात्। दामास्यात्। अदात्। अदित
त्वे॥ लोपाकस्वा उक्सो॥ अदित॥ डुधाञ् धारणपोषणयोः॥ दधाति॥ पूर्वस्य डि ति अस्तवा॥ धात्रः पूर्वे
स्य दकारस्य धो डि ति क्स्व॥ धत्तः। धेहि। धातास्ता। दधौ। धाता। अपि। दधे। दादेः पा। अधात्। अधित॥ णि
जिर शौचपोषणयोः॥ णिजां गुणः॥ णिज विजविषां पूर्वस्य गुणो लुकि॥ धातुः॥ स्वरे च पाकसाना॥ ने
नेक्ति। नेनिक्तः। ~~[illegible]~~। नेनिजति। नेनिग्धि। डुः स्वरे पि नोपधाया गुणः॥ ह्रिकुल्कस्यर्वा नोरहिपरि

डु॰२ दि॰ ४

स्वरे परे तु पक्षाया गुरणोन ॥ नेनिजांमि । नेनिजे । अनेनेक् । अनेनिक्ता ॥ निनेजा । निनिजिषे । निसीष्ट । ने
क्तानेक्ष्यति । अनेक्ष्यत । इरितो वा ॥ अनिजन् । अनैक्षीत् । अनैक्ता । अनिक्त । विजिर् पृथग्भावे ॥ वेवेक्ति
वेविक्त । वेविज्यात् । वेविजीत् । वेवेक्तु । वेविग्धि । अवेवेक् । विवेज । विविजे । विज्यात् । विक्षीष्ट । वेक्ता ॥ अ
विजत् । अवैक्षीत् ॥ अविक्त ॥ विष्लृ व्याप्तौ ॥ वेवेष्टि ॥ विवेष । विविषे । विक्षीष्ट । वेष्टा । इत्यादि । अविषत् ॥ इति हुादयः ॥
दिवु क्रीडा विजिगीषा व्यवहार द्युति स्तुति मोद मद स्वप्न कान्ति गतिषु ॥ दिवादयः ॥ चतुर्थ्यो पवादः ॥ श्योर्वि
हसे । दीव्यति । दीव्येत् । दीव्यात् । दीव्यतु । अदीव्यत् । दिदेव । दीव्यात् । देविता । देविष्यति । अदेविष्यत् । अदेवीत् ॥
षिवु तंतुसंताने ॥ सीव्यति । सिषेव । दरट व्यवायेवा ॥ न्यषेवीत् । न्यसेवीत् ॥ स्रिवु गतिशोषणयोः ॥ स्रीव्यति ॥
ष्ठिवु निरसने । ष्ठीव्यति । टिष्ठेव पूर्वस्य ठस्य थो वा ॥ तिष्ठेव । टिष्ठेव ॥ ष्णुसु अदनादाने दर्शनेषु ॥ स्नुस्यति ।
सु ष्णोस ॥ ष्णसु निरसने । स्नस्यति । सस्नास ॥ क्नसु कौटिल्य दीप्त्योः ॥ क्नस्यति । चक्नास । व्युष दाहे ॥ पुषु पुष
दाहे ॥ पुष्यति । पुपोष । पुष्यति । पुपोष । पुष्यति । पुपोष ॥ नृती गात्र विक्षेपे ॥ नृत्यति । ननर्त । नृत्यात् ।
नर्तिता । नृत रट छ ऋदृद्धत सेः सादेर् नर्त्स्यति । नर्तिष्यति । अनर्तीत् ॥ त्रसी उद्वेगे ॥ भ्रास
भ्लास भ्रम मुक्रम क्लम त्रसि त्रुटि लषः ॥ वा ॥ श्यति । त्रसति । फणां राजे इति वेत्व पूर्वलोपो वा ॥ तत्रास त्रेसतुः । तत्रसतुः । तत्रसि

त्रे १

थ। त्रसिथ। त्रसिता। अत्रासीत्॥ कुथ पूतीभावे। कुथ्यति॥ चुकोथ। चुकोथिथ। पुथ हिंसायां॥ पुथ्यति। पु
पुपोथ। अपोथीत्। गुध परिवेष्टने॥ गुध्यति॥ जुगोध। अगोधीत्। क्षिप प्रेरणे। क्षिप्यति। चिक्षेप। क्षिप्यात्॥
क्षेप्ता॥ अक्षैप्सीत्॥ पुष्प विकसने॥ पुष्प्यति। पुपुष्प। तिम ष्टिम ष्टीम आर्द्रीभावे॥ तिम्यति। तितिम। तिते
मिथ॥ तिषेमिथ। अस्तेमीत्॥ व्रीड लज्जायां॥ व्रीड्यति। विव्रीड। अव्रीडीत्॥ इष गतौ। इष्यति। इयेष। ऐषीत्॥
षह षुह शक्तौ॥ सह्यति। ससाह। सेढा॥ सहिता। सोढा॥ सोढा। वान्तस्य हद्रि॥ असहीत्। सुह्यति। सहिता
सोढ्वशीय॥ असोहीत्॥ जॄ ष्॥ झॄ षू वयोहानौ॥ जीर्यति। जजार। फलभजत्रपश्च इति चेत्त्वपक्षे
जेपे वा॥ जेरतुः। जेरुः॥ ऋदुपधेभ्यो लिटः कित्त्वं गुणात्पूर्वविप्रतिषेधेन ॥ झरिता। झरीता॥ झरिता वा॥ अजरत्। अजारीत्।
अझारीत्॥ शो तनूकरणे॥ श्यति॥ यप्रत्यये धातोः शेतेर्लोपः॥ श्यति। शशौ। शायात्। शाता। शास्यति॥ शाच्छा २०५
तं ५ साद्योर्वेति सेजुकू॥ अशात्। अशासीत्॥ छो छेदने॥ छ्यति। अच्छात्। अच्छासीत्॥ षोऽन्तकर्मणि॥
स्यति। ससौ। ददेर। सेयात्। साता। असात्। असासीत्॥ दो अवखण्डने। द्यति। ददौ। देयात्। दाता। अदात्।
अदासीत्। घसंस्किट्। सासोऽकर्मकाद्यपि। राध्यति। रराधिथ। राद्धा। अरात्सीत्। व्यध ताडने। ग्रहिज्यावयि तिच॥

तप्तिस्त्वर्परागम

विध्यति। विव्याध। विविधतुः। विव्यधिथ। विव्यद्ध। विध्यात्। व्यद्धा। अव्यात्सीत्। अव्याद्धां। अव्यात्सुः॥ पुष पुष्टौ॥ रा.
सि.व. पुष्यति। पुपोष। पुपोषिथ। पुष्यात्। पोष्टा। पोक्ष्यति। अपोक्षत्॥ लित्पुषाद्यङ्॥ अपुषत्॥ शुष शोषणे॥ शु ॥६३॥
॥६३॥ ष्यति। शोष्टा। अशुषत्॥ तुष प्रीतौ। तुष्यति। तोष्टा। अतुषत्॥ दुष वैकृत्ये॥ दुष्यति। दोष्टा। अदुषत्॥ श्लिष आ
लिंगने। श्लिष्यति। श्लेष्टा॥ श्लिष इति लिङ्गेन सकर्मकोपवादः॥ अश्लिक्षत् कन्यां चैत्रः॥ अनालिङ्गने तु। स
मश्लिषज्जतु काष्ठं॥ ष्विदा गात्रप्रक्षरणे। स्विद्यति। स्वेत्ता। अस्विदत्॥ क्रुध क्रोधे। क्रुध्यति। चुक्रोध। क्रोद्धा॥
अक्रुधत्॥ क्षुध बुभुक्षायां॥ क्षुध्यति। चुक्षोध। क्षोद्धा॥ अक्षुधत्। शुध शौचे। शुध्यति। अशुधत्॥
षिधु संसिद्धौ॥ सिध्यति। असिधत्॥ रध हिंसायां॥ रध्यति॥ रधिजभोरचि॥ ररंध। ररंधिथ। ररद्ध। ररंधिव।
स्वरतीति वेट्। ... रधिता। रद्धा॥ रधिष्यति। रत्स्यति। अरधत्॥ णश अदर्शने॥ नश्यति।
नेशिथ। मस्जिनशोर्झलि। ननंष्ठ। नेशिव। नेश्व। नशिता। नंष्टा। अनशत्॥ तृप प्रीणने। तृप्यति।
ततर्पिथ। ततर्प्थ। तत्रप्थ। तर्पिता। तर्प्ता। त्रप्ता॥ स्पृशमृशकृषतृप
तृपो वा सिः॥ अतर्प्सीत्। अताप्सीत्॥ अत्राप्सीत्। अतृपत्॥ दृप हर्षमोहनयोः॥ दृप्यति। दर्प्ता। अदृपत्॥

दुह जिघांसायां द्रुह्यति। दुद्रोह॥ स्वरतीति वेट्। दुद्रोहिथ। दुद्रोग्ध। दुद्रोढ। द्रोहिता॥ द्रुहादीनां घत्वढ
त्वे। द्रोग्धा। द्रोढा॥ द्रोहिष्यति ध्रोक्ष्यति॥ अद्रुहत्॥ मुह वैचित्त्ये। मुह्यति॥ मोहिथ। मुमोग्ध। मुमोढ। मो
हिता मोग्धा॥ मोहिष्यति मोक्ष्यति। अमुहत्॥ ष्णुह उद्गिरणे। स्नुह्यति। सुष्णोहिथ सुष्णोग्ध। सुष्णोढ।
अस्नुहत्॥ ष्णिह प्रीतौ। स्निह्यति। सिष्णेहिथ। सिष्णेग्ध। सिष्णेढ। स्नेहिता। स्नेग्धा। स्नेढा अस्निहत्॥
शमु उपशमे। शमादीनां दीर्घः श्यनि॥ शाम्यति। शशाम शेमतुः। शमिता॥ अशमत्॥ तमु कांक्षायां॥ ताम्य
ति। [redacted] तमिता। अतमत्॥ दमु उपशमने॥ दाम्यति। दमिता। अदमत्॥ श्रमु तपसि खेदे च॥ श्रा
म्यति। श्रमिता। अश्रमत्॥ भ्रमु अनवस्थाने॥ भ्रासभ्लासेति श्यनो वा॥ भ्राम्यति भ्रमति। बभ्राम। फणां
राजृ इत्येत्वं पूर्वलोपो वा॥ भ्रेमतुः बभ्रमतुः॥ भ्रमिता अभ्रमत्॥ क्षमू सहने॥ क्षाम्यति चक्षाम॥
उदित इति वेट्॥ चक्षमिथ। चक्षंथ। चक्षमिव। चक्षण्व। क्षमिता क्षंता। अक्षमत्॥ क्लमु ग्लानौ॥ भ्रास
भ्लासेति यो वा॥ क्लाम्यति। क्लमति। क्लमिता॥ अक्लमत्॥ मदी हर्षे। माद्यति ममाद। मेदिथ। मदिता॥
अमदत्॥ इति शमादयोऽष्टौ॥ असु क्षेपणे॥ अस्यति। आस। अस्यात्। असिता॥ अस्यतेस्थुक्॥ आस्थत्॥

अस्तु

तुष्टः संतोषः

परिणामो विकारः मूले ३ उत्सर्गे दाने

क्रि॰व॰ यसु प्रयत्ने। अनुपसर्गो यसः संपूर्वो वा॥ यस्यति। यसति। संयस्यति संयसति॥ उपसर्गे तु॥ प्रयस्यति। अय याम
॥ दि ४॥ सत्॥ जसु मोक्षणे। जस्यति। अजसत्। तसु दसु उपक्षेपे॥ तस्यति। तेसिथ। अतसत्। दस्यति। अदसत्॥ वसु स्तम्भे ॥ दि ४॥
ने॥ वस्यति। अवसत्॥ विस प्रेरणे॥ विस्यति। अविसत्॥ कुस संश्लेषणे। कुस्यति। चुकोस। अकुसत्॥ बुस उत्स
र्गे॥ मुस खंडने॥ मुस्यति। अमुसत्॥ मसी समी परीणामे संगमे च॥ मस्यति मेसिथ। अमसत्। सम्यति। सेमिथ।
असमत्॥ लुठ विलोडने॥ लुठ्यति। अलुठत्॥ उच समवाये॥ उच्यति। उवोच ऊचतुः। ओचिता। औचत्॥
भृशु भ्रंशु अधःपतने॥ भृश्यति। बभर्श। बभर्शिथ। अभृशत्॥ भ्रश्यति। बभ्रंश। अभ्रशत्॥ वृश वरणे॥
वृश्यति। ववर्शिथ। अवृशत्॥ कृश तनूकरणे॥ कृश्यति। चकर्शिथ। अकृशत्॥ ञितृष पिपासायाम्॥
तृष्यति। ततर्ष। ततर्षिथ। अतृषत्॥ हृष तुष्टौ। हृष्यति। जहर्षिथ। अहृषत्॥ व्युष विभागे॥ व्युष्यति॥
अव्युषत्॥ रुष रिष हिंसायाम्॥ रुष्यति। [illegible] रोषिता रोष्टा। अरुषत्॥ रिष्यति। रेषिता। रेष्टा। अरिष
त्॥ डिप क्षेपे॥ डिप्यति। डेपिता। अडिपत्॥ कुप क्रोधे॥ कुप्यति। कोपिता। अकुपत्॥ गुप व्याकुलत्वे॥ गु
प्यति॥ गोपिता॥ युप रुप लुप विमोहने॥ युप्यति। योपिता॥ अयुपत्। रुप्यति। अरुपत्॥ लुप्यति। अलु
पत्॥ लुभ गार्द्ध्ये॥ लुभ्यति। लुभ सहेति वेट्॥ लोभिता। लोब्धा॥ अलुभत्॥ क्षुभ संचलने॥ क्षुभ्यति। अक्षु

गर्द्धा आकांक्षा॥

प्रसवोगर्भविमोचने॥४ आदितः जनिष्टानत्वं पीनः श्लिष्यति॥ ए

मत॥ क्ष्विदू आर्द्रीभावे। क्ष्विद्यति। क्ष्विदितो वा॥ विक्ष्विदित्य विक्ष्वेत्य। अक्ष्विदत। ञिमिदा स्नेहने। मिदेर्गुणो

वा। मेद्यति। अमिदत॥ ञिक्ष्विदा स्नेहनमोचनयोः॥ क्ष्विद्यति अक्ष्विदत॥ ऋधु वृद्धौ। ऋध्यति। आनर्द्ध।

अर्द्धत॥ गृधु अभिकांक्षायां॥ गृध्यति। जगर्द्ध। अगृधत॥ ॥इति पुषादयः॥ इति षम्॥ ॥षूङ् प्राणिप्र

सवे॥ सूयते॥ सुषुवे। स्वरति सूति सूयति वा ॥ सुषुविषे। सोता। सविता। असविष्ट। असोष्ट॥

दूङ् परितापे॥ दूयते। दुदुवे। दुदुविषे। दुदुविढ्वे॥ अदविष्ट॥ दीङ् क्षये॥ दीयते। दीङो युट् क्ङिति स्वरस्य॥ दिदी

ये। मीनातिमिनोति दीङां गुणवृद्धिविषये क्वापि चात्वं लीलीङोर्वा॥ दाता। अदास्त॥ डीङ् विहायसा गतौ॥

डीयते। डिड्ये। अडयिष्ट॥ धीङ् आधारे॥ धीयते। दिध्ये। दिध्यिढ्वे। अधेष्ट॥ मीङ् प्राणिवियोगे॥ मीयते। अमे

ष्ट॥ रीङ् श्रवणे॥ रीयते। रिरिये॥ लीङ् श्लेषणे॥ लीयते। लिल्ये। लेता॥ लीलीङोर्वा॥ लाता। अलास्त। अलेष्ट।

व्रीङ् वरणे॥ व्रीयते। विव्रिये। व्रेता। व्रेष्यते। अव्रेष्ट॥ स्वादय ओदितः॥ पीङ् पाने। पीयते अपेष्ट। माङ् माने॥

मीयते। आतोऽनपि इत्यालोपः॥ ममे। अमास्त॥ ईङ् गतौ। ईयते। अयांचक्रे। ऐष्ट। प्रीङ् प्रीतौ। प्रीयते। अप्रेष्ट।

चतुर्थ २ जनी प्रादुर्भावे। ज्ञाजनोर्जा॥ [redacted] जायते। मम स्वरे॥ जज्ञे। दीपजनीति वा सः॥ तनोलुक्। अजनि। अजनिष्ट।

दीपी दीप्तौ॥ दीप्यते॥ दिदीपे। दिदीपिषे। अदीपि। अदीपिष्ट॥ प्यैङ् आप्यायने॥ प्यायते। अप्यास्त। अप्यायिष्ट॥

तप ऐश्वर्ये।

समाधिः चित्तनिरोधः

तृपी गतित्वरणहिंसयोः॥ तृप्यते। तुतृपे। तप्यते। तप्ता। तप्से। वा पैश्वर्ये अतप्त। वावृतु वरणे॥ वावृत्यते। पद राम
सि॰च॰ गतौ॥ पद्यते। पेदे॥ पदेः [illegible] तानि। अपादि। अपत्साताम्। खिद दैन्ये॥ खि[illegible]द्यते। अखित्त॥ विद सत्तायां॥ ॥६५॥
॥६५॥ विद्यते। [illegible] तुग्रम्॥ वित्सीष्ट। अवित्त॥ बुध अवगमने। बुध्यते। अबोधि। अबुद्ध। युध संप्रहारे। युध्यते।
अयुद्ध। अनो रुध कामे॥ अनुरुध्यते। अनुरोद्धा॥ मन ज्ञाने। मन्यते। मेने। मन्ता। अमंस्त॥ युज समाधौ॥ यु
युज्यते। योक्ता॥ सृज विसर्गे। सृज्यते। सस्रजिषे॥ स्रक्षीष्ट। स्रष्टा। [illegible] लिश अल्पीभावे। लिश्यते। लि
स ६ लिक्षीष्ट। लेष्टा। [illegible]॥ [illegible]॥ मृष तितिक्षायां॥ मृष्यति। मृष्यते॥ ममर्ष। ममर्षिथ। ममृषे॥ मर्
षिषीष्ट॥ मर्षिता। मर्षिष्यति। अमर्षीत्। अमर्षिष्ट॥ ईशुचिर् क्लेदे॥ शुच्यति। शुच्यते॥ अशुचत्। अशोचीत्।
अशोचिष्ट॥ रंज रागे॥ रज्यति। रज्यते॥ ररंज। अराङ्क्षीत्॥ अरंक्त॥ शप आक्रोशे॥ शप्यति॥ शप्यते। अशाप्सीत्।
अशप्त॥ शक मर्षणे॥ शक्यति। शक्यते। [illegible]॥ अशकत्॥ अशक्त॥ सेट्कोयमित्येके। शकिता॥ णह
बंधने॥ नह्यति॥ नह्यते। ननाह। नेहिथ। ननद्ध॥ नेहे। नत्सीष्ट। नद्धा। नत्स्यति। अनात्सीत्। अन
नद्ध॥ ॥इति दिवादयः॥ षुञ् अभिषवे॥ स्वादिभ्यः श्नुः॥ कर्तरि [illegible]॥ न वृद्धिगुणौ॥ सुनोति॥ सुनुतः॥
ओर्वमोर्वा लोपः॥ सुन्वः॥ सुनुवः॥ सुनुयात्॥ सुनोतु॥ [illegible]॥ सुनु। सुनवै॥ [illegible]॥ सुषुवे॥
अभिषवः कोऽर्थः स्नानं पीडनं सुरासंधानं च॥ तत्र स्नानेतरकर्मकस्य॥२

साषीष्ट।सोता।स्तुसुयुसि नीट॥असावीत्॥असोष्ट॥षिञ्‌ बंधने।सिनोति।सिष्या।असैषीत।असेष्ट।शिञ्‌ निशा
ने।शिनोति।शेता।अशेष्ट॥डुमिञ्‌ प्रक्षेपने।मिनोति।मिनुते॥मीनोति मिनो तीन्त्वोत्वे॥आतो राव्ङ्‌॥ममौ।मम्यतु॥
ममिथ।ममाथ।मिम्ये।माता।अमासीत्॥अमास्त॥चिञ्‌ चयने॥चिनोति॥चिनोते:सन्नादौ किर्वा॥चिकाय।चि
क्ये।चिचाय।चिच्ये।चेता।अचैषीत्।अचेष्ट॥स्तृञ्‌ आछादने॥स्तृणोति।स्तृणुते।[redacted]॥ति त्र स्वा २४
स्तरतुः॥गुणो र्त्तीति गुणः॥स्तर्यात्॥ऋदन्ता त्सेयोगादेः।सिस्यारिडु छि।स्तरिषीष्ट।उरिन्‌ गुणः॥स्तृषीष्ट।अस्ता
र्षीत॥अस्तरिष्ट।ऊस्तातिसेलोपः।अस्तृत॥कृञ्‌ हिंसायां॥कृणोति।कृणुते॥चकार।चकर्थ।चक्रे।चकृवहे॥स्तो
रिडः।क्रियात।कृषीष्ट।कृषीढ्वं।अकार्षीत्।अकृत॥वृञ्‌ वरणे॥वृणोति।वृणुते।कृञ्‌ स्यपोढ्ट।ववृथ।व्रियात।
नो का ४ वृ डः।ऋञ्‌ ऋरदन्तो[redacted]॥वरिषीष्ट।वृषीष्ट।इटोग्रहां॥वरिता।वरीता।पत्र्सेमिती ठोनदी र्घुं४॥अवारीत्।
अवरिष्ट।अवरीष्ट।अवृत॥धुञ्‌ कंपने॥धुनोति।धुनुते।दुधाव।दुधुवे।धोष्यति।अधौषीत्॥दीर्घान्तोष्पयं॥
धूनोति।स्वरतीति वेट।दुधविथ।दुधोथ॥दुधुविव।अधावीत्।अधविष्ट।अधोष्ट॥ ।इत्युभयपदिन४॥
टु दु उपतापे॥दुनोति।दुदाव।दोता।अदौषीत्॥हि गतौ हेद्वौच॥हिनोति॥ दर्वोहिनोतेर्हस्य घोन त्वाडि॥

ग स्कंदन उ दने॥ ८ द्रि

सि॰च डित्वाय॥ आप्ऌ व्याप्तौ॥ आप्नोति। आप्नुतः। आप्नुवन्ति। आप। आपतुः। आपुः। आप्यात्। आप्ता। आप्स्यति। ल्रँचौ ड्रु॥ राम
॥६६॥ आपत्। आपतां॥ शक्ऌ शक्तौ। शक्नोति। शशाक। शेकतुः। शेकिथ। शशक्थ। शक्ता। शक्ष्यति। अशकत्॥ राध सा ॥६६॥
ध संसिद्धौ॥ राधो हिंसायामेत्व पूर्वलोपौ किति लिटि सेटि थलि च। रेधतुः। रेधुः। रेधिथ। राद्धा। अरात्सीत्। साध्नोति॥
ससाध। ससाधिथ। असात्सीत्॥ असाद्धां॥ ञिधृषा प्रागल्भ्ये॥ धृष्णोति। दधर्ष। धर्षिता। अधर्षीत्॥ दम्भु दम्भे॥
दभ्नोति। श्रन्थि ग्रन्थि दम्भि स्वञ्जीनां लिटि कित्वं वेत्यो॥ दंभेर्हिलेउत्व पूर्वलोपौ॥ ददंभ। देभतुः। ददंभतुः। देभिथ। ददंभिथ।
दम्यात्। दंभिता। अदंभीत्॥ तृप प्रीणने॥ तृप्नोति। ऋधु वृद्धौ॥ ऋध्नोति। आनर्ध। आनृधतुः॥ षिञ् हिंसायां॥ सि
नोति। सिषाय। सेता॥ इति पं। अश ऊ व्याप्तौ संघाते च॥ अश्नुते। नुगशाम्॥ आनशे। उदित्वाद्वा। अशिषीष्ट। अ
शीष्ट। अशिता। अष्ट। अशिष्यते। अक्ष्यते। आशिष्ट। आष्ट। आश्यातां॥ ष्टिघ आस्कंदने। स्तिघ्नुते। तिष्टिघे। ति
ष्टिघिषे। स्तेघिषीष्ट। स्तेघिता। अस्तेघिष्ट॥ ॥इति स्वादयः॥ ॥रुधिर् आवरणे। रुधादिभ्यः श्नम्॥ कर्त्तरि च तुषे॥
रुणद्धि। श्नसोरल्लोपः॥ रुन्धः। रुन्धन्ति। रुणत्सि। रुद्धः। रुणध्मि। रुन्धे। रुन्ध्यात्। रुणद्धु। रुंद्धि। रुद्धात्। अरुणत्॥
अरुन्धां। अरुन्धन्। दिस्योऽह स्वात्॥ दश्च॥ पदान्तो दस्य सो वा सिपि॥ अरुणः। अरुणत्। रुरोध। रुरुधतुः। रुरोधिथ॥

अत्यंतमलप्रहत्तिर्विरेचनं ४

रुरुधिषा। रुध्यात। सिस्यंनिरुरा।। रुत्सीतारो रुरो रोत्स्यति रोत्स्यते रुरितो वा ङः।। अरुधत।। अनि
रोत्सि वत।। अरोत्सीत अरुद्ध।। भिदिर विदारणे।। भिनत्ति भिंते। भिद्यात। भिन्दे।। भिनत्तु भिंतां।।
अभिनत। अभिन।। अभिनत। बिभेद। बिभिदे। भिद्यात। भित्सीष्ट। भेत्ता। भेत्स्यति।। अभिदत। अभैत्सी
त। अभित्त। छिदिर द्वैधीकरणे। चिच्छिद। विचिर विरेचने।। रिणक्ति। रिंक्ते। रिच्यात। रिंचीत। रिणक्तु। रिंक्तां।।
अरिणक। अरिणग। अरिंक्त। रिरेच रिरिचे। रिच्यात रिक्षीष्ट रेक्ता रेक्ष्यति। अरिचत। अरैक्षीत। अरिक्त।।
विचिर पृथग्भावे। विविङ्क्ते। अविचत। अवैक्षीत। अविक्त। क्षुदिर संपेषणे। क्षुणत्ति। क्षुंत्ते। क्षुद्यात। क्षुं
दीत। क्षुणत्तु। क्षुंत्तां। क्षुणत। अक्षुणत।। अक्षुणत। चुक्षोद। चुक्षुदे। क्षुद्यात। क्षुत्सीष्ट। क्षोत्ता। अ
क्षुदत। अक्षौत्सीत। अक्षुत्त। युजिर योगे।। युनक्ति। युक्षीष्ट। योक्ता।। अयुजत। अयौक्षीत।। अयुक्त। उछृ यो
दिर दीप्तिदेवनयोः।। छृणत्ति। छृंत्ते। चछर्द। चछृदे। चछृत्से। नतर्द छृदेनिवेट।। छर्दिषीष्ट।
छर्त्सीष्ट। छर्दिता।। अछृदत। अछर्दीत। अछर्दिष्ट। उतृदिर हिंसानादरयोः।। तृणत्ति। तृंत्ते। ततर्द।
ततृदे। तर्दिषीष्ट। तर्त्सीष्ट। तर्त्स्यति। तर्दिष्यति। अतृदत। अतर्दीत। अतर्दिष्ट।। इत्यादि।। ।। शि

विशेषणे।

सि·व· शूद्वान्तो॥ शिनष्टि। शिंष्टः। शिंषन्ति। शिंढ्ढि। अशिनट्। शिशिषे। शिशेषिथ। शिष्यात्। शेष्टा। शेक्ष्यति। द्र राम

॥दृ७॥ हित्वाडुः। अशिषत्। पिष्लृ संचूर्णने॥ पिनष्टि। पिपेष। पिष्यात्। पेष्टा। पेक्ष्यति। अपिषत्॥ भंजो ॥दृ७॥

आमर्दने॥ नमदुति नलोपः। चोः कुः। खसे चपा झसानां॥ भनक्ति। बभंज॥ बभंजिथ। बभंक्थ।

संपाबगादरकित॥ वभंज। थ्रुं नक्षि। भं क्ता। अभाङ् दीत॥ भुज पालनाभ्यवहारयोः॥ भुनक्ति।

भुंज्यात्। भुनक्तु। अभुनक्। बुभोज। बुभुजतुः। भुज्यात्। भोक्ता। भोक्ष्यति। अभौक्षीत्। अभौक्त॥

हिं सिद्ध कृती वेष्टने॥ कृणत्ति। तृह हिसि हिंसायां॥ तृहो नामि कृते इमागमः स्यात् हलि। हो ढः। तथोर्धः। ढो ढे

लोपः॥ तृणेढि। तृंढः। तृणेढु। अतृणेट्। ततर्ह। ततृहतुः। तर्ह्यात्। तर्हिता। अतर्हीत्। इदितः

नुम्॥ नमप्रत्ययाद् उपरस्य नस्य लोपः॥ हिनस्ति। हिंस्तः। हिंसंति। हिनस्तु। झसाद्धेर्हिः॥ धि सलोपः॥

हिंधि। अहिनत्। तिस्योर्हत्॥ दः सः। दिपि सस्यतः। सिपि वा॥ अहिनः। अहिनत्॥ जिहिंस। हिंस्यात्॥

हिंसिता। अहिंसीत्। उन्दी क्लेदने॥ उनत्ति। औनत्। औन्तां। औंदन्॥ दः सः॥ औनः। औनत्। उंदां

चकार। उद्यात्। उंदिता। औंदीत्। अंजू व्यक्ति म्रक्षणकांति गतिषु॥ अनक्ति। अंक्तः। आनज। उ

म्रक्षणं मार्जनं॥

छिनोवा॥ आनंछियात्॥ आनङ्क्ष्यत्॥ अंक्षिता॥ अंक्ष्यत्॥ अंक्षे सेनित्यमिट्। आक्षीत्॥ तंचू संकोचने। तनक्ति। ततं
च। तंचिता। तंक्ता। अतंचीत्। अतांक्षीत्। ओविजी भयचलनयोः॥ विनक्ति। विविजे। विजेरिडादिप्रत्ययो ङि
त्। विविजिथ। विजिता। अविजीत्॥ वृजी वर्जने॥ वृणक्ति। ववर्ज। वर्जिता। अवर्जीत्॥ पृची संपर्के। पृणक्ति।
पपर्च। पर्चिता। अपर्चीत्॥ इति पस्म॥ ञिइन्धी दीप्तौ॥ इन्धे। इन्त्से। इन्धे। ऐन्धु। इन्धांचक्रे। इन्धिता। ऐन्धिष्ट॥
खिद दैन्ये॥ खिंत्ते। खित्सीष्ट। अखित्त॥ विद विचारणे॥ विंत्ते। विविदे। सिस्यारिति नमुरा॥ वित्सीष्ट। वेत्ता।
अवित्त। अवित्साता॥ ॥ इति रुधादयः॥ ॥ ८॥ तनु विस्तारे॥ तनादे[illegible]कश्चेरि तनुषु॥ न्रूपः॥ तनोति।
तनुतः॥ तन्वन्ति॥ तन्वः। तनुवः॥ तनुते। तनुयात्। तन्वीत्। तनोतु। तनुतां॥ अतनोत्। अतनुत। ततान।
तनतुः। तेने। तन्यात्। तनिषीष्ट। तनिता। तनिष्यति। अतनीत्। अतानीत्। तनादेस्तथासोर्वा सिलुक्॥
लोपस्त्वनुदात्तानां॥ अतत। अतनिष्ट। अतथाः। अतनिष्ठाः। अतानिष्ट॥ षणु दाने॥ सनोति। सनुते। ससा
न। सेनतुः॥ सेने॥ जनसनखनां सञ्झलोः॥ सायात्। सन्यात्। सनिता। असानीत्। असनीत्। असात। असनिष्ट।
६१ असाथाः। असनिष्ठाः॥ क्षणु हिंसायां॥ क्षणोति। क्षणुते। चक्षाण। क्षणिता। ह्म्यन्तक्षणि

११२

नहृङ् ॥ अतनीत् । अतत ॥ अतसिष्ट । अतथाः ॥ अतनिष्ठाः ॥ तनादेरूपधाया गुणोऽपि । क्षिणोति । क्षे
सि॰ च॰ णोति ॥ हिंसायां । क्षेता । अक्षेणीत् ॥ अक्षित । अक्षेणिष्ट ॥ ऋणु गतौ ॥ ऋणोति । अर्णोति । ऋणुते । अर्णुते ॥ राम
॥६८॥ आनर्ण । आनृणे ॥ नुगशो ॥ गुणोति संज्ञा ग्राह्या ॥ अनर्णी । आनर्णी । आर्णीत् । आर्त । आर्णिष्ट । आर्थाः । आर्णि ॥६८॥
ष्ठाः ॥ तृणु अदने ॥ तृणोति । तर्णोति । तृणुते । तर्णुते । ततर्ण । ततृणे । अतर्णीत् । अतर्त । अतर्णिष्ट ।
अतर्थाः । अतर्णिष्ठाः ॥ घृणु दीप्तौ ॥ घृणोति । घर्णोति । जघर्ण । घृणीते । अघर्णीत् । अघृत । अघर्णिष्ट ।
अघृथाः । अघर्णिष्ठाः ॥ डुकृञ् करणे ॥ करोति । डिन्त्वात् ॥ कुरुतः । कुर्वन्ति । कुरु नुरोन्ने दीर्घः ॥ कृञो नित्यं
वमयोर्लोपः ॥ कुर्मः ॥ कृभ्वोय । कृ भउ प्रत्ययस्य लोपो य ॥ कुर्यात् । चकार । चकर्थ ॥ चक्रे । पयाद्दादोदृति
रिङ् ॥ क्रियात् । कृषीष्ट । कर्त्ता । हन्त्ता । करिष्यति । अकार्षीत् ॥ लोपात् स्वाङ्गसे । अकृत ॥ संपर्युपेभ्यः
स्क॰ करोतेर्भूषणे सुट् ॥ संस्करोति ॥ अलंकरोतीत्यर्थः ॥ अडभ्यासव्यवायेऽपि ॥ समस्करोत् ॥ संचस्कार ॥ सुट्
दः कृञो लिट्यृ ॥ संचस्करिथ । संचस्करिव ॥ सर्वस्य कवि भ्युवरो पि सुट् । संस्क्रियात् इति ज्ञा
पकात् ॥ एवमुपस्कुरुते ॥ इत्यादि ॥ वनु याचने ॥ वनुते । ववने । परस्मैपद्ययमित्येके ॥ वनोति । व
वान । मनु अवबोधने । मनुते । मेने । मनिषीष्ट ॥ ॥ इति तनादयः ॥ ७ ॥ तुद व्यथने । तुदादेः ॥ कर्त्त

नुत्सीष्ट। नोत्ता। अनोत्सीत्। अनुत्त। दिश अतिसर्जने॥ दिशति दिक्षीष्ट। देष्टा। अदिक्षत। अदिक्षत अ॥ भ्रस्ज पाके २

आतिसर्जनं दाने

वि नेरखन मध्ये

रिवतुषु॥ तुदति। तुतोद। तुतुदे। तुद्यात्। तुत्सीष्ट। तोत्ता। तोत्स्यति। अतौत्सीत्। अतुत्त॥ णुद प्रेरणे॥ नुदति।
नुदते। नुनोद। क्षिस्या इति नद्युणाः। ग्रहिज्या इति सम्प्रसारणं॥ भृज्जति॥ वव्रज वा॥ भ्रज्जोति ... रसो रनपिवा।
बभर्ज। बभ्रज्ज। बभर्जतुः। बभ्रज्जतुः॥ कितिसंप्रसारणं बाधकं॥ भृज्ज्यात्॥ कृष विलेखणे॥ कृषति। कृषते।
आतिसकारलोपः स्वरे॥ अभ्राक्षीत्॥ क्षिप प्रेरणे॥ क्षिपति। चिक्षेप। क्षिप्यात्॥ क्षिप्सीष्ट। क्षेप्ता। अक्षैप्सीत्
अक्षिप्त। अक्षिप्सातां॥ मिल संगमे। मिलति मिमेल। अमेलिष्ट॥ मुच्लृ मोचने। मुचादेर्मुम्॥
मुचलुपविदलिपसिचकृतखिदपिशां शे प्रत्यये मुम्॥ मुञ्चति। मुञ्चते। मुमोच। मुमुचे। मुच्यात्। मुक्षीष्ट। मोक्ता।
अध्येहोवृद्धि :८ लृदित्वाद् ङ॥ अमुचत्। अमुक्त॥ लुप्लृ छेदने॥ लुम्पति। लुलोप। लुप्सीष्ट। लोप्ता। अलुपत्। अलुप्त॥ विद्लृ
लाभे। विन्दति। अवेदिष्ट। अमिद्यामित्यंक। विन्न॥ लिप उपदेहे॥ लिम्पति। लिलेप। लिप्सीष्ट। लेप्ता। अलिप
त्। लिपिसिचिह्वश्च तीनो ङ वा वाच्ये॥ अलिपत्। अलिप्त॥ षिच क्षरणे॥ सिञ्चति। सिषेच। सिषिचे॥
असिचत्। असिचत। असिक्त॥ कृती छेदने॥ कृन्तति। कर्तिष्यति। ओव्रश्चू छेदने॥ ग्रहिज्येति संप्र
सारणं॥ संप्रसारणे संप्रसारणं न्यन्ये च कार्यं वक्तव्यं॥ वृश्चति॥ वव्रश्च। वव्रश्चिथ। वव्रष्ठ। वृश्च्यात्। व्र
श्चिता वा॥ व्रश्चिता। व्रष्टा। व्रश्चिष्यति। व्रक्ष्यति॥ अव्रश्चीत्॥ अतो हलादेर्लघोर्वा॥ हलंतेति॥ अव्राक्षीत्॥

छेवादि पतितादि ग्रहणानुसार

सि.च. व्यच व्याजीकरणे ॥ विचति । विव्याच । विविचतुः ४ । विव्याच्छ । व्याचिता । व्यचिष्यति । अव्याचीत् । अव्यची रा

॥ ६६ ॥ त् ॥ उछि उंछे ॥ उंछति । उंछांचकार । औञ्छीत् ॥ उछी विवासे । उच्छति । उच्छांचकार ॥ ऋछ गतीन्द्रिय ॥ ६६

प्रलयमूर्तिभावेषु ॥ ऋच्छति । ऋच्छेर्नाम् ॥ ऋच्छेर्हृदि इति सूत्र ॥ आनर्छ । आनर्छतुः । ऋच्छिता ॥ उब्ज आ

र्जवे ॥ उब्जति । उब्जांचकार ॥ उज्झ त्यागे ॥ उज्झति । उज्झांचकार । लुभ विमोहने । लुभति । लुलोभ । इषु सहे

तिवृद ॥ लोभिता । लोभ्या ॥ अलोभीत् ॥ तृप तृंप तृफ तृंफ तृप्तौ ॥ तृपति । ततर्प । तर्पिता । अतर्पीत् ॥ तृम्फ

तीनो मुप्रत्यये नुम् ॥ तृफति । तर्फिता ॥ तुप तुंप तुफ तुंफ हिंसायां ॥ तुपति । तुंपति । तुफति । तुंफति ॥ दृप दृं

फ उत्क्लेशे ॥ दृपति । दृम्पति । ऋफ ऋंफ हिंसायां ॥ ऋफति । आनर्फ । ऋंफति । ऋंफांचकार ॥ गुफ गुंफ ग्रंथे ॥

गुफति । अगोफीत् ॥ गुंफति ॥ उभ उंभ पूरणे ॥ उभति । उवोभ । उंभति । उंभांचकार ॥ शुभ शुंभ शोभार्थे ॥ शु

भति । शुशोभ । शुम्भति । दृभी ग्रन्थे । दृभति । ददर्भ । [illegible] ॥ चृती हिंसाग्रन्थनयोः ॥ चृतति । चचर्त्त । [illegible]

छृद [illegible] वेट ॥ [illegible] प्यति [illegible] ॥ अवर्तीत् ॥ विध विधाने ॥ विधति । विवेध । अवेधीत् ॥ मृड सुख

ने ॥ मृडति । शुन गतौ । शुनति ॥ लिख अक्षरविन्यासे ॥ लिखति । लिलेख । लेखिता । अलेखीत् ॥ कुट

कौटिल्ये ॥ कुटति । कुटादिभ्यो ञ्णिदिति ङित् प्रत्ययो ङित् ॥ चुकोट । चुकुटिय । कुटिता । अकुटीत् । पुट लु

टसंश्लेषणे॥ चुटति। चुटिता॥ छुटति॥ कुच संकोचने। कुचति। कुचिता। गुज शब्दे॥ गुजति। गुजिता॥ गुड रक्षायां॥
गुडति। गुडिता॥ डिप क्षेपे। डिपति। छुर छेदे॥ छुरति॥ कुरुछुरो न्ते दीर्घः॥ छुर्यात। स्फुट विकसने॥ स्फुटति।
मुट आक्षेपप्रमर्दनयोः॥ मुटति॥ त्रुट चुट छुट छेदने॥ भ्रास भ्लासेति योवा॥ त्रुट्यति। त्रुटति। चुटति। छुटति॥
जुड बन्धने॥ जुडति॥ कड मदे॥ कडति॥ कुड घनत्वे॥ कुडति। कुड बाल्ये। कुडति॥ पुड उत्सर्गे। पुडति॥ घुट
प्रतिघाते। घुटति। स्फुर स्फुरणे॥ स्फुल संचलने। निर्निविभ्यः स्फुरतिस्फुलत्योः स्तस्य षो वा॥ निःष्फुरति। निःस्फु
लति॥ णू स्तवने॥ नुवति। नुनाव। नुविता॥ अनुवीत्॥ धू विधूनने॥ धुवति। धुविता। अधुवीत्॥ गु पुरीषोत्सर्गे॥ नोई
गुवति॥ जुगुविथ। जुगोथ॥ अगुवीत्॥ ध्रु गतिस्थैर्ययोः॥ ध्रुवति। अध्रुषीत्॥ इत्यादि कुटादयः॥ कृती छेदने॥
मुचादेर्नुम्॥ कृंतति। चकर्त। कर्तिता। न्तनत्वदेनिवेदू। कर्तिष्यति। कृत्स्यति॥ अकर्तीत्॥ गॄ निगरणे॥ ऋ
त इत्॥ गिरति॥ गिरते: स्वरे रस्य लो वा॥ गिलति। जगार। जगाल। जगरिथ। जगलिथ॥ ग्रहोऽलिटि दीर्घ इदन्तो
र्घः॥ गरिता। गरीता। गलिता। गलीता॥ पेः सिचि न॥ अगारीत्। अगालीत्॥ स्पृश संस्पर्शने॥ स्पृशति। पस्पर्श॥
रारादृशां॥ स्प्रष्टा। स्पर्ष्टा। अस्प्राक्षीत्॥ अस्पृक्षत्॥ प्रच्छ ज्ञीप्सायां॥ ग्रहिज्येति संप्रसारणं॥ पृच्छति। पप्रच्छ॥
पप्रच्छतुः॥ प्रष्टा॥ प्रक्ष्यति॥ अप्राक्षीत्॥ सृज विसर्गे॥ सृजति। ससर्ज। सृजिदृशोर्झल्यमकिति। ससर्जिथ॥

सि॰व॰ सस्वष्ठ। स्वष्टा। अस्वाक्षीत। टुमस्जो शुद्धौ॥ मज्जति। ममज्ज। ममज्जिथ। ममक्थ। मस्जेरन्त्यात्पूर्व

॥७०॥ र्वं नममिच्छन्ति॥ स्कोः॥ झलीति सलोपः॥ मङ्क्ता। अमाङ्क्षीत। अमाङ्क्ता। अमाङ्क्षुः॥ विछ गतौ॥ आयप्र॥ ७०॥

विच्छायति। विच्छायांचकार। विविच्छ। इषु इच्छायां॥ गमां छः॥ इच्छति। एष्टा। असत्वरोस्वरे इय॥ इयेष।

इयेषिथ। इषुसहेति वेट्। एषिता। एष्टा। ऐषीत। विश प्रवेशने। विशति। विवेश। वेष्टा। वेक्ष्यति। अविक्षत॥ मृश

आमर्शनं स्पर्शः५ आमर्शने॥ मृशति। ममर्श॥ मर्ष्टा। म्रष्टा। अमार्क्षीत। अम्राक्षीत्। पक्षे सक्। अमृक्षत॥ रिपि गतौ॥ रियति

रेता। अरैषीत। पियति। पेता। अपैषीत॥ धि धारणे॥ धियति। दिधाय। धेता। अधैषीत॥ क्षि निवासगत्योः॥

क्षियति। चिक्षाय। क्षेता। अक्षैषीत। षू प्रेरणे॥ सुवति। सुषाव॥ सोता। असोषीत॥ कॄ विक्षेपे। ॠत इद्धातोः। कि

रति॥ चकार। ऋतश्च संयोगादेर्गुणः। ककरतुः॥ उपात्किरतेः सुडागमः छेदने हिंसायां प्रतेश्च॥ उपस्किर

रति। प्रतिस्किरति॥ अडभ्यासव्यवायेपि सुट् पूर्वं इति वक्तव्यं॥ उपास्किरत। उपचस्कार॥ कीर्यात। करि

ता। करीता। अकारीत॥ तुज्जो भंगे॥ तुजति। तुतोज। तोक्ता। अतौक्षीत। अतौक्त॥ भुजो कौटिल्ये॥ भुजति।

बुभोज। भोक्ता। भोक्ष्यति अभौक्षीत॥ छुप स्पर्शे॥ छुपति। चुच्छोप। छोप्ता। अच्छौप्सीत॥ रुश रिश हिंसा

यां॥ रुशति। रुरोश। रोष्टा। अरुक्षत। रिशति। रिरेश। रेष्टा। अरिक्षत॥ लिश गतौ॥ लिशति। लिलेश।

लेष्टा॥ अलिखत॥ खिद परिघाते॥ तुदादेर्मुम॥ खिंदति। चिखेद। खेत्ता॥ अखैत्सीत॥ पिश अवयवे॥ पिंशति।
पिपेश। पेशिता॥ इति पः॥ जुषी प्रीतिसेवनयोः॥ जुषते। जुजुषे। जोषिता॥ ओविजी भयचलनयोः॥ उद्विजते। उद्वि-
विजे। विजेः पर इडादि प्रत्ययो ङित॥ उद्विजिता॥ ओलस्जी ओलस्जी व्रीडे॥ लज्जते। लेजे। लज्जिता। पृङ् व्याया-
मे॥ अवधेः॥ ऋतो रिङ् वत्यकारे प्रत्यये यकि च॥ तुदादौ॥ व्याप्रियते। व्यापप्रे। व्यापर्त्ता॥ हृन्दतः॥ व्यापरि-
ष्यते॥ लोपः ह्रस्वाज्झसे॥ व्यपृत॥ मृङ् प्राणत्यागे॥ म्रियते लुङ्लिङोश्च तुदादौ त॥ म्रियते। ममार। ऋदन्तो न्य-
पोऽयं॥ ममर्थ। ममृव। उरिति न गुणः॥ मृषीष्ट। मर्त्ता। मरिष्यति॥ अमृत॥ दृङ् आदरे॥ आद्रियते। आदद्रे।
आदृषीष्ट। आदर्त्ता। आदृत॥ धृङ् अवस्थाने॥ ध्रियते। दध्रे। धृषीष्ट। धर्त्ता॥ अधृत॥ ॥ इति तुदादयः॥ ६॥
डुक्रीञ् द्रव्यविनिमये॥ ना क्र्यादेः॥ केत्तीरि च तुर्षु॥ क्रीणाति॥ ई हसे॥ नाद्यन्यस्तस्याकारस्य ई त ङिति हसे॥
क्रीणीतः॥ नातः॥ नाद्यन्तस्य स्याकारस्य लोपः ङिति स्वरे॥ क्रीणन्ति। क्रीणीते॥ चिक्राय। चिक्रियतुः॥ चिक्रे-
यिथ। चिक्रेथ। चिक्रिये। क्रियात्॥ क्रेषीष्ट। क्रेता॥ अक्रैषीत्। अक्रेष्ट॥ प्रीञ् तर्पणे कान्तौ च॥ प्रीणाति। पिप्राय। पिप्रिये॥
श्रीञ् पाके॥ श्रीणाति। शिश्राय। शिश्रिये। श्रेता। अश्रैषीत्॥ मीञ् हिंसायां॥ मीनाति॥ मीनातिमीनोतीत्यामा॥ घ-
तोणशे॥ ममौ। मम्यतुः॥ आतोऽनपीत्याकारलोपः॥ ममिथ। ममाथ॥ मिम्ये। मीयात्॥ मासीष्ट। माता। मास्-

का॰ लिः कमला ३

सि॰ कौ॰ ति। अमासीत्॥ यमिरमीति स्त्र। अमास्त॥ षिञ् बंधने॥ सिनाति। सिनीते। सिषाय। सिष्ये। सेता। असैषी राम
॥७१॥ त्॥ स्कुञ् आप्रवणे॥ स्तंभुस्तुंभुस्कंभुस्कुंभुस्कुञ्भ्यः श्नुश्च॥ स्कुनोति। स्कुनुते॥ स्कुनाति। अस्कु ॥७१॥
नीत्॥ चुस्काव। चुस्कुवे। अस्कौषीत्। अस्कोष्ट॥ स्तंभुस्तुंभुस्कंभुस्कुंभु रोधने एके पर्वन्तः॥ वि
ष्टभ्नाति। विष्टभ्नाति। विष्कभ्नाति। विष्कभ्नाति॥ स्कुभ्नोति। स्कुभ्नाति॥ हलः श्नः शानज्झौ॥ हलन्तात्परस्य
श्नः शानच् स्याद्धौ परे॥ स्तभान। स्तुभान। स्कभान। स्कुभान। अस्तंभीत्। अस्तोभीत्॥ युञ् बन्धने॥ यु
नाति। युयाव। योता। अयौषीत्॥ क्नूञ् शब्दे॥ क्नूनाति। क्नविता। अक्नावीत्॥ द्रूञ् हिंसायां॥ द्रूणाति। द्रविता।
अद्रावीत्॥ पूञ् पवने॥ प्वादीनां ह्रस्वः॥ पुनाति। अपावीत्॥ लूञ् छेदने॥ लुनाति। लुलाव। लविता। अला
वीत्॥ स्तॄञ् आच्छादने॥ स्तृणाति॥ गुणोर्त्तिसंयोगाद्योरिति गुणः॥ तस्तरतुः॥ ऋत इद्धातोः॥ स्तीर्यात्॥ वृङ्वृञ्भ्यामृद
न्तात्सिच्यां रिड्वाति॥ इटो ग्रहां न दीर्घः॥ स्तरिषीष्ट। ऋत इद्धातोः। स्तीर्षीष्ट। अस्तारीत्। अस्तरीष्ट। अस्तीर्ष्ट॥ कॄञ् हिं
सायां॥ कृणाति। चकार। कीर्यात्॥ करिषीष्ट। कीर्षीष्ट। करिता। करीता। अकारीत्। अकरिष्ट। अकरीष्ट॥ अकी
र्ष्ट॥ वृञ् वरणे॥ वृणाति। ववार। ववरतुः। ववरे॥ वोरुर॥ वूर्यात्॥ वरिषीष्ट। वूर्षीष्ट॥ वरिता। वरीता। अवारीत्। अ
वरिष्ट। अवरीष्ट। अवूर्ष्ट॥ धूञ् कंपने॥ धुनाति। दुधाव। दुधविथ। दुधोथ॥ धविता। धोता॥ स्तुसुधूञ्भ्यः परस्मैपदेषु सेरिट्॥

रेषरां वृक सह्॥७

अधावीत। अध्यविष्ट। अध्वोष्ट॥ ग्रह उपादाने॥ गृह्णाति। हस्तीदानह। गृह्णाता। गृहिषीष्ट। ग्रहिता। अग्रहीत।
अग्रहिष्ट। इत्यादि॥ शृ हिंसायां॥ पॄ हॄ प्रो हृस्वो दीर्घे लिटि॥ शशारतुः। शश्रतुः। शीर्यात। शारिता। शरीता॥ पॄ पा
लन पूरणयोः॥ पृणाति। पपारतुः। पप्रतुः। पारुर॥ पूर्यात॥ वॄ वरणे॥ वृणाति॥ ववरतुः। वूर्यात॥ भॄ भर्त्स
न भरणयोः॥ भृणाति। भूर्यात॥ मॄ हिंसायां॥ मृणाति। मूर्यात॥ दॄ विदारणे। दृणाति। ददरतुः। दद्रतुः। जॄ
वयोहानौ। झॄ वयोहानौ। जृणाति। नॄ नये। नृणाति। कॄ विक्षेपे। कृणाति। ॠ गतौ। ऋणाति। अरांचकार।
ईर्यात। अरिता। अरीता। आरीत॥ गॄ शब्दे॥ गृणाति॥ ज्या वयोहानौ॥ हृस्वः कृति च॥ जिनाति। जिज्यौ। जिज्यतुः।
जीयात। अज्यासीत॥ री गतिरेषणयोः॥ रिणाति। ली श्लेषणे। लिनाति॥ मी॥ मीनाति। मिनाति। न्या। ल्वेवा। लेलो। लि
लाय। लिल्यतुः। लेता। लेता। अलासीत। अलेषीत। व्री वरणे। व्रीणाति। व्रीगातो॥ क्ष्वि नाति॥ इत्यादि पार
यः॥ व्री वरणे॥ भ्री भय भरणयोः॥ क्षीष हिंसायां॥ ए षांत्रयाणां वा हृस्वः॥ भ्रिणाति। क्षीणाति। क्षिणाति। ब्री
णाति। व्लिणाति। क्लीणाति॥ ज्ञा अवबोधने॥ जज्ञौ। जज्ञावतुः॥ जानाति। बंध बंधने। बध्नाति। बध्नानी व
बंधिथ। बबंद्ध। बंद्धा। भंत्स्यति। अभांत्सीत॥ मंथ विलोडने। नीलपा॥ मथ्नाति। ममंथ। अमंथीत॥ श्रन्थ ग्र
न्थ संदर्भे। श्रथ्नाति। सश्रंथ। श्रेथ। ग्रन्थ इति लिटः किंत्वं वा॥ शश्राथ। ग्रथ्नाति। जग्रन्थ। जग्राथ। कुंथ कुंथ

विप्रयोगो विसंवादः   सो ऽदं चरी

सि०व० संश्लेषणे॥ संक्लेशनेत्यर्थः॥ कुथ्नाति। चुकुंथ चुकुन्थतुः। चुकोथ॥ मृद मृड क्षोदे॥ मृड्णाति। हलः श्नः शानज्झौ॥ मृ राम
॥७२॥ स्नना। मृडान। गुध रोषे। गुध्नाति। गुधान॥ कुष निष्कर्षे॥ कुष्णाति। कुषाण॥ निरः कुषः॥ वसादेरिड्वा निष् ॥७२॥
निष्कुषित। निःकोष्टा। निरकोषीत्। निरकुक्षत॥ क्षुभ संचलने॥ क्षुभ्नाति। क्षुभ्नादिषु च णत्वं नेष्ट॥
क्षुभान॥ चुक्षोभ। क्षुभ्नातु॥ क्षुभ्यात्। क्षोभिता। क्षोभिष्यति। अक्षोभीत्॥ णभ तुभ हिंसायाम्॥ नभ्नाति।
नभान। नभिता। तुभ्नाति॥ तुभान। तोभिता। क्लिशू विबाधने॥ क्लिश्नाति। क्लिशान। उदित्वाद्वा॥ क्लिशि
ता। क्लेष्टा॥ क्लेशिष्यति। क्लेक्ष्यति। अक्लेशीत्। अक्लिक्षत्॥ अश भोजने॥ अश्नाति। अशान। आश। आशि
ता। आशीत्॥ उध्रस उञ्छे॥ उध्रस्नाति। उध्रसान॥ उध्रसिता। औध्रसीत्॥ उकारो धात्ववयव इत्येके॥ उध्रसां
चकार। विष विप्रयोगे॥ विष्णाति। विषाण। वेष्टा। अविक्षत्॥ पुष पुष्टौ॥ पुष्णाति। पुषाण। पोषिता॥
मुष स्तेये। मुष्णाति। मुषाण। मोषिता॥ खच खव हेठ भूतप्रादुर्भावे॥ खच्नाति। खचान। वस्य वो
ना। खौनाति। खौनान। हेठ्नाति। हेठाण॥ इति पं॥ वृङ् संभक्तौ॥ वृणीते। ववृषे। अवरिष्ट। अव
रीष्ट॥ लोपो ह्रस्वाज्झसो॥ अह्नत॥ ॥ इति क्र्यादयः॥ ८॥ ॥ चुर स्तेये॥ चुरादेः स्वार्थे णिच्॥ सत्याप॥

भूत प्रादुर्भावो ऽतिक्रांते स्यादिति ४ ३

चौ बाधेत्यर्थः॥ मर्द त्वरई

चोरयति। चोरयेत। चोरयांचकार॥ मं॥ यीत॥ चोरयिषीष्ट। चोरयिता॥ चोरयिष्यति। रंइ. ह्रिं श्री॥ मं॥ अ.
डि. चचौरहत्वं उपधायां॥ चचौरीदीर्घः॥ अचूचुरत॥ ॥ चिति स्मृत्यां॥ चिन्तयति। चिन्त्यात॥ अचिचिंत
त॥ चुरादौ णिचि ते के चित। चिन्तति। यत्रि संकोचे॥ यंत्रयति। यंत्राति। अ ययंत्रत॥ ओ लडि उत्क्षेपे॥ ओलंडय
ति॥ ओलंडति। ओललंडत॥ ओकारः इत्येके॥ लंडयति। लंडति। अल लंडत॥ स्फुडि परिहासे॥ स्फुं
डयति। स्फुंडति। शसा तव पाः॥ अस्फुंडत॥ पीड अवगाहे॥ पीडयति॥ भ्राजभासभाषदीपजीवमीलपीडां
वोपधा इस्वो डुपरेभौ॥ अपीपिडत। अपिपीडत॥ प्रथ प्रख्याने॥ प्रथयति। स्मरदृत्वरप्रथम्रदस्तॄस्पशामतः इ
त्यो ईडु परेभौ। इत्वोपवादः॥ अपप्रथत॥ पथ प्रक्षेपे पथयति। उपधायांच न स्यवदीर्घ इ. परेकौ॥ इ
त्वाराम पवादः॥ अपीपथत। अपपथत॥ भक्ष अदने। भक्षयति। अबभक्षत॥ श्रण दाने। प्राये णायं वि
पर्वः॥ विश्राणयति॥ व्यशिश्रणत॥ लुंट स्तेये॥ लुंटयति। अलुलुंटत॥ मडि भूषायां हर्षेच॥ मंडयति। अम
मंडत॥ भडि कल्याणे। भंडयति। अबभंडत॥ छर्दि वमने। छर्दयति। अचछर्दत॥ चुद संचोदने। चोदयति। अचू
चुदत॥ पाल रक्षणे। पालयति। अपीपलत॥ पूज पूजायां॥ पूजयति। अपूपुजत॥ ... स ... व्यक्तायां वा

सिव. वि॥ स्रिसयति। असिस्रसत॥ ईड स्तुतौ॥ ईडयति। ऐडिडत॥ पिडि संघाते। पिंडयति। अपिपिंडत॥ रुष रोषे। रा-
॥७३॥ षसेषयति। अरूरुषत॥ तुल उन्माने॥ तोलयति। अतूतुलत॥ मुल्व माने। मुल्वयति। अमुमुल्वत॥ ॥७३॥
अर्च पूजायां॥ अर्चयति। आर्चिचत॥ तड आघाते। ताडयति। अतीतडत॥ ज्ञप ज्ञान ज्ञापनयो॥ मित॥ मि
तां ह्रस्वः॥ मितो धात्तवोउपधाया ह्रस्वो भो॥ ज्ञपयति। यम वेष्टने मित॥ यमयति। चट्ट परिवेष्यतीत्यये:॥
अन्यत्र यामयति॥ ग्रास्य रा न्मौजयतीत्यये:॥ चह चवपपरिकल्कने॥ मित। चहयति। अचीचहत। चपयति
अचीचपत॥ रह त्यागे मित॥ रहयति। अरीरहत॥ बल प्राणने॥ मित॥ बल यति। विभचययने मित॥ विस्युरां
श्रौवा त्वेवा॥ रातो ज्योपुक्॥ अरदन्तस्यार्न्तस्य च पुक् भो॥ चपयति। चययति॥ स्वार्थे मा ज्ञपादिभ्योऽन्ये
मितो न॥ कृत संशब्दने॥ नातो रुप धायाञ्च तरूर॥ कीर्तयति। अचीकृतत। अचिकीर्तत॥ आ कुस्मादा
त्मनेपदिनः॥ चित संचेतने॥ चेतयते। अची[illegible] चितत॥ दंश दशने॥ दंशयते। अदद‍ंशत॥ आकुस्मीय
मात्मनेपदं अिसन्नितयोगेनेव॥ दंशति। न लोपोनसंज्ञ साहचर्यात् न्यादेरेवतत्रग्रहणात्॥ तन्त्रि कुटुं
बधारणे। तंत्रयते। अततंत्रत॥ चांद्राः धातुद्वयं मत्वा कुटुंबयते इत्यपि पठंति॥ मंत्रि गुप्तभाषणे॥ मंत्र

यते।शमलसं(आ)लोचने।नान्यमिदं निमित्तनिषेधः८।शामयते।लसयते।दिवु परिकूजने।देवयते॥
मर्व विज्ञाने।मारयते।विदयते नाख्यानं निवासेषु।वेदयते॥ वेत्ति रूपं विद ज्ञाने विन्त्ते विंदं विचारणे।विद्य
ते विद सत्तायां।सामेविन्दंति विन्दते॥सत्तायां विद्यते ज्ञाने वेत्ति विंते विचारणे॥ विंदते विंदति प्राप्तौ
श्यलुक् श्नम शप्विदं क्रमात्॥२॥कुस्म नाम्नो वा कुस्मति धातुः४ कुत्सितं स्मयते।कुस्मयते॥अचुकुस्म
५ अट्ला: ते॥अथ वा कुस्मेति नाम ततो णिच् आगर्वो दात्मनेपदिन इति केचित्॥पद गतौ॥पदयते।अपदेयत॥गृह ग्रह
णे॥गृहयते॥ अजगृहत॥मृग अन्वेषणे॥मृगयते।शूर वीरविक्रान्तौ।शूरयति।वीरयति॥गर्व माने॥अजगर्वत॥क
णानि मीलने॥कणयति। नवग शब्दं मुक्तो ण्यो हिंसार्थेन्यः स्वार्थे णिः॥हिंसयति॥ज्ञा नियोगे॥आज्ञापयति॥मभिश्रोक
रणादि श्लक्ष्णयोः॥[illegible]यति॥णि निमित्तस्वरादेशाद्धित्वकर्तव्ये स्थानिवत्॥अ उ स्योः पूर्वस्याकारस्यत्वं पवर्गान्त लक्ष्
कोरषुपरत॥अवीमवत्॥लोकृ लोचृ भाषणे॥नरितः८ [illegible]दितः८ शास [illegible] गुपधूपापा[illegible] स्वाने।लोक
यति॥अलुलोकत्॥ [illegible] ।वृञ आवरणे।वारयति।वारति।जृ वयोहानौ।जारयति॥
जरति॥शिष असर्वोपयोगे॥शेषयति॥शेषति॥ [illegible] ॥तप दाहे॥तापयति।तपति।तप तृप्तौ
तर्पयति॥अर्ह पूजायाम्॥अर्हयति॥छद अपवारणे॥छादयति।छदति॥वच परिभाषणे॥वाचयति।
वचति॥मान पूजायाम्॥मानयति॥मार्ग अन्वेषणे॥मार्गयति॥घृष [illegible] स्नेहने॥घर्षयति॥घृ[illegible]

सि·व· धूञ्प्रीञोर्नुग्वक्तव्यो णौ॥ धूनयति। धावयति॥ अयं स्वादौ क्र्यादौ तुदादौ चुरादौ च॥ तथा च कविरहस्ये॥ धूनोति चंपक
॥७४॥ वनानि धुनोत्यशोकं चूतं धुनाति धुवति स्फुटितातिमुक्तं॥ वायुर्विधूनयति चंपकपुष्परेणून्यत्कानने धवति चं ॥७४॥
दनमंजरीश्च॥१२॥ प्रीञ् तर्पणे॥ प्रीणयति। प्रीययति॥ अथ अदंताः॥ कथ वाक्यप्रबंधे॥ अल्लोपस्य स्थानिवत्त्वान्न वृद्धि
र्न॥ यत्त्वस्य कारस्य लोपः॥ कथयति। अग्लोपित्वान्नाङ् कार्यं॥ अचकथत्॥ वर ईप्सायां॥ वरयति॥ अववरत्॥ गण
संख्याने॥ गणयति॥ गणेः पूर्वस्येङ् उ परे णौ॥ अजीगणत्॥ अजगणत्॥ स्तन गदी देवशब्दे॥ स्तनयति। अतस्त
नत्॥ गदयति॥ अजगदत्॥ पत गतौ वा॥ अदंतः॥ पतयति। पतति। पतयांचकार। अपतीतत्॥ वादंत इत्येके॥ पात
यति॥ अपीपतत्॥ रव पूति यत्ने॥ रवयति। कल गतौ संख्याने च॥ कलयति। स्पृह ईप्सायां॥ स्पृहयति॥ भाम क्रोधे॥
भामयति॥ सूच पैशुन्ये॥ सूचयति। मह पूजायां॥ महयति॥ कुमार क्रीडायां॥ कुमारयति। अचकुमारत्॥ ध्व
न शब्दे॥ ध्वनयति॥ सत्र वेष्टने॥ सत्रयति। सत्रति। कुन परिहारे॥ कुनयति॥ त्रिनिमित्तस्वरादेशो द्वित्वे कर्तव्ये
स्थानिवत्॥ स्वरादेः परः॥ ओनननत्॥ अर्थ उपयाचने॥ अर्थयते॥ स्वरात्परः संयोगादयो वनदराद्र न्नेप॥ आ
सं२ र्तीयति॥ संग्राम युद्धे॥ असंग्रामत॥ अंध दृष्ट्युपघाते॥ आदधत्॥ अंक अंग पदे लक्षणे च॥ आंचकत्॥
॥ ॥ ॥ इति चुरादयः॥ ॥१०॥ धातोः प्ररणे॥ प्रयोजकव्यापारे णिच् स्यात्तिङ् प्रत्ययः॥ भवंतं प्रेरयति भावय

ऋदितः शासम्ब्वादु क्तै कार्यन्त॥ ५ पुङ् पुङ् च्युङ् गतौ भ्वादिः ३

ति॥ भावयते॥ भावयावभूव॥ अङ् सयोः एर्वस्योकारस्यत्त्वपवर्गजन्तजेकारेष्ववर्णपरेषुपरत॥ अबीभवत॥ भूङ् वेधने॥
भवते भवमानः मुगानेन॥ तं भवमानं प्रेरयति। अभीभवत॥ अपीपवत। अरीरवत॥ लुनाति [illegible] लुनन्तं प्रेरयति अलीलवत॥
जुरं हसि। जवति जवं तं प्रेरयति अजीजवत। स्रवति स्रणोति द्रवति प्रवति प्लवति च्यवते नाम ङ् सयापूर्वस्यत्वं वा वर्णपरे वा स्ते ज्वर
तरः॥ असिस्रवत॥ असुस्रवत॥ स्रणोति स्रवंतं [illegible] प्रेरयति असिस्रवत॥ असुस्रवत॥ द्रवति द्रवंतं प्रेरयति अदिद्रवत। अदुद्रु
वत॥ [illegible] अशशीसत॥ ढौकते ढौकमानः तं प्रेरयति॥ अडुढौकत॥ [illegible] चोरयति। अचूचुरत॥ हनो घुत॥
हन्तेर्घ्न्दादे शहुरावर्जिते ञ्णिति॥ हन्तीते घ्नः गमास्वरे। तं घातयति। अजीघतत॥ शदेर्गतौ तो ञौ॥ शातयति। अशीशतत॥ गा तेद्
तोनु॥ गाः शाद्यति ञोविन्दः गमयतीत्यर्थः॥ रातो ञौ पुक्॥ पुक्ति गुणः॥ अर्पयति। आर्धि [illegible] पत॥ [illegible] पयति॥ अदीदपत॥
वापयति। अदीधपत॥ स्थापयति॥ तिष्ठतेरिद् उपधाया आरूतं॥ अतिष्ठिपत॥ पादे युक्॥ पाशाच्छासाह्वा व्येञो युक् ऊर्दत
ञौ॥ पाययति। पिबतेरीटः वस्येकारउपधा लोपश्च॥ अपीप्यत॥ श्यतीति श्यन्तं शाययति॥ अशीशयत॥ छ्यति
ति छ्यन्तं छाययति। अचिच्छयत॥ स्यतीति स्यन्तं साययति॥ असीसयत॥ ह्वयति ह्वयन् ह्वयते ह्वयमानः तं वा ह्वाययति।
ह्वयतेर्ङि सम्प्रसारणं युर्णावश्च॥ करणोति॥ अजुहावत॥ अजूहवत॥ [illegible]॥ व्ययतीति व्य
यन् व्ययते वा व्ययमानः तं प्रेरयति॥ व्याययति॥ अविव्ययत॥ वाययति। अवीवयत॥ पातेर्णौ लुक् [illegible]॥ पालय
ति॥ प्रयोजकात्स्मयतेर्ञौ स्मयतेरात्वं॥ भीस्मि [illegible] स्मयं [illegible] ॥ स्म[illegible]यते स्मयमानः तं जि
जो विस्मापयते। [illegible] स्वरस्यात्वं वा तदभावे षुक् ञौ हेतौ भीङ् [illegible] ॥ मुंडा भापयते। बिभेतीति बिभ्यंतं भीषयते॥

३२

सि·च रुहे औ यावा॥ रोपयति। रो हयति॥ क्नूयीरो नेः॥ कन्यूयति। उपधाया ऋवर्णस्य ऋद्धोऽपरेऽङौ॥ अचीकृपत। अचक्

॥७५॥ ल्पत॥ वर्त्तयति। अवीवृतत्। अववर्त्तत्॥ मार्ष्टीतिमर्ज्जितमार्जयति। अमीमृजत। अममार्जत॥ उऊ ओजीना मीत्विजे

अज्ञापयति॥ अज्ञीपिपत॥ अऊस्य परे ओऽरउग्गावा॥ रातो औ पुक॥ अध्यजीगपत॥ क्ष्मापयति। अचीक्ष्मपत॥ जापयति॥

ह्री व्ली री क्नूयि क्ष्मायी नां औ पुके॥ जिह्रेतीति जिह्रियन्तं ह्रेपयति। अजिह्रिपत॥ व्लिनाति व्लिम्नं तं व्लेपयति॥ अविव्लिपत॥

रिणाति रिणन्तं रेपयति॥ यवयोर्वे सेहकारे वलोपः॥ क्नूयते नुयमानः तं क्नोपयति॥ अचुक्नुपत॥ क्ष्मायते क्ष्मायमानः

तं क्ष्मापयति॥ अचिक्ष्मपत॥ दुषे ओ दोषे॥ दुष्यतीति दुष्यन्तं दूषयति॥ स्फायो वः॥ स्फायते स्फायमानः तं स्फावयति॥

८७ अपिस्फवत॥ अऊ इड़ घुषे॥ धातोः दुनोः॥ उ दु अभियोगे॥ दकारोपदेशः॥ अदिति क्विवन्तः॥ अदुयति॥ आदुदुत॥ औ र्वि चत॥

औदिदत॥ डदुनं ओजेवे॥ ञ ऊ इ ई स्वर निपाता॥ औज्विजत॥ स्मृ दृ त्वर प्रथ म्रद स्तॄ इति धातुः॥ दूयापयति॥ तीति

वा द्रान्ते अदिद्रुयत॥ रभि लभो स्वरे नुम न त्वप लिटोः॥ रंभयति। अररंभत। अललंभत॥ हापयति॥ अजीहयत॥

असस्मरत॥ दृयातीति दृयान्तं अदद्रत॥ वेष्टिचेष्ट्योः पूर्वस्यात्वे वा ऊ॥ अववेष्टत॥ अविवेष्टत। अववेष्टत॥ अपरे गे

विवेष्टत॥ गुजभाम समाधदेशेति प्राप्तः॥ अविगुडजत। अवभ्राजत॥ कणारणा [redacted] भणाश्रणा लुप हह हु सूचा

शिणो टिलोपीनो वा ह स्वौ ऋऊ सयोर्नो॥ अवी करणत। अचकाणत॥ स्वापेः संप्रसारणं मेडि॥ असूषुपत॥ स्व

यतेर्ष्येतस्य संप्रसारणं वाऊ सयोः॥ अशिश्वयत॥ संप्रसारणान्ते धाः ष्वध्वका यं बवकं तेरु त्याद्ते संप्रसारणाम्॥

स्वरात्परः संयोगादयो वनदर्ता द्विर्न्वे॥८

गाः पुरा वात। गर्भं ग्राहयतीत्यर्थः ४४

अश्रुशावत॥ ञिघृते रूपधाया इड्डिः॥ घाञिघ्रियत॥ काञि धुपत॥ सिध्यते रै हूल्वा कि के र्थे स्वरस्पो त्वि ञो॥ अन्तं साधय
ति निःपादयतीत्यर्थः॥ अन्यत्र॥ तापसः सिध्यति तत्वं निश्चिनोतीत्यर्थः॥ तं प्रेरयति सेधयति॥ तापसं तपसः॥ प्रजने
वीयते गर्भं वा ञो॥ वीरंगानुःचे त्वौति वियन्तीं वा पयति। वाययति॥ यत्तौ विरागे दुषैवी दौघृ ञो॥ चित्तं दूषयति॥ दा
षयति वा कामः॥ दुरागौ वा गमिः॥ गमयति। अजीगमत॥ वो धने तु॥ आपिपति। खपी [illegible] यत॥ मितां ह्रस्वः॥ हेठे चेष्टायां॥
हेठयो मित॥ हेठयति॥ व्यथ दुःखभयचलनयोः॥ व्यथयति॥ स्म ह्रस्व इति प्राप्तः॥ प्रथयति॥ प्रथ वि[illegible]रे॥ प्रसयति॥
म्रद मर्दने॥ म्रदयति॥ स्खद स्खदने॥ स्खदयति॥ अविक्लवद[illegible]त॥ ज्वर रोगे॥ ज्वरयति॥ नट नृत्तौ॥ नटयति॥ चक तृप्तौ॥ २६
चकयति॥ लग संगे॥ लगयति॥ ज्वल दीप्तौ॥ ज्वलयति॥ स्म आध्याने॥ स्मरयति॥ दृ भये॥ दृणाति दृणान्तो। दरयति॥ नृ न
पद ये॥ नरयति॥ श्रा पाके॥ श्रपयति॥ मारणतोषणनिशामनेषु ज्ञा॥ ज्ञपयति॥ कंपने चलिः॥ चलयति॥ मदी हर्षदैन्ययोः॥
माद्यतीति माद्यं न शमो दीर्घे॥ तं माद्यं प्रेरयति मदयति॥ ध्वन शब्दे॥ ध्वनयति॥ जनीजृष क्नसुरंजोऽमन्ताश्च॥ मित॥ ज
नयति। जरयति। क्नसु ह्वरणे दीप्त्योः॥ क्नसयति॥ अविक्नसतो रञ्जेर्णौ मृगरमणे न लोपः॥ रजयति मृगान्। अरीरजत॥
अहुरसोकेदि त्यम १० अन्यत्र॥ रंजयति वस्त्रं रंजकः॥ शमयति। दमयति॥ ज्वलह्वलह्मलनमामनुपसर्गाद्वा॥ ज्वलयति॥ ज्वालयति॥ उपस मृगरमण खट १०
र्गेतु॥ प्रज्वालयति॥ ह्वल ह्मल चलने॥ ह्वलयति। ह्वालयति॥ ग्लास्नावनुवमां च॥ ग्लपयति॥ ग्लापयति॥ स्नपयति स्ना
पयति॥ नकम्यमिचमां॥ कामयते। आमयते। चामयति॥ शमो दर्शने मित्त्वं॥ निशामयति रूपं॥ यच्छति भोजनं तो

पुपूर्षतिय

सि.व. न्यत्रमिन्द्रः॥ धायामति द्रुग्धाति व्यापारयति वेत्यर्थः॥ भोजने तु॥ यमवति ग्रासमरमाने भोजयतीत्यर्थः॥ स्ववदिरववपारयांमिन्ले॥
॥७६॥ अहस्वारयति। परिस्वारयति। अवास्विस्वद त॥ ॥इति णिच्प्रक्रिया॥ ॥इच्छायामीन्म नःस॥ धातोरान्यन इच्छा ॥२
यामर्थसप्रत्ययो हिस्यः॥ भव तुमिच्छति बुभूषति॥ बुभूषा च्वेकार॥ सहतुम्हषीति॥ वुंसे॥ उवर्णान्ताद्धवर्णान्ताङ्ग्य
हित क्षिपाञ्चपरस्यसस्येने इ॥ नाऽनिट्ठी॥ इट वर्जितेसप्रत्ययमछरणोन॥ यःसे॥ तितिर्षिति॥ सदो द्वेः॥ चिकी
षति। विवीषति। जिगीषति। पुपूषति॥ यःसे॥ विपस्तति। पियासति॥ वोसेर॥ वोविंहृसे॥ मुमूर्षति॥ वुवर्षति॥ रुद
मुद्द विद मुषग्रहि स्वपिप्र छे सः किति॥ रुरुदिषति। विविदिषति। मुमुषिष ति॥ हेट॥ बटो॥ कःसे॥ आदिठवा नाम्नम
न्तसमामासमो॥ जिघृक्षति॥ सुषुप्सति॥ हृग्रहृ वृश्च प्रश्चिस्य सःसस्येटा गृहमाने नेट नित्यं दीर्घः॥ तत्र वृङ् ऌत्र१
वृनि वासेरन्मन्तः॥ विकरिषति॥ जिगरि षति। गिरतः स्वरे रस्यल्वो वा॥ जिगलिषति॥ दिदरिषति। दिधरि
षति॥ ग्रहामिनि संप्रसारणं॥ पिपठिषति। अस्तुमिच्छति॥ तिष्ठसति॥ अत्रोसिस योरस्वुस्टलि टे तुवा॥ हनिङ
सेदी पूर्वो दुनैर्स्येहः॥ जिघांसति॥ इङ्स्सगम्॥ सांतारहर्वेव दात॥ अधिजिगांसते॥ गमेस्से स्येडनाति॥
जिगमिषति॥ इति॥ अपिद्ध धारभलभशकपदपतमिमीमामाङ्मेडोस्यरस्येसमानिटसपरपूर्वस्य च लोपः॥
द्वसेवपाम्नस्तानः॥ [redacted]दित्सति॥ धित्सति॥ रमरामस्या स्का
राघोस्य॥ स्वसेच पाम्न सानां॥ रिप्सते। लिप्सते। शिक्षति। पित्सते। पततन दरिद्राभ्यः सस्येट्। पित्सति॥

इमे स्वरस्य इ इस्या दीर्घ सादौ से पूर्व लोपः ॥ ४

भ्र ५

पिपतिषति ॥ [illegible] ॥ मित्सते ॥ मित्साति ॥ तितनिषति ॥ तितंसति ॥ तनेः सादौ से वा दीर्घः ॥ तितांसति ॥ दरि
द्रातेरीः सौ ष्यो लोपः ॥ दिदरिषति ॥ दिदरिद्रासति ॥ आप्नोतेरीः ॥ आप्नोतेरात ईः से एवं लोपश्च ॥ ईप्सति ॥ अशेरशना
यां वा ॥ अशेरिच्छायां वा नापः प्रत्ययः ॥ अशनायति ॥ अशिशिषति ॥ दंभि ज्ञपि श्रि सस्य वेट् ॥ दिदंभिषति ॥ ज्ञपयतु
मिच्छन्त्यं तात्सः ॥ जिज्ञपयिषति ॥ ज्ञपस्वरस्य सादौ सेड् इत् एवं लोपश्च दंभेरिद् ॥ ज्ञीप्सति ॥ अनिटि सेडुपधाया नस्य लो
पः ॥ भिप्सति निधीप्सति ॥ इवन्त ऋध स्तु श्रि स्वृ यु गु भृ स नि भ्यः सस्य वेट् ॥ दिदेविषति ॥ वस्यो निर्दिष्टे सेडु ॥ दुद्यूसे
चादुद्यूषति ॥ स· दुरा· दिला· यः· स्तो· दूर् ॥ ऊर्दिदिधिषति ॥ ऋध्नोतेरनिटि सस्वरस्य ईर्भवति द्वित्वलोपश्च ॥ ईर्त्सति ॥ भ्रस्जो
भ्र २ रोरनपि वा ॥ विभ्रज्जिषति ॥ विभर्जिषति ॥ विभर्क्षति ॥ विभ्रक्षति ॥ शिश्रयिषति ॥ शिश्रीषति ॥ सिस्वरिषति ॥ पोहर ॥
योर्विहसे ॥ सुस्वूर्षति ॥ ऊ उ सयोरनेन श्राम ॥ पिपविषति ॥ युयूषति ॥ दुराणां रिडादि दिडिता ॥ दुराणु विषति ॥ दुराणु नुविषति ॥ नक्ष
ऊर्णुनूषति ॥ विमिमिषति ॥ बुभूर्षति ॥ स्नाति स्यन्त यो रवषे एवी स्यषं ॥ तुष्टूषति ॥ सिसाधयिषति ॥ सिसानिषति ॥
जनसने त्यात्वं ॥ सिषासति ॥ अनिटि सेडुपधाया नस्य [illegible] तृह हिंसायां ॥ तितृंसति ॥ तितृंहिषति ॥ दुरा संगमने तु
वाधने ॥ जिगमिषति ॥ वा गमेस्तु ॥ प्रतीषिषति ॥ इणवदिकः ॥ अधिजिगमिषति ॥ इवर्णो वर्णापवादः सादेशस्वान्ताद्दु
क्लोवे त्वा सेसेटौ वा किंतौ ॥ द्युतेः पूर्वस्य संप्रसारणं ॥ दिद्युतिषते ॥ दिद्योतिषते ॥ रुरुचिषते ॥ रुरोचिषते ॥ लिलि
सुष्वापयिषति ४ षे किम् ॥ तिष्ठासति

वी ५

लिरव·अक्षरविन्यासे

द्वित्वलोपश्च दै

स्मि·पूङ·ऋ·अंज·ष्वस्५

सि·व· चिक्षति। लिलेखिषति॥ सिस्निहिषति। सिस्नेहिषति॥ राधोहिंसायामिस्त्वे द्वित्वलोपश्च॥ स्फोरा द्यश्च॥ रवसे चपा॥ रित्सति
॥७७॥ अन्यत्र आरिरात्सति। मुचोकर्मकस्य गुणोवासे द्वित्वे च॥ मोक्षते मुमुक्षते वा वत्सः स्वयमेव॥ अकर्मकेति किम्। मुमुक्षति व र·
त्सं कृष्णः॥ दृतादिभ्यः स्यसयोर्दीर्घ पंचनिरत्वं च॥ विदृत्सति॥ अन्यत्र। विवर्तिषते॥ नृतनृदे तितव॥ निनर्तिषति॥ निनृत्स ॥७
ति॥ वृङ·वृञ अदन्तासस्य दृ॥ तितरिषति॥ तितरीषति॥ स्मृतंडर॥ ईऽसम्॥ तितीर्षति॥ विवरिषति॥ विवरीषति॥ घोरुर
वुवूर्षति॥ वृकोदित्यो॥ घोरुर॥ दुवूर्षति॥ स्मिपूङ·रंज्व शिम्भ्यः सस्येट्॥ सिस्मयिषते॥ अङ·सयोः प्राप्त॥ पिपविषते॥
अरिरिषति॥ अंजिजिषति॥ अशिशिषते॥ उच्छी विवासे॥ उचिच्छिषति॥ अङ·सपरे ओः ड्वोजादौ॥ अथिति गाप
यिषति॥ अयियिषति॥ तुक्षावयिषति॥ शिश्वापयिषति॥ स्वयते र्ण्यन्तस्य संप्रसारणं वाङ·सयोः॥ शुशावयि
षति॥ ह्वृतः स्य हुयते रितिसंप्रसारणे कृते तत्तो दु त्वं जुहावयिषति॥ विस्फुरेर्ण्यवा त्वं॥ पुस्फारयिषति॥
तुस्तावयिषति॥ अङ·सयो रितो त्वं॥ पिपावयिषति॥ बिभावयिषति॥ पिपावयिषति॥ रिरावयिषति॥ लिलावयिषति॥
बस्रवतीतीत्वं॥ सिस्रावयिषति॥ सुस्रावयिषति॥ सान्तात्सोन॥ स्वार्थ सोतान्तुस्य॥ रेव॥ जुगुप्सिषते॥ अथ को
मुस्याःस्वार्थः॥ शेषिका मतुवर्थीया च्छेषिको मतुवर्थिकः॥ सरूपप्रत्ययो नेष्टः सन्नन्तान्न सनिष्यते॥२॥ शेषि
को वृषिकः स्वरूपानन्तेन शालीयो भव इति वाक्यमेव न तु वृत्तान्त॥ सरूपः किं॥ अहिच्छत्रे भवः आहिच्छ
त्रः॥ अहिच्छत्रे भवः अहिच्छत्रीयः॥ अन्तान्ताद्॥ तथा मत्वर्थो सरूपः सन। धनवनस्यास्ति। इह मतुवेतान्मतु
आ।

चरफलोः पूर्वात्तपरस्यात्तउत्तजऽ लुकौ । चञ्चूर्यते पफुल्यते ०

वृवौ रूपस्तु स्याद्वा ॥ दंडिमतीशाला ॥ स्वरूप इत्यनुषज्यते । अर्थद्वारा सा दृश्यं तस्यार्थस्तेन द्वास्तन्वं ता । तान्न ॥
स्वार्थ सान्तानुस्याद्वा ॥ मीमांसिषते ॥ ॥ इति सप्रक्रिया ॥ ॥ अतिशय हसाद्यं ङ्द्विस्त्व ॥ एकस्वराद्धसाद्द्वौ ते र तिशये
र्थे धौनः पुण्ये च यङ् प्रत्ययो वा तो स्यद्वित्वम् ॥ यङि ॥ यङि यङ्लुकि च पूर्वस्य नामिनो गुणः ॥ सधातु ॥ ङित्वादात ॥ अतिश
येन पुनः पुनर्वा भवति वोभूयते । वोभूयांचकार । अवोभूयिष्ट ॥ वोभुज्यते । अनापिच हसात ॥ हसादुत्तरस्य यस्य लोपो भ
वतानर्विपर ॥ वोभुजोवक्रे । मामुह्यते ॥ लेलिह्यते ॥ जोहूयते । वेविद्यते ॥ आतः ॥ यङि यङ्लुकि च पूर्वस्यात आकारः ॥ पा
पच्यते । पापठ्यते ॥ सेसिच्यते ॥ सिवोयङि नसस्य षः ॥ स्यादेरस्त्रि मन्त्र्यद्य च्ये शर्णाति स्यायङ् ॥ अशू त्रयाणामने स्व
रादेरपि इत्यर्थमिदं ॥ सोसूच्यते । सेसूच्यते । मूत्रप्रस्रवणे । मामूत्र्यते ॥ एकारपररेफस्य न द्वित्वं निषेधः ॥ अरार्य्य
ते । अशाश्यते ॥ इरोर्णोनूयते । गत्यर्थात्कौटिल्य एव यङ् ॥ कुटिलमटति । अटाट्यते ॥ वाव्रज्यते ॥ लुपसदचर जपजभ
दहदंशगृभ्यो भावगर्हायामेव यङ् ॥ गर्हितं लुम्पति । लोलुप्यते । सासद्यते । चमजपो नुक् ॥ जमान्तस्य जपजभ
दहदंशभञ्जपसच्चरफलां च पूर्वस्य नुके यङ्लुकोः ॥ नुगित्यनेनानुस्वारो लक्ष्यते सवपदान्तवत् ॥ तेन फम्फेप्पनुस्वा
रः ॥ यंयम्यते । चंक्रम्यते ॥ वंस्वन्यते ॥ तुनेमसे नस्वनेत्यात्वे ॥ वंखायते । तंतन्यते । जंजप्यते । दंदह्यते । दंदश्यते । वंभज्य
ते । पसवंधग्रंथनयोः ॥ पंपस्यते । चरफलोः पूर्वात्परस्यातउत्वं यङ्लुकोः ॥ चेचूर्यते ॥ चञ्चूर्यते । चेचुरांचक्रे पंफुल्य
ते । पम्फुल्यते ॥ गिरतेरेफस्य लत्वं यङि । जात इर ॥ द्वित्वं ॥ जेगिल्यते । रीगृदुपधस्य ॥ नर्त्वतो यातो यङि परे

विषये
अरारांचक्रे
अरारिषुः

फनीकिशो ॥ रु स्वनुस्वनते ॥ रु

ञ३

सि·च·
॥१४८॥

सरीसृक्॥ सुभ्नादिषु नर्शात्वं॥ नरीनृत्यते। वरीवृत्यते। जरीगृह्यते। ग्रहादिभिति संप्रसारणं। वरीवृश्च्यते। परीपृच्छ्यते॥
कृपो रो लः॥ चलीक्लृप्यते। वशोर्यङि न संप्रसारणं। वावश्यते। श्वयतेर्वा॥ शोशूयते। शेश्वीयते। गुणोर्त्तिसंयोगाद्योः॥ सा॥
स्मर्यते। कवतेः एर्वस्य नत्वं यङि॥ कोकूयते॥ कवतेरिति किं दं शान्कौति कवतेर्या न निषेधः॥ चोकूयते॥ वेवुस्तः सु
ष्वसुंसुक् सपत्नपदस्कन्दाद्यर्थे लुकि च पूर्वस्य नीक्। नस्य लोपः॥ वनीवंचते सनीस्रंस्यते। दनीध्वंस्यते। वनीभ्रं
श्यते॥ चनीकस्यते। पनीपत्यते। पनीपद्यते॥ चचीस्कद्यते॥ ऋतां रिः॥ ये। वेक्रीयते। जेहीयते। देध्रीयते॥ दारिरि॥
अपि हूर्च्छामा गा हा कु पिबतिसोऽस्था मिकारः। किंतिहूस। दे दीयते। दे धीयते। ममीयते॥ गेशः॥ जेगीयते। जेहीयते॥
पपीयते। तिस्थीयते॥ घ्राध्मोरीः यङि॥ जेघ्रीयते॥ देध्मीयते॥ हन्तेर्हिंसायां घ्नीर्यङि॥ जेघ्नीयते। हिंसायां किं। एवं हुन्ते
हिंसार्थे॥ जंघन्यते। स्वपि स्यमि व्येञां यङि संप्रसारणं॥ सोषुप्यते। सेसिम्यते॥ वेवीयते॥ चायः एजाति शामनं ये॥
चेकीयते। जनसनखनेन्त्या त्वं॥ जाजायते॥ जंजन्यते। शीङो यङो दशा यक्ङिति॥ शाशय्यते॥ यङि द्वित्वे ह्रस्वा गुणाः॥
डोढौक्यते॥ तत्रोक्यते॥ ॥ इति यङन्तप्रक्रिया॥ ॥ तिपा शपानुबन्धेन निर्दिष्टं यद्गणेन च॥ यत्रैकाज्ग्रहणं चैव
पंचैतानि न यङ्लुकि॥ ॥ वोन्यत्र॥ लुक प्रत्ययसंयोगं विना यङो वा लुक्॥ यङ्लुकि सति तिपि तः स्मो वेदः। यङ्लुङन्तान्म
अदादित्वाच्छपो लुक्॥ अतिशयेन पुनः पुनर्वा भवति बोभूयते। इति बोभवीति। बोभोति। बोभूतः। बोभुवति॥
बोभवाञ्चकार॥ बोभूयात्॥ बोभविता। बोभविष्यति। गुणं बाधित्वा नित्यत्वाद्वुक्॥ अबोभवीत्॥ अबोभोत्। अ
बोभूतां। अनउसहनित्य त्वाद्गुणात्प्राग्वुक्॥ अबोभूवुः॥ आत॥ पापचीति। पापक्ति। पापक्तः॥ ददूरन्त्या

त॥ पापचीति॥ अपापचीत्॥ अपापक्। अपापक्तां। अपापचुः॥ पापचांचकार। एकाच्यहणात्कृत्वान्निषेधः॥
अपापचीत्॥ ह्रस्वेऽपि नोपधाया गुणः॥ बोभुजीति। बोभोक्ति। अबोभुजीत्॥ अबोभोक्। बोभोजिता॥ अबोभो
जीत्॥ वावदीति। वावत्ति॥ वद हृद्योः सोनिरसेऽभ्युद्धि॥ अवावदीत्॥ जाघटीति। जाघट्टि॥ जाघटीषि॥ स्य इ संबुधे
न्वादि॥ हसात्परस्य कसस्य लोपः सकारेऽसति दायादृद्धीति यदापुनः हसे हसः॥ अनेन ह्रस्वत्वमपि लोपोऽपि स्या
पास्य। ढूंतितिदात्रिषु पास्याढूं ति॥ पास्यढूं। पास्य ढुः। पास्यप्तासि हो। कसाढूं है॥ हसात्परस्य धलोपः॥ पास्य
ढूं हस्पा हृ सात्॥ सभिन्नस्यरान्तः॥ अपास्यत्। सिपि ऊवेजवो॥ संयोगान्तस्य लोपः॥ टः सः। दोषांर॥
रिलोपो दीर्घश्च स्वार्विसर्गे॥ पास्याः॥ अपास्यढू। गाधृ प्रतिष्ठा लिप्सयोर्ग्रन्थे च॥ जागाढ्रि। जागाति॥
७८ जाघात्॥ सिपि जाघाः॥ अजाघात्॥ नाथृ॥ नानाथीति। नानात्ति। नानात्तः। दध। दादाढू। दादा
ढू॥ पूर्वस्य ऊसेदत्॥ दाधाति। अदादध्म। अदाचत्त। अदादधुः॥ अदादध। अदादत्त॥ दादधि
ता। अदादाधीत। अदादधीत्। चोस्कुन्दीति चोस्कंत्ति। अचोस्कुन्दीत्। अचोस्कुन्। मोमुदीति। मोमोत्ति।
७९ कूर्द क्रीडायां। चोकूर्दीति। चोकूर्त्ति॥ अचोकूर्त्। सिपि। अचोकूः॥ ऋदन्तो नाम दुधपञ्चनीवापदु किपू
र्वस्य रिक्रीक्॥ एते आगमाः स्युः॥ चर्करीति। चरिकरीति। चरीकरीति॥ चर्कर्ति। चरिकर्ति॥
चरीकर्ति। चर्कृतः। चरिकृतः। चरीकृतः॥ चर्क्रति। चरिक्रति। चरीक्रति। आतोर्नमिनः॥ अचर्करीत्॥

सि.व. वर्वृतीति। वरिवृतीति। वरीवृतीति॥ वर्वर्ति। वरिवर्ति। वरीवर्ति॥ वंचु वंचने। वंचुस्रंसि इति नीक्॥ वनीवं २
॥१६॥ चीति। वनीवक्ति। वनीवक्त:। वनीवचति। जंगमीति। जंगंति। लोपश्चानुदात्तानां॥ जंगत:॥ गमास्वरेतु १२
पधालोप:॥ जंग्मति॥ जंगमीति। जंगन्मि। जंगन्व:। जंगन्म:॥ नलोपस्यासिद्धत्वान्नोहलुक्॥ तिपानिर्दे
शाद्धलन्तेऽपि ई स्यादेशान्न। जंगहि॥ अमजपानुक्॥ पूर्वा द्वन्ते हस्य घ:॥ जंघनीति। जंघन्ति। जंहत:। जंघ्नति॥
जंघ्नहि। अजंघनीत। अजंघन्। आशिषि॥ वध्यात्। अवधीत्॥ अवधिषं॥ चर॥ चंचुरीति। चंचर्ति॥ चंचूर्त:॥
चंचुरत:॥ अचंचुरीत्॥ अचंचू:॥ चंखनीति। चंखन्ति। चंखात:। चंखनति॥ जनसनखनां सञ्झलो:॥ चंखायात्। चंखं
न्यात्॥ अचंखनीत्। अचंखानीत्॥ यु॥ योयवीति। योयोति। अयोयवीत्। अयोयोत्। अयोयावीत्॥ नोन
वीति। नोनोति। हाक्। जाहेति। जाहाति। जहाते: तिपा निर्देशात्यङ्लुकि न भवति॥ जाहीत:। जाहीहि। अजा
हेत्। अजाहात्॥ अजाहीतां। अजाहु:। जाहायात्॥ जाहिता। जाहिष्यति। अजाहिष्यत्॥ अजाहासीत्॥
दाञ्। दादेति। दादाति। दादेरित्याल्लोप:॥ दाघाघौ। दैहि। दादेत्। दादेयात्। दादेपा। अदादात्॥ ५४
धं हि ४ एवं धेट्। दाधेति। दाधूति। दाधति। दाधेयात्। अदाधासीत्॥ अदाधात्॥ घोर्न दाधाति धीत:। पिते
सहो स्व। दादेमि। दादीत:। दादीहि। दादायात्। अदादासीत्। सास्वपीति। सास्वप्ति। सास्वप्त:। सास्वपिा
ति॥ असास्वपीत्। असास्वप्॥ यङामिति संप्रसारणम्॥ सासुप्यात्। असास्वपीत्॥ ह्वृ। चाकर्ति॥
चाकीर्त:। तातर्ति। तातीर्त:। तातरीति। तातर्हि। तातराशिषि॥ अतातरीत्। अतातः। अतार्ति
द्व स्तो ३ पूर्वस्मिन् इति असेधा॥ दादे ४

अरर्पीत। अरियात उ
ये

र्ता॥ अतातरुः॥ अतातारीत्॥ अताता रिषं॥ अर्त्ते ऊ लुकि द्वित्वे पूर्वस्य र इत्यत्वे रुकू रिकू रीका स्का
पूर्वस्यासवर्णे इति इयङ्॥ अरर्ति। अरारियर्ति २ अररीति। अरियरीति॥ अरर्त॥ अरियत॥ २ रुको
रिलोप इति लोपः॥ आरति। आरियर्ति॥ २ सिद्धि २ ई। तिपानिर्देशो द्रुहो त्रिर्गुणे न॥ आरियात॥
आरियात। आरियातां॥ गृहू। जर्गृहीति ३ जर्गर्ढि २ जर्गृढः॥ ३ जर्गृहति। ३ अजर्घर्ट॥ ३ अजर्गृहीत॥ ३
गृह। जागृहीति। जाग्राढि। तोसो ढो ढि। न्विमित्तं सम्प्रसारणं॥ तस्य बहिरंगत्वेन असिद्धत्वान्नरुगाद्यः॥
जागृढः॥ जर्गृहति। जर्गृहीषि। जर्घक्षि। जर्गृहीत॥ गृह्णु॥ जर्गृधी। ३ जर्गढ्ढि। जर्गृढु। ३ जर्गधानि। ३
जर्गृधीषि ३ जर्घृक्षि। ३ अजर्गृधीत। ३ अजर्घर्त। ३ अजर्गृढ्ढां। अजर्गृधुः॥ सिपि। दः सः॥ अजर्घः॥ ३ अ
जर्घृतं। ३ अजर्गृढ्ढं। अजर्गृढ्ढिं॥ पाप्रच्छीति। पाप्रष्टि। न सादौ संप्रसारणं॥ पाप्रष्टः। पाप्रच्छति॥ न ८
क्ङिति रुसङ्को अमव छस्यशो व स्पृशुः॥ प्राप्रश्मि। पाप्रच्छः॥ पाप्रश्मः॥ ह्य गतौ॥ जाहयीति।
यवया वे सह हकारे च लोपः॥ जाहति। जाहतः। जाहयति॥ जाहयीषि। जाहसि। ओसा॥ जाहामि। जा
हावः॥ जेहामः॥ हर्य गतिकान्त्योः॥ यङ्ह यीति। जहर्ति। जाहर्तः॥ जाहर्यति। जाहर्हि। अजाहः॥ अ
जाहर्तां॥ अजाहर्युः॥ ज्वर त्वरस्त्रिव्यवि मावा मुपधा च कारपारूढः॥ ढौ कसादौ जम मादेह कार

सि॰व॰प्रत्यये ॥ जज्वरीति ॥ जाजूर्त्ति । जाजूर्त्तः । तात्वरीति । तातूर्त्तः ॥ श्रिविगतिशोषणयोः ॥ सेस्रिवीति ।
॥ ॰ ॥ सेस्रोति । मव बंधने । मामवीति । मामोति । मामूतः । ममवति । मामवीषि । मामोषि । मामोमि । मामम ॥
वः । मामम ॥ मामोतु । मामूतात् ॥ मामूहि । मामवानि । अमामेत् । अमामोत् । अमाममं । अमामव
म मामम ॥ तुर्वी थुर्वी दुर्वी धुर्वी हिंसायाम् ॥ तोतूर्वीति । रेफाच्छ्वोर्लोपः । छ्वोः शूसादौ नमादौ
हृव प्रत्यये ॥ तोतोर्त्ति । तोतूर्त्तः । तोतुर्वति । तोथूर्वीति । दोदूर्वीति । अदोदोर्त्ति । दोधूर्वीति । दो
धोर्त्ति । मूर्छा मोहसमुच्छ्राययोः ॥ मोमूर्छीति । मोमूर्त्तः । मोमूर्छीति ॥ ॥ इति यङ्लुगन्तप्रक्रिया ॥ ॥ नाम्नाय
ईवात्मनः ॥ नाम्न इच्छायामर्थे यप्रत्ययो भवति स्यस्य च ई वर्णः ॥ आत्मनः पुत्रमिच्छतीति पुत्रीयति ॥ क्वचित्त्व
स्वद्यकारः ॥ गामिच्छति गव्यति । संनिपातलक्षणो विधिरनिमित्तं तद्विघातकस्येति न गव्येव
कारः ॥ अर्थवद्ग्रहणे नानर्थकस्य ग्रहणमिति न पुत्रकाम्यां वकारः ॥ नाव्यति ॥ एकार्थयोरित्येव ॥
त्वद्यति । मद्यति ॥ अनेकार्थे तु । युष्मानिच्छति युष्मद्यति । अस्मानिच्छति अस्मद्यति ॥ काम्यश्च ॥
पुत्रकाम्यति । पुत्रकाम्यां वकारः । धनस्यनेकारः गर्द्धे । धनमिच्छति । धनायति । अन्यत्र ॥ धनीय

ना६

ति॥उदकस्योदन्नियायां॥उदन्यति।अन्यत्र उदकीयति॥गोर्य्यति।पुरमिच्छति पूर्य्यति॥ दीर्घप्राप्ते व्यातोरेव
दीर्घः॥नेहपुष्पात्।दिवेउवः।तेन दीर्घेन॥दिवमिच्छति दिव्यति।अमुमिच्छति अदस्यति॥ओतोरि॥कर्त्रीयति
कर्तृत्वमिच्छतीत्यर्थः॥हसात्तद्धितयस्य लोपाय च्वौ च॥गार्गमिच्छति गार्गीयति।वाच्यति।कवीयति।समिध्यति॥
हसाद्यस्य लोपा वा न पि॥समिध्यिता।समिधिता॥मांताव्ययाभ्यां यान॥किमिच्छति।इदमिच्छति।स्वरिच्छति॥अ
शदृषयासुगेषु न द्यायां॥क्षीरलवणयोर्लालसायां॥अश्वस्यति वडवा वृषस्यति गौः।क्षीरस्यति बालः॥
क्षीरसाव कार।लवणस्य त्युष्ट्र॥म्नो यल्लालसा यां सुगसुकौ।दधिस्यति।दध्यस्यति।मधुस्यति।मध्वस्यति।
यशस्काम्यति।सर्पिष्काम्यति॥मान्ताव्ययाभ्यां काम्यः॥किंकाम्यति॥स्वःकाम्यति।करणे च नाम्नः।वै
रार्थयः॥नमस्यति।देवान्पूजयतीत्यर्थः॥तपस्यति॥वरिवसः परिचर्यायाम्॥वरिवस्यति॥गुरुन्शुश्रू
षयतीत्यर्थः॥शब्दादिभ्यायङ्॥शब्दं करोति शब्दायते॥वैरायते।कलहायते॥अभ्रायते।कष्टायते।चि
त्रीयते।विस्मयते इत्यर्थः॥उष्मवाष्पफेनमुद्वमने॥उष्माणमुद्वमति उष्मायते॥वाष्पमुद्वमति वाष्पा
यते।धूमायतो वह्निः॥फराज्ञतिवाच्यं॥फेनायते॥णिङ् त्वकरणे॥नाम्नो णिः प्रत्ययो करणे।स वदति
घटं करोति घटयति॥अजीघटत्॥महान्तं करोति महयति।अमीमहत्॥युवानं करोति यवयति॥अयुयवत्॥य

कुमारीव कुमारीयते। हरिणीव हरिणायते॥ गुर्वीव गुरूयते। सपत्नीव सपत्नायते। स्वमत्नीयते॥ युवतिरि
वरीव पट्वयते॥ मृद्वीव मृद्वयते॥ नेकी पत्तायां॥ पाचिका यते। पट्ठि वासजोपद॥६
श्रि०२४ ओल्पयोः कन्यो। कनयति। अल्पयति॥ आविष्टवत्कार्यमा॥ स्थूलं करोति स्थवयति॥ दूरं करोति। दवयति॥ अ
॥टी॥ दीदवत्। ह्रस्वं करोति ह्रसयति। अजिह्रसत्॥ क्षिप्रं करोति क्षेपयति॥ अचिक्षिपत्॥ क्षुद्रं करोति क्षोदयति॥ अचुक्षु रा
दत्॥ प्रियं करोति प्रापयति॥ अपिप्रयो नु॥ अत्र प्रियप्रापरातो ओष कुमुबीद रिष्टे मेयः सुगरादिष्ठालोपष्ठा॥ गुरुं क ॥ट
रोति गारयति॥ अजीगरत्। स्थिरं करोति। स्थापयति। अतिष्ठपत्॥ दृढं करोति। द्रढयति॥ अर ड्दृष्ठा॥ स्वय
द्रपरा॥ अङ्गि पूर्वस्य ढस्य जोवा॥ अजिढत्॥ अदिढत्॥ दृढं करोति। द्रढयति। अजढत्। अददृहत्॥
कर्तुर्यङ्॥ उपमानात् चुराचोरः श्येनइवाचरति। श्येनायते। काकः। पिंडतायि मूरवा। यङ्
मानिनो॥ पयइव पयायते॥ पयस्यते। अप्सरसो सुमनसां नित्यं॥ अप्सरायते। ओजश विषयेत
दूति॥ ओजायते। सुमनायते। अन्येषां विभाषा। यशायते। यशस्यते॥ विद्वायते। विद्वस्यते॥ नाम्न आचारे क्विप्॥
कृष्णइवाचरति कृष्णति कृष्णायते वा। इवाचरति अति। अतः। अंति। लिटि। आतो लोपे॥ ओ आ
नपि॥ अतुः यात्॥ यास्तां। इता। यन्निरमिनमाना सक्तिरिपे॥ आसीत्॥ मालेवाचरति मालति मालायते।
मालां वकार आमालासीत्॥ कविरिवाचरति। कवयति। कवीयात्। नामधातो द्विर्वीसे। अकवयीत्। अक
वायीत्॥ विरिवाचरति वयति। विवाय। विव्यतुः। अवयीत्। अवायीत्। श्रीरिवाचरति श्रयति। शिश्राय। शिश्रियतुः॥

ति॥ उदकस्योदः संज्ञायां॥ उदन्यति। अन्यत्र उदकीयति॥ गोव्यति। पुरमिच्छति पूर्य्यति॥ दीर्घप्राप्तेर्वा तोरेव
दीर्घः॥ नेहपुष्यात॥ दिव ईवः॥ तेन दीर्घो न॥ दिवमिच्छति दिव्यति। भुमिच्छति उदस्यति॥ अतोरिः॥ कर्त्रीयति
कर्तृत्वमिच्छतीत्यर्थः॥ हसात्तद्धितयस्य लोपायेचौवा॥ गार्ग्यमिच्छ गार्गीयति। वाच्यति। कवीयति। समिध्यति॥
हसात्यस्य लोपा वा नपि॥ समिध्विता। समिध्यिता॥ मातावत्ययाभ्यां यान॥ किमिच्छति। इदमिच्छति। स्वरिच्छति॥ अ
श्ववृषयोः मैथुनेच्छायां॥ क्षीरलवणयोर्लालसायां॥ अश्वस्यति वडवा। वृषस्यति गौः॥ क्षीरस्यति बालः॥
क्षीरस्यावकार। लवणस्यत्युष्ट्रः॥ सौ येलालसायां सुगसुकौ। दधिस्यति। दध्यस्यति। मधुस्यति। मध्वस्यति।
यशस्काम्यति। सर्पिष्काम्यति॥ मान्तात्ययाभ्यां काम्यः॥ किंकाम्यति। स्वःकाम्यति॥ करणे च नाम्नः॥ वर
शार्थयः॥ नमस्यति। देवान्पूजयतीत्यर्थः॥ तपस्यति॥ वरिवसः परिचार्यायाम्॥ वरिवस्यति॥ शुश्रू
षयतीत्यर्थः॥ शब्दादिभ्यायङ॥ शब्दं करोति शब्दायते॥ वैरायते। कलहायते॥ अभ्रायते। कष्टायते। वि
त्रीयते। विस्मयते इत्यर्थः॥ तुष्णेवा ष्पोष्ममभ्यद्वमने॥ उष्माणमुद्वमति उष्मायते। वाष्पमुद्वमति वाष्पा
यते। धूमायतेऽवह्निः॥ फेनाच्चेति वाच्यं॥ फेनायते॥ णिङ् त्करणे। नाम्नो णिः प्रत्ययः करणे। स च डित्
घटं करोति घटयति॥ अजघटत्॥ महान्तं करोति महयति॥ अमीमहत्॥ युवानं करोति यवयति। अययवत्। य

अभृत क्रोध कण्वक्लिशेभ्यो भृशादिभ्यः क्विप् चेत्येषां लोपो भवति

पितेवाचरति पितरति ॥ पितराञ्चकार ॥ ऋतो रिङ् ॥ पित्रियात् । भ्रूरिव भवति । बुभूव । अभावीत् ॥ दुरिव द्रवति । अदुद्रवीत् । अ
मांतस्योपधाया दीर्घः क्वौ ॥ मस्सादेर्वा किति ॥ इदमिवाचरति इदमति । राजेव राजानति । पंथा इव पथीनति । मथीनति ॥
अमुमिवाचरति ॥ द्यौरिव द्यवति । करेव करति ॥ यदाश्चा तोनो भिनो द्व्यङ्गुः ॥ तदाव कौ । अनाधा । यतः ॥ अनेनाकारलोपः । वेकेत
न्याः स्वरिव स्वति । सस्वा । सस्वतुः । सस्वुः ॥ आचारउपमानात् ॥ कर्मधारयोरुपमानाद्य प्रत्यय आचारे यङ् स्याद्वेकाकः ॥ पु
त्रमिवाचरति पुत्रीयति शिष्यमुपाध्यायः ॥ प्रासादीयति कुट्यां भिक्षुः ॥ कुटीयति प्रासादे ॥ विष्णूयति द्विजं ॥ भृशादिभ्यो
ऽभूततद्भावे यङ् सलोपश्च ॥ अभृशो भृशो भवति भृशायते । अशश्वत् शश्वद्भवति शश्वायते ॥ द्विवपि । शश्वायति ।
भृशति । द्विरपि ॥ भृशीभवति । भृश्यभूत् । भृश्यभूते ॥ तेनेह न ॥ क्वचिद्भृशा भवन्तीये तत्रो भृशान तत्रास्ते दिवाकृभ
वन्तीत्यर्थः ॥ अनद्विः ॥ उपसर्गसमाकारं पूर्वपदं धातुसंज्ञा हेतौ प्रत्यये विकोर्षित पृथक्त्वि यते । स्वमनायत । स्वमना
यिषि । उद्मानायत ॥ सुखादिभ्यो यङ् कर्तुरनुभवे ॥ सुखं वेदयते कर्तृग्रहणं किं ॥ परस्य दुःखं वेदयते ॥ [illegible]ते ॥
दुःखायते ॥ पुच्छादुदसने व्यसने पर्यसने च णिङ् ॥ उत्पुच्छयते । विपुच्छयते । परिपुच्छयते ॥ उत्क्षेपने मुद्दसनं ॥ पुच्छं
मुदस्यति । व्यसनं विरूद्धं ॥ पुच्छं विक्षिप्य व्यस्यति ॥ व्यसनं विविधं पुच्छं पर्यस्यति । भांडात्समाचये णिङ् । संभांडयते भांडानि
समाचिनोति ॥ स्वीकारोतीत्यर्थः ॥ चीवरादर्जने परिधाने च ॥ संचीवरयते भिक्षुः ॥ चीवराण्यर्जयति परिधत्ते वेत्यर्थः ॥

सुखायते

ऋग्नि सुसपत

सि॰च॰ पर्यवीरयत॥ अर्थवेदसत्यानामापुक् णौ॥ अर्थमाचष्टे अर्थापयति। आर्तीथपत। वेदापयति। अविवेद राम
॥८२॥ यत॥ सत्यापयति। एनीमाचष्टे। एतीयति। ~~ऐनीनत्~~ ऐतितत॥ पृथुमाचष्टे प्रथयति। टेर्होसत्यां पर्वक ॥८२॥
टिलोपः। अपिप्रथत। अपप्रथत। म्रदुमाचष्टे म्रदयति। अमिम्रदत। अमम्रदत॥ भृशं दृढं कृशं। भ्रशयति॥
दृढयति। कशयति। अबभ्रशत। अददृढत। अचकृशत॥ परिदृढयति। पर्यवदृढत॥ त्वांमांवाचष्टे त्वा
~~यति मापयति॥ ओ॥ विद्वद्वित्वं देशान्पि आनुशब्देन ग्रहणेति।~~ त्वादयति मादयति॥ अतित्वत। अमिमत॥
युवामावां वाचष्टे युवयति॥ आवयति। अयुयुवत। आविवत॥ युष्मानस्मान्वाचष्टे युष्मयति। अस्मय
ति। अयुयुष्मत। आसस्मत॥ एकानमाचष्टे। त्रिन्निमित्तः स्वरादेशाद्वित्वकर्तव्ये स्यात्। ऐकवत॥ श्वावयति।
अशुश्वावत॥ सुनयति इत्येके। विद्वांसमाचष्टे। विद्वयति। उत्वपक्षे द्विलोपः। विदयतीत्यन्ये। उत्वपक्षे आदे
दुद्रुयावदेशस्य॥ विदावयतीत्यपरे॥ उदेवमाचष्टे। ~~सहादेशस्यादि~~। उदीचयति। उदिचित। प्रत्यंच थिकते
माचष्टे। प्रतीचयति। प्रत्यचिचत॥ स्वरामसवर्णेतिह्रस्वः॥ प्रतिचिचत॥ सम्यंचमाचष्टे समीचयति
सम्यचिचत॥ तिर्यञ्चमाचष्टे तिरापयति॥ अहृयोपि तिरसोन्नाद्व कार्य। अतितिरायत॥ सध्र्यंचमाचष्टे स

य २ उ ६

ध्रापयति॥ अससध्रापत॥ अन्तिकं आचष्टे नेदयति। अनीनिदत॥ अनिनेदत॥ बाढमाचष्टे साधयति॥
असीसधत॥ अससाधत॥ वृद्धिमाचष्टे। ज्यापयति। अजिज्यपत॥ अजज्यापत् वर्षयति। स्थिरमाचष्टे।
स्फापयति। अपस्फापत॥ उरुमाचष्टे वरयति। अविवरत॥ बहुलमाचष्टे। बहयति। अबबंहत। तृप्रमा
माचष्टे त्रपयति। अतित्रपत। दीर्घमाचष्टे द्राघयति। वृन्दारकमाचष्टे वृन्दयति। अविवृन्दत॥ ॥ इतिना
मधातुप्रक्रिया॥ ॥ कंड्वादिभ्यो धातुभ्यो यक् स्वार्थे॥ कंडूयञ् विघर्षणे॥ कंडूयति। कंडूयते॥ मंतु अप
राधेरोषेच॥ मंतूयति। वल्गुल्लुभ्यं तमाह। मंतूयते। वल्गु पूजामाधुर्ययोः। वल्गूयति। तसु उपक्षेपे। तसूयति।
असु असु असस अवउपतापे॥ असूयति। असाव कोर असूयति। असूयते॥ लेला दीप्तौ। लेलायति। मेधा आ
शुग्रहणे॥ मेधायति। सुख दुःख तत्क्रियायां॥ सुखयति। दुःखयति। सुखदुःखेनानुभवतीत्यर्थः॥ सपर
पूजायां। सपर्यति। भिषज् चिकित्सायां। भिषज्यति॥ भिष्णज् उपसेवायां। भिष्णज्यति। इषुध शरधारणे॥
इषुध्यति। चरण वरण गतौ॥ तुरण चौर्ये॥ तुरण त्वरायां॥ भुरण धारणपोषणयोः। गद्गद वाक्स्खलने॥
ट।

वे

सि॰च॰ लोके लारवलाविलासइ लेत्यन्ये॥ लेखा स्खलने च। बद्नोयमित्येके॥ लेखयति। लिट अल्पकुत्सनयोः॥ रामः
॥८३॥ लिट्यति। लाट जीवने। हम्मी ड रोषणे लज्जायां च। हम्मीयते महीङ् पूजायां॥ महीयते। पूजायां सम न इत्य ॥८३॥
र्थः॥ तंतस पंपस दुःखे॥ मगध परिवेष्टने नीचादस्य इत्यन्ये॥ कुषुभ क्षेपे॥ कुषुभ्यति॥ इरस इरज इरञ् ईर्ष्यायां॥
इरस्यति। इरज्यति। इरस्यते॥ भुष स्नप्रभाति भावे॥ वेद धौत्ये स्वप्ने च॥ लेट लोट धौत्ये पूर्वभावे स्वप्ने च दीप्तावित्येके॥
लेट्यति। लेटिता। रेखा श्लाघा सादनयोः॥ द्रुवस परितापपरिचरणयोः॥ तिरसे अन्तर्द्धौ॥ उरस बलार्थे॥ उरस्यति। वल्खे बलवा
न्भवतीत्यर्थः॥ तरण गतौ॥ पयस प्रसृतौ॥ सम्भूयस प्रभावे॥ अंबर संबर संभरणे॥ अगद नीरोगत्वे॥ अगते। आग घेद्
दीत्॥ आकृतिगणोयं॥ ॥इत्यादि कंड्वादि॥ ॥निविशः॥ न्यादि पूर्वकाद्दिशादेङ्गुतो रात्॥ निविशते॥ परि
वेद व्यवेभ्यः क्रियः॥ परिक्रीणीते। अवक्रेत्रिप्रायार्थ भिदं॥ पर्यक्रैष। विक्रीणीते॥ अवक्रीणीते। विपराभ्यां जेः॥ विज
यते। व्यजेष्ट। पराजयते॥ आङो दोनास्य विहरणे॥ आदत्ते। विद्यामादत्ते इत्यर्थः॥ आदित। विकाशने तु। व्याद
दाति मुखं चटकः॥ आस्यग्रहणं सविवक्षितं॥ नदीकूलं व्याददाति॥ विपादिकां व्याददाति॥ पराङ्कर्मकान्न वेत्यव॥
व्याददते पिपीलिकाः पतंगस्य मुखं॥ क्रीडोनुसंपरिभ्यश्च॥ आक्रीडते। अनुक्रीडते। संक्रीडते। परि
क्रीडते। आनोः कर्मप्रवचनीयान्न॥ उपसर्गात्समासा इह व्याख्यातः॥ मानवकमनु क्रीडतीति न सहेत्यर्थः॥ समोकूजने॥ स

क्रीडते॥ कूजनेनु। संक्रीडति चक्रं। आगमेः क्षमायां॥ ण्यन्तस्येदं ग्रहणं॥ आगमयस्व तावत्॥ मा त्वरिष्ठा इत्यर्थः
शिक्षेर्जिज्ञासायां॥ धनुषि शिक्षते॥ धनुर्विषये ज्ञाने शक्तो भवितुमिच्छतीत्यर्थः॥ हरतेर्गतताच्छील्ये॥ पैतृक
मश्वा अनुहरन्ते। पितुर्मातुश्चागतं प्राकारं परिशीलयन्तीत्यर्थः॥ मातृकं गावः॥ मत्स्य सदृशा इत्यर्थः॥
ताच्छील्ये किं। मातुरनुहरति॥ किरतेर्हर्षजीविकाकुलायकरणेषु॥ हर्षादयो विषयास्तत्र हर्षो विक्षेपस्य
कारस्माभितर फले इति हर्षार्थः॥ आपात्स्कुट चतुष्पाच्छकुनिकर्तृके अलेखने॥ सुडपि हर्षादिष्वेव॥ अ
पस्किरते वृषो हृष्टः॥ कुक्कुटो भक्ष्यार्थी॥ श्वा आश्रयार्थी च॥ हर्षादिष्विति किं। अपकिरति कुसुमं॥ इह ते
सुडेन॥ हर्षादिमात्र विवक्षायां यद्यपि तत्प्राप्तस्तथापि सुड्भावे नेष्यते॥ इत्याहुः॥ गोष्ठोपकिरति॥ आङि नु
जें ८ प्रच्छ्योः॥ आनुते। आपृच्छते॥ शपउपालम्भे॥ विप्राय शपते। समवप्रविभ्यः स्थः॥ संतिष्ठते। अवतिष्ठते।
प्रतिष्ठते। वितिष्ठते॥ आङः प्रतिज्ञायां॥ शब्दं नित्यमातिष्ठते। अनित्यत्वेन प्रतिजानीतीत्यर्थः॥ स्वाभिप्रा
याविष्करणे निर्णेतृत्वाख्यायां च। गोपी कृष्णाय तिष्ठते॥ आशयं प्रकाशयतीत्यर्थः॥ संशय्य कर्णादिषु
तिष्ठते यः॥ कर्णानीन्निर्णेतृत्वेनाश्रयतीत्यर्थः॥ उदोऽनूर्ध्वकर्मणि ईहायां॥ मुक्तावुत्तिष्ठते॥ अनू
र्ध्वेति किं॥ पीठादुत्तिष्ठति॥ ईहायामेव नेह। ग्रामाच्छतमुत्तिष्ठति॥ उपान्मंत्रकरणे देवपूजासंगतिकरणप

वि

कु॥आग्नेय्याग्नीध्रमुपतिष्ठते॥आग्नीध्रम्‌चाविशेषमित्यर्थः। मंत्रकरणे। किं। भर्तारमुपतिष्ठति यौव
नेन॥आदित्यमुपतिष्ठते। कथं तर्हि। स्तुत्यं स्तुतिभिरर्थ्याभिरुपतस्थे सरस्वतीति देवतात्वारोपत्वात्
न्नेपस्य देवताशत्वाद् इत्यर्थः॥गंगा यमुनामुपतिष्ठते। उपश्लिष्यतीत्यर्थः। रथिकानुपतिष्ठते।
मित्रीकरोतीत्यर्थः॥पन्थाः स्रुघ्नमुपतिष्ठते। नगारं प्राप्नोतीत्यर्थः॥वा लिप्सायां॥भिक्षुकः प्रभु
मुपतिष्ठते उपतिष्ठति वा। लिप्सयोपगच्छतीत्यर्थः॥अकर्मकाच्च॥वा उपतिष्ठति॥ भोजनमुप
तिष्ठते॥भोजनकाले उपतिष्ठते। संनिहितो भवतीत्यर्थः॥उद्विभ्यां तपो कर्मका स्वांगकर्मका
च्च॥स्वमंगं स्वांगं न त्व द्रवमिति परिभाषितमित्यर्थः॥उत्तपते वितपते वा पाणिं वा॥आहा॥
सुवर्णमुत्तपति। संतापयति। विलापयतीत्यर्थः॥चैत्रो मैत्रस्य पाणिमुत्तपति। संतापयती
त्यर्थः॥आङो यमहनिभ्यां॥आयच्छते पाणिं पाणिं वा॥आहते शिरो वा॥अन्यत्र शत्रुमाहन्तिय
ति वा। हनः सिः कित॥आवधिष्ट आवधिषातां। आहत आहसातां॥यमः सूचने सिः कित॥परदो
षाविष्करणा सूचनमित्यर्थः॥उदायत। सूचने किं। उदायंस्त पादं॥अकर्मकेष्वेवेत्यर्थः॥समो
गम्यृछिप्रछिस्वरत्यर्त्तिश्रुविदिदृशिभ्यः। संगच्छते। गमः सिस्यो कितो वा। संगसीष्ट। संगं

लोपस्त्विनुदात्तानां। गमां स्वरे। हनो घ्न। ऊनत्तस्य पः

आयंसे आ
यसीष्ट आयं
ता आयंसत
आयसीः ४

आघ्नीत आघ्ने
आहन्येत
आघ्नीत आह
तेआजघ्ने आ
हनसीष्ट आहं
ता आहनिष्य
ते ५

सीष्ट।समगत।समगंस्त।अकर्मकादित्येव।।ग्रामं संगच्छति।समृच्छिष्यते संपृच्छते।संस्वरते।अर्ति
दृशिः।समृच्छते।हृादिः।समियृते।संशृणुते।अदादिः।संवित्ते।संविद्राते।।वेत्तेरंतो वा रुट् आति।
संविद्रते।संविदते।संपश्यते।।उपसर्गादस्यत्यूह्योर्वा।।अकर्मादिति निवृत्तं।।येयमंते निरस्यति
निरस्यते वा।निरास।समूहति समूहते वा।समूहांचकार।समोहीत।।निसमुपविभ्यो ह्वः।।निह्व
यते।विह्वयते।स्पर्द्धायामाङः।।कृष्णश्चाणूरमाह्वयते।स्पर्द्धायां किं।।पुत्रमाह्वयति।।अप्र
तिबंधे त्साहस्फीततासु क्रमः।।ऋचि क्रमते बुद्धिः।न प्रतिहन्यत इत्यर्थः।।अध्ययनाय क्रमते।
उत्सहत इत्यर्थः।क्रमंतेऽस्मिन् शास्त्राणि।स्फीतानि भवंतीत्यर्थः।।उपपराभ्यां च।उपक्रमते
पराक्रमते।नेह संक्रामति।।आङ उद्गमने।।आक्रमते सूर्यः।उदयतीत्यर्थः।।ज्योतिरु
द्गमने एव नेह।आक्रामति धूमो हर्म्यतलात्।।वेः पादविहरणे।साधु विक्रमते वाजी।पादवि
हरणे किं।विक्रामति संधिः।द्विधा भवति स्फुटतीत्यर्थः।।प्रोपाभ्यां प्रारंभार्थाभ्याम्।।प्रारंभेन
योस्तुल्यार्थता इत्यर्थः।प्रक्रमते उपक्रमते।प्रारंभार्थाभ्यामिति किं।।प्रक्रामति।गच्छतीत्यर्थः।
संप्रतिभ्यामनाध्याने।।उत्कंठापूर्वकं स्मरणमाध्यानमित्यर्थः।।शतं संजानीते।अवेक्षत इत्यर्थः।

सि॰व॰ ॥८५॥

न्या४

शतं प्रति जानीते। अंगीकरोतीत्यर्थः॥ अनाध्याने इति किं। मातरं सं जानाति। अनुपसर्गाद्‌ ज्ञः॥ गां जानी-
ते जानाति वा॥ अनुपसर्गात्किं॥ स्वर्गं लोकं न प्रति जानाति। भासनोपसंभाषा ज्ञानयत्नविमत्यु-
पमंत्रणेषु वदः॥ उपसंभाषोपसान्त्वनमित्यर्थः॥ उपमंत्रणमुपच्छन्दनमित्यर्थः॥ शास्त्रे वदते॥
भासमानो ब्रूहीतीत्यर्थः॥ भृत्यानुपवदते। सान्त्वयतीत्यर्थः॥ शास्त्रे वदते। अत्र शास्त्रे ज्ञानेरित्यर्थः॥
क्षेत्रे वदते। क्षेत्रे यतते इत्यर्थः॥ गेहे विवदन्ते। विमता इत्यर्थः॥ उपवदते। प्रार्थयतीत्यर्थः॥ मनुष्यादीनां स-
मुच्चारणे॥ संप्रवदन्ते ब्राह्मणाः॥ न ह प्रवदन्ति खगाः॥ व्यक्तवाचिविषयादनुप एवादकर्मकात्॥ अनुवद-
ते॥ कठं कालापस्य॥ कठसदृशं कूदते इत्यर्थः॥ व्यक्तवागिति किं॥ अनुवदति वीणा॥ अकर्मकादि-
ति किम्॥ उक्तमप्यनुवदति वा विरुद्धोक्तौ। विप्रवदन्ति विवदन्ते वा वैद्याः॥ अवाद्‌ ग्रः॥ अवगिरते॥ स-
मः प्रतिज्ञाने॥ शब्दं नित्यं संगिरते। प्रतिजानीते इत्यर्थः॥ प्रतिज्ञाने किं॥ संगिरति ग्रासं॥ ग्रासं गच्छतीत्यर्थः॥
उदश्चरः सकर्मकात्॥ धर्ममुच्चरते। उल्लंघ्य गच्छतीत्यर्थः॥ सकर्मकादिति किं॥ वाष्पमुच्चरति॥ उपरि
गच्छतीत्यर्थः॥ समस्तृतीयायुक्तात्॥ रथेन संचरते। दाने सा चेच्चतुर्थ्यर्थे॥ संपूर्वो दाम्नस्तृती-
यां तेन युक्तादुक्तं स्यात्तीयाद्यर्थे इत्यर्थः॥ दास्याः संयच्छते कामुकः॥ उपाद्यमः स्वीकारे॥ भार्यामुपय-
च्छे

संदेदे संदासीश्च कोदास्यते समदास्त॥

उद्यच्यरेद्य रिक्तो च्छउन्तरि ना उदच्चरिर

राम ॥८५॥

क्रियासाध्यं फलं । क्रियाजनको व्यापारः । यथा देवदत्तेन शक्यते ॥ १२ देवदत्त केदारं लुनाति १२ प्रासैं कर्मणः अक
क्रिया भवति । मेघो वर्षति । अविवक्षितः (सप) कर्मणः अकर्मकाक्रिया भवति । दूतान्नं यः संस्कुरुते सं किं प्रभुः ॥ १५ ॥ व

व्यतिहसादितरेतरान्योन्यपरस्परोपपदाच्च न ॥ व्यतिगच्छंति । व्यतिघ्नंति । व्यतिपठंति । व्यतिडुत्यन्ति । व्यतिह
संति । इतरेतरस्य अन्योऽन्यस्य परस्परस्य ॥ व्यतिलुनंति । अनुपराभ्यां कृञः परस्मै ॥ अनुकरोति पराकरोति ॥
अभिप्रतिभ्यः क्षिपः ॥ अभिक्षिपति । प्राद्वहः ॥ प्रवहति । परेर्मृषश्च ॥ परिमृष्यति । परिवहति ॥ ॥ इतिपद
व्यवस्था ॥ ॥ यक्चतुर्षु ॥ भावे भावकर्मवाचिषु यक् प्रत्ययस्तिङ्कादिषु चतुर्षु परतः ॥ भावो धात्वर्थः ॥
विकर्मणि ॥ कर्मकारकाणवे कर्मकारके कर्म स्यात् । भवति ॥ भावे स्य एकत्वाद् एकवचनं ॥ नामाद्यभिधेयत्वे
ऽपि प्रथमाभिलिक्रमेण कारकाभावात्प्रथमः ॥ युष्मदस्मदोरविषयत्वात्प्रथम इत्यर्थः ॥ त्वयामया न्यैश्च ॥ भू
यते । भूयते भूयते । अभूयत । वभूवे ॥ स्वरान्तानो हनग्रहदृशां च भावकर्मणोः स्मिसतासीस्यपो
मिड्वा स इष्टवच्च ॥ भाविषीष्ट । भविषीष्ट । भाविता । भविता । भाविष्यते । भविष्यते ॥ अभाविष्यत । अभविष्य
त ॥ इणान्यकर्तरि ॥ भावे स्तानिपरे भावकर्मणि चिण् प्रत्ययः सेरपवादः ॥ लुक् ॥ अभावि
अकर्मकाप्युपसर्गवशात्सकर्मकता अनुभवति ॥ सुखमनुभूयते स्वामिना ॥ ... स्थिति
जागरण ह्रद्धि क्षय भय जीवित मरणम् ॥ शयन क्रीडा रुचि दीप्त्यर्थं धातुगणं तमकर्मकमाहुः ॥ फल
व्यापारयोरेककर्मनिष्ठता यामकर्मकैः ॥ धातुस्तयोर्धर्मिभेदे सकर्मक उदाहृतः ॥ धातोरर्थान्तरे वृत्तेर्धात्वर्थे
णः अकर्मिकाः क्रिया भवति ॥ देवदत्तो जीवति । प्राणान् धत्ते इत्यर्थः ॥ १ नोपसंग्रहात् ॥ प्रसिद्धेर वि
वक्षातः कर्मणो कर्मका

व्यतिसि ब दि ॥ दृ ॥ तान्नयः स स्कुरुते स किं प्रभुः प्र अर्थान्तरे वृत्तेः धातोः कर्मणः अकर्मिका क्रिया भवति ॥ नदीवहति । स्यन्दते नद्यर्थः ॥ त्वर्थेनोपसंग्रहात कर्म

व्य रा ॥ दृ स्य दृ आदुत्यय जीवि न त्यानि प्रसिद्धे र्यथा वीव कर्म विव

भ्वा॰२ लोपस्यानुदात्तत्वात्

उपयमे। उपय
नीय उपयंस्ता
उपयंस्येते उप
यंता

८६

हृतेत्यर्थः॥ यमः सिकिरु विवाहे॥ रामः सीतामुपायत उपायंस्त वा॥ उदूढ इत्यर्थः॥ अकर्मकाच्च॥ विप
वीदकर्मकात्कोमृ आत॥ ओदनस्य पूर्णाश्छात्रा विकुर्वन्ते॥ अन्तर्भावितण्यर्थस्तु सकर्मकः॥ विकु
रुते सैंधवान् कर्मिणाः कुर्मी विवल्गाय मा विकुर्वते सैंधवाः॥ ज्ञाश्रुस्मृदृशां सनः॥ धर्मं जिज्ञा
सते। शुश्रूषते। सुस्मूर्षते। दिदृक्षते॥ अनोर्ज्ञो नानेर्न्नो॥ पुत्रमनुजिज्ञासति॥ अनन्तरस्येति न्यायात्
तेनेह न॥ सर्पिषो मनुजिज्ञासते॥ सर्पिषा प्रवर्तितुमिच्छतीत्यर्थः॥ प्रत्याङ्भ्यां श्रुवः॥ प्रति शुश्रू
षति॥ आशुश्रूषति। कर्मप्रवचनीयात्स्याद्देव॥ देवदत्तं प्रतिशुश्रूषते॥ स्वरान्तोपसर्गाद्युजेरयज्ञ॥
प्रयुंक्ते। उपयुंक्ते॥ उद्युंक्ते॥ अयज्ञेति किं॥ द्वन्द्वं यज्ञपात्राणि प्रयुनक्ति॥ समः क्ष्णुवः॥ संक्ष्णुते शस्त्रं।
भुजा पालने॥ ओदनं भुङ्क्ते॥ अभ्यवहरतीत्यर्थः॥ पालने तु॥ भुवं भुनक्ति॥ गृध्विवञ्चिभ्यां ण्यन्ताभ्यां
प्रतारणे॥ माणवकं वञ्चयते॥ गर्धयते वा॥ गर्द्धयते वा॥ प्रतारणेति किं॥ श्वानं गर्द्धयति॥ अभिकाङ्क्षाम
ुत्पादयतीत्यर्थः॥ अहिं वञ्चयति॥ वर्जयतीत्यर्थः॥ अपाद्वदः॥ न्यायमपवदते॥ कर्त्तुर्ये [illegible] म१०
वनेह॥ अपवदति। कर्मव्यतीहारे आत॥ व्यभवते। [illegible]ति या[illegible]ते गतिहिंसार्थेभ्यः पठन्त्व

ते ता दि:
विकुरुते
विकुर्वाते विकु
र्वते। विकुर्वीत
विकुरुतां व्यकु
रुत। विचकरे वि
चकृषीष्ट। कर्ता
करिष्यते। व्यक
रिष्ट

शाय्यते। शिश्ये। शायिषीष्ट। शयिषीष्ट॥ अशायि। अशयिष्ट॥ अथ सकर्मकः॥ डुदः क्रीयते। त्वंदुरवी क्रीय
सरागे विरागे। सुरवहं क्रियै। चक्रे। कारिषीष्ट। करिषीष्ट। कारिष्यते। करिष्यते। अकारि[illegible]। अकारिषातां।
अकृषातां॥ स्मिस्रीभीस्तं रणा वितनयः॥ भाव्यते। भावयांचक्रे॥ भावयामास। भावयांबभूव॥ इरवदिदिति
लोपः॥ भाविता। भावयिता। भाविष्यते। भावयिष्यते॥ अभावि। अभावयिषातां अभाविषातां॥ बुसे यतः।
वभ्रष्यते। अबुभूषि। अबुभूषिषातां॥ बोभूयते॥ यङुलुगन्तात्॥ बोभूयते॥ स्तूयते विष्णुः॥ तुष्टुवे। स्ताविता।
स्तोता॥ अस्तावि। अस्ताविषातां। अस्तोषातां॥ गुणोर्तिसंयोगाद्योः॥ अर्यते आरिते। अर्ता। स्मर्यते। स्मर्ता॥
ह्रूयते॥ तनोतेर्वा यकि॥ तायते। तन्यते। अतानि। अतनि॥ तनसने त्यात्वं॥ जायते जन्यते। तमोनेरम कर्मकर्तरि च
नुतापे च॥ अन्वतप्त पापेन। पापेनानुतापं करोति आशा वा तात्पर्यः॥ दोदरि॥ दीयते। ददे। आतो युक्॥ इरिणक्रि
तिकृति च॥ दायिषीष्ट। दासीष्ट॥ दायिता। दाता। दायास्यामि स्ते डित्वमाति। अदायि। अदायिषातां। अदिषातां॥
धीयते। स्थीयते॥ जघ्ने। अशायि। अशायिषातां। अशिषातां॥ हन्यते। घानिता। हन्ता॥ वधादेशस्याप्यवा
दित्वाच्च॥ घानिषीष्ट। वधिषीष्ट। अघानि। अघानिषातां॥ लोपस्त्वनुदात्तानां॥ अहसातां॥ अवधि। अवधि
षातां। गृह्यते॥ ग्रहोऽलिटि दीर्घः॥ ग्राहिता। ग्रहीता। अग्राहिषातां। अग्रहीषातां॥ दृश्यते। अदर्शि। अदर्शिषा

सि.कौ. तो। अदृक्षाता॥ शम्यते मुनिना॥ मान्तस्य सेटो न वृद्धिः॥ णिचि वृद्धेर्निषेधे नन्वाचमि कमि वमीनां॥ राम
॥८७॥ अशमि। अदमि। अवामि॥ काम्यते स्वार्थे णिङोपः॥ अकामि। अवामि। स्यन्ते स्यत्। शम्यते मोहो ॥८७॥
हरिणा॥ शमयां चक्रे। मिता स्थेता नोभिशि शामि चक्रादीर्घः॥ शामिता। शमिता। शमयिता। अशा शि
अशमि। अशामिषातां। अशमयिषातां॥ बभ्रहिं सायां॥ जनिवृध्योर्नवृद्धिः॥ अवधि। नजनिरोजनंभा
यावा॥ अभाजि। अभंजि। लभेश्च रिंसिमा लेभ्वा॥ अलंभि। अलाभि॥ गौणोकर्मणि दुह्यादेः प्रधाने
नीहृकृष्वहां॥ बुद्धिभक्षार्थयोः शब्दकर्मकाणां निजेच्छया॥१॥ प्रयोज्यकर्मण्यन्येषां ण्यन्तानां ल
दयो मताः॥ अथ कोसु मुद्याउदाहरणं॥ दुह्याच्पचदंडुधिप्रच्छि चिब्रूशासुजिमंथिमुषां॥ कर्म
प्रधाने वा च युक्स्यादकथितं तथास्यान्नीहृकृष्वहां॥१॥ गौ दुह्यते पयः। अजा ग्रामं नीयते। ह्रियते
कृष्यते उह्यते॥ बोध्यते माणवकं धर्मः॥ माणवको धर्ममिति वा॥ देवदत्तो ग्रामं गम्यते॥ अकर्मका
णां कालादिकर्मका [redacted] णां कर्मणि भावे लकारः॥ अकर्मकधातुभिर्योगे देशः कालो भावो भावेड़
गन्तव्योऽध्वा कर्मसंज्ञक इति वाच्यम्॥ मासो मासं वा आस्यते देवदत्तेन॥ ण्यन्ते तु प्रयोज्ये प्र
त्ययः॥ मास मास्यते माणवकः॥ ॥ इति भावकर्मप्रक्रिया॥ ॥ यदा सौकर्यातिशयं द्योतय

श्रद्धया निष्पादयतीत्यर्थः ।

तुं कर्तृव्यापारे न विवक्ष्यते तदा कारकान्तराण्यपि कर्तृसंज्ञां लभन्ते ॥ साध्वसिश्छिनत्ति ॥ काष्ठानि पच
न्ति ॥ स्थाली पचति ॥ पच्यते ओदनेन ॥ भिद्यते काष्ठेन ॥ तेनोक्तो कर्मकर्त्तरि यगादिरि[illegible]दिदः ॥
पच्यते ओदनः ॥ भिद्यते काष्ठं ॥ अपाचि अभेदि ॥ सकर्मकाणां न ॥ अजा ग्रामं नयति ॥ दुहिप
च्योस्तु कर्मकयोर्वा ॥ दुहस्नुहनमां कर्मकर्तरि यगिरौ न ॥ गौः पयो दुग्धे ॥ स्वरान्तानां कर्मकर्तरि
इट् वा तनि ॥ अकारि । अकृत ॥ हस्व ॥ अदोहि । अदुग्ध ॥ दुहदिहगुहभ्यः सको लुग्वा वकारतवर्ग
योरिति ॥ अदुग्ध ॥ उदुम्बरः फलं पच्यते ॥ प्रस्नुते ॥ प्रास्नावि ष्ट । प्रास्नोष्ट ॥ नमते दण्डः ॥ ण्यन्ते भौ वित्त
त्यर्थे ॥ नमि ॥ अनंस्त ॥ स्नुडः श्रद्धोपपन्ने कर्त्तरि ॥ सृज्यते स्रजं भक्तिः ॥ असर्जि ॥ युजेर्वा ॥ युज्य
ते ब्रह्मचारी योगं ॥ तपस्तपःकर्मकस्यैव कर्त्ता कर्मकस्यात् एवकारस्तु व्यर्थ एवेति वृत्त्यनुसारिणा
इत्येवार्थः ॥ तपस्तपस्तप्यते ॥ अर्जयतीत्यर्थः ॥ नेह । सुवर्णं तपति सुवर्णकारः ॥ पाणिस्तपति ॥ न
षा वाचिनां वे । रादीनां च यगिरौ सादिदानः ॥ अलंकुरुते कन्या । अलमकृत । अकारि रस्तः । कृपादी
से पा नु रादरः अन्तरर ॥ अवाकि ष्ट ॥ गिरते । अगीष्ट ॥ अदारि द्रुपत । अद्रान् । ध्रियते । अमृत । पठ

सि. च. ॥८८॥ ति॥ अपक्त॥ चिकीर्षते कटः॥ अचिकीर्षिष्ट। णिश्रिब्रूञ्ग्रन्थिग्रन्थ्यादकर्मकाणां यगिणौ न॥ कारयते। रा.
अचीकरत। उच्छ्रयते दण्डः॥ उदशिश्रियत। ब्रूते कथा॥ अस्यति क्याति। ख्याति न्यो ऊ ऋ वङनीपवच ऊर्व ॥८८
चोरूम्॥ अवोचत॥ ग्रथ्यते ग्रन्थः॥ अग्रथिष्ट॥ श्रथ्यते। अश्रथिष्ट। अन्तर्भावितण्यर्थः॥ विपूर्वाद्
कर्मकात् कृञः॥ विकुर्वते सैन्धवाः॥ वल्गन्तीत्यर्थः॥ व्यकारिष्ट। व्यकृत। कुषिरजोः कर्मकर्तरि वा दवादे॥
कुष्यति कुष्यते। पादः॥ रज्यति रज्यते वस्त्रम्। अकोषि। अरंजि॥ ॥इति कर्मकर्तृप्रक्रिया॥ ॥स्मेति
वा विरामपुपदे भूतानद्यतने वा तोर्ल्लृट्। लिटोपवादः॥ स्मरसि कृष्ण गोकुले वत्स्यामः॥ यद्गोपैः
र्तेन॥ अभिजानासि कृष्ण यद्वने भुञ्ज्महि॥ उत्तमपुरुषे चित्तविक्षेपादिना पारोक्ष्यम्॥ सुप्तोऽहं कि
ल विललाप॥ मत्तोऽहं विलिलेख॥ कलिंगेष्ववात्सीः॥ नाहं कलिङ्गान् जगाम॥ हशश्वतोर्लङ् च। लिटो॥ इति
ह अकरोत् चकार वा शश्वदकरोत् चकार॥ आसन्नकाले पृच्छ्यमानेऽर्थे लट्। लिटो॥ अगच्छः किं। जगाम किं। लिटो विषये
आसन्नेन। न तु संजेष्यानकि॥ स्म लट्। लिटोपवादः॥ यजन्ति स्म युधिष्ठिरः॥ भूतानद्यतने लट् स्मयो
ग एव स्मपिता ब्रवीति॥ ननौ पृष्टप्रतिवचने भूते लट्॥ अकार्षीः किं। ननु करोमि भोः॥ नन्वौ वा॥
अकार्षीः किं न करोमि॥ नाकार्षं ननु पृष्टिरे॥ न्वकार्षम्॥ पुरा यावद्योगे भूतानद्यतने वा लुङ् लटौ
अहं नु करोमि।

न तु स्म ॥ पक्षे यथाप्राप्तम् ॥ वसन्तीह पुरा छात्राः ॥ अवात्सुः ॥ अवसन् ॥ ऊषुर्वा ॥ स्मे तु ॥ यजति
स्म पुरा ॥ यावत्पुरानिपातयोर्भविष्यति लट् ॥ यावद्भुङ्क्ते । पुरा भुङ्क्ते । निपातयोः किं ॥ यावद्दास्यते
तावद्भोक्ष्यते ॥ कदाकर्ह्योर्वा भविष्यति लट् ॥ कदा कर्हि वा भुङ्क्ते । भोक्ष्यते भोक्ता ॥ वर्त्तमानस
मीप्य भूते भविष्यति च वर्त्तमानवद्वा [illegible] ॥ कदागतोसि । अयमागच्छामि । अयमागमम् ॥ कदा
गमिष्यसि । एष गच्छामि । गमिष्यामि वा ॥ क्षिप्रवचने लृट् ॥ वृष्टिश्चेत्क्षिप्रमाशु त्वरितं वा यास्यति शी
घ्रं वप्स्यामः ॥ गर्हायां लडपिजात्वोः कालत्रये ॥ अपि जायां त्यजसि जातु गणिकामाधत्से । गर्हित
मेतदित्यर्थः ॥ विभाषा कथमि लिङ् च ॥ गर्हायां कालत्रये ॥ कथं धर्मं त्यजेः त्यजसि वा ॥ पक्षे कालत्रये ल
कारः ॥ कथं नाम तत्रभवान् धर्मं त्यजेत् ॥ जातुयत्परा यदि योगे लिङ् लृटोऽपवादः ॥ जातु यत्र यद
यदि वा त्वादृशो हरिं निन्देत् नावकल्पयामि । न मर्षयामि ॥ लृङ् प्राग्वत् ॥ उताप्योः समर्थयोर्लिङ् ॥ उत अपि
वा हन्याद्धरिः ॥ अत्र बाढमित्यर्थेऽनयोस्तुल्यार्थतेत्यर्थः ॥ समर्थयोः किं ॥ उत दण्डः पतिष्य
ति । अपि धास्यति द्वारं ॥ स्वाभिप्रायाविष्करणे गम्ये लिङ् ॥ न तु कच्चिति ॥ कामो मे भुञ्जीत भवान् ॥
कच्चितीति तु । कच्चिज्जीवति मे माता ॥ ह

सि.व.
॥८६॥

दाधिकमास्वादस्वेत्यभ्यवहरते॥ मुग्धमास्वादस्वमित्यभ्यवहरथे॥ ६ इरिदुति गरिदुप

मतो न विष्यातिलिङ्॥ कृष्णं नमेच्चेत्सुखं यायात्॥ अत्र हेतुः॥ कृष्णं नंस्यति चेत्सुखं यास्यति। अत्र हेतुमत्ता
भविष्यत्येवेष्यते नेह। हन्तीति पलायते॥ इच्छार्थेभ्यो लिङ् लटौ वर्त्तमाने ये॥ कामयते। कामयेत। पोराः
पुरापगे शार्थे च वा लोलोट् सर्वलकारविषये॥ लोट् हि स्वो सर्वे तु वा दिविषये तध्वमोर्विषये वा॥ क्रिया
समभिहारे हित्वत स्पवधो तेरनुप्रयोगश्च॥ अनेकक्रियासमुच्चये वा लोट्॥ तस्य हिस्वौ त ध्वमोर्विष
येवा॥ सामान्यार्थस्य धातोः प्रयोगः॥ अनुप्रयोग तिवादयः॥ पुनः पुनरतिशयेन वा सः पौनःपुन
स्यार्थः॥ एककर्तृकवर्त्तमानयाने॥ याहि। याहीति याति। यातः। यान्ति। यासि। यात याते ति य ये याय
याहि यहीति यास्यति अयासीत्॥ अधीष्वाधीष्वेत्यधीते॥ ध्वे विषये पक्षे॥ अधी ध्वमधीध्वमिति य्य
मधीध्वे॥ समुच्चये तु॥ सक्तून् पिब धानाः खादेत्यभ्यवहरति [redacted]॥ पिबत खादत इत्यभ्यवहरथ॥ त
अन्नं भुङ्क्ष्व॥ ॥ इत्याख्यातप्रक्रिया॥ ॥ ॥ कृत्तकर्तरि॥ वक्ष्यमाणाः प्रत्ययाः कृत्संज्ञकाः स्युः कर्तरि॥
तव्यत्तव्यानीयरः॥ धातोः॥ पवतीति पक्ता॥ कृतः॥ वसतेः कृतरुट्॥ भवतीति भविता॥ कुटादेर्ङित्॥ दुर्जे
ङित्॥ कुटतीति कुटिता॥ गोपायतीति गोपायिता॥ गोपिता॥ गोप्ता॥ इह सुसहति तस्य ङः॥ सहतेर्ति
८१ साहिता॥ सहे वहो रोदवर्णस्य॥ सोढा॥ इच्छतीति एषिता एष्टा॥ युव

वहनवर्षितो १ इषुइच्छायाँ १

जायत इति जनकः॥ वध हिंसायां। वधतीति वधकः॥ जनिवध्योश्चेति न वृद्धिः॥ घटादयो मितः। मितां ह्रस्वः॥ घटयतीति घटकः॥ दरिद्राती
वा
रूपाके॥ पचतीति पाकः॥ पठतीति पाठकः॥ भवतीति भावकः॥ ददातीति दायकः॥ आतो युक्॥ दधातीति धाय ति दरिद्राय
कः॥ हन्तेर्घात॥ हन्तीति घातकः॥ कुटतीति कोटकः॥ मान्तस्य सेटो न वृद्धिरिति॥ ओतिषेधोनिवनती कः॥२
चमिकमिवमीनाम् शमयतीति शमकः॥ नितरां गच्छतीति नियामकः॥ कमेः कर्त्तरि णौ ङिवयात्कृते दूरात
प्रक्रमते इति प्रक्रन्ता॥ कर्त्तरीति किं॥ प्रक्रमितव्यं॥ आन्तिकं संक्रमिता॥ नाम्युपधात्कः॥ क्षिपतीति क्षि
पः॥ बुध्यतीति बुधः॥ कृशयतीति कृशः॥ प्रीकृज्ञाम्यश्च॥ प्रीणातीति प्रियः॥ किरतीति किरः॥ आतश्चो
मा स्थोश्चवेदापे
६ पतोऽनपि॥ जानातीति ज्ञः॥ उपसर्गे आदन्तात॥ आतोऽनपि॥ प्रकर्षेण ददातीति प्रदः॥ प्रकर्षेण स्था
प ५ तीति प्रस्थः॥ सुष्ठु ग्लायतीति सुग्लः॥ पचादि नन्दि ग्रहादेरच्युणिनिः॥ पचादेरच्॥ नंद्यादेर्युः ग्रहादेर्णिनिः॥
पचतीति पचः॥ वदतीति वदः॥ चल गतौ॥ चलतीति चलः॥ पततीति पतः॥ चरिचलिपतिवदीनां वा द्वित्वं
पूर्वस्य आगश्च प्रत्यये परे॥ चराचरः॥ चलाचलः॥ पतापतः॥ वदावदः॥ हन्तेर्हस्य घत्वं वा॥ घनाघनः॥
पाटेर्णिलुक् चोक् दीर्घश्च पूर्वस्य॥ पाटयतीति पाटूपटः॥ पाटूः॥ हन्तीति हनः॥ नन्दतीति नन्दनः॥
जनमर्दयतीति जनार्दनः॥ मधुसूदनः॥ विशेषेण भीषयतीति विभीषणः॥ प्रक्रम संहर्षे॥ कामयतीति
वा

क्रमनः ।
सि॰कौ॰ वामनः ॥ दुष औ दीर्घः । दूषयतीति दूषणः ॥ परेषां कार्यं रीति साधयतीति साधनः ॥ वर्धयतीति वर्धनः ॥ राम
॥१९०॥ शोभते इति शोभनः ॥ रोचते इति रोचनः ॥ सहते इति सहनः ॥ पतनः । तपनः । दाम्यतीति दामनः । जल्प ॥१९०॥
तीति जल्पनः ॥ लुनातीति लवणः ॥ णत्वं निपात्यते ॥ कुच शब्दे । कोचनः ॥ संक्रन्दयतीति संक्रन्दनः ॥
ग्राही । उत्साही । उद्भासी । स्थाति स्थायी । यायी । मन्त्रयतीति मन्त्री । अपवतीत्यपवी । अवदती
त्यवादी । वसे लिंगे । अपराध्यत्यपराध्नोति वा अपराधी । दूराद्दर्शः । दूरापावु
वावेदोशः ॥ रिति चतुर्वत् । चतुर्थं तिवादिषु यत्कार्यमुक्तं तत्क्विपि परं भवति । पश्यतीति पश्यः ॥
पिबतीति पिबः । जिघ्रतीति जिघ्रः । धमतीति धमः । धयतीति धयः । घ्रासे सायान्ता । उपसर्गे ददे
नात्कः ॥ व्याघ्रः । अनुपसर्गे लिंपविंदधारिपारि वेद्युदेजिचेतिसातिसाहिभ्यश्च ॥ लि मुचादेर्मुस् ॥
पउपदेहे ॥ लिम्पतीति लिम्पः ॥ विद्लृ लाभे । विन्दतीति विन्दः ॥ धारयो ॥ धारयतीति धारयः ॥
प्रपालनयोः ॥ पारयतीति पारयः ॥ विद चेतनाख्याननिवासेषु ॥ वेदयते इति वेदयः ॥
एज कंपने ॥ उदेजयतीति उदेजयः ॥ चिती संज्ञाने । चेतयतीति चेतयः ॥ सातसु ॥ सातयतीति सातयः ॥
खे ।

वहमर्षणो॥ सेहयतीतिसाहयः॥ अनुपसर्गात्किं। प्रलिपः॥ नौलिंपे॥ लिंपतेतिलिंपः॥ देवा॥ गवा
दिषुविदस्से ज्ञायो॥ गा विंदतीति गोविंदः॥ अरं नाम प्रकाशं विंदतीति अरविंदं [redacted]॥ दाम्याम नोवा॥
दृशोनिरदः॥ युक्॥ दाय॥ दयातिदयः॥ वाय॥ त्वसोदरात्॥ त्वसतीतित्वसः॥ तपतीतितापः॥ का
येरा॥ कर्मण्युपपदे धातोरण्॥ कुंभं करोतीति कुंभकारः॥ ह्वावामश्च॥ ह्वेञ् संव्य स्वरा नामाप
ष्यादातायुक्॥ स्वर्गे हूयत इति स्वर्गहूयः॥ नत्वं नवयतीति तन्तुवायः॥ धान्यं मिमीते धान्यमायः॥
शीलिकामिभक्ष्याचरिभ्यो णः॥ शीलसमाधौ॥ मांसं शीलयति मांसशीलः॥ भ्यंतो॥ मांस
आप कामः॥ मांसभक्षः॥ कल्याणं चरतीति कल्याणाचरः॥ समस्यहसने॥ वहूहसमतीति वहुसमाः॥ ईषद द्वाप
दर्शने॥ सुखं प्रतीक्षत इति सुखप्रतीक्षः॥ आतोडः॥ कर्मण्युपपदे आदन्तात् डुः॥ गां ददातीति गोदः॥
वनं ददातीति वनदः॥ पार्ष्णि त्रायते पार्ष्णित्रः॥ नाम्निव॥ नाम्न्युपपदे धातोर्डः॥ ह्वाम्योपवतीति
ह्वूपः॥ गृहे तिष्ठतीति गृहस्थः॥ गिरौ शेते गिरिशः॥ श्यति उपभोगेन तनं करोतीति वा गिरिशः॥ पा
दैः पिबतीति पादपः॥ सुवः शब्दे॥ सुवं द्रवति वेदं विरुद्धं गच्छतीति स्रुद्रः॥ उरसो लोपो मुख्याडान्तेगमो॥

पसौ १

भुजोमेगा ५

सि॰ क॰ उरसा गच्छतीति उरगः उरंगः ॥ विहायसो विह भुम्वा डान्ते गमौ । विहं आकाशं गच्छति विहगः । विहंगः ॥ राम॰
॥ ८१ ॥ भुजगतुरगयो भुम्वा डान्ते गमौ ॥ भुजं गच्छति भुजगः ॥ भुजंगः ॥ तुरं वेगेन गच्छति तुरगः । तुरंगः ॥ प्रसारयिताभ्रो ॥ ८१ ॥
ऊः कोपकारः ॥ स्यावयाहाने । ग्राहि नातिप्रज्यः । आह्वयति आह्वः । प्रह्वः ॥ तुंदशोकयोः परिमृजापनुदोर
लस्यसुखाहरणयोः कः ॥ तुंदं परिमार्ष्टि तुंदपरिमृजोऽलसः ॥ अलसन्यत्र । तुंदपरिमर्जएव ॥ शोकं अपनुद
ति शोकापनुदः ॥ सुखस्य हर्त्ता ॥ मूलविभुजादिभ्यः कः ॥ मूलानि विभुजतीति मूलविभुजो रथः ॥ कुं पृथ्वीं धरती
निर्दि ति कुध्रः ॥ महीध्रः ॥ गिरौ रेशा । अनतइर ॥ गिलः ॥ गष्ठक ॥ गै शब्दे ॥ सामगायतीति सामगः ॥ सामगी ॥ पिब
तेः सुराशीध्वोः ॥ सुरां पिबतीति सुरापः ॥ सुरापी ॥ शीधु पिबतीति शीधुपी ॥ अन्यत्र ॥ क्षीरं पिबति क्षीरपा
ब्राह्मणी ॥ सुरां पाति रक्षतीति सुरापा ॥ अटो ॥ नाम्नि कार्य्ये चाकारटकारो स्तश्च ॥ अस्थिं हरति अस्थिहर
श्वा ॥ कवचं हरति कवचहरः कुमारः ॥ धनुर्धरति । धनुर्धरः क्षत्रियः ॥ कुरुषु देशे चरति कुरुचरः ॥
भिक्षां चरति भिक्षाचरः ॥ सेनां चरतीति सेनाचरः ॥ पुरः सरति । पुरःसरः ॥ अग्रमग्रयाग्रे वा सरतीत्यग्रस

रः॥पार्श्वाभ्यां शेते पार्श्वे पार्श्वेशयः॥ पृष्ठेन शेते पृष्ठशयः॥ उदरेण शेते उदरशयः॥ शक्तिं गृह्णाति शक्तिग्रहः॥
पूजामर्हतीति पूजार्हः॥ स्तम्बेरमते स्तम्बेरमः हस्ती॥ कर्णेजपति कर्णेजपः सूचकः॥ यशः करो ति यशस्करी विद्या॥
श्राद्धं करोति श्राद्धकरः॥ वचनं करोति वचनकरः॥ कर्म करोति कर्मकरः॥ दिवा दिशं करोति दिवाकरः॥ भास्करः॥
निशाकरः प्रभाकरः॥ बहुकरः॥ हरवरिः॥ नाम्नि कार्ये च॥ खिवि परस्य॥ खि दन्ते परे न व्ययस्य
पूर्वपदस्य मुम्॥ शाहंत्व रिःवत्सेः॥ स्तम्बे करोति स्तम्बकरि व्रीहिः॥ पूजानि गृह्णातीति फले गृहि
च मै ५ स्तः॥ फलेस्पृदं त त्वं निपातनात्॥ हृतिं हरतीति हृतिहरिः श्वा॥ नाथ नाशं रज्जुं हर तीति नाथहरिः॥
देवान् आप्नोति देवापिः॥ वातमाप्नोति वातापिः॥ कष हिंसायां॥ सर्वं कषतीति सर्वंकषः॥ कुलंकषो
नदः॥ मूलंकषः॥ कषं कषे॥ करीषं कषतीति करीषंकषो वात्या॥ वाचंयमादयो निपात्याः॥ वाचं
यच्छतीति वाचंयमः॥ पुरं दारयति पुरंदरः॥ द्विषन्तं परं तापयति द्विषंतपः॥ कुक्षिं बिभर्ति कुक्षिंभरिः॥ आ
त्मानं बिभर्तीति आत्मंभरिः॥ उदरं बिभर्तीति उदरंभरिः॥ आशिते भुवो भावकरणयोः खः॥ आशितेन भू

कूलं कषयति कूलंकषः॥ मुञ्जो भंगे। कूलमुद्रुजति कूलमुद्रुजः॥ अरुं तुदतीति अरुन्तुदः॥ खश्यन्ते पूर्वपदस्य ह्रस्वः॥ मुष्टिं
धयः॥ मुष्टिंधमः॥ नाडिंधमः॥ नासिकां धयति नासिकंधयः २
धेट्पाने।

मुं २

सि॰व॰ यते आशितंभवः॥ आशितो भवत्यनेनेति वा ओदनः॥ एजेः खश्॥ जनाः शत्रून् एजयतीति जनमेजयः॥ राम

॥८२॥ पंडितमात्मानं मन्यते पंडितंमन्यो मूर्खः॥ जं धयति मुञ्जुन्धयः॥ कूलमुद्वहति कूलमुद्वहः॥ अन ॥८२

व्ययस्य किम्॥ दिवामन्या रात्रिः॥ दोषामन्यमहः॥ दारावाहनोऽणन्तस्य च टः संज्ञायाम्॥ दार्वाघाटः॥ चारौ

वा॥ चार्वाघाटः॥ चार्वाघातः॥ कर्मणि संपूर्वाच्च॥ वर्णान् संहन्तीति वर्णसंघाटः॥ वर्णसंघातः॥ पदसंघाटः॥

पदसंघातः॥ जायापत्योष्टक् लक्षणवति कर्तरि॥ जायाघ्नो ना। पतिघ्नी स्त्री॥ अमनुष्यकर्तृके च॥

जायाघ्नस्तिलकः॥ पतिघ्नी रेखा। पाणिघताडघौ निपात्येते शिल्पिनि॥ पाणिघः॥ ताडघः॥ शिल्पिनि

किं। पाणिघातः॥ ताडघातः॥ राजघश्च॥ राजानं हन्तीति राजघः॥ भजो ण्विः॥ वेर्लोपः॥ अर्द्धं भज

तीति अर्द्धभाक्॥ सुखभाक्॥ तुरासहते तुरासाट्। भारं वहति भारवाट्॥ अम्रुतद्रावेक्रन्यत्स्तियोगेना

न्तश्छ्वि॥ ण्वौ दीर्घ ह्रस्वस्य॥ ण्वौ परे ऽवर्णस्य ईः इदुतो दीर्घः॥ अमिथुनं मिथुनं क्रियतेऽनेनेति मिथुनीकरणम्॥

अशुक्लः शुक्लः संपद्यते तथाभावः शुक्लीभावः॥ सहायी स्यात्॥ सुखी भवति॥ हृत्तन्नक्रोति॥ लोसलेपः॥ सुम

॥ शुनी भावः॥ अन्रकरोति। चरस्करोति। सुचेती भवति। रही भवति॥ विरलीकरोति॥ क्वचिद्दीर्घः॥ दुःखाकरोति॥
सुखाकरोति॥ शंखाकरोति। दुःखसाकरोति॥ वीजाकरोति॥ अव्ययस्य च्वावीत्वं न॥ दोषाभूतमहः॥ दिवाभूता रात्रिः॥
हसात्परस्याप्रत्ययकारस्य लोपः च्वौ॥ गार्गी भवति॥ रीङृतः॥ मात्रीकरोति। च्विविषये साद्वा॥ सात्पदाद्योः सस्य षत्वं न॥
वह्निसाद्भवति अग्नीभवति॥ दधिसिञ्चति॥ संपद्यायोगे च॥ जलसात्संपद्यते॥ अधीने॥ अधीनेऽर्थे त्रा भूतद्रौ वन्नास्ति॥ राज न३
सात्संपद्यते॥ राजसात्करोति॥ दे देत्रा वा॥ विप्राधीनं देयं करोति विप्रत्राकरोति॥ विप्रत्रासंपद्यते। विप्रसात्क
रोति॥ संपद्यायोगे च॥ देयमनुष्यपुरुमर्त्येभ्यो वा त्रा॥ देवत्रा वन्दे देव वन्दे॥ ख्युट करणे॥ आढ्यसुभग
स्थूलपलितनग्नान्धप्रियेषु च्व्यर्थेषूपपदेषु कृञः करणेऽर्थे ख्युट प्रत्ययः॥ अनाढ्यमाढ्यं कुर्वन्ति अनेन
आढ्यंकरणं॥ स्थूलंकरणं॥ पलितंकरणं॥ नग्नंकरणं॥ अन्धंकरणं॥ प्रियंकरणं॥ भुवः खिष्णु खुकञौ क
र्तरि॥ अनाढ्य आढ्यो भवति आढ्यं भविष्णुः॥ आढ्यं भावुकः॥ आतो मनिप् क्वनिप् वनिपः॥ नाम्न्युपपदे आद
न्तो धातो रेतो भवति॥ मनिप्॥ सुष्ठु ददातीति सुदामा॥ स्थामो॥ नौ ह्रि कि ति दोसामास्थामिर्भवति शाच्छो
वी अपि दृश्यते गो हा क्विपि वितिः॥ नामि किति हसो कि पिवा न तु क्वापि॥ वनिप्॥ सुपीवा॥ घृतपीवा॥ अनादन्ता

सि.चं.
॥८३॥

दृपि॥ मनिप॥ सुकर्मो॥ ह्रस्वस्यपिति कृति तुक॥ इ इण् गतौ॥ वनिप॥ प्रातरित्वा॥ राजानं कृतवान् राजकृत्वा॥ स॥ राम
हयुध्यतेसह युध्वा॥ सह कृत्वा॥ वनिपि त्रमस्योत्वं॥ वनिषु वितायते विजावा॥ आरण् अपनयने॥ अवावा॥ वनोरच॥ ॥२
अवावरी स्त्री॥ क्वनिप॥ पारं दृष्टवानिति पारदृश्वा॥ राजानं योधितवान् राजयुध्वा॥ स्त्रियामप्येवं वनोनह स्वः ङीप्
रौ नस्ते॥ राजयुध्वा स्त्री॥ सुत्वा॥ धीवा पीवा॥ क्विप॥ धातोः कर्म हत॥ मो नो धातोः॥ अमान्तस्योपधाया दीर्घः क्वौ भ
सादौ च क्विति॥ प्रशान्॥ अग्निचित॥ षुञ् अभि॰ सोमसुत॥ सोमपा॥ सर्व हृ कृ आदिक॥ क्विपि वचि प्रच्छि आयतस्तु
कटप्रुजुश्रीणां दीर्घो संप्रसारणं॥ वक्तीति वाक॥ तत्त्वं प्रच्छतीति तत्त्वप्राट्॥ अत्राकेति भसेत्रेमेच छ्वस्य शाव
स्य अ॥ तत्त्वप्राशौ॥ आयतं स्तौतीति आयतस्तूः॥ प्रुङ गतौ॥ कटं प्रवते कटप्रूः॥ कामरूपी कीटश्च॥ जु गतौ॥ जूरा
कोशः सरस्वत्यां पिशाच्यां जवने स्त्रियां॥ जुवौ॥ श्रयति हरिं श्रीः॥ ध्यायतेः क्विपि संप्रसारणं॥ सुधीः॥ गमादीनां
अमस्य लोपः क्विपि क्विप्य पि॥ गम्लृ गतौ॥ तुक॥ अङ्ग गत॥ तनु विस्तारे॥ नहि वृति वृषि व्यधि रुचि सहि तनिषु क्वि व
वन्तेषु पूर्वस्य दीर्घः॥ परीतत॥ नमप्रहृत्वे सुनत॥ मन ज्ञाने॥ परिमत॥ उङ्ख॥ अग्रेगूः॥ भ्रमु चलने॥ अग्रे
भ्रूः॥ द्युति गमि जुहोतीनां क्विपि द्वित्वं॥ दिद्युत॥ भ्रश नगन्तिजगत॥ जुहोते दीर्घश्च॥ जुहूः॥ पदान्तस्यानितेर्णत्वस्य रात्वेमु

सर्गस्यान्तिमित्वात् ॥ प्रा। प्राणा। प्राभ्यां। हे प्राण्॥ शास इतौ त्वं ॥ मित्राणि शास्तीति मित्रशीः ॥ आशायः क्वावुपधा
याइत्वम् ॥ आशीः ॥ गीः ॥ पूः ॥ इदमन्त्रत्विक्षु स्वीदहेस्वः॥ छदिः ॥ छ्या ॥ छत्वम्॥ ततुक्छत्॥ अछ्छ्युः॥ राछौ छ्वे पः॥ मूर्छा
मूर्छतीति मूः॥ सुरंमुरः॥ मुर्वी मर्वतीति मूः॥ धुरौ॥ ज्वर॥ जूः॥ जुरौ॥ त्वरतेः॥ स्रिवि॥ स्रूः॥ अवि॥ ऊः॥ दुहेः क्वौ अन्तो दशब्दस्य का
मं दोग्धीति कामदुघा॥ दृशेष्टक्सकौ चोपमाने कार्ये॥ उपमाने कर्मण्युपपदे दृशेष्टक्सक्कौ चात् क्विप्॥ आ सर्वादेः॥
एषु परेषु सर्वादेष्टराकारः॥ अन्यादृशः॥ अन्यादृक्षः॥ अन्यादृक्॥ अन्यादृशी॥ तादृशः ३ ॥ किम इदम ईकीशः॥ ईदृक् ईदृश
ईदृक्षु परेषु॥ कीदृशः ३ ईदृशः ३ भवादृशः ३ यादृशः ३ ॥ अदसो मूः एषु॥ अमूदृशः ३ त्वादृशः ३ मादृशः ३
धा ७ युष्मदृशः ॥ ३ अस्मादृशः ॥ ३ ॥ णिनिरतीते॥ तोरतीते काले णि स्वणिनिः॥ अग्निष्टोमेनाऽयाक्षीत्॥ अग्निष्टोमय
जी॥ पितृव्यं हतवानिति पितृव्यघाती॥ उष्णभोजी॥ शीतभोजी॥ व्रते। स्थण्डिलशायी॥ क्वि घनि पुरुः॥ धातोरतीते का
ले शीले चेते॥ ब्रह्महा॥ भ्रूणहा॥ वृत्रहा॥ सुकृत्। कर्मकृत्। पापकृत्। पुण्यकृत्॥ अग्निचित्। सोमसुत्। विधिनाइ
ष्टवानिति यज्वा॥ सरसि जैम सरोजम्॥ संस्कारज्जायते संस्कारजम्॥ प्रजा। अजः। द्विजः। परितः खाता परि
खा॥ कृत्तवत्॥ धातोरतीते काले क्तौ भावकार्ययोः॥ अस्ना नं मया। कृतः घटः॥ विष्णुर्विश्वं कृतवान्॥

मो॰ ७३

सि॰ च॰ गत्यर्थाद्‌कर्मकाच्च कर्त्तरि क्तः भावकर्मणोरपि ॥ गङ्गां गतः ॥ तेन स्थितः ॥ अमान्तस्य क्ङिति झसे दीर्घः ॥ क्लेोवा ॥ राम
॥ ८४ शान्तः दान्तः ॥ श्लिष शीङ् स्था आस वस जन रुह जीर्य्यतिभ्यः क्तः ॥ सीतामाश्लिष्टः ॥ शेषमधिशयितः ॥ स्व
र्गमधिष्ठितः ॥ हरिमुपासितः ॥ हरिदिनमुपोषितः ॥ तमनुजातः ॥ वृषभमारूढः ॥ जगदनुजीर्णः ॥ क्त्वा वा सेट् ॥ ॥ ८४ ॥
उदुपधात् सेट् क्त्वा वा कित् ॥ द्योतितः ॥ द्युतितः ॥ प्रमोदितः ॥ प्रमुदितः साधुः ॥ उदुपधाद्भावे कम् ॥ विदितम् ॥ सेट्
किम् ॥ कुष्टम् ॥ शीङ् स्विदि मिदि क्ष्विदि धृषः पूङः सेटौ क्त क्तवतू कितौ न ॥ शयितः ॥ शयितवान् ॥ प्रस्वेदितः ॥
प्रस्वेदितवान् ॥ प्रधर्षितः ॥ प्रधर्षितवान् ॥ मृषस्तितिक्षायां क्षान्तौ च ॥ मर्षितः ॥ मर्षितवान् ॥ पूङो वा कित्
क्तस्येट् ॥ पूङः स्कसेटु तिरा ॥ पवितः ॥ पूतः ॥ पवितवान् पूतवान् ॥ कितः ॥ उवर्णान्तो हवर्णान्तात् श्विश्रि
भ्यां च परस्य कित् इराम् ॥ भूतः ॥ वृत्तः ॥ श्वयते संप्रसारणस्य दीर्घः ॥ शूनः ॥ श्रितः ॥ वेञो ई स्वः ॥ उतम् ॥ आदी
तः ॥ आदितः ईदितश्च क्त क्तवत्वोर्नेट् ॥ ञितौ तक्त वर्त्तमानेऽपि ॥ ञितो धातोर्नो मतिबुद्धि पूजार्थानां च
वर्त्तमानेऽपि तक्तः ॥ दस्तानोदश्च ॥ दकारात्परस्य कितस्तस्य नत्वं दकारस्य च भिन्नम् ॥ भावे कर्त्तरि वादि
तः क्त क्तवत्वोरिड्वा ॥ मेदितः ॥ प्रस्वेदितः ॥ क्ष्विसः ॥ स्वेदितम् ॥ राज्ञां मतः इद्धः तैरिष्यमाणः इत्यर्थः ॥

वढः॥ वढितः॥ पजितं इत्यर्थः॥ अवदोऽनद्धे॥ कितितकारे। जग्धे॥ रः॥ रेफात्कितस्तस्य नत्वम्॥ विकीर्णो
जीर्णः॥ ज्वाद्योदितश्च॥ ज्वादेरोदितश्च धातोः कितस्तस्य नो भवति। लूनः। लूनवान्॥ ज्वावयो। ग्रहिज्यादिसं
प्रसारणम्॥ जिना तिजीनः॥ प्यायः पी तिकिति। पीनः॥ भुजो॥ भुग्नः॥ ॐ हाक्। हीनः। षूङ् दूङ् दीङ् डीङ् धीङ् मा
ङ् लीङ् रीङ् व्रीङ् नवैते स्वादय ओदितः॥ स्यु॥ सूनः। सूनवान्॥ दूनः। दीनः। उड्डीनः। धीनः। मीनः। लीनः। री
णः॥ व्रीणः॥ दुर्गोर्दीर्घश्च॥ दुगतौ॥ दूनः॥ गु पुरीषे॥ गूनः॥ स्त्यो दीर्घः कर्त्तरि क्तक्तवत्वोन्नत्वं च॥ संस्तीनः॥ सं
स्तीनवान्॥ कर्त्तरि किम्॥ स्तितं॥ यत्तस योगादे राद् न्तात् कितस्तस्य णत्वम्॥ द्राणः। ग्लानः। म्लानः॥ नुदविदो
त्राघ्राह्रीनिर्विभ्यो वा॥ नुन्नः। नुत्तः। नुदविवारयोरुदादि॥ विन्नः। वित्तः॥ उन्दी॥ उन्नः। उत्तः॥ त्राणः। त्रातः॥
ह्री- घ्राणः। घ्रातः॥ ह्रीणः। ह्रीतः॥ निर्वाणो मुनिवद्धौ दीनिर्वाणस्तु गते निलोरित्यमरः॥ दो दत्तिदा इत्यस्य दत्तिकि
तकारे न तु पितः॥ दत्तः दत्तवान्॥ स्वरान्तो वा॥ स्वरादुत्तरस्य दा इत्यस्य तो वा किति तकारे न तु पितः॥ प्रत्तः॥
प्रदत्तः। अवत्तः। अवदत्तः। नाम्यन्तोपसर्गस्य दीर्घो दादेशे तकारे॥ सूत्तो नीत्तम्॥ धेजौ॥ किति ते। निहितः हि॰ ६
ध्या ख्या प्र मूर्च्छि मदीभ्यो न नत्वम्॥ ध्यातः॥ ख्यातः॥ मूर्त्तः। मत्तः॥ यजः इष्टम्। टुवप उप्तम्॥ वह। ऊढः॥ व्येञ् व॰ १
वीतः॥ ह्वेञ् हूतः। वद। उदितः॥ वच। उक्तः॥ वसति क्षुधोरिट् क्त्वा क्तक्तवत्वोः नाम्॥ उषितः॥ क्षुधितः॥ सु

सि॰कौ॰ प्तः ॥ क्ष्विदेः ८ क्त्वा वेत्वान्नेट् । आदितश्च (योर) । इकाः ॥ अञ्चेः पूजायामिट् । अंचितः ॥ समक्तः ॥ जातः ॥ पचो वः क्तो क्त
॥ ८५ ॥ वत्वोस्तस्य ॥ पक्वः ॥ पक्ववान् ॥ क्षो [illegible] मः ॥ क्षामः ॥ क्षामवान् ॥ प्रस्त्यः संप्रसारणं किति ने मोवा ॥ प्रस्तीमः ८ प्रस्ती राम
तः ॥ प्रास्किमः ॥ स्त्यानः ॥ शुषः कः ॥ शुष्कः । शुष्कवान् ॥ स्फायः स्फीनिति किति ॥ स्फीतः ॥ वेद । पीनं । पीतम् । आपीतम् ॥ ॥ ८५ ॥
दोदितम् ॥ सोसितम् ॥ मितम् ॥ सटो क्तवत्वोर्नित्यलोपः ॥ चायितः ॥ चायितवान् ॥ रस्फी ॥ पाचितः ॥ दुरुर्योन्नेट् ॥ दुरुतः ॥
द्रवस्य काठिन्ये स्पर्शे चार्थे श्यैङः संप्रसारणं किति तस्तस्य नत्वं न तु स्पर्शे ॥ शीनं घृतं । स्पर्शे तु शीतं जलं ॥
द्रव्यस्येति किम् ॥ संश्यानो वृश्चिकः । शीतात्संकुचित इत्यर्थः ॥ अञ्चेः कितस्य [illegible] नत्वं न त्वपा[illegible]दाने ॥ समक्नः
स्रजित इत्यर्थः ॥ अन्यत्र उदक्तमुदकं कूपादुपयोग तमित्यर्थः ॥ दिवोऽविजिगीषायाम् ॥ आद्यूनः ॥ उदरपराय
णः इत्यर्थः ॥ विजिगीषायां तु ॥ द्यूतम् ॥ अनुपसर्गात्फुल्लक्षीबकृशोल्लाघा निपात्यन्ते ॥ त्रिफला ॥ फुल्लः ॥
फुल्लवान् ॥ क्षीबृ मदे । क्षीवः ॥ मत्त इत्यर्थः ॥ कृशः । तनुरित्यर्थः ॥ लाघृ शोषणे समर्थयोः ॥ उल्लाघो नीरोग इ
९२ उत्तता· त्यर्थः ॥ उपसर्गात्तु ॥ चरफलोरिति उत्त्वं किति ॥ प्रफुल्तः ॥ प्रक्षीवितः ॥ प्रकृशितः ॥ प्रोल्लाघितः ॥ उत्फुल्ल
संफुल्लौ चा ॥ वित्तो भोग्यप्रत्यययोः ॥ वित्तं धनं । वित्तः पुरुषः ॥ अन्यत्र विन्नः ॥ भित्तं शकलं ॥ भिन्नमन्यत् ॥
ऋणमाधमर्ण्ये ॥ ऋतमन्यत् ॥ क्षुब्धस्वान्तध्वान्तलग्नम्लिष्टविरिब्धफाण्टबाढानि ॥ मन्थमनस्तमः

स्पा

स्नक्ताऽविस्पष्टस्वरानायासभृशेषु ॥ क्षुब्धादि न्यक्षाव निद्दकानि निपात्यन्ते समुद्रा येन मन्थ्यादिषु वाच्येषु द्रवद्रव्यास
मथा २ युक्ताः शब्देन प्रकटिकामिथ्यायमित्यर्थः ॥ क्षुब्धो मंथः ॥ स्वान्तो मनः ॥ ध्वान्तस्तमः ॥ लग्नं सक्तं ॥ म्लिष्टमविस्पष्टं ॥ विरिब्धः
स्वरः ॥ फाण्टमनायाससाध्यकषायविशेषः ॥ बाढं भृशम् ॥ अन्यत्तु । क्षुभितम् । स्वनितम् । ध्वनितम् । लगितम् ॥ म्ले
च्छितम् । विरेभितम् । फाणितम् ॥ वाहप्रयत्ने ॥ वाहितम् ॥ धृष्टधृष्णौ वाविनये ॥ धृष्टः । विशस्तः ॥ अन्यत्र धर्षितः ॥
विशसितः ॥ दृढ दृढ हि दृढो ॥ स्थूलबलयोः दृढः ॥ दृंहितो दृंहितोऽन्यः ॥ वर्ढोर्हे हि वृढो । प्रभोपरि वृढः ॥ परिवृंहितः
परिवृंहितोऽन्यः ॥ कृच्छ्रगहनयोः ॥ कष्टं कठ्ठं शास्त्रम् ॥ कष्टो मोहः ॥ दुरवगाह इत्यर्थः ॥ कष्टाम् ठाहितं ततम् ॥ क
षितमन्यत् ॥ क्षीरहविषोः पाके ॥ श्रृतं क्षीरं स्वयमेव विक्लिन्नं पक्वं वेत्यर्थः ॥ अन्यत्तु श्राणाम् पक्वमित्यर्थः ॥ श्र
पितं वा ॥ दान्तादयो वा निपात्यन्ते ॥ दान्तः ॥ दमितः ॥ शान्तः ॥ शमितः ॥ रः ॥ रप्पान्तः ॥ पूर्णः ॥ पूरितः ॥ दस्तः ॥ दासितः ॥
स्पष्टः ॥ स्पाशितः ॥ छन्नः ॥ छादितः ॥ ज्ञप्तः ॥ ज्ञापितः ॥ रुष्टः ॥ रुषितः ॥ आन्तः ॥ अमितः ॥ त्वरितः ॥ संघुष्टः ॥ सं
घुषितः ॥ आस्वान्तः ॥ आस्वनितः ॥ हृष्टम् ॥ हृषितम् ॥ लोम इत्यर्थः ॥ अपचितः ॥ अपचायितः ॥ प्यानः ॥ पीनः ॥ दृहे दोहू थि १.
स्वश्च्यकितिते ॥ हादिसुखे ॥ प्रह्लन्नः ॥ न नदिभ्यां स्नोते ॥ सबस्पथः कोशते ॥ निस्नातः ॥ शास्त्रेषु ॥ नदीष्णः ॥

स्य २

कृतोमुक् आने परे ॥ ८

सि. च. स्थेर्थगतिभक्षणार्थेभ्योऽधिकरणेपि क्तः ॥ मुकुन्दस्यासितमिदं यातं रमापतेः ॥ भुक्तमेतदनन्तस्य त्सचु रा.
॥ ६६ ॥ र्णोप्यभिदृश्यव ॥ ॥ जीर्यतेरतृन् ॥ जरन् । जरन्तौ ॥ क्वसुश्च ॥ लिटो नो वेवत ॥ भाषायां लिटः लेए नो स्तः ॥ स्तो च यथाऽऽ ॥ .
मं णा वे वर्द्धे त्वे ॥ चकृवान् । चकुषः ॥ चक्रुवद्भ्याम् ॥ चकारा ॥ व भू भुञ्ज्वान ॥ तृजा गृवान ॥ दृत्वेस त्येकस्व रा यां
दन्ता ड् से क्षे । वसो ऽपि इट् नान्यस्मात् गमहनविदविशदृशां वा ॥ बभूवान् ॥ शुवोनुके ॥ बभूवुषः ॥ आदिवा
न् ॥ दाश्वान् । ददरिद्रिवान् ॥ वस्वेकाजाद्घसाम् ॥ आदुषः ॥ जक्षिवान् । इजिवान् । आशिवान । जग्मिवान् जग
न्वान् ॥ जग्मुषः । जघ्निवान् ॥ जघन्वान् ॥ जघ्नुषः ॥ विविदिवान् । विविद्वान् । विविदुषः ॥ विविशिवान । विवि
श्वान् । ददृशिवान् ॥ ददृश्वान् ॥ ददृशुषः ॥ इयिवान् ईयुषः ॥ सेदिवान् ॥ ऊषिवान् ॥ ऊषुषः ॥ शुश्रुवान् ॥ शु
श्रुवुषः ॥ शत्तृशानोविति षु क्रियायाम् ॥ क्रियाया क्रियमाणायां धातोः शतृशानौ स्तः लोचं तिलिव त । पचन्तं पठं
तिष्ठति ॥ गायन् गच्छति । भुञ्जानो याति ॥ पचमानः पठति ॥ मन्वानः ॥ कुर्वाणः ॥ पीयमानः सोमः भविता ॥ दीव्य सो
मानाः ॥ आसेरानई ॥ आसः परस्यानस्य ईत् ॥ आसीनः ॥ वादीपोशतनुश्च ॥ तुदत । तुदती । तुदन्ती ॥ इमोर
तुदन्ति ॥ कुले स्त्री वा ॥ शप्ययोर्नित्यं ॥ भवत ॥ भवन्तौ ॥ दीव्यत दीव्यन्ती ॥ ददत ददती ॥ वि द देवी

जसेसोसिनुम यम: १

भवन्ति १ दीव्यन्ति १ ददती ददन्ति १

आद्यो स्त्र्ययस्मुरादावजन्ता ।।१· विच्छावदलौप

इषु घात्येषुः

आशं नुम स्त्र स्त्रनां सयोगांत स्यलोपः विद्या न् विद्यानैः

वोवसु ।। विन्तेः परस्य शतुर्वा वसुरादेशः ।। विद्वान् । विदन् ।। माङ्याक्रोशे । माजीवन् ।। लक्षणहेत्वोः क्रि
यायाः ।। शयाना भुञ्जते यवनाः ।। शयनेन भोजनेन लक्ष्यते ।। अर्ज्जयन्वसति ।। भविष्यति स्यपूशतृशानचौ ।। करि
ष्यन् । करिष्यमाणः ।। ताच्छील्यवयोवचनशक्तिषु चानश् ।। भोगं भुञ्जानः ।। वचनं विभ्राणः ।। शत्रुं निघ्नानः ।। इङ्
धार्योः शत्र्कृच्छ्रिणि कर्त्तरि शतृ ।। अकृच्छ्रेण अधीते अधीयन् ।। धारयन् ।। अकृच्छ्रिणि किम् ।। कृच्छ्रेणाधीते धारयति
द्विषः शत्रौ ।। द्विषन् शत्रुः ।। अर्हः प्र जायाम् ।। अर्हन् ।। शीले तृन् ।। कर्ता कर्त्ता ।। इष्णुच् स्नुक्नु शीले ।। अलंकृञ् इष्णुः ।। नि
राकरिष्णुः ।। जिभुवोर्न्क्टेटगस्थोस्ने ।। जिष्णुः ।। भूष्णुः ।। स्थास्नुः ।। त्रास्नुः ।। गृध्नुः ।। धृष्णुः ।। क्षिप्नुः ।। षाकोकराः ।। शीङ
र्थ्याकउउकःसांप्रत्यया स्नुः ।। जल्पाकः ।। भिक्षाकः ।। कुट्टदेवेदे ।। कुट्टाकः ।। वराकः ।। लुंट चौर्य्ये ।। लुण्टाकः ।।
वृ ऊं वराकः ।। भिक्षुर्याचायाम् ।। भिक्षुः ।। आशंसुः ।। विकीर्षुः ।। लाषुकः ।। पातुकः ।। पादुकः ।। स्थायुकः ।। भावुकः ।।
हृषुसेवने ।। वर्षुकः ।। घातुकः ।। कामयितुं शीलः कामुकः ।। गामुकः ।। स्मयादिति तच्छीलः शारुकः ।। स्मवंद्यो रारुः ।।
शरारुः ।। वन्तुकइत्यर्थः ।। वन्दारुः ।। स्पृहिगृहिपतिदयिनिन्द्रातन्द्राश्रद्धाभ्य आलुच् शयोर्नेत् ।। स्पृहयते तच्छी
लः स्पृहयालुः ।। गृहयालुः ।। पतयालुः ।। दयालुः ।। निद्रालुः ।। शयालुः ।। तदो नान्तत्वम् ।। तन्द्राशीलः तंद्रालुः ।।
तत्परर्वोद्रु ।। तदो नान्तत्वान्निपात्यते १

पा २ .

सि०व० ॠद्वा लुठ॥शमादिभ्यो घिनुण्॥ मान्तानामष्टानां वृद्धि॥ शमी। दमी। श्रमी। तमी भ्रमी। क्लमी। क्षमी प्रमादी॥ चजोः रा०
॥८७॥ कुघिण्ण्यतोः॥ चकारजकारयोः ककारगकारौ स्तः॥ संपर्की। संसर्गी॥ संज्वरी। परिवादी। परिमोही। दोषी। द्वेषी। ॥८७॥
द्रोही। योगी॥ विवेकी। त्यागी। रागी। भागी। विकाषी। विलासी। प्रलापी। प्रसारी। मर्मोषी॥ प्रवासी॥ निन्दादे
र्वुञ्॥ निन्दकः॥ हिंसकः। परिक्षेपकः॥ परिवादकः॥ चलनशब्दार्थादकर्मकाद्युच्॥ युवोरनाकौ॥ चलनः॥
गेतो ५ रोचनः॥ चुप मन्दायाम्॥ चोपनः॥ कोपनः॥ कंपनः॥ शब्दनः॥ रवणः॥ अनुदात्तेतश्च हलादेरकर्मकाद्युच् इति॥
वर्त्तनः॥ अनुदात्तेतः किम्॥ भविता॥ हलादेः किम्॥ एधिता॥ अकर्मकात् किम्॥ वसिता वस्त्रम्॥ ज्वादेश्च॥
उवनः ५ जु ङ्ग तौ वेगे च॥ यवनः॥ सरणः॥ गर्द्धनः॥ क्रोधनः॥ रोषणः॥ मडि भूषायाम्॥ मंडनः॥ भूषणः॥ ज्वादेरिनि॥
जयी। प्रजयी। क्षयी। दृराभ्यां नन्दीजंदरी॥ दाद्रु॥ दारुः॥ [illegible] विस्म्। सृकू॥ सृघस्यदेः कमरच्॥ समरः॥ घस्म
रः॥ अद्मरः॥ भंजभासमिदो घुरच्॥ भंगुरः॥ भास्वदीपेः॥ भासुरः॥ मेदुरः॥ विदिभिदिच्छिदेः कुरच्॥ विदुरः॥ भिदुरम्॥
छिदुरम्॥ इण्नशजिसर्त्तिभ्यः क्वरप्॥ इत्वरः॥ इत्वरी॥ नश्वरः॥ जित्वरः॥ सृत्वरः॥ गमेः स्त्रोपसंख्या॥ गत्वरः॥ जा
गर्तेरूकः॥ जागरूकः॥ यजजपदशां यङः॥ यजजप दशवदेभ्यो यङन्तेभ्य ऊकः॥ शीले॥ लुकि॥ लुके सति यङो लुक॥

यायज्यतेयायजूकः॥ जेजपूकः॥ दन्दशूकः॥ वावदूकः॥ भियः क्रुक्रुकनौ॥ त्रिभी॥ बिभेति भीरुः॥ भीरुकः॥
भीलुकः॥ नमोदरः॥ नम्रः॥ कम्पिच लने। कंप्रः॥ स्मिङ् ईषद्धसने॥ स्मेरः॥ नञ्न एवोक्तासिः क्रियासात त्यः॥ ज
सुमा द्यो॥ अजसनशीस्मरजस्रम्॥ कमु कान्तौ॥ कम्रः॥ हिसि हिंसायाम्॥ हिनस्ति हिंस्रः॥ दीपी दीप्तौ॥ दीप्रः॥
विन्दुरिच्छुरेतौ निपात्यौ॥ वेत्ति तच्छीलो विन्दुः॥ इच्छतीच्छुः॥ स्वपितृपिच्छवेन्द्रे ञिष्वपा स्वप्नक्॥ त्रिस्वपि
न स्वप्नक्॥ त्रिष्वषा॥ धृष्णक्॥ धृष्णजो ~~सतेऽभिधार्थं~~॥ स्यादेर्वरः॥ स्थावरः॥ ईश्वरः॥ भास्वरः॥ पिसपेस्वगतौ॥ पेस
तिपेस्वरः॥ पिसश्च। पिसतिपेस्वरः॥ कसगतिसातत्यः॥ कस्वरः॥ आदृतः कि द्विश्वभने॥ आदृत्वाइदृदन्लोक्ते
निगमिनमिभ्यः सासहिवावहिचावलिपापतिभ्यः कि प्रत्ययो भवनशीले धातोश्च द्वित्वम्॥ किद्विरुद्दुच्यः॥ गमेः
सोमे पपिर्थे दर्दिगौश्च किरः दुनमः॥ याज्ञकाञ्चाङ्गिरजपूः पौण्डरीके महाद्वितान्॥१॥ जनेः॥ जगमोस्वरे॥
जज्ञिः॥ नेमिः॥ जग्मिः॥ सासह्यते तच्छीलः सासहिः॥ ॥अथोणादयः॥ ॥ कृवादेरुण्॥ करोतिकारुः॥ आतो
युक्॥ वातिवायुः॥ पिबतिपायुर्गुदम्॥ जारुः॥ जयत्यभिभवतिरोगान् जायुरौषधम्॥ मिनोतिप्रक्षिपतिप्र
देहउष्मा मायुः पित्तम्॥ स्वद आस्वादने। स्वदतिस्वादुः॥ राधसाधसंसिद्धौ॥ साध्नोतिपरकार्यं साधुः॥

सि॰ व॰ अश्रु॰ उ॰ व्याप्तौ ॥ अश्नुते आशु शीघ्रमाप्नव्यः आशुर्व्रीहिः ॥ दृ॰ दीर्यते दारु ॥ सानु स्नुः ॥ जनेर्ञुण् ॥ जनित्वध्यो राम
॥९८॥ ध्यातिन निषधोऽनुबन्धः प्रभुर्य स्तामर्थ्यात् ॥ जानु जानुनी ॥ चर ॥ चारुः रम्यम् ॥ चाटुः प्रियवाक्यम् ॥ किंशृणा ॥९८
ति किंशारुः सस्यशुकं वाणो स्त्री ॥ दृ गा ॥ जरामेति जरायुर्गर्भाशयः ॥ त्रौरस्य दुः ॥ तरन्त्यनेन वर्णा तालु ॥
कृके वचः कश्च ॥ कृकेन गलेन वक्ति कृकवाकुः कुक्कुट मयूर सरटश्च ॥ भ्रादेरुः ॥ भ्रियन्तेऽस्मिन्नर्तानि मरु
निर्जलदेशः ॥ शीङ्॰ शेते शयुरजगरः ॥ तृ॰ तरु वृक्षः ॥ चरन्ति भक्षयन्ति देवता असुमिति चरुः ॥ त्सरुः खड्गग
तेः ॥ त्सरुः खड्गमुष्टिः ॥ तनु ॥ तनुः स्वल्पम् ॥ धनुः शस्त्रविशेषः ॥ मद्गुः किन्नरः ॥ असुः ॥ कटुः ॥ वटुर्यावनेः ॥ व
टति वटुः ॥ भ्रगा जिशनुरा युधकोपयाः ॥ स्व॰ ॥ स्वरुर्वज्रम् ॥ स्निहु व्याधिः ॥ त्रपुस्सीसं ॥ घस्य न्ता ऽसुक्षु पुंसि
व॰ भः भस्य वैसं पुरणाः ॥ वसुरग्निः ॥ हनुर्वक्त्रैकदेशः ॥ बन्धुः ॥ मन्तुः ॥ विदिर्द्विर्यवे ॥ बिन्दुः ॥ स्यन्देस्त्रं प्रसारणं च
स्त्रो ॥ देशान्तदविशेषस्तौ असि सिन्धुर्नीसरति स्त्रियाम् ॥ उन्देरिच्चादेः ॥ उनत्ति इन्दुः ॥ स्कन्देस्सलोपश्च ॥ कन्दुः ॥
सृजेरसुम् सलोपश्च ॥ रज्जुः ॥ फलेर्गुक् ॥ फल्गु ॥ कृतेराद्यन्त विपर्ययश्च ॥ तर्कुः ॥ स्त्र वेष्टनम् ॥ पाटेः पाटेः
कर्तरि ॥ पाटयति पटुः ॥ मनेर्दुः ॥ मन्यते मद्गुः ॥ जनेस्तुक ॥ जायते जन्तुः ॥ वलेर्गुक्च ॥ वल्गु ॥ नमेर्नोति ॥ न
म्यतेऽनेनेति नाकुर्वल्मीकम् ॥ स्यन्तेः कुः सं च ॥ सिकु शकुर्वाणः ॥ याम श्रीद्धि श्च ॥ यवुरस्सम बीजः ॥ वमनेर्नकुलेः

कंतु: २

ईषेरारे ह्रस्वः किंच ॥ ईषते हिनस्ति इषुः शरः ॥ व्यधेः कुः ॥ विरहिते विध्यति विधुः ॥ कृग्रोरुच्च ॥ करोति कुरुः ॥
गृ शब्दे ॥ गृणाति गुरुः ॥ रपेरस्य इत्वं ॥ रपति परिभाषते ॥ अति रपति रिपुः ॥ अर्जिदृशिकम्यमिपंशिबाधामृजिप
शितुग्धुग्दीर्घहकाराश्च ॥ ऋजेः स्थ्ये हिंसायां च ॥ अर्जयति गुणान् ऋजुः ॥ सर्वान् विशेषेण पश्यति पशुः ॥ कंबुः ॥
शंबुः कूपः ॥ पांशुः रजः ॥ बाधते बाहुः भुजः ॥ प्रथिम्रदिभ्रस्जां संप्रसारणं सलोपश्च ॥ पृथुः राजा ॥ मृदुः कोमलः ॥ वा
भृज्जति तपसा भृगुः ॥ न्यंक्वादेश्च ॥ नियतम् अञ्चति न्यंकुः मृगः ॥ लंघिबंह्योर्नलोपश्च ॥ लघुः बालः ॥ भृशं लम
भाति गुल्मो वा लस्य रः ॥ रघुर्नृपः ॥ भेदः ॥ बहुः ॥ उरोति ऊर्णु लोपश्च ॥ उरुः सक्थि ॥ महति ह्रस्वश्च ॥ उरुर्महत् महति वा
त्यर्थः ॥ आङ्परयोः खनिशृभ्यां डिच्च ॥ आखनत्याखुः ॥ परं शृणाति मारयति परशुः ॥ डश्च ॥ शतं ... शत साति इ
कुप्रत्ययान्ता तु ॥ मृगय्वादयो निपात्यः ॥ मृगं याति मृगयुः व्याधः ॥ शंकुः कीलशल्ययोः ॥ नीलं ... ॥ मन्द्वादेरुरः ॥
मन्दुरा वाजिशाला ॥ मथुरा वसुर ॥ अंकुरः ॥ मद्गुरादयश्च ॥ मा द्यति मद्गुरो मत्स्यभेदः ॥ कर्बुरः कर्बुरश्च नरसा ॥
वंधुरं बन्धुरो ... सुरयोः ॥ कुक्कुरः ॥ कुकुरः ॥ असुरः अस्सुरः ॥ मस्सुरः मस्सरः ॥ शावशेरा प्रो ॥ अश्ई त्याश्चर्यो । आ
शुशोषम्मास व्यः श्वसुरः ॥ अविमह्योरिषट्च ॥ अव रक्षणपालने ॥ अविषः ॥ मह पूजे ॥ महिषः ॥ अमे दीर्घश्च ॥

स्वा तां २   स्थु २ चनैया चद्वो ३

पत्र १

सि॰व॰ ॥९९॥ अमरो गौ घने। अमिवं॥ रुहेर्वृद्धिश्च॥ रोहिषः॥ किलेर्बुक् च॥ किलखेत्य क्रीडनयोः॥ किल्बिषम्॥ मद्यादेः कि रम्भे

रः॥ मदी हर्षे॥ मदिरा सुरा॥ मुद हर्षे॥ मुदिरः कामुकाभ्रयोः॥ मदि अभिवादनस्तुत्योः॥ मन्दिरं गृहम्॥ ति ॥९९॥

मिरं तमः॥ मिहिरः सूर्यः॥ रुधिरं॥ बधिरः॥ शुषिरं छिद्रम्॥ मुखरो द्यूतः॥ छिदिरोऽसिकुठारयोः॥ भिदिरं वज्रम्॥

अजिरादयो निपात्यन्ते॥ अजिरमङ्गणम्॥ शशति शिशिरम्॥ ऋतो मेदूः॥ स्थविरो वने॥ शिथिलम्॥ स्थिरम्॥ स्फा

यी स्फिरं प्रभूतं॥ निश्चलम्॥ स्थविरः॥ खदिरः॥ रुचिरः॥ शीङ्॥ शेतेऽनाऽस्मिन्निति शिविरम्॥ सल गतौ॥ स

लति गच्छति निम्नमिति सलिलम्॥ अनन्ति प्राणिनोऽनेन ऽनिलः॥ मह्यते महिला॥ कोकिलः॥ कुटिलः॥

कमुकपिलः॥ मथ्यन्ते रिपवोऽत्र मिथिला नगरी॥ कुवेरादयोऽपि॥ कुवेरः॥ कुरुके पालः॥ ली॥ मांत्तेई वत्तु॥ कुचिस्त्रा

नातिभवान्॥ किशोरादयश्च॥ किंचित् शृणाति किशोरः॥ अश्व शावः॥ कठोरः॥ कोर्चोरः॥ कपि॥ कपालः॥ पटोलः॥ क्षरतेप

मीनातेरूरन्॥ मीञ् हिंसे॥ मयूरः॥ स्यन्देः संप्रसारणम्॥ सिंदूरम्॥ स्यादे रक्तं॥ षिञ्॥ सिनोति सेतुः॥ तन्तुः॥

गन्तुः॥ मस्तु दधिमण्डम्॥ षच॥ सच्यते सक्तुः॥ वेतुः॥ क्रोशो॥ अव्ते रक्तके॥ तुम्ब्री पुष्पकालयोः॥ मन्तुरप

कनिष्टोमस राधः॥ जन्तुः प्राणी॥ कंनुः कंदर्पविन्त्तयोः॥ चायः कि॥ चायति पूज्यो॥ केतुः ग्रहपताकयोः॥ वसः॥

सचन्ति समवायशयन्ति॥ कुषाजसा कुषात्कोमेर॥
सामनि जलमिति सक्तुः॥

कुदपेरप्रत्यादेरुकृरेरऊदेश: ४ दारेर्द्वौत्यो लोपश्च॥ इन्द्र आग्र्ययो नयो लोपः ४ ग्रा.दिवंधने ४ कर्कट:पातीकर्वांच्छु ग्र.३

सीतन.३ कुप्रत्ययान्ता: ४ ३६ नञि लवे. लोप

स्तु॥ अ गारैकदेशे॥ वेश्मन्नर्वो स्तुरस्त्रियाम्॥ कुञ्चः क्रतु॥ ऋतुर्यज्ञः॥ जीवैरात्वकोह च्छिश्च॥ जेवातृकस्त्विन्दुः॥ हृ अष्टक

वाटेरूः॥ कर्षूः पुंसि करीषाग्नौ॥ खर्जुर्व्यथने॥ खर्जूः पामा॥ वहोवश्च॥ वधूर्जाया स्नुषा च॥ कषेश्छश्च॥

कच्छूः पामा॥ कास्त्वादयो निपात्याः॥ कासूः शक्तिः॥ पादूः रथधारिणी॥ आरूः पिङ्गलः॥ लेखिड्वबसंशाद्यौ॥ बलि

नः स्तुवी॥ कशेरुः स्त्रीगाकुन्दस्त्री॥ दारिद्रू॥ दद्रूः॥ अन्दूर्दृम्फौ॥ अन्दूः बन्धनम्॥ जिनेर्दुक्॥ जम्बुः अदनेरुत्येकेः॥ जंबूः

कर्कटधाति कर्कन्धुर्बदरी॥ द्विधिंबेध्यस्यति स्यन्ति दिधिषूः॥ मृगेतुतिः॥ मृगयुः॥ गृत्सु॥ गिरते रुतिस्त्व

मुद्रूः॥ मद्गुः॥ स्नुवर्णे नरोञ्च॥ चटेरुलः॥ चटुः प्रियभाषणे॥ चटुः स्नेहो भरतां॥ ह्रादेरितिः॥ हरित्सर्वाः॥ सरिन्नदी॥ रो

हित् मृगविशेषस्य रूपि॥ [illegible] युमदृतिसोत्रो धातुः॥ याचित॥ ताडे र्णिलुक्॥ ताडयति तडित् द्युत॥ श

मेठ॥ शंठः क्लीवः॥ कमादेरठः॥ कमठः॥ जठरः॥ रमर्हिठुः॥ रामठं हिंगु॥ शमेर्खः॥ शंखः॥ करोटः॥ करा शव

कंठः॥ वृषादयः कलप्रत्ययान्तो निपात्याः॥ वृषलः॥ शपः॥ शवलः॥ पलः पलतो॥ पलतं॥ सरलः तरलः॥ क

मुः कंवलः॥ मुसखण्डने॥ मुसलम्॥ लिंगेर्वृद्धिश्च॥ लांगि॥ लंगलम्॥ कुटेर्मद्रुः॥ कुठालः॥ कश॥ कश्मलं॥

कुटेः कुद्दालः॥ कोमलं॥ कोमलम्॥ मंजेः॥ मलं॥ चुपमन्दायाम्॥ चपलम्॥ शाकलम्॥ शमलम्॥ छगो॥ छग [illegible] लः

मङ्ते र्हिलोपश्च॥ चुपेरच्चोपधायाः॥ शकि शम्भो र्णित्॥ छगेर्गुग्नस्वश्च॥

कुम्भज्ञेन ४

लाव ३

कुऽवा ल्ये ७

नउप घावे

कुशा गतो ३

ले:

कुशाद्रु ७

मरुष१

शाकु

त्यक्ति तनि पति स्योऽङ्ग तरते स्तुद्ध १
म ओगकि न्दुदु ईंस्मराणाते हि स्वक्ष्य इ दृगणानाग्गुग्ग्र स्वक्ष्म १ पद्यिविस्तारे ४

सि॰च॰ अमान्तो ई॥ दराड॥ रराड॥ खराड॥ मराड॥ अराड॥ गराड॥ चराड॥ पराडु॥ क्लीबा॥ कवर्गादिभ्यः॥ किञ्जे॥ कुराशब्दोपकर रसर्व राम
॥१०॥ राथो॥ कुराा तिकु राड॥ करानि मोन मे॥ कुराड॥ गुंडु॥ घुराभ्रमरो॥ घुराडा भ्रमर॥ स्यादेराले॥ स्थलम्॥ ॥१०॥
स्याली॥ पनि चंडि स्योम्रीलन्वं॥ पातालम्॥ चडिकोप॥ चंडालः॥ तमादिभ्यः कालो॥ तमालः॥ विशालः॥ विडभ्रे
र॰सू॰च॰५ल॰ दनो॥ विडालः॥ मरालुखे॥ मराणालम्॥ कुलसंस्त्यायनेव स्वुशु॥ कुलालः॥ कपालम्॥ पंचालः पंचालम्॥ पताद्रियो काविच लने४
घ॰छ॰डिन॰५ डुः॥ पतडुः॥ तरडुः॥ लवडुं॥ विडादेकिते॥ विडंग॥ मदडुः॥ कुरडुः॥ गमादेर्गो॥ गडुगा॥ छगं॥ एंग॥ खवडुमद
मदूरूशामदेत ने॥ खवडुः॥ मे गादयस्त्वो॥ मन्वा॥ मडुः॥ मडुः॥ शण्डे॥ वारडुः खवडु मुष्टिः॥ मुडुः॥ गर्गः॥ शारदादयोदि प्रत्ययो छन्द
न्तोनिपात्यो॥ मदः॥ शारता॥ दृगणाते॥ दरदु दयकू॥ दृबेत॥ त्यजे॥ त्यद॥ तैनो॥ तद॥ यजे॥ यद॥ दूणा॥ छोऽछन्
एतद॥ मियोति॥ पुग्गूस्वक्ष्यो॥ भिषक्कवेद्यः॥ भिषजो॥ पुष्यसिध्योमदि कू॥ पुष्यसौत्रोवा तु॥ पुष्यमडनो॥ पु ने॥पू॰त्य
ष्यदू॥ असुक्षेपणो॥ अस्मद॥ स्तादेर्मः॥ षु॰ञ्॥ स्तोमः॥ यागविशेषः संघातश्च॥ षु॰ञ्॥ सोमः॥ हुः होमः॥ ब॰ बमिः॥
सि॰ हेमः॥ भा॥ भामः॥ रवि॥ या॥ यामः॥ वा॥ वामः॥ शोमनदुष्टयो॥ पद॰ पद्मम्॥ नी॥ नेमः॥ सु॰ सम्मोगैमनसु॥

कुलमिहाकरोति मन्त्रिका ७

हन्तेर्हि च २ ग्रसेरा च २   भियः षुग्वा ३   लस्य ... गुणा ... इगुणः ग्रिरते निपात्यते ... युजिरुचितिजां कुश्च २

यक्ष पूजायाम्॥ यक्ष्मो रोगराजः॥ प्लोमन्वन्कलम्॥ स्रः अर्म अस्नु रोगः॥ त्रि स्ना दयक्ष्मः॥ हा कृत्रि ह्रः कुटि
लमन्दोगः॥ ग्रामः [illegible] सिमः सर्वः॥ श्येङ् गतौ॥ श्यामः धूमः॥ इधः कामक सन्तोया॥ जीर्युग्ममा रुचे रु
क्मम्॥ नि ताश्निग्मम्॥ हन्॥ हिमम्॥ भीम॥ भीष्मः॥ इष सेचने॥ इष्मः॥ ग्रसु अदने॥ ग्रीष्मः॥ प्रथेः षिवः संप्र
सारणं॥ पृथिवी॥ षेवेत्यके॥ पृथ्वी अशादेः॥ [illegible]॥ अश्व॥ अश्वः॥ स्वदाः॥ स्वदा॥ विश॥ विश्वम्॥ सर्वादि रयस्
स्वादेः॥ सत मनेन विश्वमिति सर्वः॥ शीङो ह्रस्वत्वम्॥ शेतेऽस्मिन्सर्वमिति शिवः॥ गर्वः॥ शर्वः॥ ग्रीवादयो
निपात्याः॥ गृ निगरे त्वनया ग्रीवा॥ जिह्वं न्यन्नयाजिह्वा॥ ख्वादेका [illegible] यौति॥ युवा॥ वृषु रेषा इन्द्रः॥ तक्षत
न्करणे॥ रक्षा॥ राज॥ राजा॥ यविगतौ॥ बन्वो [illegible]॥ बन्ध सरासनम्॥ प्रतिदीव्यति अस्मिन्प्रातिदिवा दिवसः॥
सप्तसृभ्यामुट्॥ [illegible]॥ नञि जहातेः॥ न जहाति कालं महः॥ श्वादयः॥ श्वयति श्वा॥ उक्ष सेचने॥ उक्ष
ऐषा॥ प्लिह गतौ॥ प्लिहते प्लीहा॥ कुशिष्या शिक्षा॥ मुह्यन्त्यस्मिन्न्वाहतेम [illegible]॥ दुमह्यो॥ मज्जन्त्यस्थिषु मज्जास्थि
सारः॥ अर्यपूर्वो माङः॥ अर्यमा॥ विश्वं प्साति [illegible] विश्वप्सा॥ मातरिश्वन्तरि श्वयति मातरिश्वा॥ मह
पूजायाम्॥ महवा॥ [illegible] द्रो भावो॥ क्लेद्यति क्लेदा चन्द्रः॥ स्निह्यते रोणः॥ स्निह्यति स्नेहा सुहृदिन्द्रश्च॥

(left margin) गमुश्चरत्न २   लिह्   इकारस्य दीर्घः ...   ह्रस्वश्च अनु ... गमश्च॥
(right margin) नहीन सर्वदालोपश्च   स्वट कोष्णाम् ४   मुहेरुपध ... ओन्तो ... रमागम ... च्योतो॥

पुष ९ हो ३   श्वपसमध्योय ४ ... ॥ ... ५   मुहेश्चि ... ३॥   तरे

वीरुत् अजेत्वी त्यके प्वीरु ।। नीरं । छिद्रि दिर । छिद्रं । वस्त्र उस्त्रो रश्मि ।। शुग्गो अमित मो दी हि ग्लं । आत्र्रं । नाम्नस्तानि द्रा दुर्यम्न्यं । मि हिनि दु आ
दुःखवनया तप्रप्यते दुरम ।।२
दुरीसंखो जोपम्न्यं १ जोरीच ८ वृगजौ ३ श्रीई स्नुच श्रद्ध: मिन्दे र्न जोप म्न्यं ।।
कृतेन्छुः ७

सि० च० जनेरूपदमा जोयो मम्न्यो न्तो दशम्न्यो ।। परिज्ञा यम परिज्म्मा चन्द्र मिम्न्यं ।। हूं हेम तु ।। करेनु ।। हरेनु
।।१०१।। गीव्र दुव्यम ।। कुपा देवय: ।। कुपनि: कर्बे ।। कुद्वं ।। स्म । स्य: ।। कास्त्र । काल्कम ।। अवेम्न म्नो: अवम्नय: ।। उपादेस्य ।। ।।१०१।।
उपओल्छं ।। कोल्छं कुशल्ले ।। गे । गाथा ।। ज्ञ: अर्थ: ।। शंव तिशाय स्तनु: ।। स्तौ ति तो ।। सार्थ: समरु ।। निशीथाद यञ्जं ।।
निशीथा ईरात्र: ।। हृ प्रवने ।। तीर्थ मृशास्मा भुरसे ग्रेष्ठु ।। एविर । रिक्षं धनम ।। बिन्दिर ।। सि क्त्रेष्ठ म्नम क्तपुक्कोकं
पा:५ पुच्छित्वौ पृथु पृच्छम ।। ग्रुपुरीषा त्सगी ।। ग्रथं विग्रहा युगतो ।। ग्रथम्न मह: ।। प्रुइ । प्रोथस्तुरं गास्य: ।। स्फायोद
प्रभुसचेत्५ रक्त ।। स्फायी । स्फारम ।। तंचु तक्रम । ।। वंचु वक्रम ।। शक्रु । शक्र: ।। क्षिप्र । ।। क्षुद । क्षुद्र चेद्र: ।। चेद्रप्रलेष
उन्दी उ द्र: उद्गलवर: ।। श्विता ।। श्वि त्रंकुष्ठम ।। वृत्रारि पो वृनो ध्वान्ते शेसे चके च दानवो कृती ।। छेद्र । क्रुड चादिश्चा त्सकै
स्यावद्योहनो ४ शेल्ल ।। क्रूर: । रोदयतिरुद्र: ।। जीर: ।। स्वादं क्र: ।। श्रुत्स सुर: । वी वीर: । ग्रधु । गृध्र: ।। शरा दयम्न्यं ।। शुसोत्र: । श्वरु ।।
षिम्न सीरम । वि । वीर: । वीवि न्ते उ ।। वी ग्रम विलम ।। हे हु । वंधं चर्मः व प्रशु प्राकार: ।। रदि दन्त ।। आगि । अग्रम ।। म्रदे नेने
तीनीरे ७ व. श्रोस्त्री हीरे कपचो । दुवपा । विप्र: । उचसमवाय ।। उग्रे: । भि भी । भीरो ।। पसेलु: । भे लौल जे तर सा द्रव्यम । पञ्च ८
श्रुया श्रुकः ।। पसे ग: । श्रुक्र: ।। शुरविलेखने ।। शुर: । खुरश्छन्ने ।। क्षुर: । भदि । भद्रम ।। कुवि । कुष्यमार स्यम ।। ६
शुचेरन स्यक: १ वपरू पयीयर त्वेश च स्यग: २ नेफलोप अनुराम्न्यं भई न्लोप: १ कुविचुवोने लोप:
२ लोपो गुरा भवम्न्यं १

२ पूर्वस्यापि २ वे ३ ट्टेणागुणाभावः लघूपधगुणो कृते हृस्वश्च

चुवि। चुवमुख्वम्॥ वनस। वन्नो विभागो॥ गुडु। गौरारूणा॥ ...ते पीते॥ ट्टण। ट्टणमेघः। मामाने॥ माको हुः

शिलियसश्चेय॥ रञ्जेरैरेकः॥ सभिकसेतु कन॥ कसबाते॥ संपक्कु सन्तिपालयतिजनोऽस्मादिति संकसुको

दुर्य नास्थिरश्च॥ रमेरश्च लो वा॥ रमको विलासी॥ लेमकः॥ षि। चषकः॥ कुहवि स्मापने। कुहकः। कुनौ कु

नकम्॥ मुषस्तेये। मूषकः॥ क्रियद्रकः॥ क्रथिकः॥ कृता॥ मखेर्दीर्घश्च॥ मूखिकः॥ आङ् खने॥ आखनिको मूखि

कावराहश्च॥ श्यास्त्याह्रञ्विभ्यः इनः॥ श्यनः॥ स्त्यनः॥ हरिणः॥ अविनो वृष्टुः॥ हृजोर्दकिच्च॥ हृजिनम्॥ व्रजी वर्जने

अजेरजच॥ वीभावबाधनार्थम्॥ डाकिनम्॥ कठकुठ जीवने॥ कठिनम्॥ नलगे वेने॥ नलिनम्॥ कु

म्ह्लिंसायां॥ गु ड दाहे॥ कुण्डिनम्॥ मल्लिनम्॥ द सह ध्रुवो शीघ्रार्थेच॥ द्रुलि यामः॥ तु गतौ। द्रुविनम्॥ दाक्षिनम्॥ ओर्लि तेऽश्व वरखेडने

णः रस्य लः ५ किरिड्डी॥ द्रुरिंसाश्व न्यम॥ विपितुहो ह्रस्वश्च॥ दुवेय कंपने॥ विपिनम्॥ तुहिर अर्दने॥ तुहिनम्॥ नलि संप्रत्यहृता मांश्रा लोपश्च

अतेर्ड्र आरश्च: ४ पुलि भ्योच॥ विरले स्तोकस्वरूपि नलिनं विवु॥ पुलिनम्॥ रुहेः रोहिनः॥ आप्नोतेर्ह्रस्वश्च॥ आप व्याप्तो ३

आपः॥ अपः॥ अद्भिः॥ परौ व्रजेः क्विप् दीर्घोऽस्तौ परिव्राट्॥ सुवः कुः॥ ईकारउकार यार्थश्च॥ कदु त्वा कुत्वम् विर

स्नुकु॥ तनोतेरनश्च वः॥ तनोतेर्विक्प्रत्यय॥ अन्नावशब्दो दशश्च॥ त्वक्॥ ग्लानुदिभ्यां डोः॥ ग्लौः॥ नौः॥

तलिनं ३ घर तैलभक्ति व्यायां ३ सर्वं परित्यज्य भजे तीतिपरिव्राट्

पुल्मह्ले ३ नुदति चारो

हुडुहे स्त्र चाद्गुणा मावश्च १० ओरौ माउतेतन्ने लोपश्च ६
विपुर्वो द्रुन्तो छि लोपः ३ गमेर्युगान्तादेशश्च ४
तश्च ७ नेः ३
इसि
नलोपः ६ पातेराकारस्य इत्वं
सि० वस्यान्ते उ ॥ रः ॥ रायः ॥ गमेर्डोश्च गौः ॥ न्नो दित्ये के ॥ द्युतेः ॥ द्यौः ॥ स्त्रीस्त्वगर्भान्तारि स्रयः ॥ भ्रमेडुः ॥ भ्रूः ॥ दमेर्डोसः ॥ दोः ॥ दो राम
॥१०२॥ षो ॥ परण रिज छादेर्वेश्च ॥ परणायतिवणिक् ॥ वः शः किश्च ॥ उशिक ॥ वसेर्णिद्धुतेपिच ॥ मन्येरुश्च ॥ मुरिकुसमि ॥ सु ॥१०२॥
युरुह्वोयुच ॥ स वन श्वन्नूमः ॥ यवनः ॥ रवसः ॥ वरणः ॥ अशेरशाद्देशो युः प्रत्ययः ॥ रशना ॥ उन्दो नेर्लोप
श्च ॥ ओदनः ॥ गमेर्गादेशः ॥ गगनम् ॥ अन्येभ्योपि युश्च ॥ स्यन्द ॥ स्यन्दनः ॥ रोचना ॥ रंजि क्रोक्युः ॥ रंजा ॥ रज
नं ॥ कृकेरणः ॥ घृषेर्द्रुषच ॥ धृष्णोति वर्षोणीतिगुरुः ॥ धिषणाधीः ॥ निधानः ॥ निधानम् ॥ पृषद्दं दयाति
प्रत्ययान्तो अतिरिक्तः शतृवच्च ॥ पृषत् ॥ पृषन्ति ॥ बृहत् ॥ महपूजायाम् ॥ महान् ॥ गमेर्जगादेशः ॥ जगत् ॥ वि
पूर्वः हनः ॥ वेहद्गर्भोपघातिनी ॥ संपि बिनोतेः सुर्उकारलोपश्च ॥ संश्वत् ॥ नप्तृनेष्टृत्वष्टृहोतृपोतृभ्रातृ नयतेर्युगु
जामातृमातृपितृदुहितृ एते निपात्यन्ते तृप्रत्ययान्ताः ॥ नपतेः नप्ता ॥ पौत्रो दौहित्रश्च ॥ नीनेष्टा ॥ श्चट
त्विषिरितांत्वं त्विषः ॥ त्वष्टा ॥ होता ॥ पोता ॥ भ्राजः ॥ भ्राता ॥ जायां मातीते जामाता ॥ मानपूजायाम् ॥ माता ॥ पातिपिता ॥ दुह्य
तेऽनया दुहिता ॥ सदशकलीकरणात् उपकारणाभ स्वरेषु ॥ सातास्या त्सारथी ॥ होतास्यौ वैश्यायामपि शूद्र
जामन ॥ मन्ता ॥ हन ॥ हन्ता ॥ सावसेरोःसः ॥ असुलेपयोः ॥ सुष्ठु अस्यते स्वसा ॥ यतेर्दुश्च ॥ याता ॥ भार्यास्त्र
य १ स०तीयय[illegible]

आत्वर्गस्य यातरस्तु: परस्य रमा॥ नञि निनन्दे:॥ ननैन्दति ननांदा ननन्देत्येके॥ दिवे ऋ देवा॥ देवरो॥ नव
तेर्डिच्च॥ नां नरो॥ अर्त्यादेरनि:॥ [illegible]रसिरस्य योनि:॥ सरणि:॥ वरणि:॥ धमनि:॥ अमनिर्गति:॥ अशनि:॥
धवनि:॥ तरणि:॥ जनि:॥ अर्चादेरिस्॥ अर्चि:॥ ज्वाला॥ शोचिर्दीप्ति:॥ हवि:॥ सर्पि:॥ द्युतेरादेर्ज:॥ ज्योति:॥
सहेर्धश्च॥ सधिरनड्वान्॥ पिबतेस्थक्॥ पाथिश्चयस्तु स्यात्समुद्रयो:॥ जनादेरुस्॥ जनु:॥ अरु:॥ परु:॥ ग्रंथिर्नो प
र्वयरुषी॥ वपु:॥ य[illegible]जु:॥ तनुश्च॥ धनु:॥ धनुरस्त्रियाम्॥ धनुर्वंशविशुद्धोपि निर्गुण: किं करिष्यति॥ सानस्य
उदन्तस्य वा रूपम्॥ तपु: स्यादग्नि शत्रु:॥ चक्षु:॥ एतेर्णिच्च॥ आयु:॥ धीवरादय: ष्वरप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते॥ धी
वर:॥ कैवर्त्त:॥ कूँ कबरो व्याघ्ररक्षसो:॥ गृ: गह्वरो हंकारी॥ [illegible] वर्वर: प्राकृतो जन:॥ चति। चत्वर:॥ शर्वरी
रात्रि:॥ ष्वद्रु। निषद्वर: जंबाल:॥ पीवर: स्थूल:॥ मीवरो हिंसक:॥ छिदिर छेदयास्वं [illegible]दस्य॥ छिद्वरं
गा:॥ छि[illegible]रोधत्ते॥ छत्वरो गृहकुंजयो:॥ [illegible] परिव्राट्॥ गाहतेर्ह्रस्वश्च॥ गह्वरम्॥ कद्वुरं [illegible]
दर्न[illegible]॥ इन: स्यान्त्यपत्यो॥ जिनोर्ह:॥ दीङ्॥ दीन:॥ कृषेर्वर्णे॥ कृष्ण:॥ कृष्ण:॥ [illegible] ब्रध्न:॥ सूर्य:॥
बुध्न:॥ मूल:॥ [illegible]॥ आना: [illegible] स्त्रियां॥ [illegible] लसेर्नस्य

म्लिपरस्त्रोप प्रायाः३ रास्स्शछ्१ शासुस्कनुनिषेध१ कृतेस्त्नाः२

त स्तरा स्व स्तस्रगो ना म्लिचिहृ चा । त स्तेरो । त स्सरगा स्त्र राम भ्राता । त स्सरगाहं सस्प यायायां सार सस्यु तु त्वस्य

बाधते:ष:।६ चीते हि चे

सि॰ व॰ अङ्गुष्टौ ॥ त स्सरं चिहृर्मो । त स्सरो नाम ॥ शास्स्नादय ॥ शं स्नाग घड्व्यम् । शास्स्नागोग तकुव ल ॥ सप्त राम

॥१॰३॥ स्पाटिह स्तंभ ॥ वीराशु व त की ॥ गा दा भ्यामि स्नु चा गेसुर्गाय न ॥ द स्नुर्ता ॥ कृनी ॥ कृ त्स्नम् ॥ तिज ॥ नी ॥२०३॥

तिजेदीर्घे स्तॄण ॥ म्लिप । प्र स्तोम ॥ कृ कर्णः ॥ वृ वर्णः । जद् । शीर्ण । मूर्ध्वे ड्ड चवृद्ध । बि त्रा सेना । ड्डुदोरा ॥ त स्व ॥

त स्त्रा ॥ शुष्प । शुष्पा ॥ म प्यो वह्नि स्त्र ॥ मनादर्यु ॥ म न्यु ॥ म न्युर्दैन्य क्रतौ क्रुधि ॥ दस्यु स्तस्करः ॥ जन्तु शरीरी ॥

मङ्ग स्तुक्रु ॥ मत्नु ॥ भुजे ॥ भुज्यु भोजनं मनु ॥ यजे ॥ य ज्यु रध्वर्यु ॥ सन्ते रध्यप ॥ सरयु स्सरयु नदी ॥ योदयः ॥

पातिर स्तोन्यि स्मादात्मन मिति पाप मत्त द्योगात्पापः ॥ न्यादर्किः ॥ नी पो ह क्लो विशेषः ॥ स्तूपः ॥ कुड्क्रावो

कुव त्तिमड्का ऽस्मिन्निति कूपः ॥ युवन्ति व ध्नो न्यस्मिन्य शुमिति यूपाय ह स्तम्भ ॥ शि ल्पादयो पप्रत्यय

शील ते हृस्व न्ताः ॥ शील्ल ते शिल्पम् ॥ कोशलेम ॥ शस्तु हिं । शष्पं व त न स्राम ॥ एपर्प गृहे वा त न शां पङ्कु पीठ स्थोः ॥ खन निपात ना

खने र्नस्पष ॥ खङ्वः क्रो व व लो न्कोः । त ल्प्रतिष्ठा करणे ॥ तल्पं शय्या ॥ बाष्पः । बाष्पमन्ते । त्र ज्ञ त्लोष्म णो ॥ नु । स्नूपं तत्नःप्सुरो

सूरापनेरुत्वं स्व सो व सौर स्येच ॥ स्र रस्पोम ॥ स्तनाद त्यन्नादित्तु ॥ स्तनयित्नु ॥ ग दयित्नु र्वोवदूकः ॥ दाभाभ्यानु ॥ भिलु

दानु र्दाता ॥ भानु ॥ धेटइत्नु । भयति ना मिति धेनुः ॥ स्थुवः कित् ॥ स्थुतु पुत्रो ऽनुजेरवौ ॥ स्पारी भ्यानु ॥ रथा

ऽऽप्रमः १

दशोतेष्ठिन्त्वं पिन्वंपुच्छे ८
पिशाकिसेश्शुभेरन्तलोपः ३

नुः॥ कीलेस्थिरेहरे॥ रेणुर्द्वेषोस्त्रियाञ्चूलि॥ जहातेर्द्वेलोपश्च॥ जहुः॥ विचेः किच्च॥ विष्णुः॥ अजेर्वी
वेनुः॥ क्वादेकः॥ ककौ वलदृत्तो टयोः॥ राका॥ अर्कः॥ दाकौ दाता॥ धाकोऽनडुहा॥ वरश्च॥ कलसंशब्दने॥
कल्कः॥ पापाशयपापर्दमे किट्टि द्वयोरपि॥ शुकः॥ शुल्को रवम॥ स्रकउन्यलवातयोः॥ वृकः॥ श्वापदकादयोः॥
षषस्यतः॥ उल्का॥ इरण॥ एकः॥ भेको मण्डूके मेघयोः॥ काकः॥ पाकः शिशुः॥ हीकः॥ निहाका गोधिका॥ अतः अत्कः॥ पथिकः॥
शरीरावयवश्च॥ नोसरेर्डिच्च॥ निष्को स्त्री हल्लितत्परे॥ शकेरुनउन्तिउन्ति उनिप्रत्ययाः [illegible]॥ शकुः॥ शकु
नः॥ शकुन्तः॥ शाकुन्तिः॥ शकुनिः॥ हृश्याभ्यामितन् प्रत्ययः॥ हरितः श्येतो वर्णभेदौ॥ रुहेरस्य लोवा॥ रुह
रोहितो मृगमत्स्ययोः॥ लोहितं रक्तम्॥ पिशितं मांसम्॥ श्रादेराप्यः॥ श्रवाप्यायज्ञः पशुः॥ दक्षाप्या गरुडोग्रश्च॥
सर्पश्चाप्यनाग॥ गृहयाप्यो गृहस्वामी॥ ~~[illegible]~~ दिविषोप्यः॥ वृञ्ज एण्य॥ वरेण्यम्॥ अर्तेरेण्यः॥ अरण्यम्॥ ञ्री
शरः॥ शरण्यम्॥ पर्शुसेचने॥ पर्जन्यः॥ पर्जन्यः शक्रमेघयोः॥ वदेरण्यः॥ वदान्यस्त्यागिवाग्मिनोः॥ अमाद
त्रः॥ अमगतौ॥ अमत्रं भाजनम्॥ नक्षगतौ॥ नक्षत्रम्॥ पतत्रं तनुरुहम्॥ कृध्वत्र मायुधं॥ गडेराद ड२
श्वकः॥ कडत्रम्॥ डलयोरैक्यस्मरणात्॥ कलत्रम्॥ वरत्रा चर्ममयीरज्जुः॥ श्रादेरतः॥ भरतः॥ पर्वपरयोः॥

पु धं२

द शा ते ष्विन्वंपि तं युक्ते ८
पिशाकिहे शुभे रन्तो कोपु: ३

नुः कीले स्थिरे हरे॥ रेणुर्द्वयोः स्त्रियां धूलिः॥ जहाते ह्रन्ते लोपश्च॥ जहुः॥ बिबेः किट्टं॥ विप्लुष॥ अजेवी॥
वेनुः॥ क्रोदकः॥ ककौ वक्ष्वल्योदयोः॥ राका॥ अर्कः॥ दाका दाता॥ धाकोऽन्नद्रुना बर्स्थ॥ कलसंशाहने॥
कल्कः पापाशये पापदं मे किट्टद्वयोरपि॥ शुकः॥ शुक्लो रुङ्मा॥ स्कऽत्यल्वातयोः॥ वृकः॥ श्वापदकादयोः॥
ऽ घ घस्य लः ४ उल्का॥ हुरा॥ एकः॥ भेको मण्डूके मेघयोः॥ काकः॥ पाकः शिशुः॥ हीकः॥ निहाका गोधिका॥ अन्त॥ अन्तकः पथिकः
शरीरावयवश्च॥ नौ सदे डिम्बौ॥ निष्को स्त्री हल्मितत्यलः॥ शकेरुनन्तुनि उनि उनि प्रत्यया:॥ शकुः॥ शकु
नः॥ शकुन्तः॥ शाकुन्तिः॥ शकुनिः॥ हरयाभ्यामितः प्रत्ययः॥ हरितश्येनौ वर्णभेदौ॥ रुह रस्य लो वा॥ रुह
रोहितो मृगमत्स्ययोः॥ लोहितं रक्तम्॥ पिशितं मांसम्॥ आदेरप्यः॥ आवाप्याय तः पसुः॥ दक्षोप्या गरुडोग्रव्रौ स्त्रं॥ ऊ
स्पस्याप्यन॥३ गृह यापया गृहस्वामी॥ [illegible] दिबिषापय॥ हस्तरण्य॥ वरेण्यम्॥ आर्तेररण्यः॥ अरण्यम्॥
शर॥ शरण्यम्॥ पृषु सेचने॥ पर्जन्यः॥ पर्जन्यः शक्रमेघयोः॥ वदेरान्यः॥ वदान्यस्त्यागि वाग्मिनोः॥ अमाद
रत्रः॥ अमगतौ॥ अमत्रं भाजनम्॥ नक्षगतौ॥ नक्षत्रम्॥ पतत्रेतनुरुहम्॥ कृधत्रमायुधे॥ गडुराय ऊ २
श्चकः॥ कडत्रम्॥ डलयोरैक्यस्मरणात्॥ कलत्रम्॥ वरत्राच चर्ममयी रज्जुः॥ आदरतः॥ भरतः॥ पर्वपरशौ॥

ध धं २

उपसर्गेवसेः।२

सि.च. पर्वतः॥ नमन्तोऽस्मात्परः दर्शनं सोमस्य यो॥ यजन्तं त्विकः॥ पृषिरञ्जिभ्यां कित्॥ पृषतो मृगो बिंदु राम
॥१०४॥ श्च॥ रञ्जतं रूप्यम्॥ शपादेरथः॥ शपथः॥ शमथस्तु शमः॥ दमि॥ दन्तिस्तु दमथो दमः॥ अवे सेथो गृहम्॥ ॥१०४॥
संवसथो ग्रामः॥ गमथः पथिकः पन्थाश्च॥ जीवथ आयुष्मान्॥ रवथः कोकिलः॥ शीङः॥ शयथोऽजगरः॥
वंचु॥ वंचुथो वृत्तेः॥ रुदिविदिभ्यां ङित्॥ रोदिति रुदथः शिशुः॥ वेत्ति विदथः॥ प्राराणथो बलवान्॥ रमादेरसुः॥
रमसा वेगहर्षयोः॥ ताम्यन्त्यस्मिन्तमसोऽन्धकारः॥ न भन्ति न भान्ति वा नभसः आकाशः॥ परासः पराग द्रव्यं॥
पनसः कण्टकिफलम्॥ अतत्यतसः वायुरात्मा च॥ अवत्यवसा राजा भानुश्च॥ चमन्त्यस्मिन्सोमं चमसः सो
मपात्रम्॥ नमसोऽनुकूलम्॥ तेमसो वने पात्रकम्॥ तपसः॥ पनसः पद्मी चन्द्रश्च॥ सहस्त्रानं॥ वाहसोऽजगरः॥
पावसः स्तनसंघातः॥ वेयस्था॥ वयगतौ॥ वायसः काकः॥ वेञ आत्वाभावस्तु॥ वेतसः॥ दिवः कित्॥ दिव
सः॥ ऋकादेरभः॥ कृ॥ करभः॥ शृ॥ शरभः॥ शलि॥ शलभः॥ कलभः॥ गर्दभः॥ ऋषि वृषिभ्यां कित्॥ ऋषभः॥
वृषभः॥ रासृ शब्दे॥ रासभः॥ वल्हत्र आलिंगने॥ विशादेरन्तो॥ वेशन्तः पल्वलम्॥ वसन्तः ऋतुः॥ जयन्तः श
क्रपुत्रः॥ तरन्तः समुद्रः॥ भासन्तः सूर्यः॥ वायुः॥ नन्दंतः पुत्रः॥ प्राणन्तो वायुः॥ भावन्तः कालः॥ साधन्तो
हन्तो वा।

विश्वादेरादेः वः प्रत्ययस्यं तु ट् षत्वं

किञ्जिमृजिभ्यां कित् ४ केमः॥ किदुच्चोपधायाः ४ कलावलयोस्स्वे प्रसारणम्॥ ५ वातशब्दोपपदे मा माते

मृमृभ्यामारः नुम् उक् ह्रस्वश्च॥ ३ रीप्रत्ययः सकितः

भिस्तुः॥ हन्तेर्हि मुट् हु हेमन्तः॥ ...त्योदरः॥ अरश्च कपाटम्॥ जर्जर ४ ...र्मरः कामुक॥ भ्रमरः चमरादे

वरः॥ वासरशब्दे॥ वासरः॥ कुव कित्॥ कुवरः॥ कुव ४ कुरच्॥ कुररः पक्षिभेदः॥ ...दरः॥ अंगारः॥ मन्दरः॥

गडु सेचने गडे कडः॥ कडारः॥ शृंगारादयः॥ ... भृंगारः॥ कनका॥ लुकः॥ कंजिसोत्र॥ कंजारो मयूरः॥

मृजा मार्जारः॥ कमु कुमारः॥ तुष तुषारः॥ कास॥ कासारः॥ सह सहकारः ४ सर्त्तेरपः षुक्॥ सर्षपः॥ विटपा

विश्र आक्रोशे दयः॥ विटशब्दे॥ विटपः॥ विष्टपम्॥ विष्टपम्॥ कल कुणपम्॥ वल॥ उलपं कोमलतृणम्॥ हनो दस्तिक॥

हन्तेः कित् इ वर्त्तिकाकृत॥ कृत्तिका॥ इष्यशिभ्यां तक॥ इष्टका॥ अष्टका॥ वीपतिभ्यां तनः॥ वीगतेः॥ वेतनम्॥ पत्तनं॥

अस्योदर्भः॥ अर्भः॥ ...र्भः॥ गर्भः॥ दर्भस्या... इषिच क्रयेः॥ इगः कित् इभः॥ अस्थि संजिभ्यां क्थिः॥ अ

स्थि॥ सक्थि॥ मुषादेः क्सिः॥ मुक्सि वीतः॥ कुक्सि॥ अश॥ अक्षि॥ इषु ४ क्तु॥ इक्षुः॥ अवितॄस्तृ तंत्रिभ्य ईः॥ अ

वी नारी रजस्वला॥ तरी नौः॥ स्तरीर्धूमः॥ तन्त्री वीणा॥ ...च्॥ लक्ष्मी॥ वान...भ्यां दयः॥ माड...वीत

प्रमीस्यं स्त्रीपुंसयोः॥ पपीस्यात्सोम सूर्ययोः॥ ययी रथः॥ र...न्यादयः॥ ...मुष्टिकेश रत्निः रत्नि

प्रसन्तेमुलिः॥ अन्म अंगुलिः॥ मदी॥ मत्स्यः॥ अत॥ अतिथिः ...॥ अंगुलि॥ कौतेः कवसः कवचः॥ युयुकेसः

अंजेरलिच्॥ मदेस्यन्॥ २ अतेस्थिन्॥ अंजेरलिः॥ कौतेरसः॥ कौते अचइत्येके॥ ...

कृ धातुः कत्नि प्रत्ययः ककारः कित् ... ता रसः॥

भविष्य ज्जीतिभावी२ अस्मा२ पातेरित्वंनुड्डु३ असामन्यत्वेहरा हे२
नकोपर२

कृशृगनुकृ॰ऊतरस्यश्चेकि दृहरणादिहकस्यनेत्वम्। वसेःकित। वसेस्त्वकिच्च॥८
सि॰च॰ कृसृकृशानु॥ अकर४॥ शर्करा। पुषः कित पुष्करं। कलस्त्र॥ पुष्कलम्॥ गमेविरिः॥ गमिष्यतिगमी॥ आङिस्थिता
॥१०५॥ आगामी॥ भावी॥ प्रस्थः॥ प्रस्थायी॥ परमेःस्थः कित॥ परमेष्ठी॥ मन्थइनःकित॥ मन्था॥ मन्थानौ॥ पथःस्थश्च॥ प राम
न्थाः॥ वलेराका॥ वलाका। वताका। शलाका। खजमन्था। खजाका पक्षी॥ पापिनाकः॥ पिनाकस्या स्त्रीत्व ॥१०५॥
शंकर धन्वनो॥ तऊ। तऊका॥ दुषेरीकः॥ दुषीका नेत्रयोर्मलं॥ कषः। कषीका पक्षजातिः॥ अनिहृषिभ्यां कित॥ स्त्रीवपुंसो३
कीर्कीर्ता:५ अनीकम्॥ हृषीकम्॥ अलीकादयः॥ अलेर्मृषगादेः॥ अलीकम्। वलीकम्पटलं॥ पुषि॥ पुंडरीकं॥ पुंड
रीको व्याघ्रो दिग्गजश्च॥ इषःकिदुच्च॥ इषीका। कादेरीषः॥ कः। करीषः स्त्री शुष्कगोमयम्॥ तृः। तरी अलीकमिथ्या५
ऋतइ२५ षस्तरितृ॥ आदेः कौषः॥ अंऽ शिरीषः॥ [illegible]॥ पुः। पोरुरः॥ पुरीषम्॥ अर्जेर्ऋजः॥ ऋजीषं पिष्टप पुंडरीकप्रदस
श्री४ चनम्॥ अम्बरीषो निपात्यः॥ अम्बिशब्दे॥ अंबरीषः॥ कादेरीरः॥ करीरो वंशांकुरः॥ शः। शरीरम्॥ पटीरं फलं। यः रुगागमः५
गमे भःपदेनु गम्भीरादयः॥ गम्॥ गम्भीरः॥ गंभीरः॥ वसाउशीरम्॥ वसल्य। क्षीरं। कटीरः कंदरोजघनदेशश्च॥ पटीरश्च रुगागमः४
स्व॰८ दनकंदुककामेषु॥ शौटिरस्त्यागिवीर्ययोः॥ कश्मीरोदेशः॥ कुरीरंमैथुनम्॥ शीङो वुकल्लकवलवल कुरोर्मुद्गरलो
नवालपालनाः॥ शीधुर्मद्यं॥ शीलंस्वभावः॥ शेवलः॥ शेवलः॥ शैवालः॥ नस्त्रीशिपालेश्च [illegible] नीतिका॥ उवर२

रुट् धातु गमीस्येरत्तितउपधाया लोपः खसेत्नपासरसा नोचिलात्सषः कनसंयोगश्चः क्षीरं२

अदन्तस्य ५ नाशः ४ जंघायै पंक्तिः३ इंद्रिः

संप्रसारणाभावश्च १ शमेर्बुक् च १ स्पृशतेः सलोपः ४ ... निमरिड् ष्याम्नृक १

पुल्कादय॥ वलेरुलच्‌ का किंदु पंचवेशम॥ शंबूको जले शुक्त्य॥ शं लाः॥ शालूकं कंद विशेषः॥ माण्डिः। मंडूकः॥ नि
यमिः॥ नेमिः॥ अर्त्तेरूर्मि॥ ऊर्मिः॥ भुवः कित्॥ भूमिः॥ अश्नोतेरश्मि॥ रश्मिः किरणो रज्जुश्च॥ स्वा र्दिन्निः कित्॥ स्थूणि
रंकुशः॥ हस्मिः क्षत्रियमहोयो॥ अंगेर्नलोपश्च॥ अग्निः॥ कोहोदन्निः॥ वह्निः॥ सु श्रो णिः॥ श्रेणिः। श्रोणिः। यु। योनिः॥ दु द्रूणि॥
हर्षक्षयः ४ ग्लानिः॥ हानिः॥ घृणयादयः॥ घृ स्वने॥ घृणिः किरणः॥ पृश्निः स्वल्पशरीरः॥ पार्ष्णिः पादपश्चिम॥ पातेर्डतिः॥ पातिः पतिः॥ रक्षति
धेकृत्तु॥ शकट्र्ष्ठा॥ हन्तेरतिरंहश्च॥ हंति दुरितमनया अंहतिर्दानम्॥ स्व उदः क्रिः॥ स्व रिः॥ भरिः प्रभुरम्॥ अद्रिः॥ रोदेस्त्रिः॥ पर्वतः ७
निशा ५ शार्दूलः ४ रात्रिः॥ शात्रिः कुंजरः॥ पत्त्रिः अत्त्रिः॥ पतेरत्त्रिः॥ पतत्त्रिः पक्षी ... ॥ रुच इचिः॥ मरीचिः॥ करः॥ कदाचित्॥ बद्धको निबाय
ककरः ३ श्च॥ वेः णिडुक्॥ वीचिस्तरंगः॥ नभसमासेतुश्च वीचिर्न्धेरक भेदः॥ पुरः कुषन्॥ पुर अग्रगमने॥ पुरुषः॥ पृनहिकलि
राजुः भ्य उषः॥ पेनुषम्॥ नहुषम्॥ कलुषम्॥ पीयेरूषः॥ पीयसोत्रो धातुः॥ पीयूषम्॥ पेंडूषो॥ नवम्यय॥ मंस्तेनर्नुम् वाऽऽलस्य...
मंजूषा॥ गंडूषः गंडूषः॥ शकादेरटः॥ शकटोऽस्त्रियाम्॥ ककिगतौ॥ कंकटः सन्नाहः॥ करटः देवटः शिल्पी॥ क
लिक द्योरमः॥ कलमः॥ कर्दकुत्सिते शब्दे॥ कर्दमः॥ पुल्यादेः किंदः॥ पुलिमहत्वे॥ पुलिंदो जातिभेदः॥ कुपेर्वा

कलमः पुंसि लेखिन्यां १ कलुषं त्वच्छमाविलः अमरः ३ रथः २ अंशतः ३ वज्रः २

अंगुष्ठस्य पश्चात् तमाग २ पंकः १ हस्तांगुष्ठपल्लः २

मस्तो दालो पः नुमागमः ३

वल्लसंवरणे २ चलेधौ उलयार चत्तेकसैधिति २ श्रुवदीतौ ४ लगिगतौ २ सञ्जेव्यक्ते २ शपथाक्रोशे ५

कुसेः उग्र उमई दउत

कौतेर्नम्रूद् चस्पलः कुशो नम्रु कृशाति मुंति ष्ठते कुं उ ग्राम्बर्चे अवक्रु रतो स्तत्तादेशश्च ॥४

कुपूसामर्थ्ये २

सि॰व॰ ॥१०६॥ ग्रमंउल४ वश्च ॥ कुपिंद कुविन्दो तंतुवाये । नैषधं जेष्ठे ष्ठिः ॥ निषंगधि रालिंग ४ ॥ सत्तेरीति ॥ सारथिः ॥ खक्लो देरूर ॥ खर्जूरे रामर ॥ कर्पूर ॥ वल्लूरं शुष्कमांसम् ॥ पिजर्ले कुशवर्त्तिः ॥ लंगेहृद्धि ॥ लांगूलं ॥ कुसूलः ॥ कुनश्चट दीर्घश्च ॥ कुरुटे ॥ कुची चित्र [illegible] लेखनिका ॥ शिवेष्ठे नूच ॥ विकूरूची ॥ सूचोर भांकुर ॥ समीची हरिणी ॥ शमर्वः ॥ शंवो मुशलेम ॥ उच्चारयः ॥ उवसमवाये ॥ उत्संगर्भाशय ॥ श्रु[illegible] चेतामौवी ॥ स्या ॥ स्तंवो गुच्छ स्तरादिने ॥ स्तवकः पुष्पगुच्छवः ॥ शाशिपिम्पादः ॥ भूो सादो जं वालश्च ष्ययो ॥ शप्राशब्दः ॥ अव्दादयः ॥ अवरस्त्रेण ॥ अनत्परः ॥ केदः ॥ वलिमलित निम्पः ॥ कयः ॥ वलेयम् । मलेयः ॥ तानयः ॥ हृभोदुकु ॥ हृदयम् ॥ मिनोतेरूः ॥ मेरूः । पिवेः । परूः । वि ॥ मुच्चादयः । जंतु । जत्रु । राो । आम्रु । राो । तुनुर्मेग मेदः । शद्रुः । शीतेयतिशत्रुः ॥ कुसेरूमो मेदेता ॥ कुसुंभं । कुसुमां । कुसीदम् । कुसी तोदेशः ॥ तराउलादयः ॥ तउ । तंडुलः ॥ आकिलदरो ॥ अंकुशः ॥ अंकेउचष ॥ चषालोपप्रकटकः ॥ पंचलम् । त्रिवृषाविं [illegible] स्थानम् ॥ शलाशल्पे वापुंसि शंकुर्नो ॥ मशकमक्कार स्विम्पोलूकः ॥ मरउ॰वन्धने ॥ मरूलम् ॥ शरलः । शलः प्रियंवदे ॥ अमेरोगापनयेन ॥ अम्लो रसः ॥ अब्रोरसः । मोशलेर्यः २

रामु उवशप्र ४

स्यादेस्तवादेशा श्वकप्रस्ययाप्

कामुकान्तोष्

हृमियप्रत्ययेपनेष्

चाक्षेरालः च रवोलः २

॥१०॥

स्तमोदश प्रस्ययास्

शातक्व

धिकेस्यर प्रार

पाकानेक्त लप्रत्ययः लुगागमः धातोहस्व हेर् वलसंवरणे मलगंधने तनुविस्तारे ५ समपूर्वई इलगतौ च ष्प्रत्यया धातोदीर्घः

जनीधातु जस्य तः ४ पि इष्टर२ शीड्गतिव्याप्ति सीधातु व प्रत्ययः नुमागमः ह्रस्व हीविंष ७ मशाकी शव्दे थिश

समानशब्दोपपदे रव्या इत्यस्मात् ङित सच ङिद्वय लोक उपध्म समानस्य सह इत्यादेशश्च १० वशिर्वशिरादेश:
पद्मोत्तर: २ हन्तेर्यक् अङागमडुपधालोप: २ श्चो३

देर्य:॥ माङ्॥ मायो। छो। छाया। घस्॥ सस्यम्॥ घुम्॥ सव्यं दक्षिणवामयो:॥ जनेर्यक् जन्यं युद्धम्॥ जन सने स्तात्वं
जाया भार्या॥ अघ्न्याद्य:॥ हन् अघ्न्या गौ:॥ नीदीप्तौ॥ कन्या। वंध्या॥ भ्रांत्या देर्वन्॥ अवी। अवीनौ तुरंगमगर्हयो:॥
पृ। पर्व। पर्वनी॥ ग्रंथि: प्रस्तावश्च॥ प्याप्याऽस्सम्प्रसारणम्॥ पीवा कर्मकार:॥ पीवा स्थूल:॥ अदे हुं॥ अ[illegible]॥ वातेर्डि:॥
यजियजुनं॥ वर्द्दि:॥ जनि:॥ बोधि:॥ हरि:। वर्त्ति:॥ पचिरग्नि:॥ नाम्युपधात् कि:॥ कृषि:॥ ऋषी॥ ऋषि:॥ सुवि:॥ लिपदुपधे:॥
लिपि:॥ तूल निष्कर्षे। तूलि:। तूली कुंचिका॥ क्रमि तमि शति स्तंभाम् अत इश्च॥ क्रम:॥ क्रिमि:॥ सम्प्रसारणं च। कु
त्रे॥ कृमि रूपि॥ तम्॥ तिमिर्मत्स्य भेद:॥ शतिर्मे चकशुक्रयो:॥ स्तंभ: स्तिम्भिस्समुद्र:॥ मनेरत उ:॥ मुनि:॥ वेर्णो वलि:।
प ५ ग्रहि रण्यो। केशोर्हृरयो: पुंसि वलि: प्राण्यङ्गे जे स्त्रियाम्॥ हिरण्यं तु। वर्णि: सुवर्णम्। वपादेरिञ्॥ वापि:। वापी
राजि:। राजी॥ वारि गजबंधिनी। सादि: सारथि:॥ नहो भश्च॥ नाभि: क्षत्रियपुंसि॥ जनिर्जननं॥ आजि: संग्राम:॥ आजि: प हते
पक्षी॥ अशरूट। राशि: पुञ्ज:॥ वातेर्डित्॥ वि: पक्षी॥ नीव्याद्य:। वनि पर्वे॥ व्य:॥ नीविर्वस्त्रग्रंथि॥ हृ: प्रहि। कूप:।
समाने ख्यायेत जन्तोरिति साखा॥ आङ् प वौ छ्रि हनो॥ नाम्यांत्रि: सच डिद्दा ओ ह्रस्वश्च॥ स्त्रिय: पल्येष्ट्रिकोदय:॥
अहि: सर्प्पा द्वीत्रा सुरयो:॥ कादे: कि:॥ क्रा कारिर्वराह:॥ गृ। गिरिर्गजाद्रिरागयो:॥ गिरिणा कारणा: गिरिकास॥

सर्प्पेवृत्रासुरेप्यहि:॥१ व्यञ्जनयलोप: नीसस्य दीर्घ ट् लोप: ३ हज ट् लोप: ३

सिनोतेर्दीर्घः ३ स्वा
मनप्रत्ययान्ता ॥ १ इस्मन्निति ह्रस्वत्वं ॥ २ ईमन्निति ह्रस्वत्वं ५ स्यतेः ४

सि॰च॰ सृपिशिरिभ्यां स्ल्मन् हल्ला च ॥ ९॰ पुरिन्नगरे राजा नदी च ॥ कुटिः शाला शरीरञ्च ॥ भिदि वज्रम् ॥ छिदिः परशुः ॥ याते छन्दनी ६ व्येञ्० अन्
॥१४५॥ मेन ॥ क्रियते कर्म । चर्म वर्म । भस्म जन्म । शर्म । स्थाम । बलम् ॥ ६ ये । सुत्रामा ॥ ए हे र्नस्य ५ ॥ ४ ॥ ब्रह्मन् तत्त्वेमौत पावेद ॥ याते राम.
हा ॥ नामादय निपात्या ॥ म्नाय तेड नेनेति नाम । षिञ् । सिनोति सीमा ॥ सिमा नो पक्षे डाप । सिमा । सिमे । व्येञो व्याम ॥१०॥
रो तेर्ध्व रूरोम । पाप्मा पापम् । व्यामा परिमाणं तेजश्च । वेञो वेमा वायदण्डः ॥ अते र्मनिन ॥ आत्मा । स्यतिसामे । सामनी ।
हनिमशिभ्यां सिकः ॥ हंसिका हंसयोषित् ॥ मसिका ॥ कोररः ॥ केवुरः ॥ गिरडउ ॥ गरुडः ॥ इन्देः कमिन्नलोपश्च ॥
इदम् ॥ कायते डिमः । किमः ॥ धातो र्ष्टुः ॥ वस्त्रम् । अस्त्रम् । शास्त्रम् । छेत्रम् । छत्रम् । सिविमुच्योष्ट्रूः ॥ सूत्रम् ॥ ७ ॥
मूत्रम् । अमादेः ॥ अत्रम् । चित्रम् । मिमिदा । मित्रा उत्रः । पुवोह्रस्वः । पुत्रः । स्त्यायते ड्रट् । स्त्री । गमेरा । गात्रं ।
चराद्देरित्रः ॥ चारित्रम् । वारित्रम् । गारित्रम् । मोदनम् ॥ भावित्रम् ॥ अशित्रा [illegible] दिभ्यः इत्रोत्रौ ॥ अशित्रं । वहि
समनर त्रम् ॥ धरित्री । अमित्रः शत्रुः ॥ ड्रैड । त्रोत्र महरराम ॥ चितेः कणउ कश्च ॥ चिक्कणा मसृणं स्निग्धम् ॥
नो मेरवो ह्रूयो ॥ पातेर्डुम्सुः ॥ पुमान् ॥ भुजो र्ष्णः किष्यः ॥ भुजिष्यो दासः ॥ रुचिष्य मिष्टम् ॥ वसादेस्तिः ॥ वास्ति
शास्तिराजेर्दण्डः ॥ अगं सती त्यगास्तिः ॥ सोवसः ॥ स्वस्तिः । वो तसेः ॥ विस्तिः ॥ पस्तिः ॥ इत्यादि
सुपूर्वीविष्णु पाल्लेन १० न १
सेधातु अरप्रत्ययः डि सादिलोपः पुनः यलोपः उकारः

समानशब्दोपपदे ख्या इत्यस्मात् डित सच डिद्वयलोक ... समानस्य स इत्यादेश ख्या १० वरिर्वलिरादेश १२ वी २

पञ्चेरवत २ हन्तेर्यक् अडागम डुपधालोपः २

देयः॥ माङ्॥ माया। छो। छाया। घस॥ सस्यम्॥ षुम॥ सव्यं दक्षिणवामयोः॥ जने ये के जन्यं पुद्रुम॥ जनसनेत्यात्वे
जायाभार्या॥ अघ्न्यादयः। हन् अघ्न्या गौः॥ नीदीप्तौ॥ कन्या। वंध्या॥ आत्या देवना अवौ। अवी नौ तुरंगम हयोः॥
पृ। पर्व। पर्वनी॥ ग्रंथिः प्रस्तावश्च॥ व्याप्यास्सम्प्रसारणम्॥ वीवा कर्मका॥ पीवा स्थूल। अदे ईः॥ अ॥ वातेरिः॥
यज्ञियवनं॥ वदिः॥ जनिः॥ वो भिः॥ हरिः॥ वर्त्तेः॥ पविरग्निः॥ नाम्युपधात्किः॥ कृषिः॥ ऋषी ऋषिः॥ मुविः॥ लिपदुपधे हि॥
लिपिः॥ तल निष्ठवे॥ तूलिः॥ तूलीकुचिका॥ क्रमितमिशाति स्तंभामात ई॥ क्रम॥ क्रिमिः॥ सम्प्रसारणं च॥
चे॥ कृमिरपि॥ तम॥ तिमिर्मत्स्यभेदः॥ शितिर्मेचकशुक्लयोः॥ स्तंभस्तिम्भिस्तम्भुः॥ मनेरतउ॥ मुनिः॥ वर्त्तोवलिः॥
प ५ श्रोहिरण्ये॥ केशहारयोः पुंसि वलिः प्राण्यङ्गजे स्त्रियाम्॥ हिरण्यं तु। वर्णिः सुवर्णम्॥ वपादेरिञ्॥ वापिः॥ वापी॥
राजिः। राजी॥ वारि गजवंधिनी। सादिः सारथिः॥ नहो भश्च॥ नाभिः क्षत्रियः पुंसि॥ जनिर्जननं॥ आजिः संग्रामः॥ आणि प्रहर्त्ते
पत्ती॥ अश रूट। राशिः पुञ्जः॥ वातेर्डित्॥ विः पक्षी॥ नीव्यादयः। वनि पर्व॥ व्यञ्॥ नीविः वस्त्रग्रंथिः॥ हुः प्रहिः कूपः॥
समानख्यायेत जनेरिति सखा॥ आङः परो ऽग्निः हनौ॥ नाभ्यांत्रिः सच डिद्दाऔ हृस्वश्च॥ स्त्रियः पल्ये अग्निकोटयः॥
अहिः सर्पो वृत्रासुरयोः॥ क्रोदः किः॥ कृ॥ किरिर्वराहः॥ गृ॥ गिरिर्गञ्जाक्षिरोगयोः॥ गिरिका कारा। गिरिकाश॥

व्यंजयलोपः नीस्वस्य दीर्घ टिर्लोपः ३ हन्तेष्टिलोपः ५

सर्प्पे वृत्रासुरे प्यहिः॥ १

मुकु ८१

वलपरवाांवं ३ अन्तेरसुनसानुदू ४

अदेर्मकेवाचे असुनुमथादेशश्च ५

श्रियतेः स्वांगेशिरादेश असुकिद्र॥ ६

अर

हूस्वश्च॥ हृतिः॥ हृत्त्वक्रपिभ्यः कीटः॥ किरीटं तिरीटं सुवर्णशिरोवेष्टनम्॥ कुपीटं कुत्सिवारिरापा॥ धातोर सुः॥ चेतः॥ स्व सरः॥ पीउ॥ पयः॥ सुदःरेप[illegible]रतरच्च॥ रेपो अव घर्माशेयुटसुतो॥ यशः॥ उ जेर्वलेर्व[illegible]लोपश्च॥ ओजः॥ स्वः संप्रसारणं॥ शवः॥ सवसो॥ श्रि[illegible]नः शिरः॥ किद्र॥ शिरः॥ शिरसो॥ अन्तेरुस्[illegible]॥ उरः॥ [illegible]व्या धेसुट्॥ अर्शो गुदव्याधिः॥ [illegible]उदके नुट्॥ अर्णः॥ अर्णसो॥ इणो आगसि॥ एनः॥ सुरीभ्या नुट्॥ स्रोतः॥ रीगः अपरा[illegible] तिरेषणायोः॥ रितः॥ नेरुदके युट्॥ पाथः॥ अदेर्मकेवो नुम्च॥ अन्धोऽन्नम्॥ अस्कन्देस्स्वो दुः॥ स्कन्धः॥ स्कन्धसी॥ [illegible]उदके हूस्वः॥ [illegible]तं मः॥ नेहर्दिविमः॥ नहनमः॥ इणआगपसर्गे आगपापापराधयोः॥ अमेर्हुक्॥ उ मरोगे॥ अंहः॥ रमेश्च॥ रहः॥ देशेहच॥ रमन्तेऽस्मिन्निति रहः॥ रंजादेः कित्॥ रजः॥ भुवः॥ भुवसो॥ वसेर्णित्॥ वसत्याछादने॥ वासोवस्त्रम्॥ चन्देरादेश्च छः॥ चन्दिः छन्दः॥ वाचोदःसुट्॥ वसोहृदयम्॥ पसः॥ पसांसु नुस्मैतापसो॥ नमिहमएहच॥ अनेहा॥ अनेहसो॥ विधात्रेवेधच॥ विदधातिविधाः॥ चन्द्रेमाङेडित्॥ चन्द्रमा॥ पुरसिधाञः॥ पुरोधां॥ वयसिपयसिच॥ वयोवास्तरुणा॥ पयो ममुद्रमे चोयाश्च॥ उषःकित्॥ उषः प्रातः॥ दमेर्ड

अन्तेरसुन्नस्मान स्मनुन्नू च ४

वीर्यः ५

नुर्द

चंदेंपव न्मीडेत्

श्रम्भःश्रणः। उदके नुम्भोच ५

स्वसन्ते शि॥ रादेशः॥ यप्रत्ययकित्तस्य कुडागमश्च॥ इ
पुरुशब्दस्यादीनो रोते रसिनि प्रातःकुंगते रूरुडागमश्च॥ सर्त्ते रप्यूर्वो दसिर

सि॰ च॰ नसि॥ दमुना॥ वह्निर्विशः कनेसि॥ उशना॥ सुकः॥ विदिभुजिभ्यां विश्वेच॥ विश्ववेदः॥ विश्वभोजाः॥
॥१०८॥ अंगिरादयः॥ अंगिः अंगिराः॥ अप्सूर्वसर्त्तिः॥ अप्सराः॥ वाससरसः॥ यिरागायं भ्रमि॥ पुरुपूर्वो रोनेः॥ परूर राम
वाः॥ आदमुवोडुना॥ अद्भुतम्॥ युधेस्मः॥ युधपरिवेष्टने॥ गोधूमः॥ सभेरूकर॥ मसी॥ मसूरः॥ पर्वे उसम ॥१०८
श्चत्यान्त॥ स्यंहेस्ठोहलोपः॥ त्वराम्॥ दसेष्ठो नआन्चो॥ दासः सेवकश्चदृयोः॥ देशश्च॥ दाशः॥ धीवरः॥
सारमेक्रः॥ सोदीर्घः॥ स्वरतः उपशान्तः॥ कृपालुश्च॥ पूयो पाय पृषुकू स्वस्त्र॥ पुराणं॥ स्यसन्तेः शिः यस्य
किल्वंकुडु॥ सस्य शिकर्म॥ अर्त्तेः कुरुरश्च॥ उरसोमसः॥ उदिदृशान्तेरः॥ उदोदलोपश्च॥ उदरम्॥
खर्वते मुंउटप्रत्ययः॥ खनतेमुरवम्॥ अलेसः॥ अमरोगे॥ अंसः॥ मुहेःस्वोमश्च॥ मुहवे चित्तो॥ मस्वः॥ नहेहे
लोपः॥ साहेवन्चने॥ नखः॥ शीडोहस्वः॥ शिला॥ माङ्ङ्शी॥ मयचे॥ मयः स्वः॥ [illegible]॥ गलेःफो
स्याद्॥ लुल्फः॥ पारग्रन्थिः॥ वल॥ कुल्फः॥ शरीरावयवोरो॥ गम्फ॥ स्पश॥ मुखरोपश्च॥ पर्शुरोवम्॥ पुर
पार्श्वास्थि कक्षयोरधः॥ श्मनिम्रिजोडुः॥ श्मन्शादो मुखवाची॥ मुवे मांसयन्ते श्मश्रु॥ अश्वार

स्वनेर्नु उटप्र
त्ययः मुडट्
मश्च४

अतो वुगागमं नं तोदेशश्च । प्रथेः कुकुन् संप्रसारणं च । पिवने ः किन ॥ ७ वंदेर्नलोपश्च ४ । अवतेरमः वस्य पक्षेत्वः ॥ अर्तेर्यन् । क्लिशेः कन्
दुपधायाइत्वं लस्य लोपः नामागमश्च । एते अर्भकादयो निपात्याः ॥ कुत्सितेर्थे ७ पश्चिमश्चापवाया ॥ ४ सप्रमयानु

यश्च ॥ अश्रु नयनजलम् ॥ जनेरठं घश्च । जनी जंघा ॥ हें ते शरीरावयवे ह्रश्च ॥ पर्शोद्रुलोर्हे ॥ जघनं नितंब
क्लिशेर्लस्य लोपश्च ॥ क्लिश्यते विबाधने ॥ कुशः ॥ फलेरितः फस्य पः ॥ फलनिःपत्तौ ॥ पलितम् ॥ कृञ
देर्बुः ॥ युवोरनाको ॥ करकः करकौ । कटे । कटकः ॥ नृ नरकः ॥ सृ सरकं गगनम् ॥ कुरशब्दे ॥ कोरक ४॥
चीकयतेराद्यंतविपर्ययः ॥ कीचकः वंशविशेषः ॥ पश्चिमश्चारिरतः ॥ पचः पेचकः ॥ मेचकः ॥ जनेरठश्च ॥
जनी जठरं ॥ हर्यतेः कन्यन् हिरश्च ॥ हर्य गतिकान्त्योः ॥ हिरण्यम् ॥ कृञः पासः ॥ कर्पासः ॥ उरोडुः ॥ हुरा
दयाते र्येनुदूं ॥ [illegible] ॥ [illegible] कीकः ॥ [illegible] इन्द्रोवमश्च ॥ तनोतेडउः सवश्च ॥ निनदः पुंसि सिवते
क्लेवे च ॥ अर्भकादयः ४ ॥ स्तवुवृद्धो ॥ अर्भक पृथुक पाकाय सि ॥ वदेर्नलोपि । अर्वद्यम् । अर्वमः ॥ अर्वमः ॥ वं ४
अर्वाकी नाशः प्रमः ॥ चतेरुरः ॥ चते याचने ॥ चत्वारः ४ ॥ भ्रमेरः ॥ घुरत्वा घोरम् ॥ सिंचते ह ४ कनुम्द ॥ सिंहः ॥ दृशः
समेरूपधा लोपश्च ४ क्षमेर्लोपश्च ॥ क्ष्मा ॥ नरनेड्रिः ॥ त्रयः ॥ त्रीन् ॥ ग्रहेरणिः ॥ ग्रहणिः ॥ प्रथेरमः ॥ प्रथमः ॥ चरेः ॥ चरमः ॥ मंगेरलच् स्पा
मंगलम् ॥ सदेरादयः ॥ सर्वस्मिन्काले उणादयः प्रत्ययाः ॥ उणादयोऽपरिमिताः प्रयोगमनुसृत्यप्र

भो कुं व्रजति व्रजति क्रियाभोक्तुं तदर्थाः ३

एकेति किं पुत्रस्य पवनमिच्छति [illegible]

एष्पूपपदेषु धातोस्तुमन्

क्रियार्थः प्रयोजनं यस्याः सेति सैव क्रियार्थो [illegible] तदर्थाः [illegible]
क्रियार्थः

एष्पूपपदेषु धातोः ५

सि.च. योक्तव्याः॥ संज्ञासु धातुरूपाणि प्रत्ययाश्च ततः परे॥ कार्य्याद्विद्यादनूबन्धमेतच्छास्त्रमुणादिषु॥ १॥ ३ र

॥१.८॥ इत्युणादयः॥ ॥ तुमन्तदर्थायां भविष्यति॥ धातोर्भविष्यति काले तुमुन्प्रत्ययस्तदर्थायां च॥ क्रियायाम्प्रयु ॥१०

ज्यमानायाम्॥ मान्तत्वादव्ययत्वम्॥ भोक्तुं व्रजति पठितुमीष्ठ॥ तुमर्थे वुल्॥ कृष्णं दर्शको याति॥ कालस

मयवेलासु॥ अध्येतुं कालः॥ स्नातुं समयः॥ भोक्तुं वेला॥ इच्छार्थेषु एककर्त्तृकेषूपपदेषु धातोस्तुमन्॥ इच्छ

क्ष.५ ति भोक्तुं वाञ्छति [illegible]॥ शकधृषज्ञाग्लाघटरभलभक्रमसहार्हास्त्यर्थेषु तुमन्॥ शक्नोति भोक्तुमेवं

धृष्णोत्यादेः॥ पर्याप्तिवाचिषु सामर्थ्यार्थेषु॥ पर्याप्तो भोक्तुं प्रवीणः कुशलः पटुरित्यादि॥ एतेनेति किं

पर्याप्तं भुङ्क्ते॥ घञ् भावे॥ पाकः॥ त्यागः॥ भावः॥ दायः॥ संज्ञायामकर्त्तरि च॥ कर्तृवर्जिते कारके भावे च घञ् संज्ञा

याम् संज्ञया [illegible]॥ प्रति आहृयन्ते प्रत्याहारः॥ दीयतेऽस्मै दायः॥ विक्रीयतेऽनेन विकारः॥ उपाधीयतेऽस्मा

दुपाध्यायः॥ स्वरादः॥ भावे दोषोऽपवादः॥ चयः॥ नयः॥ जिज्ञ विषयः॥ स्तवः॥ लवः॥ कृ करः॥ ग

रः॥ मदाम॥ मदादीनाम प्रत्ययो भावे॥ मदः॥ परा॥ प्रमदः॥ संमदः॥ शमः॥ श्रमः॥ मूर्त्तौ घन॥ काठि

[illegible] प्रस या संति पादे तरशत त्रयं तेषां विवेचनं तत्र ज्ञानं [illegible]

एतो हर्षे

धनमानपरिमाणपरिच्छेदेच १

न्येपरिच्छेदेच हन्तेरप्प्रत्ययो वधादेशश्च ॥ रघिद्घनः । संघः । उद्घनः । संघ उद्घनं मानं त्यर्थे ॥ हनो वधोऽ
प्रत्ययश्च ॥ हननं वधः ॥ ट्वितोऽथुः ॥ ट्वितो धातोरथुः भावादौ ॥ टुवेपृ कंपने ॥ वेपथुः ॥ नंदथुः ॥ श्व
यथुः ॥ ड्वितस्त्रिमक् कृते ॥ ड्वितो धातोस्त्रिमक् च त्रप्रत्ययान्त कृतेर्थे । करणेन निर्वृत्तः कृत्रिमः ॥ पाकेन निरवृत्तः स्मि
निर्वृत्तः पक्त्रिमः ॥ नङ् क्वौ ॥ धातोर्नङ् क्वौ च तो स्त्रो भावादौ ॥ यज्ञः ॥ इज्यते यज्ञः ॥ याच्यायां याच्ञा ॥
यती यत्नः ॥ प्रच्छविच्छरक्षान ॥ प्रश्नः ॥ विश्नः ॥ रक्ष्णः ॥ स्वप्नः ॥ उन्नादेः ॥ आदीयते आदिः ॥ प्रधिः ॥ प्र
धीयतेऽस्मिन् प्रधिः ॥ वारिधिः ॥ युद्भावे ॥ ज्ञानं करणम् ॥ साधनाधारयोर्युट् ॥
पच्यतेऽनेन पचनोऽग्निः ॥ पच्यतेऽस्यां पचनी स्थाली ॥ ईषद्दुःसुषु खल् ॥ ईषदादिषु प्रयु
ज्यमानेषु खल् प्रत्ययः इति स्त्रो भावादौ ॥ ईषद्भूयते ईषद्भवः ॥ दुर्भवः ॥ सुकरः ॥ दुःखेन युज्यते दुर्यो
धनः ॥ दुश्शासनः ॥ कर्तृकर्मणोश्च्व्यर्थे ॥ ईषदादिषु चोपपदेषु भूकृञोः खल् ॥ स्वित्वा
म्भुम ॥ अदुराढ्येन दुराढ्येन भूयते दुराढ्यंभवम् ॥ अस्वाढ्यः स्वाढ्यः क्रियते स्वाढ्यंकरः ॥

लकार षष्ठी निषेधार्थम् ॥ २

भवता १

ती२

कर्मकर्तरि२

त्रि२

मेर

सि॰च॰ [illegible]॥ ईषदाढ्यंभवम्॥ तव्यानीयौ भावकर्मणोः॥ रचनी रा॰

॥१२१०॥ यम्॥ आसितव्यम्॥ वसेस्तव्यः कर्त्तरि णिच्च॥ वसतीति वास्तव्यः॥ [illegible] केलिमर्॥ पचेलिमा ॥१२१८

तंडुलाः॥ भिदेलिमा काष्ठम्॥ स्वराद्यः॥ स्वरान्ताद्धातोर्यः॥ चेयम् जेयम्॥ तव्यादयोपि॥ चेतव्यः॥

चयनीयः॥ दा दाने॥ सप्रत्ययान्तमेव॥ दित्सयम्॥ ईद्याति॥ आकारान्ताद्धातोर्यः आकारस्य च ई

कारः॥ देयं॥ गेयं॥ ग्लेयम्॥ पुशकात्॥ पवर्गान्ताच्छकारद् यः प्रत्ययः॥ शप्यम्॥ यभ्यम्॥ जप्यम्॥

शक्यं॥ सह्यम्॥ ऋहलोर्ण्यत्॥ ऋकारान्ताद्धलन्ताच्च धातोर्घ्यण्॥ कार्य्यम्॥ हार्यम्॥ वाह्यं॥ क्रोढ्

ध्याति४ हन्॥ घात्यम्॥ चजोःकुघि॥ पाक्यं॥ रोग्यं॥ वाक्यं॥ ध्यविलुकुत्वाभाव॥ याज्यम्॥ पाच्यम्॥ वाच्यं॥ रोच्यं॥

अर्च्यम्॥ ओरावश्यके॥ उवर्णान्तादावश्यके ऽर्थे घ्यण्॥ ओदोतोर्यः स्वरवत्॥ ओकारौका

रयोर्निमित्तं यः प्रत्ययः स्वरवत्॥ तुं वेट् वश्यमः कृत्ये तुं काममनसोरपि॥ समो वा हित

ततयोर्मासस्य पचि युड्घञोः॥१॥ अवश्यं लाव्यः अवश्यलाव्यः॥ भोक्तुं कामः॥ श्रोतुं मनाः॥ सं

भोक्तुकामः॥ श्रोतुमनाः॥१

कृत्पूत्ता मर्त्ये कृ यो रेकस्थलः २ ।राजभिस्सूयेत राजसूयो यज्ञः ८। मांसस्य पाकः

हितं। सहितम्॥ संततम्। सततम्॥ मांसपचनम्। मांस्पचनम्॥ खत्र्युटो मांसपाकः॥ मांस्पाकः॥ घ
ञ्चेद्यु ञो॥ हनो वधादेशो ये॥ वध्यम्॥ ऋदुपधात्क्यप्॥ अकारोपधे ह्रोतोः क्यप्॥ इती। कृत्यम्। हृत्यम्।
वृध्यम्। कृपिचृत्योर्न॥ कल्प्यम्॥ च नीदी ही॥ चर्त्यम्॥ मृजेर्वा॥ मृज्यम्। मार्ग्यम्॥ भुवो भावे॥ नाम्न्युपप
दे भुवो भावे क्यप्। ब्रह्मणो भावः ब्रह्मभूयम्॥ नाम्नि किम्॥ भव्यम्॥ इणस्तु वृदृ शास्तु जुषश्च नः
क्यप्॥ ह्रस्वस्य पिति कृति तुक्॥ इत्यः॥ स्तुत्यः॥ वृत्यः॥ दृङ आदरे॥ दृत्यः॥ मृत्यः॥ शास इत्॥ शिष्यः॥ जुषी ये निकायेतु
प्रीतिसेवनयोः॥ जुषन्तं जुष्यः॥ खन इत्वं क्यपि॥ खेयम्॥ भिद्योद्ध्यौ नदे॥ भिनत्ति कूलमिति भिद्यः
उज्झति जलमिति उद्ध्यः॥ कृवृषोर्वा क्यप्॥ कृत्यं कार्यम्। वृष्यम्। वर्ष्यम्॥ पुष्यसिध्यौ नक्षत्रे॥ पुष्यन्ति
(अ:२) कार्याण्यस्मिन्निति पुष्यः॥ सिध्यः॥ राजसूयसूर्यः॥ सृ ञ्॥ राजसूयः॥ सरति आकाशे सूर्यः॥ तव्यानीय
र्हे ... विधौ शक्तौ च वाच्याः॥ दर्शनार्हो द्रष्टव्यः॥ अत्र तव्यः। अनीयः। दर्शनीयः॥ यः। दृश्यः।
स्वाध्यायोऽध्येतव्यः। अध्येतव्यः॥ अनीयः। अध्ययनीयः॥ तव्यः। श्रोतव्यः। श्रव्यम्। श्राव्यम्। मन्तव्यः॥

।अध्येयः१।

अटतेः क्यपि तस्य शब्दस्य द्वित्वं पूर्वभागे यकारस्य निवृत्तिः दीर्घश्च पू॥ धुध अवगमने ८

हृवप्रत्ययात [illegible] असुव्येपेत्प

सि. चं. नयादीनां कृत्यसंज्ञा॥ स्त्रियां घञो भावे॥ यजोर्द्रतोः स्त्रियां भावे क्यप्॥ इज्या॥ व्रज्या॥ समज राम
॥११२॥ ति नस्यामिति समज्या॥ सभा॥ निषीदन्ति अस्यां निषद्या॥ आपणः॥ निपतन्त्यस्यामिति निप ॥११२॥
त्या पिच्छिला भूमिः॥ मन्यतेऽनेनेति मन्या गलपार्श्वशिरा॥ विदन्ति तया विद्या॥ तुक्॥ सु
[illegible] त्या अभिषवः॥ [illegible] भृत्या॥ ईयते इत्या॥ कृत्या॥ शय्या॥ कृञो यक् वा॥ अयकि॥ क्रिया॥ इष शेतेऽस्मिन्निति४
इषभावविशःय गभावश्चनिपात्यते।पू। इच्छेति निपातः॥ इच्छा॥ सर्तेर्गुणः॥ परिसर्या॥ [illegible] ॥अटाट्या॥ अस्या॥ जागर्तेर्गुणश्च॥ शिकृ [illegible]
जागर्या॥ हनस्तश्च॥ हत्या॥ क्तिः॥ धातोः क्तिः स्त्रियां भावे॥ कृतिः॥ बुद्धिः॥ स्मृतिः॥ अमान्त क्यपप्रत्ययः कारस्य निपात्यते४।
स्य दीर्घः॥ शान्तिः॥ दान्तिः॥ कान्तिः॥ क्षमश्च॥ क्षान्तिः॥ ह्वेञ्त्योर्नेट्॥ संशीतिः॥ ग्रहादीना
मिट्॥ निगृहीतिः॥ ग्लादेर्निः॥ ग्लानिः॥ म्लानिः॥ त्वरतेर्वस्योत्वम्॥ जित्वरा॥ तूर्तिः॥ ज्वरत्वा
दिभ्यः क्तेर्निः॥ कीर्णिः॥ गीर्णिः॥ जूर्णिः॥ लूनिः॥ धूनिः॥ पूनिः॥ संपदादेः क्विप् वा॥ संपत्
संपत्तिः॥ कर्तरि क्तिः संज्ञायाम्॥ प्रकुरुते प्रकृतिः॥ षिद्भिदादेरङ्॥ षितो धातोः॥ भिदादेश्च

गुरुमतः कोर्थः गुरुमान्

क्तिः नलम्यः धातुभ्यः क्तिप्रत्ययः स्यात् भवकर्त्तिरि

स्त्रियामङ्॥ (पचष॥ पचा॥ मृज ष॥ मृजा॥ न पृच्छ॥ त्रपा॥ अतोङि गुरोः॥ जह॥ वयोहानौ॥ जरा॥ भिदा॥
छिदा॥ क्षिपा॥ गुहा॥ गुरोर्हसान्तात्॥ गुरुमतो हसान्तात् स्त्रियामङ्॥ नोक्तिः॥ ईहा॥ ऊहा॥ कुडि अप्रवेशे॥
कुण्डा॥ गुरोः किम्॥ भक्तिः॥ हसान्तात् किम्॥ शोभितिः॥ प्रत्ययान्तात् स्त्रियामङ्॥ चिकीर्षा॥ लोलूया॥
कण्डूया॥ पुत्रकाम्या॥ इकश्तिपौ धातुनिर्देशे॥ पचिः॥ पचतिः॥ अन्तात् समर्थायां तेभ्यः टवंदिविदि ग्रंथ५४
इषिभ्यः स्त्रियां युः॥ कारयते कारणा॥ हारणा॥ आसना॥ श्रंथना॥ अर्थना॥ घट्टना॥ वन्दना॥ वेद अर्थनाइति अंतप्रयोजना
ना॥ एषणा॥ इञ् अजादिभ्यः॥ आप्तिः॥ आजिः॥ आदिः॥ इक कृष्यादिभ्यः॥ कृषिः॥ गिरिः॥ किरिः॥ पू
र्वकाले क्त्वा धातोः॥ क्त्वा सेट् अकित्॥ वर्तित्वा॥ शयित्वा॥ सेट् किम्॥ कृत्वा॥ मृड मृद गुध कुष क्लि
श वद वस रुद विद मुष ग्रहि भ्यः कित्॥ मृडित्वा॥ मृदित्वा॥ गुधित्वा॥ कुषित्वा॥
॥ क्लिशित्वा॥ क्लिष्ट्वा॥ उदित्वा॥ उषित्वा॥ रुदित्वा॥ विदित्वा॥ मुषित्वा॥ गृहीत्वा॥ नोपधा

उदित्वा रक्षनेन वे ८१

लम्बनं करोति। संभारं कृत्वा पश्चात्कार्यं करोतीत्यर्थः॥ प्रणम्य गच्छति॥ अनञ्पूर्वे इत्यके। अकृत्वा पिलवु पूर्वकालस्यैव
प्रतिषेधा र्थयोरलंखल्वोपपदयोः क्त्वा स्यात् २ यप्॥ परि समाप्य भुङ्क्ते। परिगणय्य
सि॰ च॰ न यप्कान्ता। ह्रूकित्॥ ग्रंथित्वा। ग्रथित्वा॥ गुंफित्वा। गुफित्वा॥ नोपधात्किस्॥ कोथित्वा। रेफित्वा॥ अलं पूर्वस्य किं संप्रधार्य ४
॥११॥ खल्वोः प्रतिषेधे। अलं कृत्वा। खलु कृत्वा। अलं खल्वोः किम्॥ मा कार्षीत्॥ उदितः क्त्वो वेट्। शम
॥ एषित्वा। इष्ट्वा। शमित्वा। न मान्तस्योपधा दीर्घः॥ शान्त्वा। अदोजग्धिः॥ जग्ध्वा॥ समासेऽनञ्पूर्वे क्त्वो ल्यप्
पूर्वकालेऽकस्य समानकर्तृके धातौ प्रयुज्यमाने॥ आप्रोनेर्वा॥ प्रापय्य। प्राप्य। क्यपी ल्यभाव॥ प्रदाय। प्रस्थाय। प्र समासेसति
साय। निधाय॥ न क्त्वो लोपि कृत्॥ मित्वसंगमे॥ नेत्रे संमील्य हसति॥ मुखं व्यादाय स्वपिति॥
कुंचित् तत्काल पिन्यपप्रत्ययः ६ पौनःपुण्ये णमुल्पदद्वित्वम्॥ समानकर्तृके पुनःपुनः पूर्वकाले धातोर्णमुल् स्यात् पदस्य
द्विर्वचनम्॥ स्मारंस्मारं नमति शिवम्॥ स्मृत्वा स्मृत्वा इत्यर्थः॥ आतो युक्॥ पायं पायं गच्छति
पीत्वा पीत्वा गच्छतीत्यर्थः॥ भोजं भोजं म। श्रावं श्रावं म। गमादेर्वृद्धिर्वा णमि॥ गामं गामम्॥
गमं गमं। लोभं लोभं। लभं लभं। कृषमादिषु स्वार्थे कृञो णम्॥ कंधैकारम्। अन्यथाकारम्।
नी१ एवंकारम्। इत्थंकारं पठति। एवं पठ इत्यर्थः॥ अग्रेप्रथमपूर्वेषूपपदेषु क्त्वाणमौ वा॥ अग्रे भोजं व्रजति॥

श्रीप्रातधातोः वरस्याजीअयोदशनास्यात् ७। पु २

पक्षे क्त्वादयः नाम पक्षे णमुल्प्रत्ययाभावः १

स्वादुमि णमुल् २

कर्मण्युपपदे आक्रोशे गम्ये ३

अग्रे भुक्त्वा ॥ प्रथमं भोजम् ॥ प्रथमं भुक्त्वा ॥ पूर्वं भोजम् ॥ पूर्वं भुक्त्वा ॥ पक्षे क्त्वादयः ॥ अग्रे भुक्त्वा
ततो व्रजति ॥ ऊर्मी सो नु पूर्वशास्त्रेषा नित्यम … भोजं भोजं … भुक्त्वा भुक्त्वा ॥ क
र्मण्याक्रोशे कृञः खमुञ् ॥ चोरंकारमाक्रोशति । चौरशब्दमुच्चार्येत्यर्थः ॥ स्वादुमि णमुल् स्वादुंमि
कृञो णमन्तस्यापि … पूर्वकाले पूर्वपरस्य मान्तत्वं निपात्यते ॥ अस्वादुं स्वादुं कृत्वा
भुंक्ते स्वादुंकारं भुंक्ते ॥ संपन्नंकारं ॥ लवणंकारम् ॥ सम्पन्नलवणशब्दौ स्वादुपर्यायौ ॥ क्त्वापि
स्वादुं कृत्वा भुंक्ते ॥ यथातथयोरसूयाप्रतिवचने कृञः सिद्धाप्रयोगश्चेत् ॥ यथाकारमहं भो
क्ष्ये तथाकारं भोक्ष्ये किं तवानेन ॥ कर्मणि दृशिविदोः साकल्ये ॥ कन्यादर्शं वरयति ॥ सर्वाः
कन्या दृष्ट्वेत्यर्थः ॥ ब्राह्मणवेदं भोजयति ॥ यं यं ब्राह्मणं जानाति लभते विचारयति वा तं तं सर्वं
भोजयतीत्यर्थः ॥ यावति विन्दजीवोः ॥ यावद्वेदं भुंक्ते ॥ यावल्लभते तावदित्यर्थः ॥ यावज्जीव

आक्रोशे नाम … नः पुनःपुनः अर्थः … स्ये सति २

अर्थः

सिद्धाप्रयोगे किमि … कृत्वा सिद्धंकारं न भवति … ती १

देवदत्तः … दर्शं कोर्थः दृष्ट्वा वरयति ३

यथातथयोः उपपदे असूया प्रतिवचने नाम … सिद्धस्य प्रयोगः ४

ब्राह्मणवेदं कोर्थः विदित्वा भोजयतीत्यर्थः २

कर्मणोऽग्मे दरयोः पदयोः पूरेणमु१ त्मा२ चर्मपूरयित्वा स्तृणाति भ्राष्ट्राद्दवति चर्मपूरं१

एकस्यापि धात्वर्थस्य निर्मूलकादिविशेषणासंबंधाद्भेदः। तेन सामान्यविशेषभावेन विशेष्यविशेषणभावः॥

सि.च. समीते॥ कर्मणो चर्मोदरयोः पूरेः॥ चर्मपूरं स्तृणाति॥ उदरपूरं भुंक्ते॥ कर्मण्युपपदे पू रा म

॥११३॥ रेः। ऊलोपश्चावर्षप्रमाणेऽस्य ॥ गोष्पदप्रं वृष्टो देवः। गोः पदपूरं॥ मूषिकावि ॥११३

लप्रमाणं मूषिकाबिलपूरं वा॥ चेलार्थेषु कर्मसूपपदेषु क्नोपेर्वर्षप्रमाणे णमुल्॥ ह्रीव्लीरीक्नूयीक्ष्मा

यीनां पुक्। यवयोर्वसि हक्नोपश्च लोपः। चेलक्नोपं वृष्टो देवः। वस्त्रक्नोपम्। वसनक्नोपम्।

निमूलसमूलयोः कषः॥ अत्र प्रकरणपूर्वकालइति न संबध्यते॥ निमूलकाषं कषति।

समूलकाषं कषति॥ निमूलं समूलं कषतीत्यर्थः। कषादिष्वनुप्रयोगं वक्ष्यति॥ शुष्कचूर्ण

रूक्षेषु कर्मसु पिषः॥ पिषः संचूर्णने॥ शुष्कपेषं पिनष्टि॥ शुष्कं पिनष्टीत्यर्थः॥ एवं चूर्णपेषम्।

रूक्षपेषम्॥ समूलाकृतजीवेषु कर्मसु हन्कृञ्ग्रहः णमुल्॥ समूलघातं हन्ति॥ समूलं हन्तीत्य

र्थः॥ अकृतकारं करोति॥ जीवग्राहं गृह्णाति॥ जीवन्तं गृह्णातीत्यर्थः॥ करणे हनः॥ पादघातं हन्ति

जीवतीति जीवः१

नकृतं तस्य कृतं१

सर

पादेनहंतीत्यर्थः स्नेहनेपिषः उदकपेषंपिनष्टि उदकेनपिनष्टीत्यर्थः हस्तार्थेचवर्तिग्र
होः हस्तवर्तंवर्तयति करवर्तंवर्तयति हस्तेनगुटिकांकरोतीत्यर्थः हस्तग्राहंगृह्णाति
करग्राहंगृह्णाति करेणगृह्णातीत्यर्थः पाणिग्राहंगृह्णाति पाणिनागृह्णातीत्यर्थः धनार्थे
करणेपुषः धनपोषंपुष्णाति धनेनपुष्णातीत्यर्थः स्वपोषं स्वेनपुष्णातीत्यर्थः गोपोषं गो
पोपुष्णातीत्यर्थः अधिकरणेबंधः चक्रबंधंबध्नाति चक्रेबध्नातीत्यर्थः संज्ञायांचध्रातेः
क्रौंचबंधंबद्धः क्रौंचमिवबद्धइत्यर्थः मयूरिकाबंधंबद्धः अट्टालिकाबंधंबद्धः बंधवि
शेषाणांसंज्ञाएताः कर्त्रोर्जीवपुरुषयोर्नशिवहोः जीवनाशंनश्यति जीवोनश्यतीत्यर्थः
पुरुषवाहंवहति पुरुषोवहतीत्यर्थः ऊर्ध्वेकर्तरिशुषिपूरोः ऊर्ध्वशोषंशुष्यति ऊर्ध्वःशु
ष्यतीत्यर्थः चस्मादिरूर्ध्वएवतिष्ठन्शुष्यतीत्यर्थः ऊर्ध्वपूरंपूर्यते ऊर्ध्वपूर्यतइत्यर्थः

पुष्पमुखरघघरादिवर्णादिकादिना पूर्णो भवतीत्यर्थः उपमाने कर्मणि कर्तरि च घृतनिधायं नि
हितं जले घृतमिव सुरक्षितमित्यर्थः अजकनाशं नष्टः अजक इव नष्ट इत्यर्थः कषादिषु यस्मा
त्समविहितः स एवानुप्रयोक्तव्यः तथैवोदाहृते उपदंशस्तृतीयायां इतः प्रभृति पूर्वका
लेरिति संबध्यते मूलकोपदंशं भुंक्ते मूलकेनोपदंशं दश्यमानस्य मूलकस्य भुजिं प्रति
करणत्वात्तृतीया यद्यपि उपदंशिना सह न शब्दः संबधस्तथापि भुजिनार्थोऽस्त्येव
हिंसार्थानां चानुप्रयोगधातूनां समानकर्तृकाणां तृतीयान्त उपपदे दंडोपघातं गाः काल
यति दंडेनोपघातं दंडताडं गाः कालयति दंडेन ताडयित्वा समानकर्तृकाणां किं दंडे
नचोरस्याहत्य गाः कालयति सप्तम्यां तृतीयायां चोपपदे उपपीडरुधकर्षः पार्श्वोपपीडं
शेते पार्श्वयोरुपपीडं पार्श्वाभ्यामुपपीडं व्रजोपरोधं गाः स्थापयति व्रजेनुपरोधं व्रजे

लयुख्या यद्गृह्णते यदा सन्ने यष्ट्यादिकमविगृह्य धावति नायुधं प्रति संत इति भावः ५

हरि उद्यवेन धातु ॥ अप
मस्युद्यम्य सर्यः ५

गम्पेर्द

ऽपरोधं वा पार्श्वोपकर्षं धानाः संगृह्णाति पार्श्वाभ्युपकर्षं पार्श्वेनोपकर्षम् तृतीयासप्त
म्योरेव पदयोस्संनिकर्षे धातोः केशग्राहं युध्यंते केशेषु गृहीत्वा हस्तग्राहं युध्यंते ।
हस्तेन गृहीत्वा तृतीयासप्तम्योः प्रमाणे धातोः द्व्यंगुलोत्कर्षं खंडिकां छिनत्ति द्व्यं
गुलेनोत्कर्षे अपादाने द्वितीयायां च त्वरायां गम्यमानायां धातोः शय्योत्थायं धावति यष्टिग्रा
हं युध्यंते लोष्टग्राहं अपगुरो णमुलि णम्यो तः आकारस्य णमि परे वा आस्यात् अस्यपगारं
अस्यपगोरं अध्रुवे स्वांगे द्वितीयां तेधातोः भ्रूविक्षेपं कथयति भ्रुवौ विक्षिप्य अध्रुवे किं
शिर उत्क्षिप्य येन विना न जीवनं तद् ध्रुवं परिक्लिश्यमाने धातोः उरःप्रतिपेषं युध्यंते
कृत्स्नमुरः पीडयंतीत्यर्थः उरोविदारं प्रतिचस्कोरनस्वैः ध्रुवार्थमिदं द्वितीयांते विशिप
तिपदिस्कंदां व्याप्यमानाऽऽसेव्यमानयोर्गम्यमानयोः गेहादिद्रव्याणां विश्यादिक्रियाभिः सा
कल्येन संबंधो व्याप्तिः क्रियायाः पौनःपुन्यमासेवा गेहानुप्रवेशमास्ते गेहंगेहमनुप्रवेश

अन्यथैवं अन्यथेति यथाभिप्रेतमवतीति सूत्रे द्वितीयायामित्यनुवर्तमाना तदन्तस्योपपदसंज्ञार्थमित्यर्थः ॥ अन्यथैव अन्यथेति यथाभिप्रेतमव
तीति अयथाभिप्रेततयाख्याने इत्यर्थः अप्रियस्य नीचैः कथने प्रियस्य तूच्चैः कथने यथाभिप्रेताख्याने तद्विपरीताख्यान
इति यावत् नन्वप्रियाख्याने इत्येव कृतो नोक्तम् इति चेद् उच्यते प्रियस्य नीचैः कथनमप्यप्रियाख्यानमेव भवनात् प्रियान
मिति नीचैःकृत्य नीचैःकारं प्रियं ब्रूते इति प्रयोगो न स्यात् तथा प्रियस्य नीचैः कथनमप्यप्रियाख्यानमिति नीचैःकारं प्रियं ब्रूत इति

.चं. मनुप्रवेशं एवं गेहानुप्रपातं गेहानुप्रपादं गेहानुस्कन्दं अस समासे तु गेहस्य णमन्तस्य पर्या
१५॥ येण द्वित्वे गेहं गेहमनुप्रवेशं गेहमनुप्रवेशमनुप्रवेशं कालेषु द्वितीयान्तेषूपपदेषु क्रि
याव्यवधाने वर्तमानेऽस्यतितृषोः द्व्यहात्यासं गाः पाययति द्व्यहमत्यासं द्व्यहंतर्षं
अस समासे न तर्षणं नन्व गवां पानक्रियाव्यवधीयते अत्यपाययित्वा द्व्यहमतिक्रम्य पुनः पाययतीत्यर्थः
नाम्नि द्वितीयान्ते आदिशिग्रहोः नामादेशमाचष्टे नामग्राहमाह्वयति अव्ययेऽयथाभिप्रेताख्या
नेकृञः क्त्वाणमुलौ अयथाभिप्रेताख्याने नाम अप्रियस्योच्चैः प्रियस्य नीचैः कथनं उच्चैःकृत्य उच्चैःकृ
त्वा उच्चैःकारं वाप्रियमाचष्टे नीचैःकृत्य नीचैःकृत्वा नीचैःकारं प्रियं ब्रूते तिर्यच्युपपदे स
मासे कृञः क्त्वाणमुलौ तिर्यक्कृत्य गतः तिर्यक्कृत्वा तिर्यक्कारं वा समाप्य गत इत्यर्थः समाप्तौ किं
स तिर्यक्कृत्वा काष्ठं गतः स्वाङ्गे तस्प्रत्यये कृभ्वोः मुखतःकृत्य गतः मुखतःकृत्वा मुखतःकारं
मुखतोभूय गतः मुखतोभूत्वा मुखतोभावं नाधार्थप्रत्यये च्व्यर्थे कृभ्वोः क्त्वाणमुलौ

॥२५॥

सि॰चं॰उ॰

॥११६॥

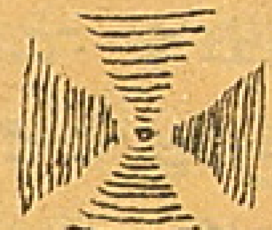
११६/१२

अनानानानाकृत्वा नानाकृत्य नानाकारं विनाकृत्य विनाकृत्वा विनाकारं नानाभूय
नानाभूत्वा नानाभावं अनेकं द्रव्यमेकं भूत्वा एकधाभूय एकधाभूत्वा एकधाभावं एक
धाकृत्य एकधाकृत्वा एकधाकारं प्रसयगमरुणं किं हिरुक्कृत्वा पृथग्भूत्वा तूष्णीमि
द्भुवः क्त्वाणमौ तूष्णींभूय गतः तूष्णींभूत्वा तूष्णींभावं अन्वगध्ये भुवः क्त्वा
णमौ अनुकूल्येगम्ये अन्वग्भूयास्ते अन्वग्भूत्वा अन्वग्भावं अग्रतः पार्श्वतः पृ
ष्ठतो वानुकूल्यं भूत्वास्ते स्वार्थः आनुकूल्ये किं अन्वग्भूय अन्वग्भूत्वा तिष्ठति पृष्ठ
तो भूत्वेत्यर्थः वर्णात्कारः अकारः ककारः रादिफो वा रेफः रकारः लोकाद्
शेषस्य सिद्धिर्यथामातरोद्यः इति श्रीरामचंद्राश्रमाचार्यविरचितायां सिद्धांतचं
द्रिकायां उत्तरार्द्धं समाप्तः शुभमस्तु त्रिएषष्टावद्दिने १८६ अष्टम्यां श्रावणशिते
स्वार्थपरार्थव्यलस्खिन महादेवेन भग्नपृष्ठकटिग्रीवा बद्धमुष्टिरधोमुखः कष्टेन लिखितं ॥११६॥
ग्रंथं यत्ने नपरि पालय

$\frac{126}{12}$

प.११६

इति

सिध्दान्तचन्द्रिका

श्रीरामचन्द्राश्रमाचार्य

विरचिता

प.११६